

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersytetu warszawskiego

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	90
<hr/>	
zeszyt	3

Warszawa 2022

RADA REDAKCYJNA

prof. dr hab. Ewa Głowacka – przewodnicząca (Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. Mariola Antczak (Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki), prof. Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), John C. DeSantis (Dartmouth College Library, Hanover, NH, USA), prof. Dr. Ágnes Hajdu Barát (Association of Hungarian Librarians – President), prof. Artur Jazdon (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Maria Juda (Instytut Nauk o Kulturze, UMCS w Lublinie), prof. Bożena Koredczuk (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Dariusz Kuźmina (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), dr Tomasz Makowski (Biblioteka Narodowa), prof. Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), dr. Peter Organisiak (Morgridge College of Education, University of Denver, USA), prof. Maria Próchnicka (Instytut Studiów Informacyjnych, Uniwersytet Jagielloński), dr. Egbert John Sánchez Vanderkast (Instituto de Investigaciones Bibliotecológicas y de la Información, Universidad Nacional Autónoma de México), dr. Lynn Silipigni Connaway (Online Computer Library Center – OCLC, Dublin, USA), prof. Barbara Sosińska-Kalata (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), Jolita Steponaitienė (Martynas Mažvydas National Library of Lithuania), prof. Anna Tokarska (Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary), prof. Grażyna Wrona (Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia)

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

Przegląd Biblioteczny jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.

Pełne teksty roczników 1927-2021 dostępne są w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl;
pełne teksty roczników 2009-2021 znajdują się na Platformie Czasopism Naukowych SBP
Open Journal Systems: ojs.sbp.pl/index.php/pb

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 90

2022

zeszyt 3

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 70 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MARIA KUCZKOWSKA, MONIKA THEUS: Otwarta nauka – otwarte dane badawcze – nowe zadania bibliotek naukowych: raport z badania pilotażowego..... 271
- ANDRÁS SIMON: Extracting relevant information about preferences of the customers, from the transaction records of Integrated Library Management Systems..... 287
- GRZEGORZ GMITEREK: Polish University Libraries and Their Facebook Activity Before and During the COVID-19 Pandemic (in 2019-2021) 305
- IWONA OSŁOWSKA: Rola bibliotek w budowaniu *smart city* 327

OPINIE

- ZUZA WIOROGÓRSKA: Reakcje międzynarodowego środowiska bibliotekarskiego na apel SBP w sprawie wykluczenia rosyjskich organizacji i bibliotek z IFLA..... 365

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENICTWA

- O bibliotekach naukowych (głównie akademickich) w okresie pandemii i po jej ustaniu. *Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra*. Red. nauk. Anna Gogiel-Kuźmicka, Elżbieta Kierejczuk. Białystok: Politechnika Białostocka. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, 2022 (*Dariusz Grygowski*)..... 393
- Przeгляд piśmiennictwa krajowego (*Barbara Koryś*) 404
- Z lektur zagranicznych (*Jacek Wojciechowski*) 409
- Z ŻYCIA SBP 415
- WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 429

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 90

2022

Issue 3

„The Library Review” was awarded seventy points in the official register of journals of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- MARIA KUCZKOWSKA, MONIKA THEUS: Open Science – Open Research Data – New Tasks for Research Libraries: Report From Pilot Study..... 271
- ANDRÁS SIMON: Pozyskiwanie odpowiednich informacji dotyczących preferencji klientów z rekordów transakcji w zintegrowanych systemach bibliotecznych..... 287
- GRZEGORZ GMITEREK: Polskie biblioteki uniwersyteckie i ich aktywność na Facebooku przed pandemią i w trakcie pandemii COVID-19..... 305
- IWONA OSŁOWSKA: Library Participation in the Development of *Smart City*..... 327

OPINIONS

- ZUZA WIOROĞÓRSKA: Reactions of International Lis Community on Polish Librarians’ Association Appeal to Exclude All Russian Organizations and Libraries from IFLA..... 365

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- On research libraries (mostly academic ones) during the pandemic and in its aftermath. *Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra (Research libraries – past experience, future challenges)*. Eds Anna Gogiel-Kuźmicka, Elżbieta Kierejczuk. Białystok: Politechnika Białostocka. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, 2022 (*Dariusz Grygowski*)..... 393
- Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 404
- Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*)..... 409
- NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS’ ASSOCIATION) 415
- GUIDELINES FOR AUTHORS 433

MARIA KUCZKOWSKA
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl
ORCID 0000-0003-2681-4945

MONIKA THEUS
Biblioteka Uniwersytecka
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
e-mail: mtheus@amu.edu.pl
ORCID 0000-0002-8397-1827

OTWARTA NAUKA – OTWARTE DANE BADAWCZE – NOWE ZADANIA BIBLIOTEK NAUKOWYCH: RAPORT Z BADANIA PILOTAŻOWEGO

Maria Kuczowska, mgr, polonistka, bibliotekarka. W latach 2003-2020 zatrudniona w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, a od 2020 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. W swojej pracy z pasją porusza się po zagadnieniach współczesnego bibliotekarstwa naukowego – specjalistka w zakresie bibliograficznych baz danych i otwartej nauki. Opublikowała m.in. *Otwarte dane badawcze: sondażowa analiza doświadczeń i potrzeb pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu* („Przeгляд Biblioteczny”, 2021); *Funkcjonowanie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu w otwartej przestrzeni – dwa lata doświadczeń* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2012); *Doskonalenie zawodowe bibliotekarzy we własnej placówce na przykładzie Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu* („Forum Bibliotek Medycznych”, 2011).

Monika Theus, mgr, absolwentka historii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracuje w Oddziale Informacji i Transferu Wiedzy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu na stanowisku kustosa dyplomowanego. Specjalizuje się w zakresie zasobów naukowych i menedżerów bibliografii. Obszarem jej zainteresowań są zagadnienia związane z udostępnianiem publikacji naukowych w otwartym dostępie oraz z ruchem otwartej nauki. Najważniejsze publikacje to m.in. *Użytkownicy i zasób repozytorium instytucjonalnego (studium przypadku)* („Przegląd Biblioteczny”, 2016); *Otwarty dostęp do piśmiennictwa naukowego. Przegląd funkcjonujących form – legalnych i nielegalnych* („Biblioteka”, 2018); *Elektroniczne czasopisma w sieci: analiza wykorzystania na przykładzie repozytorium AMUR i platformy PRESSto* (W: *Mobilna biblioteka*. Red. M. Wojciechowska. 2021).

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteka naukowa. Otwarta nauka. Otwarte dane badawcze. Data steward. Badanie pilotażowe.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Ostatnie kilkadziesiąt lat przyniosło zauważalne zmiany w funkcjonowaniu bibliotek naukowych. Niezwykle ważny dla poszerzenia zakresu zadań bibliotek – obok ekspansywnych technologii informacyjno-komunikacyjnych – okazał się ruch *Open Access*. Aktywny udział bibliotek w rozwoju idei *Open Access*, a z czasem *Open Science*, postawił przed bibliotekarzami nowe zadania. Zauważając pewną fragmentaryczność obrazu otwarta nauka – biblioteka naukowa, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu postanowiła przeprowadzić ilościowe badanie pilotażowe. Zwrócono się z prośbą do pracowników bibliotek państwowych szkół wyższych oraz instytucji naukowych o wypełnienie krótkiego kwestionariusza ankiety na temat otwartej nauki, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z otwartymi danymi badawczymi. Celem tego sondażowego badania było określenie stopnia zaangażowania bibliotek naukowych w nurt otwartej nauki oraz zdiagnozowanie poziomu wiedzy bibliotekarzy na temat otwartych danych badawczych. **Metoda** – Zastosowano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online, składającego się z 17 pytań. Ankieta miała charakter jednorazowy. Wiadomość z prośbą o wypełnienie kwestionariusza została wysłana na skrzynki mailowe 171 instytucji. **Wnioski** – Ankieta pozwoliła zweryfikować obraz zmian zauważalnych w działalności bibliotek naukowych – widoczne symptomy to m.in. kształtujący się zawód *data steward*, powstające zespoły zadaniowe ds. otwartej nauki, budowanie repozytoriów danych badawczych. Badanie wyraźnie potwierdziło, że otwarta nauka wyznacza nowe obszary działania bibliotek naukowych.

WPROWADZENIE

Rola i miejsce biblioteki naukowej w życiu uczelni została już dobrze opisana, do lamusa wciąż nie odchodzą, ani też nie powinny, podstawowo-

we zadania biblioteki, czyli gromadzenie, opracowanie i udostępnianie (także w wersji online) materiałów bibliotecznych. Etap komputeryzacji i podnoszenia, związanych z tym kwalifikacji swoich pracowników, biblioteki wszystkich typów mają już dawno za sobą. Dalsze przeobrażenia w działalności bibliotek związane były głównie z rozwojem i ekspansją technologii informacyjno-komunikacyjnych, które znacząco wpłynęły na zmiany w funkcjonowaniu społeczeństwa wiedzy (Czajkowska, 2019). Ważnym przyczynkiem do znacznego poszerzenia zakresu zadań biblioteki naukowej jest także nurt otwartej nauki (ON)/*Open Science* (OS) – gdy kilkadziesiąt lat temu na horyzoncie pojawił się ruch *Open Access* (OA), biblioteki od początku były wyraźnie zaangażowane zarówno w samą ideę, jak i powstanie różnorodnych inicjatyw OA. Z ważniejszych i można by rzec kanonicznych dokumentów *Open Access*, należy wymienić choćby *Deklarację Budapesztańską* (2002), *Deklarację z Bethesda* (2003) czy *Deklarację Berlińską* (2003), podpisane przez wąskie grono naukowców, bibliotekarzy oraz ekspertów (Kępski, 2018).

Wytyczne *UNESCO Recommendation on Open Science* z 23 listopada 2021 r. nie pozostawiają wątpliwości, iż otwieranie nauki stało się trendem globalnym. Obecnie w kontekście otwartej nauki mówi się nie tylko o otwartym dostępie do publikacji naukowych (*Open Access*) i danych badawczych (*Open Research Data*), ale także o otwartej komunikacji naukowej (*Open Scholarly Communication*), otwartych zasobach edukacyjnych, oprogramowaniu *open source*, *open hardware* i całej infrastrukturze otwartej nauki (*UNESCO Recommendation...*, 2021).

Otwarta nauka od wielu lat znajduje się także w centrum zainteresowania Komisji Europejskiej, co znalazło swój wyraz w stosownych dokumentach, najważniejsze to m.in. *Zalecenie Komisji z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony* (2012/417/UE) (*Zalecenie Komisji...*, 2012); *H2020. Programme Guidelines to the Rules on Open Access to Scientific Publications and Open Access to Research Data in Horizon 2020* (H2020..., 2017); czy też *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego* (*Dyrektywa Parlamentu Europejskiego...*, 2019). Na gruncie polskim należy wspomnieć o stosunkowo nowej *Ustawie z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego* (*Ustawa o otwartych danych...*, 2021), wdrażającej *Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z 2019 r.*

Jednak o ile Wytyczne UNESCO czy też zalecenia i dyrektywy Komisji Europejskiej dotyczące otwartej nauki nie muszą mieć bezpośredniego związku z działalnością polskich bibliotek naukowych, o tyle zaangażowanie w nurt *Open Science* krajowych instytucji finansujących naukę ze środków publicznych pośrednio może wpływać na poszerzenie zadań

biblioteki – by nie szukać przykładów zbyt daleko, warto wspomnieć o opublikowanych w 2019 r. przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) *Wytycznych dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu Zarządzania Danymi w projekcie badawczym*, w których czytamy: „W wypełnieniu poniższej części formularza pomogą Państwu pracownicy biblioteki/odpowiedniego repozytorium/działu IT Państwa instytutu lub uniwersytetu” (*Wytyczne NCN dla wnioskodawców...*, 2020).

Po deregulacji zawodu bibliotekarza w 2013 r. (Brzezińska-Stec & Żochowska, 2013) czy też pamiętnej, i na szczęście skorygowanej pierwotnej wersji tzw. *Ustawy 2.0 o szkolnictwie wyższym*, w której pominięto istnienie biblioteki w strukturze uczelni (Górski & Szewczyk-Kłós, 2020), *Wytyczne NCN* nieoczekiwanie podniosły znaczenie biblioteki oraz postawiły przed bibliotekarzami nowe zadanie – powiązane jak najbardziej z nurtem otwartej nauki, wymagające jednak zgoła odmiennej i wysoce specjalistycznej wiedzy. Trzeba pamiętać, że udostępnianie danych badawczych nie jest tożsame z otwartym dostępem do publikacji, mimo iż wyrasta z tej samej idei. Zagadnienia dotyczące *Open Access* od wielu lat są dość dobrze rozpoznane i ugruntowane w środowisku bibliotekarskim oraz naukowym, także te dotyczące wynaturzeń OA, czyli czasopism i wydawnictw drapieżnych (Kulczycki, 2017). Natomiast udostępnianie danych badawczych to zagadnienie stosunkowo nowe, dużo bardziej złożone, trudne, wymagające kompetencji nie tylko bibliotekarskich, ale także, np. informatycznych, czy prawniczych¹. Warto jednak podkreślić, że tradycyjny warsztat bibliotekarza jest wysoce pożądany także w tych nowych zadaniach stojących przed pracownikami bibliotek naukowych (*Implementing FAIR Data...*, 2017).

Nie przeceniając jednak roli Narodowego Centrum Nauki, które wskazało bibliotekarzy jako siłę wsparcia dla pracowników naukowych przy wypełnianiu Planów zarządzania danymi, warto zastanowić się, w jaki jeszcze sposób idea otwartej nauki wpłynęła na funkcjonowanie bibliotek naukowych. Czy wraz z ewolucją idei *Open Access*, poszerzanej stopniowo w kolejnych latach o nowe poziomy otwartości w nauce, zmieniają się także zadania współczesnych bibliotek naukowych?

W debacie nad otwartą nauką tematem wiodącym ostatnimi czasy jest udostępnianie danych badawczych. Natomiast w kontekście zagadnień związanych z otwartymi danymi badawczymi w odniesieniu do działalności bibliotek mówi się dość dużo o nowym, wschodzącym zawodzie *data stewarda*, czyli opiekuna danych badawczych (Wałek, 2018). Warto

¹ Warto odnotować, iż niezwykle interesującą analizę zawartości stron internetowych bibliotek naukowych pod kątem prezentacji zagadnień związanych z otwartymi danymi badawczymi przeprowadziła grupa naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego w publikacji pod redakcją Marka Nahotko *Obecność problematyki zarządzania danymi badawczymi na stronach web polskich bibliotek naukowych* (Nahotko, 2022).

też zwrócić uwagę na pojawiające się określenie *data librarian*, odnoszące się do nowego profilu zawodowego w bibliotekach naukowych (Hudzik, 2020).

Każda nowa profesja – a taką z całą pewnością jest zawód *data stewarda* – wymaga wykształconej i wykwalifikowanej kadry. Krajowa oraz europejska oferta edukacyjna dla przyszłych *data stewardów* nie jest zbyt bogata. W Polsce dwie edycje Data Steward School przeprowadziła firma Visnea, której partnerem strategicznym jest Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego. Kursy dla *data stewardów* oferuje także Biblioteka Politechniki Gdańskiej (PG). Natomiast w Europie szkolenia dla *data stewardów* prowadzone są m.in. na Uniwersytecie Technicznym w Delft w Holandii (Kurs Essentials 4 Data Support) oraz na Uniwersytecie Wiedeńskim w Austrii (Postgraduate Certificate “Data Steward” at the University of Vienna) (Jetten & Grootveld et al., 2021). Z bibliotekarskiego punktu widzenia propozycja austriacka wydaje się bardzo ciekawa, ponieważ założenia studiów podyplomowych dla *data stewardów* zostały opracowane przez Bibliotekę Uniwersytetu Wiedeńskiego we współpracy z projektem FAIR Data Austria, propagującym ideę udostępniania danych badawczych zgodnie z Zasadami FAIR – dane badawcze powinny być możliwe do znalezienia (*Findable*), dostępne (*Accessible*), interoperacyjne (*Interoperable*) i wielokrotnego użytku (*Reusable*) (Wilkinson & Dumontier et al., 2016).

Warto jednak zauważyć, że wspomniana powyżej dyskusja nad otwartymi danymi badawczymi koncentruje się przede wszystkim na środowisku naukowym, zrozumieniu, bądź też niezrozumieniu idei otwartej nauki przez badaczy, chęci dzielenia się danymi badawczymi lub wręcz przeciwnie – jawnej niechęci do otwierania danych przez naukowców (Kuczkowska, 2021). Bibliotekarzom uczelnianym – wywołanym do tablicy przez NCN, ale także właśnie z racji wieloletniego zaangażowania w propagowanie idei otwartego dostępu – przypadła rola edukatora. Ta nagła potrzeba podniesienia i uzyskania nowych kompetencji przez bibliotekarzy, by mogli oni stanowić siłę wsparcia merytorycznego dla środowiska naukowego w zakresie otwartych danych badawczych, spowodowała, iż pojawiła się potrzeba szkoleń.

Trudno w tym miejscu nie dostrzec i nie docenić roli lidera, czyli Biblioteki Politechniki Gdańskiej (PG). Cyklicznie organizowana od 2017 r. przez Bibliotekę PG Pomorska Konferencja Open Science, liczne szkolenia na temat udostępniania danych badawczych (w tym tworzenia Planów zarządzania danymi) z całą pewnością przyczyniły się do poszerzenia wiedzy polskich bibliotekarzy w zakresie otwartych danych badawczych. To także w Bibliotece PG powstało pierwsze w Polsce Centrum Kompetencji Otwartej Nauki, którego zadaniem jest obsługa całego procesu związanego z zarządzaniem danymi badawczymi. Tworzenie tego typów

Centrów Kompetencji (Data Stewardship Competence Centres; DSCCs) rekomenduje inicjatywa GO FAIR (*Data Stewardship Competence...*, 2019), europejska organizacja zajmująca się propagowaniem idei udostępniania danych badawczych zgodnie z zasadami FAIR, oraz EOSC (European Open Science Cloud) Association (Jetten & Grootveld et. al., 2021), stowarzyszenie wspierające rozwój wirtualnej przestrzeni do przechowywania, udostępniania i wykorzystania danych przez europejskie zespoły naukowo-badawcze.

Dzięki pośrednictwu Biblioteki PG pracownicy bibliotek z całej Polski mogli uczestniczyć w warsztatach online (6-10 września 2021) dla *data stewardów*, zorganizowanych przez inicjatywę FAIRsFAIR we współpracy z EOSC Synergy, czyli organem koordynującym działania poszczególnych krajów związane z programem European Open Science Cloud (EOSC). Ponadto z inicjatywy Biblioteki PG w grudniu 2021 r. powstała Pierwsza Krajowa Grupa Robocza Data Stewardship Competence Centers Implementation Network PL, skupiająca bibliotekarzy, naukowców, specjalistów IT, pracowników administracji zajmujących się archiwizacją, udostępnianiem i popularyzowaniem danych badawczych czy też otwartym publikowaniem.

Inne źródło pozyskiwania przez bibliotekarzy informacji na temat otwartych danych badawczych stanowią szkolenia organizowane przez Platformę Otwartej Nauki (PON) – wydaje się, iż szczególnie cenne spotkania poświęcone zostały zagadnieniom prawnym, które w przypadku danych badawczych wykraczają daleko poza dobrze znane bibliotekarzom prawo autorskie, czy licencje Creative Commons, a dotyczą np. prawa *sui generis* do baz danych, ochrony danych osobowych, przepisów o komercjalizacji wyników badań, zobowiązań wynikających z umów czy przepisów o badaniach klinicznych.

Wyraźnie zaznaczyć jednak trzeba, że niezwykle ważnym elementem poszerzania wiedzy przez bibliotekarzy – poza uczestnictwem w konferencjach, szkoleniach czy seminariach poświęconych otwartej nauce – jest edukacja własna, lektura profesjonalnej literatury, ale także zdobywanie umiejętności praktycznych przez doświadczenia w codziennej pracy.

W przeszłości niektóre biblioteki naukowe – z bogatym bagażem doświadczeń w tworzeniu bibliografii różnego typu – wyszły naprzeciw zapotrzebowaniu środowiska akademickiego, dzięki czemu powstały profesjonalne bibliograficzne bazy danych, które w ostatnich latach wyewoluowały w swoiste „bazy wiedzy” o całości dorobku naukowego uczelni oparte w głównej mierze na systemach typu CRIS (Miller-Jankowska & Lewandowska-Tranda, 2016). Nie jest więc dla bibliotek naukowych niczym nadzwyczajnym kolejny krok w nieznanym, tym razem związany z szerokim spektrum zagadnień związanych z otwartą nauką, ze szczególnym naciskiem na otwarte dane badawcze.

Zaangażowanie bibliotek naukowych w propagowanie idei otwartej nauki czy też ostatnimi laty upowszechnianie wiedzy na temat otwartych danych badawczych koncentruje się przede wszystkim na zadaniach bibliotekarza-edukatora – z dużym naciskiem na odbiorcę, czyli środowisko naukowe. Mało uwagi poświęca się jednak temu, w jaki sposób biblioteki w praktyce realizują ideę *Open Science*, czy np. działalność bibliotek związana z otwartą nauką przełożyła się na jakieś rozwiązania organizacyjno-administracyjne, czy powstały nowe oddziały/zespoły zadaniowe w ramach bibliotek zajmujące się otwartą nauką? Pytanie nie mniej istotne – w jaki sposób bibliotekarze pozyskują wiedzę na temat otwartych danych badawczych? Czy zauważają jakieś problemy związane z pozyskaniem tej wiedzy oraz jej propagowaniem?

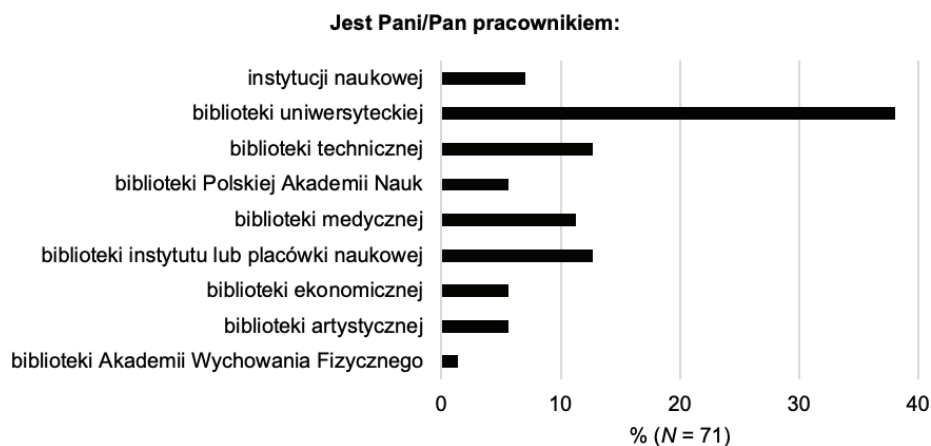
Dostrzegając pewną fragmentaryczność obrazu otwarta nauka – biblioteka naukowa, Zespół zadaniowy ds. otwartej nauki w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu postanowił przeprowadzić ilościowe badanie pilotażowe. Zwrócono się z prośbą do pracowników bibliotek państwowych szkół wyższych oraz instytutów i placówek naukowych o wypełnienie krótkiego kwestionariusza ankiety na temat otwartej nauki, ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień związanych z otwartymi danymi badawczymi. Należy uściślić, iż do badania włączono także biblioteki instytutów i placówek naukowych, które – mimo iż funkcjonują w odmiennych strukturach organizacyjnych – wykonują prace zbieżne z zadaniami bibliotek uczelnianych. Ponadto zauważalne jest także zainteresowanie tej grupy bibliotekarzy tematyką otwartej nauki na konferencjach i spotkaniach branżowych. Celem badania sondażowego było określenie stopnia zaangażowania bibliotek w nurt otwartej nauki oraz zdiagnozowanie poziomu wiedzy bibliotekarzy na temat otwartych danych badawczych, oceny szkoleń, w których bibliotekarze uczestniczą, czy też ewentualnych problemów, które w związku z tym dostrzegają. Dzięki przeprowadzonemu badaniu oraz uzyskanym wynikom udało się spojrzeć z szerszej perspektywy na doświadczenia, poziom wiedzy oraz działania bibliotekarzy zajmujących się propagowaniem idei otwartej nauki – potwierdzono duże zaangażowanie bibliotek w nurt *Open Science*, który wydaje się wyznaczać jeden z kierunków rozwoju współczesnych bibliotek naukowych. Badanie miało charakter pilotażowy. Niektóre z podjętych zagadnień wymagają szerszych lub bardziej pogłębionych badań.

METODY

Uczestnicy

Badaniem zostali objęci pracownicy polskich bibliotek publicznych uczelni wyższych oraz instytutów i placówek naukowych. Udział w badaniu był anonimowy i jednorazowy.

Jak zwizualizowano na rysunku 1, zdecydowanie największą grupę respondentów stanowili pracownicy bibliotek uniwersyteckich (38%). Odpowiedzi od bibliotek instytutów lub placówek naukowych stanowiły ponad 12%, od bibliotek uczelni technicznych również ponad 12%, a od bibliotek medycznych 11%. Jednakowy procent odpowiedzi (ponad 5%) otrzymano z bibliotek uczelni artystycznych, ekonomicznych oraz bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Na wypełnienie kwestionariusza zdecydowało się pięć bibliotek instytucji naukowych (7%) i tylko jedna biblioteka Akademii Wychowania Fizycznego (1%). Na ankietę nie odpowiedzieli pracownicy bibliotek archiwów, bibliotek rolniczych/przyrodniczych oraz bibliotek morskich.

Rys. 1. Miejsce pracy respondentów

Procedura

Zastosowano technikę ankiety i narzędzie w postaci kwestionariusza online. Kwestionariusz składał się z 17 pytań; były to pytania zamknięte jednokrotnego wyboru oraz pytania otwarte.

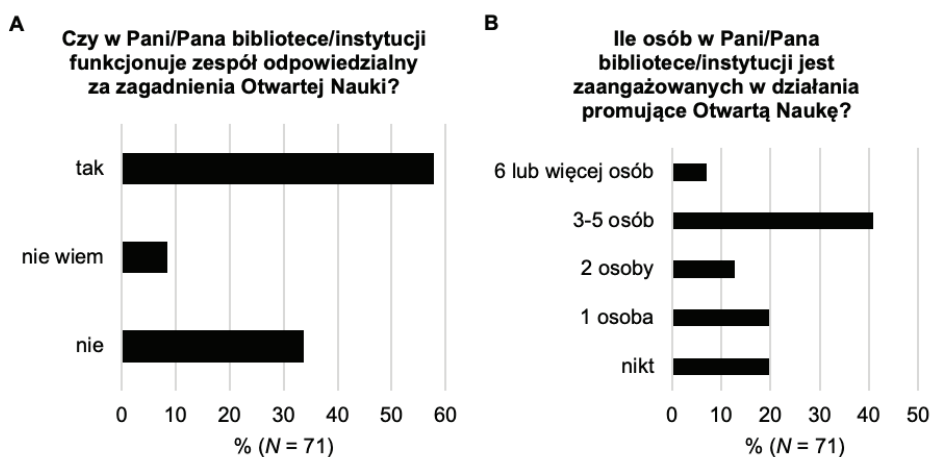
Wiadomość z prośbą o wypełnienie kwestionariusza została wysłana na skrzynki mailowe 171 instytucji. Uzyskano 71 odpowiedzi, co stanowi 41% próby badawczej (odpowiedziało 9 typów instytucji z 13, do których skierowano korespondencję). Wszystkie kwestionariusze wypełniono prawidłowo. Badanie trwało od 26 listopada do 31 grudnia 2021 r.

WYNIKI

Zaangażowanie bibliotekarzy naukowych w propagowanie idei otwartej nauki widoczne jest m.in. na branżowych konferencjach, w publikacjach czy też w nieformalnych grupach dyskusyjnych. W przeprowadzonym

badaniu pilotażowym założono, iż działalność wspierająca *Open Science* nie ma jeszcze przełożenia na zmiany strukturalne w funkcjonowaniu poszczególnych bibliotek. Jednak wysoce prawdopodobne wydawało się być funkcjonowanie zespołów zadaniowych ds. otwartej nauki, dlatego też pytania 2-5 dotyczyły zaangażowania bibliotek/instytucji w działania związane z *Open Science*.

Na pytanie 2 (zob. Rys. 2A), czy w Pani/Pana bibliotece/instytucji funkcjonuje zespół odpowiedzialny za zagadnienia otwartej nauki, 58% respondentów odpowiedziało twierdząco. Jednak procent instytucji, które takiego zespołu nie posiadają okazał się dość wysoki – w prawie 34% nie ma tego typu zespołów. Ponadto 8% stanowią odpowiedzi, w których ankietowani przyznają, że nie wiedzą o istnieniu takich grup roboczych. Natomiast według odpowiedzi na pytanie 3 (zob. Rys. 2B) – ile osób w Pani/Pana bibliotece/instytucji jest zaangażowanych w działania promujące otwartą naukę – w 41% jednostek zajmuje się tym od trzech do pięciu osób, w 7% bibliotek ta grupa wynosi sześć i więcej osób. Pozostałe odpowiedzi pokazują, że w blisko 13% instytucji w otwartą naukę zaangażowane są zespoły dwuosobowe, a w 20% pojedynczy pracownicy.

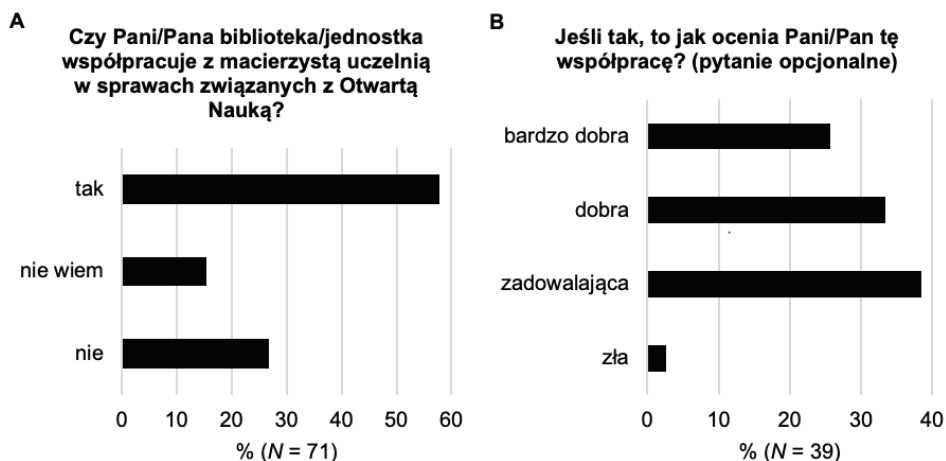

Rys. 2. Funkcjonowanie w bibliotece/instytucji zespołu odpowiedzialnego za zagadnienia otwartej nauki (A); Liczba osób w bibliotece/instytucji zaangażowanych w działania promujące otwartą naukę (B).

W odpowiedzi na pytanie 4 (zob. Rys. 3A) – dotyczące współpracy z macierzystą uczelnią/instytucją w sprawach związanych z otwartą nauką – prawie 58% bibliotek potwierdziło fakt istnienia takiej współpracy. Natomiast 27% jednostek nie współpracuje z macierzystą uczelnią/instytucją, a ponad 15% ankietowanych nic nie wie o takiej współpracy.

Pytanie 5 było pytaniem opcjonalnym, skierowanym tylko do respondentów, którzy potwierdzili istnienie współpracy biblioteka-uczelnia/in-

stytucja w sprawach związanych z otwartą nauką. Blisko 39% bibliotek określa tę współpracę jako zadowalającą, 33% jako dobrą, a ponad 25% jako bardzo dobrą (zob. Rys 3B).

Rys. 3. Współpraca biblioteki z macierzystą uczelnią/institucją w sprawach związanych z otwartą nauką (A); Ocena współpracy biblioteki z macierzystą uczelnią/institucją w sprawach związanych z otwartą nauką (B)

Największą część pytań w ankiecie (6-17) stanowiły zapytania związane z otwartymi danymi badawczymi. Zauważalna w ostatnich latach wśród bibliotekarzy duża aktywność w tym zakresie zrodziła pytania o znajomość tego złożonego zagadnienia, o to, w jaki sposób bibliotekarze się szkolą i czy dostrzegają jakieś mankamenty tych szkoleń; czy jednocześnie sami prowadzą tego typu szkolenia lub też wspomagają naukowców np. w wypełnianiu Planów zarządzania danymi; czy w bibliotekach zatrudnione są osoby na stanowisku *data stewarda* oraz czy w bibliotekach/institucjach istnieją repozytoria danych badawczych.

Niezwykle optymistycznie wygląda odpowiedź na pytanie 6 (zob. Rys. 4) – aż 94% respondentów odpowiedziało twierdząco, że zna definicję otwartych danych badawczych.

Zróznicowane odpowiedzi uzyskano natomiast w pytaniach dotyczących repozytoriów danych badawczych (pyt. 7-8). Według odpowiedzi udzielonych przez ankietowanych na pytanie 7 – czy w Pani/Pana bibliotece/institucji istnieje repozytorium danych badawczych – obecnie blisko 34% instytucji posiada repozytoria tego typu, 38% nie posiada, a w 25% jest w trakcie budowy, natomiast blisko 3% nie wie o istnieniu takiego repozytorium.

Pytanie 8 było pytaniem opcjonalnym, skierowanym do bibliotek/institucji nieposiadających repozytoriów danych badawczych: w ponad

Rys. 4. Znajomość definicji otwartych danych badawczych

47% ankiet potwierdzono, że instytucja ma zamiar utworzyć repozytorium danych badawczych, w prawie 16% że nie, a w blisko 37% ankietowani nie posiadali wiedzy na ten temat.

Niezwykle ważnym aspektem udostępniania danych badawczych są zagadnienia prawne, dlatego też w pytaniu 9 poproszono respondentów o odpowiedź na pytanie o znajomość przepisów prawnych związanych z otwieraniem danych – najczęściej odpowiedzi, bo aż 52% stanowiły odpowiedzi twierdzące, 42% respondentów uważa, iż zna te zagadnienia bardzo ogólnie, natomiast prawie 6% ankietowanych nie zna przepisów prawa w tym zakresie.

Aspekty techniczne związane z przygotowaniem danych badawczych do udostępniania najkrócej i oczywiście bardzo ogólnie zawierają się w zasadach FAIR. Na pytanie 10, dotyczące znajomości zasad FAIR, aż 76% ankietowanych odpowiedziało, iż zna te reguły, natomiast 24% wskazało na brak wiedzy w tym zakresie.

Plan zarządzania danymi (PZD), wymagany m.in. przy składaniu wniosków grantowych przez NCN od 2019 r., okazał się dla niektórych naukowców sporym wyzwaniem. Jak już zostało wspomniane we wstępie niniejszego artykułu, Biblioteki starają się wspierać naukowców przy wypełnianiu PZD. Zasadne wydawało się więc pytanie, o zakres tego wsparcia – w odpowiedzi na pytanie 11, czy Pani/Pana biblioteka/instytucja wspomaga naukowców w wypełnieniu Planu zarządzania danymi, ponad 66% respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzącej, prawie 24% wybrało odpowiedź negatywną, a blisko 17% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „nie wiem”.

Innym rodzajem wsparcia dla naukowców są szkolenia na temat udostępniania danych badawczych. Na pytanie 12, czy w Pani/Pana bibliotece/instytucji/uczelni organizowane są szkolenia dla naukowców z zakresu otwartych danych badawczych, otrzymano blisko 44% odpowiedzi nega-

tywnych, prawie 34% odpowiedzi twierdzących, a ponad 22% respondentów wybrało odpowiedź „nie wiem”.

W pytaniu 13, opcjonalnym, skierowanym do respondentów, którzy udzielili odpowiedzi twierdzącej na pytanie 12, ankietowani mogli samodzielnie wpisać dowolną jednostkę organizującą szkolenia w ich instytucji. Uzyskano bardzo różnorodne odpowiedzi, co tylko potwierdza, iż wiele spraw dotyczących otwartych danych badawczych jest w trakcie formowania – i tak szkolenia dla naukowców w tym zakresie organizują: biblioteki, działy nauki, działy projektów, uczelniani pełnomocnicy ds. otwartości, centra informatyki i informatyzacji, działy ochrony danych osobowych a nawet instytucje zewnętrzne.

Niezwykle interesująca jest kwestia, w jaki sposób bibliotekarze pozyskują wiedzę na temat otwartych danych badawczych, czy dostrzegają jakieś mankamenty organizowanych kursów. Dlatego też pytania 14-16 dotyczyły szkoleń z zakresu otwartych danych badawczych, w których uczestniczą sami ankietowani.

W odpowiedzi na pytanie 14 – czy uczestniczy Pani/Pan w szkoleniach dotyczących otwartych danych badawczych prowadzonych przez inne biblioteki/instytucje/inicjatywy – aż 73% respondentów udzieliło odpowiedzi twierdzącej, natomiast 27% ankietowanych przyznało, że nie uczestniczy w tego typu kursach.

Pytanie 15 dotyczyło jakości szkoleń poświęconych otwartym danym badawczym – prawie 72% ankietowanych określa je jako przydatne, a 15% jako zbyt ogólnikowe.

Otwieranie danych badawczych nie jest zjawiskiem wyłącznie polskim, szkolenia w tym zakresie w języku angielskim prowadzi wiele inicjatyw europejskich. W odpowiedzi na pytanie 16, czy język angielski używany w szkoleniach organizowanych przez europejskie inicjatywy, związane z nurtem otwartej nauki, stanowi dla Pani/Pana barierę, dla prawie 55% respondentów język angielski nie stanowi przeszkody, ale aż dla 45% ankietowanych jest jednak utrudnieniem.

Warto odnotować, że na pytanie 17 – czy w Pani/Pana bibliotece/instytucji jest zatrudniona osoba wypełniająca zadania *data stewarda* – prawie 72% ankietowanych odpowiedziało, że w ich bibliotece/instytucji nie ma osoby wypełniającej tego typu zadania, 14% respondentów przyznało, że w ich instytucjach pracuje taka osoba, a 14% nie miało wiedzy o istnieniu pracownika o takiej specjalności w ramach jednostki.

DYSKUSJA

Przeprowadzone badanie pilotażowe pozwoliło zweryfikować oraz potwierdzić obraz zmian zauważalnych w działalności bibliotek naukowych – widoczne symptomy tych przeobrażeń to na przykład zawód *data ste-*

warda, czyli bibliotekarza zajmującego się otwartymi danymi badawczymi; powstające w ramach bibliotek zespoły zadaniowe ds. otwartej nauki; bardzo nieliczne, ale jednak już istniejące Centra Kompetencji Otwartej Nauki (Krajewski & Szuflińska-Zurawska, 2020); czy też utworzona dzięki inicjatywie Biblioteki Politechniki Gdańskiej Pierwsza Krajowa Grupa Robocza Data Stewardship Competence Centers Implementation Network PL, służąca wymianie myśli i doświadczeń osób zajmujących się danymi badawczymi. Wydaje się jednak, że istnieje potrzeba przeprowadzenia pogłębionego badania w niektórych aspektach.

W literaturze przedmiotu podjęto już próbę opisania tego dość nowego trendu, jakim jest kształtowanie się zawodu *data stewarda* (Wałek, 2019; Hudzik, 2020; *Data librarian...*, 2018), choć wydaje się, iż na odrębną dyskusję zasługuje potoczne utożsamianie zadań *data stewarda* i *data librarian*. Obowiązki *data stewarda* niekoniecznie muszą być powiązane wyłącznie z biblioteką, osoby zatrudniane na tym stanowisku bywają także w innych jednostkach uczelnianych, a niekiedy nawet tylko przy pojedynczych projektach.

W omawianym badaniu pilotażowym ponad 14% ankietowanych odpowiedziało, iż w ich bibliotece/institucji pracuje osoba wypełniająca zadania *data stewarda*. W kolejnym badaniu należałoby może nieco uszczegółowić pytania: czy *data steward* w bibliotece zajmuje się tylko obsługą repozytorium danych badawczych (deponowanie i udostępnianie danych), czy jest opiekunem danych w całym cyklu życia danych badawczych, czy też tylko wspomaga naukowców w wypełnianiu Planów zarządzania danymi. Warto też uzyskać informacje na temat wykształcenia *data stewardów* – czy są oni absolwentami profesjonalnych szkół oraz szkoleń z tego zakresu, czy też swoje umiejętności budują wyłącznie na własnym doświadczeniu zawodowym.

Według wyników badania nieco ponad 1/3 instytucji posiada repozytoria danych badawczych. Wskazane wydaje się zadanie pytania doprecyzowującego: czy biblioteki faktycznie posiadają całą infrastrukturę repozytorium ze wszystkimi modułami niezbędnymi do obsługi danych badawczych, czy też za repozytorium instytucji uważają np. kolekcję uczelnianą (tzw. półkę) w Repozytorium Danych Badawczych (RepOD) lub w Moście Danych.

Pogłębionego badania nie wymaga co prawda odpowiedź na pytanie o język angielski, w którym odbywają się niektóre szkolenia, jednak fakt, iż prawie dla połowy ankietowanych stanowi on barierę w uczestniczeniu w szkoleniach na temat otwartych danych badawczych, może być pewną wskazówką dla organizatorów tego typu kursów.

W przeprowadzonym badaniu pilotażowym odpowiedzi respondentów – mimo iż reprezentują oni biblioteki naukowe o odmiennych zadaniach, zdefiniowanych profilami uczelni/jednostek macierzystych – są

dość zbieżne. Symptomy zmian w działalności bibliotek związane z rozwojem idei otwartej nauki zauważalne są w większości bibliotek naukowych, które zdecydowały się wziąć udział w ankiecie. Badanie wyraźnie uwidoczniało, że otwarta nauka wyznacza nowe obszary działania bibliotek naukowych.

BIBLIOGRAFIA

- Brzezińska-Stec, Halina; Żochowska Jolanta, red. (2013). *Bibliotekarz uwolniony – deregulacja czy degradacja? IV Ogólnopolska Konferencja Naukowa. Białystok, 12-14 czerwca 2013 r.* Białystok: Wydaw. Uniwersytetu w Białymstoku. [dostęp: 11.02.2022]. Dostępny w WWW: <http://pbc.biaman.pl/Content/32612/PDF/Biblioteka%20IV%20konferencja.pdf>.
- Czajkowska, Marta (2019). Otwieranie nauki. Otwarty dostęp do publikacji naukowych i danych badawczych. *Problemy Profesjologii*, nr 2, s. 37-44. [dostęp: 24.02.2022]. Dostępny w WWW: http://www.problemy-profesjologii.uz.zgora.pl/wydania/pp_2019_2.pdf.
- EC (2017). *H2020. Program Guidelines to the Rules on Open Access to Scientific Publications and Open Access to Research Data in Horizon 2020*. [online]. European Commission. [dostęp: 08.02.2022]. Dostępny w WWW: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf.
- GO FAIR (2019). *Data Stewardship Competence Centers. Implementation Network (DSCC-IN) manifesto*. [online]. GO FAIR. [dostęp: 07.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.go-fair.org/wp-content/uploads/2020/01/DSCC-I-Manifesto-20191210.pdf>.
- Górski, Marek M.; Szewczyk-Kłós, Danuta (2020). Czy bibliotekarze w szkołach wyższych tworzą jeszcze grupę zawodową? *Biuletyn EBIB*, nr 1 (190), [s. 1-6]. [dostęp: 11.02.2022]. Dostępny w WWW: <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/658/697>.
- Hudzik, Krystyna (2020). Data Librarian – nowy profil zawodowy w bibliotekach naukowych. *Przegląd Biblioteczny*, z. 3, s. 309-328. [dostęp: 11.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://doi.org/10.36702/pb.757>.
- LIBER (2018). *Data librarian, expert on research data management, description, archiving and dissemination*. [online]. LIBER. [dostęp: 11.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://libereurope.eu/blog/2018/05/14/data-librarian-expert-on-re-search-data-management/>.
- LIBER (2017). *Implementing FAIR Data Principles: The Role of Libraries*. [online]. LIBER. [dostęp: 11.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://libereurope.eu/wp-content/uploads/2020/09/LIBER-FAIR-Data.pdf>.
- Jetten Mijke; Grootveld Marjan; Mordant Annemie; et. al. (2021). *Professionalising data stewardship in the Netherlands. Competences, training and education. Dutch roadmap towards national implementation of FAIR data stewardship*. [online]. [dostęp: 09.02.2022]. Dostępny w WWW: Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4320504>.

- Kępski, Piotr (2018). Otwarty dostęp jako element polityki naukowej. *Medical Library Forum*, vol. 11, nr 1, s. 31-37. DOI 10.34738/mlf.0004. [dostęp: 24.01.2022]. Dostępny w WWW: <https://fbm.wum.edu.pl/sites/fbm.wum.edu.pl/files/dokumenty/20181101-0004.pdf>.
- Krajewski, Piotr; Szuflińska-Zurawska, Magdalena (2020). Plan zarządzania danymi – jak skutecznie współpracować z naukowcami? Doświadczenia Centrum Kompetencji Otwartej Nauki przy Bibliotece Politechniki Gdańskiej. *Biuletyn EBIB*, nr 5 (194), [s. 1-9]. [dostęp: 20.01.2022]. Dostępny w WWW: <http://ebi-bojs.pl/index.php/ebib/article/view/699/736>.
- Kuczowska, Maria (2021). Otwarte dane badawcze: sondażowa analiza doświadczeń i potrzeb pracowników Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, s. 479-494. [dostęp: 20.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://doi.org/10.36702/pb.876>.
- Kulczycki, Emanuel (2017). Kariera drapieżnych czasopism – przypadek Anny O. Szust. *Nauka*, vol. 217, nr 3, s. 71-83. [dostęp: 10.02.2022]. Dostępny w WWW: <http://www.nauka-pan.pl/index.php/nauka/article/view/732>.
- Miller-Jankowska, Maria; Lewandowska-Tranda Mirosława (2016). Uczelniana baza wiedzy jako przykład systemu CRIS. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, nr 3761, *Studia o Książce i Informacji*; [nr] 35, s. 102-118. [dostęp: 10.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://wuwr.pl/bibl/article/view/1746/1697>.
- Nahotko, Marek, red. (2022). *Obecność problematyki zarządzania danymi badawczymi na stronach web polskich bibliotek naukowych*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska. [dostęp: 02.08.2022]. Dostępny w WWW: <https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/291146>.
- NCN (2020). *Wytyczne dla wnioskodawców do uzupełnienia Planu Zarządzania Danymi w projekcie badawczym*. [online]. Narodowe Centrum Nauki. [dostęp: 10.02.2022]. Dostępny w WWW: https://www.ncn.gov.pl/sites/default/files/pliki/regulaminy/wytyczne_zarzadzanie_danymi_06_2020.pdf.
- PE (2019). *Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1024 z dnia 20 czerwca 2019 r. w sprawie otwartych danych i ponownego wykorzystywania informacji sektora publicznego* (Dz. Urz. UE L 172 z 26.06.2019). [online]. Parlament Europejski. [dostęp: 09.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1024&from=EN>.
- KE (2012). *Zalecenie Komisji z dnia 17 lipca 2012 r. w sprawie dostępu do informacji naukowej oraz jej ochrony (2012/417/UE)*. [online]. Komisja Europejska. [dostęp: 08.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:194:0039:0043:PL:PDF%20>.
- UNESCO (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. [online]. UNESCO. [dostęp: 10.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf00000379949.locale=en>.
- Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o otwartych danych i ponownym wykorzystywaniu informacji sektora publicznego*. [online]. Dz.U. 2021 poz. 1641. [dostęp: 07.03.2022]. Dostępny WWW: <https://dziennikustaw.gov.pl/D2021000164101.pdf>.
- Wilkinson, Mark D.; Dumontier, Michel; Aalbersberg, IJsbrand Jan; et al. (2016). *The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship*.

Scientific Data, vol. 3, art. 160018. [dostęp: 10.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://doi.org/10.1038/sdata.2016.18>.

Wałek, Anna (2019). Data Librarian and Data Steward – New Tasks and Responsibilities of Academic Libraries in the Context of Open Research Data Implementation in Poland. *Przegląd Biblioteczny*, z. 4, 497-512. [dostęp: 08.02.2022]. Dostępny w WWW: <https://doi.org/10.36702/pb.634>.

Wałek, Anna (2018). Is data management a new „digitisation”? A change of the role of librarians in the context of changing academic libraries’ tasks. *IFLA WLIC 2018 – Kuala Lumpur, Malaysia – Transform Libraries, Transform Societies*, 1-11. [dostęp: 10.02.2022]. Dostępny w WWW: <http://library.ifla.org/id/eprint/2247/1/139-walek-en.pdf>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 8 sierpnia 2022 r.

MARIA KUCZKOWSKA

University Library

Adam Mickiewicz University in Poznań

e-mail: maria.kuczowska@amu.edu.pl

ORCID 0000-0003-2681-4945

MONIKA THEUS

University Library

Adam Mickiewicz University in Poznań

e-mail: mtheus@amu.edu.pl

ORCID 0000-0002-8397-1827

OPEN SCIENCE – OPEN RESEARCH DATA – NEW TASKS FOR RESEARCH LIBRARIES: REPORT FROM PILOT STUDY

KEYWORDS: Research libraries. Open Science. Open research data. Data steward. Pilot study.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The last few decades have brought noticeable changes in the functioning of academic libraries. The scope of library tasks has been expanded not only due to the expansive information and communication technologies but also the Open Access movement. The active participation of libraries in the development of the Open Access and Open Science concepts set new tasks for librarians. Having noticed some incompleteness of the image of Open Science vs. Research Library, the University Library in Poznań decided to conduct a quantitative pilot study. Library employees of state universities and research institutions were asked to fill a short questionnaire on the subject of Open Science, with particular focus on the issues related to open research data. The aim of this survey study was to determine the degree of involvement of academic libraries in the Open Science movement and diagnose the level of librarians’ knowledge regarding open research data. **Research method** – The survey was based on an online questionnaire consisting of 17 questions. The message asking the recipients to fill the questionnaire was sent to the email boxes of 171 institutions. **Conclusions** – The survey allowed the researchers to verify changes visible in the activities of academic libraries – noticeable symptoms covered an emerging profession of data stewards, emerging task forces for Open Science, a development of university research data repositories. The study clearly confirmed that Open Science sets new domains of activity for academic libraries.

ANDRÁS SIMON

Institute of Library and Information Science, Faculty of Humanities, Eötvös
Loránd University, Budapest, Hungary; PhD Student
Monguz Ltd., Szeged, Hungary CS Manager
e-mail: andras.simon@qulto.eu
ORCID 0000-0002-7990-3936

EXTRACTING RELEVANT INFORMATION ABOUT PREFERENCES OF THE CUSTOMERS, FROM THE TRANSACTION RECORDS OF IN- TEGRATED LIBRARY MANAGEMENT SYSTEMS

András Simon was born in 1969 in Budapest. He finished his studies in 1993 in History and Librarianship at the Faculty of Arts and graduated from ELTE. He has been working in Hungarian libraries since 1992, for the scope of library automatization. Between 1999 and 2002 he was the system librarian of the Hungarian Shared Cataloguing System. Since 2002 he worked as subcontractor and later as employee for the MTA SZTAKI, then for Monguz Ltd. from Szeged in the field of design, development, customer support and distribution of the Huntéka integrated library management system. Since 2019, he is the PhD student of ELTE Institute of Library and Information Science.

KEYWORDS: Integrated Library System. Library Automation. Library Databases. Data Analysis.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The world outside the libraries is changing rapidly, and these changes are extremely speeded up by the effects of the restrictions ordered because of Covid 19. It is worth to give new aspects for creating and using library statistics, in the way extracting information from the transaction records of integrated library management systems, hence the analysis of these

records seems one of the most appropriate way to follow the changes of the customer's attitude. **Method** – The databases of the Integrated Library Management Systems contain these data units beside other records, like loan, bibliographic, item or authority records. The transaction records are created by the application, preserving the information, logged by the program. These records are preserved for long time in the database even if the logged transaction itself is terminated, or the original record is deleted. Analysing large number of loan records we can follow the changes and can ascertain trends for the past two years too. As the employee of Qulto Companies (Qulto Companies – <https://qulto.eu>), a firm developing integrated collection management systems for libraries and museums in East-Central Europe I have the permission, and the necessary knowledge to examine the catalogues of our customers. The MARC based data structure of these software is widely used by library and museum automatization systems in Europe, so the Middle-European experiences for data extraction could be seen, as generally valid in the future. **Results** – There is a significant decrease according to the count of active library users or to the number of loan transactions. There is some difference between the loan and user counts according to library type. In the high school libraries, the decrease doesn't seem to have any connection with the Covid 19 restrictions, in the case of the other library types it can be the result of them. Hence there was no difference between the tendencies of the decrease according to geographical position or size of the library. **Conclusion** – The transaction records of Integrated Library Management Systems are very useful we can gain very important information about our libraries. so, we should take care for preserving them, or at least we have to get the most important units of information from them before they are erased.

INTRODUCTION

Our society, both the public and the decision-makers regards library as one of the main services of welfare state, a basic element of modern democracy and also a key of free access to information even in the age of internet. Nevertheless, the librarians are pressured to give reason for they are worth to be financed not in the past but in the future too (Tóth, Könyvtárhasználat, 2019, p. 205). The fundamental role of libraries: being the holder of human knowledge is beyond dispute, but their essential significance as disseminator of information is questioned in the modern world. To verify this significance the librarians should prepare statistics, more and more every year. They have to give relevant information to the community to show the usefulness of their services. To give information, it seems a right way to extract information from the databases of the Integrated Library Management Systems (ILMS) (Simon, Integrált, 2019).

Some of the data elements are present in the databases, though neither librarians nor decision-makers know them. All the ILMS create log tables to record the events take place in the application. In this tables exist the database transaction records.

The librarians themselves are motivated to get information about their daily work, and particularly the management also wants to use the extracted system information to help decision by disposal, desiderating and acquisition. The benefit of having relevant statistics both for local use and to send information for the central institutions is clear for the library management, for the financing authorities, and it seems to be useful for sociologists to research the attitude of library customers and the consumption of cultural products too (Péterfi, *Életünk*, 2019, pp. 192-229). To acquire information needs time, hence the transaction data are really look like “raw material” for information business. The system librarian or system manager should examine data tables directly with the tools of the RDBMS (Relational Database Management System). After that, it is needed to prepare data for further examinations. It is needed to add some further information to the yielded data rows getting the original table relations of the system. The research of the database sometimes is needed to be completed with the results of inquiries of users, using surveys or direct interviews (Sohanchyk, 2020).

MY WAY TO THE RESEARCH

I am the employee of Monguz Ltd, a Hungarian firm developing integrated collection management systems for libraries and museums in Eastern-Central Europe. As working for a software vendor, I had to enter the databases of my company’s customers to do some metadata corrections with the tools of SQL RDBMS, according to the demands of our clients. Together with my colleagues, my duty is to repair the damaged metadata, to manipulate data and to prepare various outputs needed by our clients.

Otherwise, I am a librarian doing my PhD studies in the Institute of Library and Information Science, (Faculty of Humanities, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary). Being a librarian, I think I should give relevant information extracting and analysing the data I see “being in the backstage” for my colleagues, living in Hungary or in abroad. Having the possibility, permission and the technical skill, to examine the catalogues of our customers, I think, it is worth to publish some of the results of my results. The Qulto – Huntéka and Qulto – Corvina ILMS are up to current international standards. The data records in the catalogues are in MARC format. The various records of the catalogues are linked together in a semantic network. The network itself is based on an RDBMS. All the repeated data elements of the catalogue are in list of values. The applications with their advanced data structure are widely used in libraries in Europe, so Eastern-Central European experiences can be generally valid elsewhere.

The technical information of the Qulto ICMS is not public. The readers can only see the data on the Web OPAC. The librarians can see the user

interface of the ILMS, and they can get information from there about their own data. The technical data maybe visible for the system librarians and system managers, but they can see it only in their local databases. Nevertheless, the transaction records and the data structure themselves are hidden from them too. If only they know the tools of their Operating Systems and Database Management Systems, they can search in them, but they have to have enough information about their application's data structure to be able to extract useful information from them (Kiszl, 2021).

AUTOMATION SYSTEMS IN THE HUNGARIAN LIBRARIES

An Integrated Library Management System (ILMS) is essential for the modern libraries for thirty years. Applications for library automation were used separately for the different modules like Cataloguing, Circulation, Acquisition, Periodical and Customer's Catalogue. These basic modules were integrated into one system. These systems could use one common – mostly SQL (Structured Query Language) based and relational – database, and the user's authentication was uses one single register too. In our recent days the libraries attach digitized full contents to their catalogue records, so the Media module is going to be the indispensable part of the ILMS too.

The integrated systems are widely used in the memory institutions in Hungary. Nowadays there is no library without an ILMS, and most of the museums and archives use some automation system to support the staff's work too. We can ascertain that there is a free market for ILMS in Hungary. There are circa ten products of the concurrent vendors on the market, and the experts of the library management has the possibility to select the application of their own choice. Most of the institutions use systems supported by commercial distributors. The automation of the workflows of memory institutions is complicated enough to make it impossible to be solved by software applications without configuration and customization. The prices of the, by vendors prepared, distributed and supported systems are advantageous. According to the IFLA document: "Designing and Building Integrated Digital Library Systems", an institution has to be careful by ordering new, non-series developments, either standalone applications or applications attached larger systems, because these developments can be expensive. In a case of individual developments, according to the IFLA guideline the costs can be two times higher than using a standard software (Rathje, 2005, p. 67).

Talking about Hungarian libraries I mean libraries, in which members of staff, customers and documents are mainly Hungarian. After the first World War the Austrian Hungarian Monarchy was divided into new states, and two third part of the former Hungarian kingdom was taken

away, giving for millions of ethnic Hungarians a new citizenship. These people are mostly living in these countries even today, where not only the humans, but even the libraries can be “ethnic minority”. Other main experience is, that it is easy to cross the borders for a vendor to sell its products abroad, but it is very hard to step over the borders of the languages. That is why the Hungarian libraries use integration systems distributed by Hungarian vendors, doesn't matter what citizenship the customers and staff of the library have. So, among the customers of my workplace, the Monguz Ltd there are institutions of six countries outside of Hungary, but in most of them the libraries are “Hungarian”. It is true for almost all our other concurrent vendors. They have customers outside of Hungary too, doesn't matter if their application has only Hungarian user interface. It is no wonder, because to step over the language border is not easy. To translate the complete user interface of an application (not only the screen texts, but the system messages and the dictionary data too) can significantly increase the development costs. The “Designing and Building Integrated Digital Library Systems” IFLA guideline establishes even 30 %, but in my point of view, in the case of an application prepared already in the development period to be translated to foreign languages, these costs can be reduced (Rathje, 2005, p. 67).

A NEW CONCEPT, THE INTEGRATED COLLECTION MANAGEMENT SYSTEM

The Integrated Collection Management System (ICMS) is an application developed for memory institutions combines the functionality of the Integrated Library Management System, the Integrated Content Management System and the Museum System.

An integrated system unifies the databases of the online web catalogue, the digital inventory book, the institution management system, and the Knowledge Organisation System. Theoretically an ICMS can be used in each kind of memory institutions, so in a library, in a museum or in an archive too. To tell the truth, there isn't any application which can fulfil all the demands of the whole GLAM (Galleries, Libraries, Archives, Museums) sector. An ICMS can be regarded both as service and as a product. Digitization strengthens the convergence of the institutions of GLAM sector, hence the demands, the solutions, the applications and the necessary knowledge of the staff are similar. Otherwise, these institutions often collect similar documents, old books, manuscripts, smallprints, visual documents, maps, photos, postcards. The similar contents are interesting to similar users, who want to use the same user interface (Simon, Rendszerváltás, 2021).

A NEW ROLE: THE DIGITAL LIBRARY

The role of the integrated systems is changing because of the increasing number of digital documents:

- The photos created in the institutions are born digital.
- Most of the unique contents of the collections is digitized or under digitization.
- A large amount of the new documents is born digital.
- Most of the documents of the collection is useable directly from the online user interface, in the way that the display application is embedded in the web browser.
- There is full text search opportunity for the documents of text format.
- It is solved that a web catalogue gives at least bibliographic information about records of other catalogues.

There are impacts slowing these changes down. Though the proportion of digital material increases year by year, the traditional analogue documents are still more popular. According to a research prepared in Deutsche Bibliothek, most of the users prefer analogue material if they have free choice. Otherwise, the readers should know and have to use more intensively the digital material (Niggermann, 2017).

In some other country the users still seem to be reluctant to use digital resources too, though the advantages of the digitized texts (easy access and perceived ease of further use, searchability) are well known. Maybe education can change the reader's attitude (Okyere-Kwakye, 2020).

The impact of digitization projects is not so determinant, as it was thought by the beginning, especially when it was not done by the libraries themselves. The profit of digitization projects is lower than it was expected. It was summarized by a manager of a tech firm, which has been take part in the LSDI ((Large Scale Digitizing Initiatives) project in the United States: " ... book digitization is not the area where there's big business" (Jones, 2014, p. 217).

Sometimes the development of the project is blocked, the budget can run out, the result seems to be interesting no more, the potential customers don't get enough information about the digitized contents and the digitization project has not the planned effect (The Fund's 2006).

The readers attitude to the digital documents changes slowly. The persons who have used to their own way to get information are not change it easily. However, the data source itself is the same, but if the digitized copy of a document has the same quality, and it is faster and cheaper to get it, it can be popular among the users (Meyer, 2016).

The proportion of the digital documents in the libraries and in other public collections is increasing. Both because a plenty of recent documents

is born digital, and because the institutions digitizing their analogue documents with always larger capacity too. However, the main thing which blocks the usage of the digitized documents of the cultural heritage, the handling of the possession rights of the authors. The national governments and the authorities of the European Union agree that the main aim is, to let as much digitized documents to be legally used as it is possible (Tóth, A digitalizálás, 2015).

The technical problems of the remote access of e-books and other material are solved, so if copyright questions are answered, satisfying both authors and public collections, the main stumble of document service via the internet will be the reluctance of memory institutions. They can be afraid, to lose the control over their valuable collections. Having this control either because of copyright reasons or because of the library's own needs, it should be solved to mark all the documents: who, how, in what quality and from where they are useable. The developers of the systems can prepare some restricted views, (using watermark or timestamp, creating a snippet-view, blocking the download, using some special format like "E-pub") or can restrict the usage for authorized users or for special workstations of local networks. If the usability of the digital material is made more complicated, the option to go to the library and get the physical document can be preferred by the customers. Furthermore, all these solutions are temporary, because the developments should be constantly adapted to the continuously changing technical and legal environment. Because of this, these applications are mostly peripheral and can be replaced easily.

The full content and the metadata records of the catalogue are better to be not in the same database. On the one hand because of security reasons, while it is easier to restrict the illegal usage from the web interface having this kind of architecture in the system, on the other hand, for the purpose of saving space for backups. Hence the catalogue should be saved incrementally day by day, but it is not necessary in the case of the media files.

If the media files are copied into another database, in another filesystem or even on a different virtual or physical server, full text indexes should be built to help the queries launched from the user interface. These indexes should be considered as integral part of the catalogue (Siegmüller, 2007).

The digital contents can be collected by the memory institution as born digital documents, can be created by digitizing (scanning or making photos), and even can be created by the staff of the library, the museum or the archive itself. "... librarians are well positioned to become professional digital content creation, as they already possess the basic skills needed to create effective content for high user engagement" (Okuonghae, 2021).

DATABASE CONTENT AS INFORMATION RESOURCE

The databases of ILMS were important resources of library statistics from the beginning. Most of the data can be gained from the database without the help of the developers, and the important statistics can be prepared by the librarians, or at least by the system manager. Otherwise, there are special, interesting and valuable data hidden from the users.

The most important statistics of a common ILMS are:

- Count of loans, user registrations, created – bibliographic, media, authority and item – records.
- Most popular books and authors.
- Most active customers.
- Spent money.

The authorities and the institutes for librarianship collect these data from the libraries and summarize them for further research. These current usage statistics have to be created year by year. Some information of these statistics is become hidden during the yearly work, but they are not erased. So, that data tables can be examined though they are already out of the daily use. These are the “archival” data, either created by directly the users and managers of the system or prepared by the application.

The research of ILMS database records is made easier by the fact, that their data structure is planned in consideration to international standards. Above all, it is true to the catalogue data. The ISBD was interpreted by data formats usable by computers, first of all by the MARC (Machine Readable Cataloguing Format). The FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) concept, modelling the conceptualisation of the documents themselves, spectates from the customer’s point of view the catalogue data as bulk of linked information. Going further there are more formats of FRBR family like the FRAD (Functional Requirements for Authority Data) and the FRSAD (Functional Requirements for Subject Authority Data). To solve the problems of the inconsistencies between them, the aim of the IFLA was, to develop, the LRM (Library Reference Model) a harmonized data model (Riva, 2017). Creating the new generation of integrated systems, the developers fitted and fitting the data structure of the catalogues and the circulation, periodical and acquisition modules to the already standardized data structure of electronic catalogues, so all the data elements of an ILMS are more or less standardized (Kiszl, 2021). To understand the possibilities of ILMS database research it is needed to look over the record types existing in them:

Records in an Integrated Library Management System:

- Catalogue – bibliographic, item, authority, media.
- Acquisition – order packages, items, financial transactions.

- Loan – customers and loan events.
- OPAC – search and hits.
- Database transaction records.

In this paper I show the results of a research considering to database transaction records:

- The attributes of database transaction records are:
- They created by the application automatically.
- Preserved in the system for decades.
- Never wilfully erased, only simply don't migrated in the case of changing the ILMS.
- Contain information about the events taking place in the database: searching, inserting, deletion, modifying.
- Are different kinds of records.
- Can be researched by experts of "digital archeology".

In my research introduced in this paper I examined the loan transaction records.

Information contained in the loan transaction record:

- Identification of the document.
- Identification the customer and the librarian.
- Date and time of the transaction.
- Loan expiring date.
- Date of bringing back.
- Date of renewal.
- Place of transaction.

Metadata analysis is recently a growing need in libraries by data migration, transformation and remediation too. High quality metadata is necessary for cataloguing acquisitions, repository and collection management, such as library systems management. Main areas of metadata analysis are data cleaning, exploration, transformation, and statistical analysis. The analyst needs to find out, what data and from which source are available, how and with which tools they can be accessed easily. The analyst should know, what kinds of data change, merge, or enhancement is needed for the proper work (Trail, 2021).

In the case of change a library application its database is changed too. In the early period of library automation, only the bibliographic, authority and item records were converted in the case of a system change. Later the current customer, acquisition and periodical issue records were migrated too. After the development of library automation services, the vendors became able to migrate also the current loan, weeding, holding, renewal and

invoicing records. Otherwise, there are data even nowadays which are rarely migrated from one system to another:

- Reader information put into archival tables, (sometimes these are even directly erased according to GDPR – General Data Protection Regulation).
- From the catalogue deleted, but in the database preserved bibliographic, item and authority records.
- Completed loan, interlibrary loan, renewal and reservation records.
- Records of invoicing, acquisition, inventarizing and weeding events,
- Database transaction records.

These data are not always preserved, especially not often for a long time. The structure of these records is not the same in the different systems, so the data recorded in a former system (maybe even in an elder system which is not built on an RDBMS), are mostly dropped with the old database (Lengyel, 2003, pp. 313-317).

The difference is clear between erasing information and between the lack of preservation. The hidden transaction data which are fortunately preserved, can be moved from system to system, and are later researchable. These statistical information units are very useful to understand how the library works. It would be better if these units won't be deleted, especially if there is no lack of disk space. Otherwise, the problem of disk space can be solved by data compression, creating external backups or with the use of special data tables, in which only the primary (not from other data derived) information is preserved. Sometimes system managers or system librarians have to erase data. It is the case for example, when the institution is not allowed to keep personal data in the system after the personal record became obsolete according to GDPR. The aim of the anonymisation of personal records in a system is to make it impossible to identify the person with the help of the data in its database record. The much information is erased because the necessity of anonymisation, the less useful information can be gained from the database during later research (Blätte, 2022, pp. 48-58).

The old catalogue cards and bibliographies which have high quality and are validated, should be considered as authentic primary research data (Fabian, 2021, pp. 72-75) hence the electronic catalogue records of ILMS are considered as archival documents too. The only difference is that latter ones are born digital units.

DESCRIBING OF THE RESEARCH

THE CRITERIA OF THE SELECTION OF DATABASES

According to the customer contracts, of Monguz Ltd. the employees of the firm are allowed to get anonymized statistical information from their systems. Having this possibility during the research the loan transactions of 360 libraries were examined.

All of them were the Customers of Monguz Ltd. as Qulto – Huntéka and Qulto – Corvina ILMS users. I had remote access directly – using the tools of the SQL RDBMS to the selected databases (among them the special libraries relatively underrepresented). They use loan functionality at least for seven years.

Figure 1 shows the count of all the examined databases grouped by institution type. The “county libraries” are the public libraries of county towns. The municipal libraries are the public libraries of larger and smaller cities. In Hungary and in the other parts of the Carpathian basin (where all the examined institutions of this research are) the population density is almost the same in every county, what means that the cities in the country are relatively small. In Hungary most of municipalities maintain their own library. Only the small settlements are upheld by the institution of the county town. The church (both Catholic, Protestant and Jewish) have big libraries which remained mostly untouched in the “people’s republic” era. These libraries are mainly museal collections. The educational institutions upheld by Church were considered among the school and high school libraries.

Figure 1. Customers of Monguz Ltd. Having a Qulto – Libraries remote accessible database

Library type	Qulto – Huntéka	Qulto – Corvina	Kistéka	Sum
High school	25	17		42
Municipal	63	22	1	83
County	7	8		15
Special	38	9	8	55
Church	10	3		13
State	4	1	1	6
School	89	3	7	99
Sum:				295
	Hungarian	Abroad	Sum	
High school	37	5	42	
Municipal	80	3	82	
County	14	3	17	
Special	58	1	59	
Church	11	2	13	

In the neighbouring countries of Hungary, the conditions are almost the similar. Most of the institutions being our customers in Romania, Serbia and Slovakia, are Hungarian libraries, what means, that most of the readers and the librarians are ethnic Hungarians and the books of them are Hungarian too. Otherwise, I can ascertain, that I couldn't point out any difference between the libraries according to the country, the state, the ethnicity of the users, the locality or to the size of the library and its database (Kiszl, 2021).

Among the examined libraries not all of them use loan module. There are libraries especially museal collections and special libraries, which are open to the public only for local use, and they don't allow their customers to borrow books. Figure 2 shows the examined libraries using the loan module of the ILMS for their daily work.

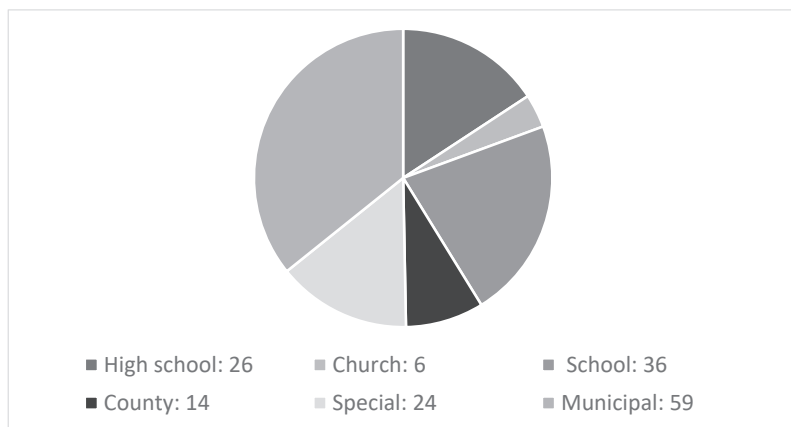

Figure 2. Libraries using loan module

THE METHOD OF THE RESEARCH

According to some former research, I realized, that it is enough to select a group of libraries which can represent the whole library community of our customers. So, from the 360 library, I had chosen 68 to take part of this research. I wrote an SQL script, to count the loan, user creation and membership renewal transactions, to establish the count of loans and the readers having valid library membership in the examined year. The selected group of institutions represents every library types and geographical localities. I selected libraries which use their loan module at least for seven years. Figure 3 shows the examined libraries, grouped by type.

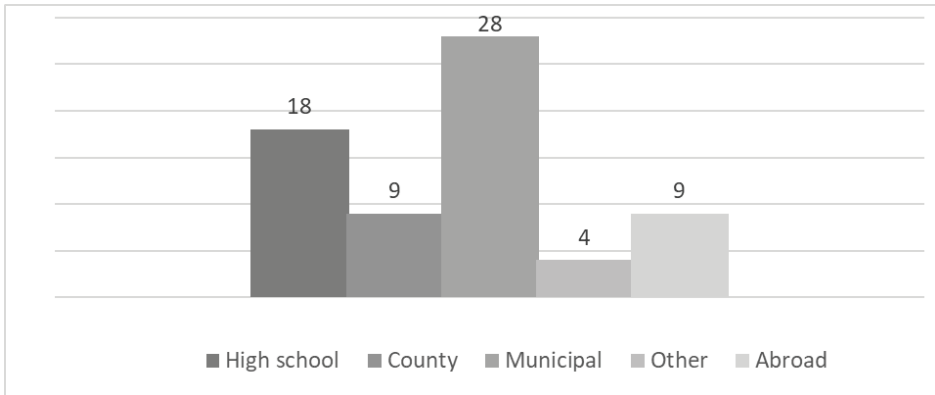

Figure 3. Examined libraries

RESULTS OF THE RESEARCH

In the examined libraries I have counted the loan transactions grouped by year. Neither renewals were not counted nor the length of the borrowing time (so the distinction between borrowing and bringing date) was not taken into consideration. I have chosen three years, a pre and a post Covid year (2019 and 2021) and year 2014, to have a fairly large timespan. Figure 4 shows the average count of loan transactions grouped by library type in these three years.

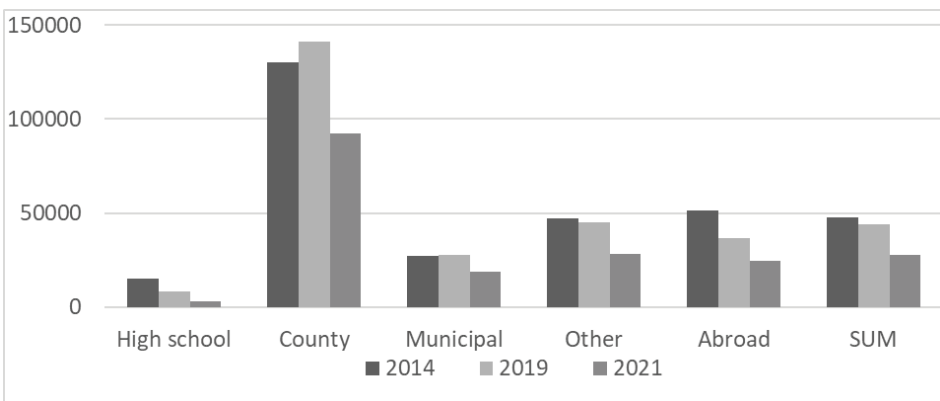

Figure 4. Average count of loan transactions by library type

The second unit of my research was to count together the readers having valid membership in the examined years at least for one day and borrowing at least one book too. Figure 5 shows the average count of the readers for the examined three years grouped by library type.

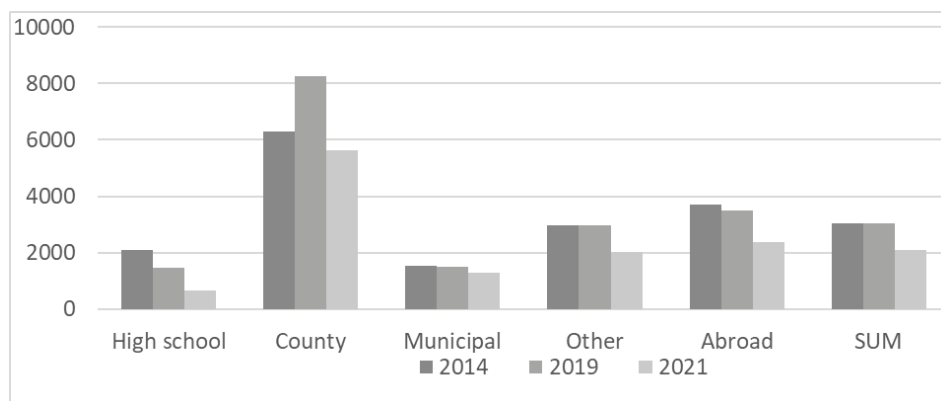

Figure 5. Average count of customers loaning at least one book

We can ascertain that both the number of active users and the number of loan transactions is decreasing in almost all the libraries and by all types of them. Otherwise, there is difference of the downward trends according to the different library types. This declining tendency is constant in the case of high school libraries for ten years. Otherwise, by the other library types we can establish a strict connection between the decrease and the Covid 19 restrictions.

Though examining the results, the tendencies of changes of library use are almost the same according to the libraries grouped by type, but there isn't any difference according to other parameters like:

- Country.
- Ethnicity – mother talk.
- Geographical locality.
- Average age of borrowable books.
- Library size.
- Integrated System (Qulto – Huntéka or Qulto – Corvina).

STATE OF MY RESEARCH

I have prepared my research as the student of Institute of Library and Information Science, Faculty of Humanities, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary. I have researched other units of the databases of integrated systems of libraries and museums, like the size of the databases and media files, the preferences of library customers choosing documents to loan, the way of creating new database records (importing from other databases or creating them locally). I hope I could do it once more in a couple of years, collecting and analysing transaction data from several databases, so I will can establish tendencies based on a longer period. This

way of examining library systems seems unique. I couldn't find any article or paper about a research like this in English, German or Hungarian.

CONCLUSION

There is a big decrease of library use, and this decrease comes not only from the Covid restrictions. Otherwise, this research concerns only to the loan of physical documents. The use of electronic documents either full text data or audio-visual material is increasing. It should have been measured too, and the results of the search of usage of analogue and digital documents is needed to be counted together.

The measuring of usage of electronic documents is not easy. The book as physical and intellectual entity is fixed and clear, but we cannot tell the same about the digital ones. Digital document as a manifestation of a work can be changed in time and it is not easy to be considered as a private intellectual property of the author. Sometimes it is a mesh of private and public resources, based on information created by a community. According to our modern point of view and the recent regulations, it had to be considered as private property and cannot be accessed free even from a library. If it has price, the danger of underutilization can occur, and it may be less reused (Fink, 2020). Hence it is hard to make a comparison between cost free use of physical books and use of media contents for which one should pay even in the library.

Nevertheless, there are other serious problems counting the transactions of electronic use. We have to find a definition for electronic use (for example clicking at least once on a content in an hour). We can count only human use, so we have to filter the robots, crawlers, aggregated requests coming from federal search interfaces.

William Denton in his article: "On Two Proposed Metrics of Electronic Resource Use" proposes two new metrics for electronic resource use, to give us some information about how much the digital documents are used: "*users per mille*" and "*interest factor*".

"*Users per mille* (UPM) is how many of every thousand potential users actually use a product. (*Per mille* is the thousands equivalent of *per cent*)".

"*Interest factor* (IF) is a measure of how interested in a product its users are. The more they go back to it, the more interested they are, and the higher the interest factor" (Denton, 2021).

Summarizing the questions of the research of OPAC digital content usage, it is needed to give the most important aspects of metrics:

- Usage of full contents.
- Counting the requests sent to the website.
- Using some feedback code.
- Analysing the logfile of the website.

- Adding a script to the site to count the openings.
- Filtering the robots, crawlers, bulk requests, input coming from federal search interfaces (Counter 2021).

So, the recent problem is that it is very simple to follow the tendencies of loan of physical items, because the IILMS are prepared for this task for fifty years, but measuring the electronic usage is much more complicated and needs the use of new algorithms.

REFERENCES

- Blätte, Andreas et.al. (2022). Eine Dateninfrastruktur für die Gesellschaftswissenschaften. Unterstützung in der Arbeit mit Forschungsdaten durch Konsort. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*. Available on WWW: https://zs.thulb.uni-jena.de/servlets/MCRFileNodeServlet/jportal_derivate_00312467/A_7_Dateninfrastruktur_zfbb%201_2_22_OA.pdf.
- COUNTER Code of Practice – Maintenance and development of the Code of Practice. COUNTER committee dir. Lorraine Estelle. Available on WWW: <https://media.springernature.com/full/springer-cms/rest/v1/content/10988228/data/v2>.
- Denton, William (2021). On Two Proposed Metrics of Electronic Resource. *Code4lib*. Issue 52. Available on WWW: <https://journal.code4lib.org/articles/16087>.
- Fabian, Claudia (2021). Retrospektive nationalbibliographische Erschließungsdaten als Forschungsdaten. Überlegungen zur Zukunftsbedeutung der »Verzeichnisse der im deutschen Sprachraum erschienenen Drucke. *Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie*, Apr 15 2021. Available on WWW: https://zs.thulb.uni-jena.de/servlets/MCRFileNodeServlet/jportal_derivate_00290351/j21-h2-auf-1.pdf.
- Fink, Lior; Shao, Jianhua; Lichtenstein, Yossi (2020). The ownership of digital infrastructure. Exploring the deployment of software libraries in a digital innovation cluster. *Journal of Information Technology*, July 23. Available on WWW: <https://doi.org/10.1177/0268396220936705>.
- Jones, Elisabeth A. (2014). *Constructing the Universal Library*. Washington. 2014.
- Kiszl, Péter; Simon, András (2021). Aspects of the Long-Term Preservation of Digitized Catalogue Data: Analysis of the Databases of Integrated Collection Management Systems. *Preservation, Digital Technology & Culture – PDT&C*, 50(2): pp. 51-64. Available on WWW: <https://doi.org/10.1515/pdte-2021-0007>.
- Lengyel, Monika; Simon, András (2003). „Rendszerváltás” a hazai könyvtárakban – divathullám vagy kényszer? *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás – TMT*, 50. köt. 8. sz.
- Meyer, Eric T.; Eccles, Kathryn (2016). *The Impacts of Digital Collections Early English Books Online & House of Commons Parliamentary Papers*. In: London University of Oxford, Oxford University Consulting, Oxford Internet Institute.
- Niggemann, Elisabeth; Fernau, Michael; Schwens, Ute (2017). Bibliothek ohne Bücher? *Dialog mit Bibliotheken*, 29. Bd. 1. Heft.

- Okyere-Kwakye, Eugene; Nor, Khalil Md. (2020). Examining the intentions of a Ghanaian technical university students to use e-library. *Digital Library Perspectives* ISSN: 2059-5816, Vol. 38. Issue 1.
- Okuonghae, Omorodion (2021). Digital content creation: an emerging role for librarians. *Library Hi Tech News*. ISSN 0741-9058.
- Péterfi, Rita (2019). Az életünket meghatározó rejtett kulturális összefüggésekről – A felnőttek és az olvasás. In: *Olvasásfejlesztés könyvtári környezetben*. Szerkesztette Barátné dr. Hajdu Ágnes – dr. Béres Judit. Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. pp. 192-229.
- Rathje, Bente Dahl, McGrory, Margaret; Pollitt, Carol; Voutilainen, Paivi (2005). Designing and Building Integrated Digital Library Systems, Guidelines / Planung und Aufbau integrierter digitaler Bibliothekssysteme – Leitfaden = under the auspices of the IFLA Libraries for the Blind Section, *Series: IFLA Professional Reports 90*. The Hague, IFLA Headquarters, 2005.
- Riva, Pat; Le Bœuf, Patric; Žumer, Maja (2017). *A Conceptual Model for Bibliographic Information* – Definition of a conceptual reference model to provide a framework for the analysis of non-administrative metadata relating to library resources. IFLA. Available on WWW: <https://www.ifla.org/files/assets/cataloguing/frbr-lrm/ifla-lrm-august-2017_rev201712.pdf>.
- Siegmüller, Renate (2007). *Verfahren der automatischen Indexierung in bibliotheksbezogenen Anwendungen*. Institut für Bibliotheks- und Informationswissenschaft der Humboldt-Universität zu Berlin, 214. Heft.
- Simon, András (2018). Integrált Könyvtári Rendszerben tárolt tranzakciós rekordok felhasználása a könyvtárhasználat statisztikai elemzésére – A Debreceni Méliusz Juhász Péter Könyvtárban 2018 végén végzett könyvtárhasználati szokásokra vonatkozó vizsgálat tanulságai. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás – TMT*, 66. évf. 12. sz.
- Simon, András (2021). Rendszerváltás 2.0? Előnyök és hátrányok, vélt és valós törvényszerűségek az integrált gyűjteménykezelő rendszerek életciklusában. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás – TMT*, 68. évf. 3-4. sz.
- Sohanchyk, Greg; Briem, Dan (2020). Using Integrated Library Systems and Open Data to Analyze Library Cardholders. *The Code4Lib*. ISSN 1940-5758. Issue 49, [10.08.2020]. Available on WWW: <<https://journal.code4lib.org/articles/15340>>.
- The Fund's ICT Content Programmes* (2006). Final Evaluation Report. Education for Change Ltd. London.
- Tóth, Máté (2015). A digitalizálás trendjei az Európai Unióban. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás – TMT*, 62. évf. 1. sz.
- Tóth, Máté (2019). *Könyvtárhasználat*. Budapest 2019.
- Trail, Stacie; Patrick, Martin (2021). Core Concepts and Techniques for Library Metadata Analysis. *Code4lib*, Issue 52. Available on WWW: <<http://journal.code4lib.org/articles/16078>>.

ANDRÁS SIMON

Institute of Library and Information Science, Faculty of Humanities, Eötvös Loránd University, Budapest, Hungary; PhD Student

Monguz Ltd., Szeged, Hungary CS Manager

e-mail: andras.simon@qulto.eu

ORCID 0000-0002-7990-3936

POZYSKIWANIE ODPOWIEDNICH INFORMACJI DOTYCZĄCYCH PREFERENCJI KLIENTÓW Z REKORDÓW TRANSAKCJI W ZINTEGROWANYCH SYSTEMACH BIBLIOTECZNYCH

SŁOWA KLUCZOWE: Zintegrowany system biblioteczny. Automatyzacja bibliotek. Biblioteczne bazy danych. Analiza danych.

ABSTRAKT: **Cel artykułu** – Otoczenie bibliotek zmienia się gwałtownie, a tempo tych zmian zostało wyjątkowo przyspieszone przez skutki restrykcji wprowadzonych w związku z pandemią COVID-19. W tej sytuacji warto tworzyć i wykorzystywać nowe aspekty statystyki bibliotecznej, np. za pomocą pozyskiwania informacji z rekordów transakcji w zintegrowanych systemach bibliotecznych – analiza takich rekordów wydaje się być jedną z bardziej trafnych metod obserwowania zmian w nastawieniu klientów. **Metoda badań** – Wspomniane rekordy znajdują się w bazach danych zintegrowanych systemów bibliotecznych, wraz z innymi typami rekordów, np. wypożyczeń, bibliograficznymi, egzemplarza czy kartoteki haseł wzorcowych. Rekordy transakcji są tworzone przez aplikację i zachowują informacje rejestrowane przez oprogramowanie. Rekordy te są długo przechowywane w bazie, nawet gdy dana transakcja zostaje zakończona lub oryginalny record zostaje usunięty. Analizując duże liczby rekordów wypożyczeń można śledzić zmiany i szacować trendy do 2 lat wstecz. Jako pracownik Qulto Companies (<https://qulto.eu>), firmy produkującej zintegrowane oprogramowanie do zarządzania zasobami dla bibliotek i muzeów wschodniej i środkowej Europy, dysponuję zezwoleniem i niezbędną wiedzą, aby móc analizować katalogi naszych klientów. Struktura danych w tym oprogramowaniu, oparta na formacie MARC, jest szeroko wykorzystywana przez biblioteczne i muzealne systemy zautomatyzowane w Europie, tak więc można zakładać, że doświadczenie w pozyskiwaniu takich danych będzie przydatne również w przyszłości. **Wyniki** – Obserwuje się znaczący spadek liczby aktywnych użytkowników bibliotek oraz transakcji wypożyczeń. Liczby te różnią się w zależności od typu biblioteki. W bibliotekach akademickich spadek nie wydaje się być związany z ograniczeniami wynikającymi z pandemii, natomiast w innych bibliotekach może być właśnie rezultatem tych ograniczeń. Nie zaobserwowano różnic w tendencji do spadku w zależności od lokalizacji geograficznej czy wielkości biblioteki. **Wnioski** – Rekordy transakcji w zintegrowanych systemach bibliotecznych są niezwykle przydatne w zdobywaniu ważnych informacji o bibliotekach, tak więc należy zadbać o ich przechowywanie lub wydobywanie z nich najważniejszych elementów, zanim zostaną usunięte.

GRZEGORZ GMITEREK
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
e-mail: ggmiterek@uw.edu.pl
ORCID 0000-0002-5692-1824

POLISH UNIVERSITY LIBRARIES AND THEIR FACEBOOK ACTIVITY BEFORE AND DURING- THE COVID-19 PANDEMIC (IN 2019-2021)¹

Dr hab. Grzegorz Gmiterek is an assistant professor at the Faculty of Journalism, Information and Book Studies of the University of Warsaw. His research interests focus on issues related to the use of new technologies in cultural and scientific institutions (especially Web 2.0 tools and services as well as mobile devices and applications). Scholar Of the Historical and Literary Society in Paris in Dr. Maria Zdziańska-Zaleska's name. Participant of the US Department of State's International Visitor Leadership Program "Library & Information Science". Author of several dozen of scientific publications, including the following books: *Library in social network. Library 2.0* (Warsaw 2011), for which he was granted the Scientific Award of SBP in the name of Adam Łysakowski and the CLIO Award Of the Faculty of History of the University of Warsaw, co-author of the book *Mobile applications in libraries and beyond* published in 2017 (distinction of the Rector of the Warsaw Technical University for the publication academic studies in the field of technical sciences and sciences during the Academic and Scientific Book Fair in the ACADEMIA contest) and the author of the book *Mobile applications in information systems. Theory and practice* (Warsaw 2020), for which he received the 2020 Science Award of SBP

¹ Dostęp do narzędzia sieciowego Fanpage Karma został sfinansowany przez Uniwersytet Warszawski, w ramach wewnętrznego systemu grantowego (Program „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”).

in the name of Adam Łysakowski (category: Works of theoretical, methodological, source character).

KEYWORDS: Social media. Facebook. Academic libraries. COVID-19. Libraries and lockdown.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The primary purpose of this paper is to present the results of a quantitative comparative analysis of the activity of 18 Polish public university libraries on the social networking site Facebook in the period before and during the COVID-19 pandemic. The goal of this research is to evaluate the use of Facebook by university libraries and to assess the popularity of the content shared by these organizations. **Research methods** – The methods study involved the use of quantitative approaches, with a commercial online tool the Karma Fanpage service for social media analytics monitoring being used to collect data from individual fanpages. This service enabled the data collected to be processed for statistical purposes. The data collected were then analyzed using a spreadsheet. Data collection was done separately for the pre-pandemic and pandemic periods. **Results/Conclusions** – All Polish university libraries (part of public universities) used Facebook as part of their daily activities, both before and during the pandemic. However, Facebook use varied across institutions, for example, in terms of types of posts (graphic posts, posts with links, video posts). Importantly, libraries did not use Facebook in the same way. It is clear that for some institutions, it was one of the primary tools for library marketing and also for communicating with users. It seems important to note that the libraries belonging to the largest universities in Poland were not the only ones most active and able to mobilize the largest number of users to respond to the published posts. Based on the number of posts published by each library, it could be seen that there was not always a correlation between the size of the university, of which the library is a part, and its activity on Facebook.

The use of Facebook by Polish university libraries is now a standard in the presentation of information and library resources and services. During the COVID-19 pandemic, this instrument has also become one of the tools for communicating with library patrons. Facebook, by virtue of its large audience, is now the platform that provides up-to-date information to the social media user quickly and easily. It is also significant that Facebook allows the user to simultaneously share their digital content and reactions to information that librarians present on their fanpage. The primary purpose of this paper is to present the results of a comparative analysis of the activity of 18 Polish public university libraries (MNiSW, 2021) on the social networking site Facebook in the period before and during the COVID-19 pandemic. In addition, the aim was to answer the research questions:

RQ₁: Are there significant differences in Polish public university libraries' use of Facebook before and during the pandemic? If so, how do they manifest themselves? For example, what was the average frequency

of posting by librarians in each library? Was there a noticeable increase in the number of posts during the pandemic? What types of posts were most frequently published?

RQ₂: Which Polish public university libraries were most and least active on Facebook before and during the pandemic?

RQ₃: What was the level of interest by users of Polish public university libraries' Facebook posts before and during the pandemic? That is, what were the reactions of users to the posts of particular libraries? How many of these reactions were there? Did the pandemic affect the number of reactions?

LITERATURE REVIEW

There have been many scholarly publications to date on the use of Facebook in libraries. Research revealed that Facebook is the most effective tool in providing feedback, answering users' questions and publishing news about the library (Chi, 2021; Mustafa, Zainuddin, Idris, & Aziz, 2016; Gupta, Gautam, & Khare, 2014). Facebook has become the most popular academic library platform (Cheng, Lam, & Chiu, 2020). In addition, it was shown that a fanpage on this site can effectively help improve the visibility of these libraries. By analyzing the findings from various studies, it was concluded that Facebook was used by librarians for several purposes, including marketing and promotion, communication and relationship building with users, and as a way to improve user services generally (Canty, 2012; Cheng, Lam, & Chiu, 2020). Additionally, it was used for sharing multimedia content, creating virtual communities centered around the library and as a platform for social interaction (Magoi, Aspura, & Abrizah, 2019). It is considered as very helpful in information exchange and knowledge sharing, and it is a preferred choice due to its availability at a minimal cost (Chu, & Du, 2013). From a professional standpoint, it is also considered useful by academic librarians for discussion groups and professional and self-development (Magoi, Aspura, & Abrizah, 2019). Thus, Facebook becomes a platform for sharing experiences and for general communication with other colleagues.

With regard to Facebook's fanpage analysis, it is particularly valuable for researching and measuring library-user interactions. Facebook insights data provide about more than sixty usage parameters (Giri, Kar, & Sen, 2014). This fact is confirmed by the possibilities of using the Fanpage Karma tool. For example, on Facebook, users can explicitly 'like' content through the use of a 'thumbs up' or 'heart' icon. This type of reaction can directly convey a sense of appreciation regarding the content published (Lowe-Calverley, & Grieve, 2018) and liking a particular post can also indicate its suitability for the user (Giri, Kar, & Sen, 2014). Importantly, for

several years, Facebook has also enabled the use of additional icons relating to emotional reactions which is of immense value. Users can also react by adding their comments to a post or easily share a post with others. The possibilities for measuring interactions are many, and one can easily find data for conducting research based on selected indicators, for example likes, comments and shares. For example, *“Popularity” can be measured by the number of likes, “Commitment” by the number of comments, and “Virality” by the number of shares* (Lam, Au, & Chiu, 2019).

Challenges do arise in using Facebook in libraries, and the research has shown that certain recurring problems include technophobia, privacy risks, and the lack of the following: awareness of social media application by the users, institutional control, ICT skills and time, and of adequate technical infrastructures in the academic libraries (Magoi, Aspura, & Abri-zah, 2019). Occasionally, these problems also arise from the inept use of the social networking sites that results in the posts published by librarians being of little interest to the users. This can happen when there are no attractive graphics, movies, or texts created by librarians. The result can be a low number of responses to the shared content. A poor response can also occur when the content has a formal character and the fanpage duplicates the information contained on the library’s website (e.g., about its opening hours, etc.) (Roos, 2014). A poor concept of how to organize and manage a fanpage may also cause negative feelings among users as well as the publishing of inappropriate posts, all of which might be counterproductive to the library’s intention (Szmajser-Chylarecka, 2013). Although the library staff might lack a proper concept of marketing and adequately managing the fanpage, nevertheless, most university libraries try to maintain a Facebook page, even without a specific objective in mind (Roos, 2014).

Other previous research reports claim that the marketing use of Facebook in academic libraries does not bring positive results and the level of interaction between users and librarians is low. This is frequently reflected in the number of followers and comments left under library posts (Gerolimos, 2011). A library that wishes to attract the users’ attention should carefully identify the subject area that interests them and only then invite them to contribute content. However, it was observed that constantly updating the fanpage and publishing a large number of posts with typical library content do not guarantee success (Gerolimos, 2011).

The reluctance to make changes to traditional library services may also be a problem as well as the need for a significant time commitment of library staff to operate the social networking site. Moreover, some librarians do not see social media as an effective academic tool (Magoi, Aspura, & Abri-zah, 2019), nor are they considered as important in the delivery of library services (Wordofa, 2014). The lack of willingness on the part of the library to offer users a new interactive communication channel could also

be a problem as was evident in smaller Estonian academic libraries and others until a few years ago. According to Jaan Roos' research, sometimes the directors of these institutions saw no reason to over-promote the libraries on social networking sites because, according to them, other previously used media (e.g., the website) worked well enough (Roos, 2014). Similar doubts were also raised in Polish academic libraries a few years ago by Szmajser-Chylarecka (Szmajser-Chylarecka, 2013).

As noted earlier, at the time of the research, the use of Facebook was widespread in Polish university libraries. Moreover, the use of social networking sites by libraries became even more important in response to the extraordinary circumstances caused by the COVID-19 pandemic, especially during periods of complete closure of these institutions. In March 2020, Polish academic libraries faced major changes overnight, one of which was the need to transform their traditional services into electronic ones. This was where social media, especially Facebook, became an important platform for communicating current information about available services and changes and as guide to the world of digital resources (Gałęcka-Golec, Puksza, & Witkowska, 2020; Gmiterek, 2021a; Gmiterek, 2021b; Gmiterek, 2022; Jaskowska, 2020a; Jaskowska, 2020b; Kaminska, Książczak-Gronowska, & Wiorogórska, 2020; Razik, Szumiec, & Wyszzyńska, 2020). The same was reported as happening globally (Alvim, Silva, & Borges, 2021; Koulouris, Vraimaki, & Koloniari, 2020; Peachey, 2020; Tammamaro, 2020; Wałek, 2020;). Moreover, Facebook's role in user communication proved invaluable, especially in terms of providing reliable information about the pandemic (Ladan, Haruna, Madu, 2020). In Poland, this service has become one of the fastest channels of communication with users as seen, for example, in the case of the University Library in Warsaw (Kaminska, Książczak-Gronowska, & Wiorogórska, 2020).

METHODS

The methods study involved the use of quantitative approaches, with a commercial online tool the Karma Fanpage service for social media analytics monitoring being used to collect data from individual fanpages (Fanpage Karma, 2018). This service enabled the data collected to be processed for statistical purposes. The data collected were then analyzed using a spreadsheet. Data collection was done separately for the pre-pandemic and pandemic periods. The use of Fanpage Karma facilitated the identification of the relevant indicators to answer the research questions posed by the study. The indicators selected for the study largely reflected the activities undertaken by librarians and fanpage users. On this basis, it was possible to show the differences in the activities of the individual libraries on Facebook before and during the pandemic. In particular,

this included the number of posts published and their type, the number of reactions to posts (the most common types of reactions by users were selected), and the increase or decrease in the number of user reactions to the content published by the individual libraries. For the purposes of the research conducted, the following indicators were analyzed²:

- Number of posts (*Number of posts published in selected time period*).
- Number of picture posts and percentage of picture posts of a single library (*Number of posts in picture format published in the selected period*³).
- Number of link-posts and percentage of link-posts of a single library (*Number of posts in URL format published in the selected period*).
- Posts per day (*Average number of posts per day published in the selected period*).
- Total reactions, comments, shares and reactions per post (*Number of reactions like, love, haha, thankful, wow, sad, angry; comments and shares on posts published in the selected period*).
- Number of likes, comments, shares and love (*published in the selected period*).
- Likes per post (*Average number of "like" reactions on posts published in the selected period*).

The chronological scope included two time periods of similar length. The first, pre-pandemic, was established as being from February 17, 2019 (the conventional start of the second semester of the 2018–2019 academic year) to March 10, 2020 (the last day of standard operation for some Polish university libraries in the 2019–2020 academic year) (Gmiterek, 2022). The second period, during the pandemic, was marked as being from March 11, 2020, when the first instances of closing library buildings to patrons began (Gmiterek, 2021a) to March 15, 2021. It is worth noting that there were two lockdowns relating to the closure of Polish university library buildings during the pandemic. The first, from March 11 to the end of May (when all institutions were already open to users). The second, pertaining to the fall lockdown, covered the period beginning from November 7 to 30, 2020 (Gmiterek, 2022).

RESULTS AND DATA ANALYSES

Pre-pandemic Period (February 17, 2019 – March 10, 2020)

In pre-pandemic period (February 17, 2019 – March 10, 2020) the Polish academic libraries published a total of 3,333 posts which generated 49,400

² Descriptions of the indicators are from the Fanpage Karma tool website.

³ In the case of picture posts and link-posts, additionally, information about the percentage of such posts in relation to the content published by libraries is available.

user reactions. Most posts were published by the Library of the University of Lodz, the University of Warsaw Library, and the University Library in Poznan. Thus, the most active library in the time period studied was the fourth largest university in Poland (taking into consideration the number of students).

The fewest number of posts were published by the library of the University of Zielona Gora, University Library in Rzeszow and Main Library of the University of Opole. The library of the smallest university (Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz) published 77 posts (0.19 post per day). Table 1 presents information about the posts and the total reactions to each library's Facebook fanpage.

Table 1. Information about Posts Published on Each Library's Facebook Fanpage (February, 17, 2019 – March 10, 2020, before the pandemic period).

No.	Name of the library	Number of posts	Picture Posts/ Percentage of picture posts of a single library	Link-posts/ Percentage of link- posts of a single library	Posts per day	Total Reactions, Comments, Shares	Reactions per post
1	Library of the University of Lodz	376	349/92%	16/4%	0,96	13,513	31
2	University of Warsaw Library	369	310/84%	29/7%	0,95	6,722	14
3	University Library in Poznan	341	236/69%	84/24%	0,87	4,575	10
4	Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin	332	210/63%	108/32%	0,85	3,909	10
5	Scientific Information Centre and the Academic Library (CINiBA)	326	302/92%	13/3%	0,84	4,078	11
6	Library of the University of Gdansk	283	187/66%	55/19%	0,72	6,287	19
7	University Library in Bialystok	245	163/66%	66/26%	0,63	1,686	6
8	Nicolaus Copernicus University Library in Torun	184	100/54%	54/29%	0,47	2,006	9
9	University Library in Kielce	132	86/65%	21/15%	0,34	828	5
10	Wrocław University Library	131	22/16%	65/49%	0,33	520	3

11	Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw	128	47/36%	52/40%	0,33	134	0,81
12	Main Library – University of Szczecin	118	81/68%	28/23%	0,30	423	3
13	University Library University of Warmia and Mazury in Olsztyn	117	95/81%	12/10%	0,30	1,391	9
14	Jagiellonian Library	91	66/72%	13/14%	0,23	2,110	19
15	Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz	77	44/57%	25/32%	0,19	837	8
16	Main Library of the University of Opole	38	14/36%	7/18%	0,09	71	1
17	University Library in Rzeszow	23	9/39%	11/47%	0,05	87	2
18	Library of the University of Zielona Góra	22	15/68%	7/31%	0,05	221	7

Compiled from data collected via Fanpage Karma on June 28, 2021.

The types of posts that libraries published included image posts, video posts, so-called link posts, and text posts. However, the libraries published picture posts in the greatest number which totaled 2,336 (70% of all posts). The largest number, as many as 349 picture posts, was published by the Library of the University of Lodz (almost 93% of the posts made available by this library). In second place was the University of Warsaw Library (310 posts; 84% of messages), with the Scientific Information Centre and the Academic Library in third place (302 posts; almost 93% of messages). Importantly, graphic posts attracted the most interest from users. This was evident in terms of the number of their reactions to the top 10 most popular graphic posts (these posts accumulated a total of 2,236 reactions). In comparison, based on the data processed in Fanpage Karma, it could be seen that the 10 most popular text posts garnered 691 user reactions with the 10 most popular video posts receiving 925 reactions.

However, graphic posts did not constitute the bulk of the published content in all libraries. An example was the Wrocław University Library which published a total of 131 posts, including “only” 22 graphic posts (16% of its total featured posts). Another example was the Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (47 graphic posts out of 128 messages; 36% of posts) and the Main Library of the University of Opole (14 graphic posts out of 38 total messages presented; 36%). Thus, it

was evident that in the case of the fanpages of Polish university libraries, there was an important difference in the way library content was presented. Nevertheless, libraries with the highest number of published posts provided at the same time a higher percentage of graphic content.

Much less frequently, libraries published link-posts, totaling 663 messages. The Main Library of Maria Curie-Sklodowska University in Lublin published the highest number of link-posts (108 out of 332 posts, i.e., 32.5% of all library posts). The highest percentage of link-posts in the published content was characterized by Wrocław University Library (49%; 65 posts out of 131 total posts) and the University Library in Rzeszów (47%; 11 posts out of 23 total posts). It is worth noting that all of the posts published by these libraries elicited a small number of user reactions with Wrocław University Library elicited 531, and University Library in Rzeszów 87 reactions.

The general data relating to the reaction of users to the content published by the libraries was also interesting. The leading one was the library of the University of Łódź, which posts gathered 13,513 user reactions (an average of 31 reactions per post). This clearly shows that it was not the libraries of the largest universities in Poland that attracted the greatest number of users. It is worth mentioning that the second library (University of Warsaw Library) garnered 6,724 user reactions (14 reactions per post), although the number of posts published by this institution was only slightly lower than the number of messages presented by the library in Łódź. It is also interesting to note that the Jagiellonian Library published "only" 91 posts in the period under analysis which gathered 2,108 reactions, or 19 reactions per post. This example shows that even with a smaller number of posts, the library can generate a significant number of responses from its users. It is worth noting that Jagiellonian University in Kraków is the second largest university in Poland. Therefore, the library has a large group of potential users of its services, as well as people who follow its activity on social media, including Facebook. In comparison, the fewest reactions were generated by the Main Library of the University of Opole (71 reactions), the University Library in Rzeszów (87 reactions), and the Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (134 reactions). However, looking at the activity of Polish public university libraries in terms of the number of posts, the Library of the University of Zielona Góra published the least with only 22 posts; they gathered 221 reactions.

Table 2 presents detailed data on user reactions to posts published by the individual libraries. The focus is on the most common reactions during the study period. In particular, the number of "likes" (33,762 in total); the number of "love" (5,983 in total); the number of comments (1,288 in total), and the number of shares (5,276 in total).

Table 2. Information on user reactions to content published by university libraries in Poland (before the pandemic period).

No.	Name of the library	Number of Likes	Likes per post	Number of Comments	Number of Shares	Number of Love
1	Library of the University of Lodz	9,382	24	401	1,153	1,642
2	University of Warsaw Library	4,410	11	193	908	721
3	University Library in Poznan	3,060	8	73	810	525
4	Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin	3,020	9	91	270	279
5	Scientific Information Centre and the Academic Library (CINiBA)	2,791	8	76	336	782
6	Library of the University of Gdansk	4,039	14	149	548	810
7	University Library in Bialystok	1,294	5	31	154	167
8	Nicolaus Copernicus University Library in Torun	1,425	7	69	214	242
9	University Library in Kielce	614	4	13	131	50
10	Wrocław University Library	346	2	15	100	36
11	Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw	94	0,72	1	28	8
12	Main Library – University of Szczecin	319	2	12	41	47
13	University Library University of Warmia and Mazury in Olsztyn	878	7	56	193	228
14	Jagiellonian Library	1,300	14	75	190	324
15	Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz	577	7	27	104	101
16	Main Library of the University of Opole	38	1	2	27	4
17	University Library in Rzeszow	57	2	0	21	8
18	Library of the University of Zielona Gora	156	7	4	48	9

Compiled from data collected via Fanpage Karma on June 28, 2021.

According to the data collected, users liked the shared library posts 33,762 times. This is the highest number of likes in relation to other reactions to posts. The highest number of likes (9,382) was added to Library of the University of Lodz posts. Further, the first places were occupied by the University of Warsaw Library (4,410 likes) and Library of the University of Gdansk (4,039 likes). The fewest reactions of this type were obtained by the Main Library of the University of Opole (38 likes), University Library in Rzeszow (57 likes) and Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (94 likes). Undoubtedly, there is a correlation between the higher number of library posts published by an institution and the number of likes added by users. Only in one case (Jagiellonian Library) was a relatively high number of likes observed (1,300) with a low number of posts (91). As mentioned earlier, this is a library that is part of one of the largest Polish universities and has some of the highest indicators for fanpage likes.

Considering all four indicators visible in the table, it was clear that the most frequent users reacted to the posts of the Library of the University of Lodz, University of Warsaw Library, Library of the University of Gdansk, University Library in Poznan, Scientific Information Centre and the Academic Library and Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. The least reactions were caused by the posts of University Library in Rzeszow, the Main Library of the University of Opole, and the Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw.

Period During the Pandemic (March 11, 2020 – March 15, 2021)

In the period during the pandemic (March 11, 2020–March 15, 2021), the libraries published a total of 3,662 posts which generated 53,552 user reactions⁴. Most posts were published by the University Library in Białystok (608; 1.64 posts per day), the Library of the University of Lodz (463; 1.25 posts per day), and the University Library in Poznan (358; 0.96 post per day). Thus, the most active library in the period under study was the library that was part of one of the smallest universities in Poland. The lowest number of posts was published by the library of the University of Zielona Góra (70 posts; 0.18 post per day), the Main Library of the University of Opole (63 posts; 0.17 post per day), and the University Library in Rzeszow (43 posts; 0.11 post per day). For comparison, the library which is part of the smallest university (Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz) published 115 posts (0.31 post per day). Thus, similar to the previously studied pre-pandemic period, the size of the university did not always matter in terms of the university library's Facebook activity.

⁴ Compiled from data collected via Fanpage Karma on June 29, 2021.

Table 3. Information about Posts Published on Each Library's Facebook Fanpage (in pandemic period)

No.	Name of the library	Number of posts	Picture Posts/ Percentage of picture posts of a single library	Link-posts/ Percentage of link-posts of a single library	Posts per day	Total Reactions, Comments, Shares	Reactions per post	Follower growth (in %)
1	University Library in Białystok	608	356/58%	198/32%	1,64	4,618	6,86	88
		+148%	+118%	+205%	+160%	+174%	+13%	+8,7%
2	Library of the University of Lodz	463	439/94%	9/1%	1,25	12,296	22,16	327
		+23%	+26%	-44%	+29%	-8%	-29%	+5,2%
3	University Library in Poznan	358	211/58%	79/22%	0,96	4,237	9,70	188
		+5%	-11%	-6%	+10%	-7%	-10%	+3,2%
4	Main Library – University of Szczecin	274	169/61%	56/20%	0,74	2,509	7,77	218
		+132%	+109%	+100%	+143%	+493%	+150%	+90%
5	Scientific Information Centre and the Academic Library (CINiBA)	245	224/91%	5/2%	0,66	2,571	8,92	225
		-25%	-26%	-62%	-21%	-37%	-19%	+4,8%
6	University of Warsaw Library	237	195/82%	17/7%	0,64	11,509	39,74	1257
		-36%	-37%	-37%	-33%	+71%	+169%	+6,6%

7	Wrocław University Library	230	52/22%	140/60%	0,62	1,329	4,70	243
		+76%	+136%	+115%	+84%	+156%	+54%	+15%
8	Jagiellonian Library	218	125/57%	59/27%	0,58	4,838	19,01	431
		+140%	+89%	+354%	+151%	+130%	-1%	+7,3%
9	Nicolaus Copernicus University Library in Torun	177	89/50%	62/35%	0,47	2,557	10,88	206
		-3%	-11%	+15%	+0,8%	+28%	+19%	+4,2%
10	Library of the University of Gdansk	141	98/69%	26/18%	0,38	2,097	12,96	82
		-50%	-48%	-53%	-48%	-67%	-33%	+2,7%
11	University Library in Kielce	122	29/23%	39/31%	0,32	540	3,59	87
		-7%	-66%	+86%	-3%	-35%	-30%	+8,1%
12	Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz	115	74/64%	26/22%	0,31	1,578	11,65	67
		+49%	+68%	+4%	+57%	+89%	+31%	+2,5%
13	Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin	106	56/52%	37/34%	0,28	1,328	10,87	109
		-68%	-73%	-66%	-67%	-66%	+3%	+6,2%
14	Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw	103	48/46%	21/20%	0,27	198	1,41	75
		-19%	+2%	-60%	-15%	+48%	+74%	+13%
15	University Library University of Warmia and Mazury in Olsztyn	89	65/73%	17/19%	0,24	885	7,34	187
		-24%	-32%	+42%	-20%	-36%	-24%	+7,7%
16	Library of the University of Zielona Gora	70	52/74%	11/15%	0,18	395	5,41	32
		+218%	+247%	+57%	+234%	+79%	-29%	+2,7%
17	Main Library of the University of Opole	63	36/57%	16/25%	0,17	174	1,38	179
		+66%	+157%	+129%	+74%	+145%	+25%	+3,9%
18	University Library in Rzeszow	43	20/46%	18/41%	0,11	210	3,88	89
		+87%	+122%	+64%	+96%	+141%	+35	+3,9

Table 3 presents the number of posts and total reactions associated with each library's Facebook fanpage. In the case of picture and link-posts, the percentage share of these types of posts within the total content presented by each library is also provided. The table also presents the percentage increase or decrease in the number of posts and user reactions to the content published by the libraries. The data are presented in comparison to figures for the pre-pandemic period previously analyzed.

As in the pre-pandemic period, libraries most often published picture posts (a total of 2,338, or 63% of all posts). The Library of the University of Lodz again published the most, with 439 picture posts (94% of the posts shared by this library). In second place was the University Library in Bialystok (previously in 8th place), which published 356 picture posts, i.e., 58% of all posts, and in third place was the Scientific Information Centre and the Academic Library (224 picture posts, i.e., 91% of all posts). Similar to the pre-pandemic period, Wrocław University Library published the fewest graphic posts (52 out of 230 posts; 22%). Another example was the University Library in Kielce which presented a total of 122 posts, of which only 22 graphic posts (23% of all posts). Analogous to the pre-pandemic period, graphic posts attracted the most user interest. This was the conclusion after checking the number of reactions to the 10 most popular graphic posts (a total of 4,383 reactions). The 10 most popular video posts gathered far fewer reactions. In this case, there were 601 reactions.

A smaller number of libraries also published link-posts, totaling 836. The University Library in Bialystok presented the largest number of such posts (198 posts, 32%). Similar to the pre-pandemic period, the highest percentage of link-posts was presented by the Wrocław University Library (60%; 140 out of 230 total posts). It is worth noting that the library's posts elicited significantly more user reactions during the pandemic period than before it. There was a total of 1,329 of them (an increase of 156%). It should be added, however, that the largest increase in user interest in posts during the pandemic period was recorded by the Main Library – University of Szczecin (+493% compared to the earlier period). This was followed by the University Library in Bialystok (+174%) and the Main Library of the University of Opole (+145%).

Despite the large differences in the number of reactions from the users of the above libraries, the greatest number were generated by the posts of the Library of the University of Lodz (12,296 reactions; an average of 22.16 reactions per post). Importantly, this was not the library publishing the highest number of posts. Nevertheless, it attracted the most attention from users, although compared to the pre-pandemic period, there were 8% fewer reactions. In second place was the University of Warsaw Library (11,509 reactions; 39.74 reactions per post), which ranked only sixth in the above ranking (by number of posts shared). In this case, the number

of reactions compared to the pre-pandemic period increased by 71%. The third ranked Jagiellonian Library (4,838 reactions; 19.01 reactions per post) came in eighth in the above ranking (an increase of 130% in the number of reactions). In comparison, the fewest reactions were generated by the posts of the Main Library of the University of Opole (174 reactions; 1.38 reactions per post; increased by 145%), the Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw (198 reactions; 1.41 reactions per post; increased by 48%), and the University Library in Rzeszów (210 reactions; 3.88 reactions per post; increased by 141%). It is worth noting that only one university library recorded lower figures in relation to all the indicators analyzed for the purpose of this study. This was the Library of the University of Gdańsk, which published 50% fewer posts during the pandemic period and they also generated 67% fewer user responses. On the other hand, the Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin recorded the biggest decrease in the number of posts with 68% fewer posts than in the pre-pandemic period.

Table 4 presents data on the most common user reactions during the pandemic. There were significantly more of them than in the pre-pandemic period. The most frequent reactions were the number of likes (total of 34,003); number of loves (8,664); number of comments (total of 1,491) and number of shares (total of 6,366). The table also presents the percentage increase or decrease in the number of user responses compared to the pre-pandemic period.

Table 4. Information on user reactions to content published by university libraries in Poland (during the COVID-19 pandemic)

No.	Name of the library	Number of Likes	Likes per post	Number of Comments	Number of Shares	Number of Love
1	Library of the University of Lodz	8,225	17	256	1,575	1,598
		-12%	-29%	-36%	+37%	-2%
2	University of Warsaw Library	6,344	26	416	1,275	2444
		+44%	+125%	+116%	+40%	+239%
3	University Library in Bialystok	3,251	5	123	269	824
		+151%	+1%	+297%	+76%	+393%

4	Jagiellonian Library	3,041	13	114	486	696
		+134%	-2%	+52%	+156%	+115%
5	University Library in Poznan	2,646	7	98	636	740
		-14%	-18%	+34	-21%	+41%
6	Main Library – University of Szczecin	1,714	6	77	262	380
		+437%	+131%	+542%	+539%	+709%
7	Scientific Information Centre and the Academic Library (CINiBA)	1,683	6	38	313	462
		-40%	-20%	-50%	-7%	-41%
8	Library of the University of Gdansk	1,396	9	49	197	240
		-65%	-31%	-67%	-64%	-70%
9	Nicolaus Copernicus University Library in Torun	1,391	7	142	428	469
		-2%	1%	+106%	+100%	+95%
10	Library of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz	1,029	8	34	187	189
		+78%	+19%	+26%	+80%	+87%
11	Wrocław University Library	883	3	22	216	171
		+144%	+42%	+47%	+112%	+362%
12	Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin	883	8	54	87	171
		-71%	-8%	-41%	-68%	-39%
13	University Library University of Warmia and Mazury in Olsztyn	521	5	23	199	120
		-41%	-22%	-59%	+3%	-47%
14	University Library in Kielce	369	3	21	73	45
		-40%	-35%	+62%	-44%	-10%
15	Library of the University of Zielona Gora	334	4	4	11	40
		+114%	-33%	0	-77%	+344%
16	Main Library of Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw	118	1	5	44	21
		+26%	+56%	+400%	+57%	+163%
17	University Library in Rzeszow	105	2	7	30	45
		+84%	-1%	0	+43%	+463%
18	Main Library of the University of Opole	70	1	8	78	9
		+84%	+11%	+300%	+189%	+125%

Compiled from data collected using Fanpage Karma on June 29, 2021.

The Main Library – University of Szczecin recorded the greatest increase in users' interest in posts. This can be seen in the total reactions index, which was +438%, as well as the number of likes (+437%), number of shares (+539%), number of comments (542%) and number of loves (+709%). The library also published 132% more posts than in the pre-pandemic period. It should be noted, however, that the Library of the University of Zielona Gora (+218%), an institution that is part of a small university, saw the largest percentage increase in the number of posts published. The higher number of posts, apart from the number of shares (-77%), translated into an increase of other indicators, such as: number of likes (+114%), total reactions (+79%) and number of loves (+344%). The library in Zielona Góra belongs to those institutions (next to Main Library of the University of Opole and University Library in Rzeszow) that published the smallest number of posts. Nevertheless, in each of these three cases, a clear increase of the indicators noted in the survey could be seen. Noteworthy was the activity of the University Library in Białystok which published the highest number of posts during the pandemic (an increase of 148% compared to the pre-pandemic period). The library's fanpage also showed an increase in other indicators: number of likes (+151%), total reactions (+174), number of shares (+76%), number of comments (+296%) and number of loves (+393%).

CONCLUSION

To sum up and answer the questions posed in the introduction, it should be noted that the study showed that all Polish university libraries (part of public universities) used Facebook as part of their daily activities, both before and during the pandemic. The use of Facebook, however, varied from one institution to the next, relative especially to the number of posts published, their types (graphic posts, link-posts, video-posts), and the number of user responses. Importantly, not all libraries used Facebook in the same way. It is clear that for some institutions, it was one of the primary tools for library marketing and also for communicating with users. Posts appeared more frequently and, to a large extent, the content shared was supplemented with graphic elements, which further strengthened the users' perception of the message content. This, in turn, was associated with a greater number of user responses.

It seems important to note that the libraries belonging to the largest universities in Poland were not the only ones most active and able to mobilize the largest number of users to respond to the published posts. Libraries belonging to medium-size universities (Library of the University of Łódź; Center for Scientific Information and Academic Library), and also smaller universities (University Library in Białystok; Main Library – Uni-

versity of Szczecin) also fell into this group. These libraries recorded some of the highest increases in the values of the analyzed indicators during the pandemic. Based on the number of posts published by each library, it could be seen that there was not always a correlation between the size of the university, of which the library is a part, and its activity on Facebook.

It is worth noting that the fanpages of the Warsaw University Library, the University of Łódź Library and the Jagiellonian University Library were the most popular. These institutions had the highest number of likes. The largest number of posts analyzed in the first period was published by the library of Łódź, whereas, in the second period, by Jerzy Giedroyc University Library in Białystok. The biggest number of reactions (in the two periods) was caused by the Library of Lodz posts. In the first of the examined periods, the university libraries published on average about 0.5 posts per day, although there were those (Library of the University of Lodz and University of Warsaw Library), which published on average one post per day. The lowest activity in this respect was observed at the University Library in Rzeszow and the Library of the University of Zielona Góra (in both cases it was 0.05 posts per day). On average, libraries published slightly more posts per day during the pandemic than before it. This was about 0.6 posts per day. However, there was a large increase in the number of posts (+148%) on the fan pages of the University Library in Bialystok, the Main Library – University of Szczecin (+132%), the Jagiellonian Library (+140%) and the library of the University of Zielona Gora (+218%). It should also be noted that as many as seven institutions recorded a slight decrease in the number of available posts (the biggest decrease was in the case of the Main Library of Maria Curie-Sklodowska in Lublin -68%). The most frequent posts were published by the University Library in Bialystok (1.6 posts per day) and the University Library of Lodz (1.25 posts per day); the least frequent were published by the University Library in Rzeszow (0.11 posts per day) and the Main Library of the University of Opole (0.17 posts per day).

During the pandemic period, libraries published 329 more posts than in the period preceding it. This situation was not surprising as for many institutions, the pandemic period was a time when Facebook became one of the primary channels of communication with users, increasing the effectiveness and speed of delivering information to them. It was on the library's fanpage that information about its work organization, online services, and the possible opportunities to use library resources, among other things, often appeared. In total, they published 3,662 posts at that time, with the University Library in Białystok (608) and the library of the University of Lodz (463) being the most productive.

In terms of the types of posts published, similar to Lam, Au and Chiu's study (2019), it is clear that most libraries preferred graphic posts which

were particularly appropriate for institutions with the most popular fan-pages. In the second place were the librarians publishing so-called link-posts (posts in URL format). Sharing contents seemed to be helpful to maintain high posting frequency while saving production time (Lam, Au, & Chiu, 2019). This appeared to be similar for both time periods studied, although during the pandemic, most libraries generally published more image posts and link-posts (for example, the University Library in Białystok increased image posts by 118% and link-posts by 205%). However, there were libraries that published fewer such posts than in the pre-pandemic period, for example, the Main Library of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin decreased their number -73% and -66%, respectively. It is, therefore, difficult to speak of a strategy common to all libraries for increasing the number of graphic content and link-posts. However, there were some differences.

The COVID-19 pandemic affected the level of user interest in posts by Polish public university libraries. In the period preceding it, a total of 49,400 user reactions were recorded, including 33,762 likes; 5,276 shares; 1,288 comments and 5,986 loves. During the pandemic, of all the reactions, it was already 53,552, including 34,003 likes; 6,366 shares; 1,491 comments and 8,664 loves. The largest increase in reactions to their posts was recorded by the Main Library of the University of Szczecin (a total of 2,509 reactions and an increase of +493% compared to the pre-pandemic period). The largest decrease in the number of responses was recorded for the Library of the University of Gdansk (-67% of responses). However, it is worth noting that this library published 50% fewer posts than in the earlier period analyzed.

REFERENCES

- Alvim, Luisa; Silva, Ana Margarida Dias da; Borges, Leonor Calvão (2021). How are Portuguese Public Libraries “facing” Covid-19. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, 117-131. <http://qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/666>.
- Canty, Nick (2012). Social Media in Libraries: It’s Like, Complicated. *Alexandria*, 23(2), 41-54. <https://doi.org/10.7227/ALX.23.2.4>.
- Cheng, Wesley Wing Hong; Lam, Ernest Tak Hei; Chiu, Dickson K.W. (2020). Social media as a platform in academic library marketing: A comparative study. *The Journal of Academic Librarianship*, 46(5), 102188. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2020.102188>.
- Chi, Duong Thi Phuong (2021). Content Analysis of the Facebook Pages of Selected Academic Libraries in Vietnam. *Journal of Information Science Theory and Practice : JISTaP*, 9(1), 79-89.
- Chu, Samuel Kai-Wah; Du, Helen S. (2013). Social networking tools for academic libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 45(1), 64-75. <https://doi.org/10.1177/0961000611434361>.

- Fanpage Karma. (2018). Fanpage Karma. Retrieved from, <https://www.fanpagekarma.com/dashboard?h=TpiSIZ9Hu>. Accessed May 14, 2021.
- Gałecka-Golec, Agnieszka; Puksza, Katarzyna; Witkowska, Ewa (2020). Biblioteka w czasie pandemii – doświadczenia Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku. *Biuletyn EBIB*, 4 (193). <https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/handle/11320/9679>.
- Giri, Rabishankara; Kar, Debal Cb; Sen, B Kc (2014). The Effect of Facebook Adoption in an Academic Library. *World Digital Libraries – An International Journal*, 7(2), 133-144. <https://doi.org/10.3233/WDL-120123>.
- Gmiterek, Grzegorz (2021a). Polish university libraries social networking services during the COVID-19 pandemic spring term lockdown. *The Journal of Academic Librarianship*, 47(3), 102331. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2021.102331>.
- Gmiterek, Grzegorz (2021b). Wykorzystanie serwisu Facebook przez polskie biblioteki uniwersyteckie w czasie ich zamknięcia spowodowanego pandemią COVID-19. Analiza porównawcza udostępnianych postów. *Przegląd Biblioteczny*, 89(1), 41-61. <https://doi.org/10.36702/pb.833>.
- Gmiterek, Grzegorz (2022). The Use of Facebook Fanpages by Polish University Libraries Before and During the COVID-19 Pandemic. Content Analysis of the Posts. *Przegląd Biblioteczny*, 90(1), 41-74.
- Gupta, Rakesh Kumar; Gautam, J N; Khare, V P (2014). Awareness and use of social media applications among library staff of power sector organizations. *ALIS Vol. 61(4) [December 2014]*. <http://nopr.niscair.res.in/handle/123456789/30339>.
- Jaskowska, Bożena (2020a). Management of Academic Libraries in Poland During the COVID-19 Lockdown. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne*, 58(2A (116A)), 29-43. <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=923746>.
- Jaskowska, Bożena (2020b). Organizational Flexibility of Academic Libraries in a Vuca Reality: The Example of the Functioning of Libraries During the Covid-19 Epidemic. *Przegląd Biblioteczny*, 88(Special), 70-93. <https://doi.org/10.36702/pb.773>.
- Kaminska, Anna; Książczak-Gronowska, Anna; Wiorogórska, Zuzanna (2020). The Use of Information and Communication Technologies in Academic Libraries in a Crisis Situation. Experiences of the University of Warsaw Library. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne* 58,(2A), 44-60.
- Koulouris, Alexandros; Vraimaki, Eftichia; Koloniari, Maria (2020). COVID-19 and library social media use. *Reference Services Review*. <https://doi.org/10.1108/RSR-06-2020-0044>.
- Lam, E. T. H.; Au, Cheuk Hang; Chiu, Dickson K. W. (2019). Analyzing the use of Facebook among university libraries in Hong Kong. *The Journal of Academic Librarianship*, 45(3), 175-183. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.02.007>.
- Lowe-Calverley, Emily; Grieve, Rachel (2018). Thumbs up: A thematic analysis of image-based posting and liking behaviour on social me-

- dia. *Telematics and Informatics*, 35(7), 1900-1913. [https://doi.org/ 10.1016/j.tele.2018.06.003](https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.06.003).
- Magoi, Joshua Sani; Aspura, MK Yanti Idaya, Abrizah, A. (2019). Social media engagement in developing countries: Boon or bane for academic libraries? *Information Development*, 35(3), 374-387. <https://doi.org/10.1177/0266666917748985>.
- MNiSW. (2021). Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie – Portal Gov.pl. Retrieved from <https://www.gov.pl/web/nauka/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra>. (Accessed 12 May 2021).
- Mustafa, A'dillah; Zainuddin, Intan Nurbaizura; Idris, Sufy Rabea Adawiya; Aziz, Muhamad Faizal Abd (2016). *Social Media Promotional Tools in Academic Library*. <https://doi.org/10.7763/ijcte.2016.v8.1055>.
- Peachey, Jenny (2020). *Making a difference: Libraries, lockdown and looking ahead* (United Kingdom) [Report]. Carnegie UK Trust. <https://apo.org.au/node/308842>.
- Razik, Grażyna; Szumiec, Anna; Wyszynska, Katarzyna (2020). „Biblioteka otwarta” w czasie pandemii. *Biuletyn EBIB*, 193, Article 193. <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/684>.
- Roos, Jaana (2014). Why University Libraries Don't Trust Facebook Marketing? In Zehra Taskin, Tolga Cakmak, and Guleda Dogan (Eds.), *Proceedings of the 21st International BOBCATSSS Conference*, edited by, 160-165. (Ankara: Hacettepe University Department of Information Management, 2014). Retrieved from http://noorteklubi.weebly.com/uploads/2/8/3/8/28382697/article_jaana.pdf/. Accessed July 11, 2021.
- Szmajser-Chylarecka, Dagmara (2013). Facebook, jako forma promocji, na przykładzie polskich bibliotek uniwersyteckich. *Forum Bibliotek Medycznych*, 6/2, 319-327.
- Tammara, Anna Maria (2020). COVID 19 and Libraries in Italy. *International Information & Library Review*, 52(3), 216-220. <https://doi.org/10.1080/10572317.2020.1785172>.
- Gerolimos, Michalis (2011). Academic Libraries on Facebook: An Analysis of Users' Comments. *D-Lib Magazine* 17.11-12 (Nov 2011). <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/handle/10797/13236>.
- Wątek, Anna (2020). Polish Academic Libraries in the Face of the Covid-19 Pandemic: Crisis Management and Communication within the Organisation. *Przegląd Biblioteczny*, 94-121. <https://doi.org/10.36702/pb.782>.
- Wołodko, Anna (2020). Academic Libraries in Unusual Situations. *Przegląd Biblioteczny*, 88 (Special), 57-69. <https://doi.org/10.36702/pb.772>.
- Wordofa, Kebede H. (2014). Adoption of Web 2.0 in academic libraries of top African universities. *The Electronic Library*, 32(2), 262-277. <https://doi.org/10.1108/EL-07-2012-0077>.

GRZEGORZ GMITEREK
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
e-mail: ggmiterek@uw.edu.pl
ORCID 0000-0002-5692-1824

POLSKIE BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE I ICH AKTYWNOŚĆ NA FACEBOOKU PRZED PANDEMIĄ I W TRAKCIE PANDEMII COVID-19

SŁOWA KLUCZOWE: Media społecznościowe. Facebook. Biblioteki akademickie. COVID-19. Biblioteki a lockdown.

ABSTRAKT: **Cel artykułu** – W artykule przedstawiono wyniki ilościowej analizy porównawczej aktywności 18 polskich publicznych bibliotek uniwersyteckich na portalu społecznościowym Facebook, w okresie bezpośrednio przed i w trakcie pandemii COVID-19. Celem badań jest ocena wykorzystania Facebooka przez biblioteki uczelniane oraz ocena popularności treści udostępnianych przez te organizacje. **Metody badawcze** – W badaniu zastosowano metodę ilościową, a do zbierania danych z poszczególnych tablic (fanpage) wykorzystano komercyjne narzędzie internetowe – serwis Karma Fanpage, służący do monitorowania mediów społecznościowych. Usługa ta umożliwiła także przetwarzanie zebranych danych do celów statystycznych. Dane te zostały następnie przeanalizowane za pomocą arkusza kalkulacyjnego. Dane zbierano oddzielnie dla okresu przed pandemią i dla okresu pandemii. **Wyniki/Wnioski** – Wszystkie polskie biblioteki uniwersyteckie (będące częścią uczelni publicznych) korzystały z Facebooka w ramach codziennej działalności, zarówno przed pandemią, jak i w jej trakcie. Wykorzystanie Facebooka różniło się jednak w poszczególnych instytucjach, na przykład pod względem rodzajów postów (posty graficzne, posty z linkami, posty wideo). Co ważne, biblioteki nie korzystały z Facebooka w ten sam sposób. Nie ulega wątpliwości, że dla niektórych instytucji był on jednym z podstawowych narzędzi marketingu bibliotecznego, a także komunikacji z użytkownikami. Istotny wydaje się fakt, że biblioteki należące do największych uczelni w Polsce nie były jedynymi najbardziej aktywnymi i potrafiącymi zmobilizować największą liczbę użytkowników do odpowiedzi na publikowane posty. Na podstawie analizy liczby opublikowanych przez poszczególne biblioteki można zauważyć, że nie zawsze istniała korelacja między wielkością uczelni, której częścią jest biblioteka, a jej aktywnością na Facebooku.

IWONA OSŁOWSKA
e-mail: i.oslowska@wp.pl

ROLA BIBLIOTEK W BUDOWANIU SMART CITY

Iwona Osłowska – doktor nauk humanistycznych. Zainteresowania badawcze: dzieje opery warszawskiej (do 1939 r.) oraz kwestie rozwoju nowoczesnych bibliotek, ze szczególnym uwzględnieniem architektury bibliotecznej, designu oraz wielofunkcyjności przestrzeni bibliotecznych. Ostatnio opublikowane artykuły: *Biblioteki nowoczesne przestrzenie kultury*, „Przegląd Biblioteczny” 2018, z. 4; *Kobiety w sztuce. Zapomniane artystki: Janina Nowotnowa (1881-1963) – malarka, graficzka*, „Niepodległość i Pamięć” 2020, nr 1; *Biblioteki w dobie pandemii. Przyczynek do badań*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne, 2021, nr 1; *The architecture of contemporary polish libraries. Selected projects*, „Przegląd Biblioteczny”, 2021, special issue.

giczne, 2021, nr 1; *The architecture of contemporary polish libraries. Selected projects*, „Przegląd Biblioteczny”, 2021, special issue.

SŁOWA KLUCZOWE: *Smart city*. Smart obywatel. Smart marketing. Biblioteka hybrydowa. Społeczeństwo wiedzy.

ABSTRAKT: **Cel artykułu** – W artykule przedstawiono relacje między bibliotekami a rozwijającymi się technologicznie miastami. Współczesne biblioteki oddziałują na rozwój kapitału ludzkiego oraz tworzą podbudowę pod dalsze przeobrażanie miast w przestrzenie oferujące wysoką jakość życia. Miasta zaś służą technologiami, które placówki biblioteczne wykorzystują, by podnosić jakość swoich usług. Artykuł ma na celu wykazanie, że współdziałanie obydwu podmiotów wpływa korzystnie na budowanie „inteligentnego życia”, jak i społeczeństwa wiedzy. **Metody badań** – Posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa, z zakresu bibliotekoznawstwa, socjologii, urbanistyki, architektury. Zastosowano też metodę indywidualnych przypadków dla opisanego rozwiązania wdrożonych w wybranych bibliotekach akademickich i publicznych. Zebrane dane uzupełniono o informacje uzyskane w wyniku analizy treści i identyfikacji

cji tematów wpisów w mediach społecznościowych tychże ośrodków. **Wyniki i wnioski** – Uwzględnienie tak różnorodnych materiałów pozwoliło nadać badanemu zagadnieniu szerszy kontekst i umiejscowić biblioteki wraz z ich fizycznymi, jak i cyfrowymi przestrzeniami w strukturze *smart city*. Współczesne miasta, nastawione na kreowanie klasy kreatywnej i atrakcyjnego środowiska życia, z bezpośrednim dostępem do kultury, potrzebują tego rodzaju miejsc, by budować doskonale *Smart City 3.0*.

WPROWADZENIE

Opracowany w 2018 r. raport *Warszawa – w kierunku Smart City* definiuje miasto określane tym mianem jako ośrodek, który wykorzystuje „technologie informacyjno-komunikacyjne (ICT) i inne narzędzia, aby podnosić jakość życia mieszkańców, jednocześnie włączając swoich obywateli w procesy decyzyjne” (*Warszawa...*, 2018). Zintegrowane, nowoczesne rozwiązania, jakie wdrażane są w tego rodzaju miastach mają służyć nie tylko mieszkańcom, ale również turystom i przedsiębiorcom. Implementowane są głównie w obszarach związanych z ochroną środowiska naturalnego, zarządzaniem miastem, rozwojem kapitału ludzkiego, jakością życia oraz budownictwem i gospodarką. W rezultacie prowadzi to do wzrostu zapotrzebowania ze strony społeczeństwa, na informację, która jest wiarygodna, kompletna i szybko dostępna. Jednym z podmiotów, który ją dostarcza są inteligentne biblioteki, które poprzez swoje działania wpływają na *smart living*. Pozostając elementem sektora GLAM (galerie, biblioteki, archiwa, muzea) oraz częścią przemysłów kreatywnych, angażują się w proces wdrażania otwartego modelu udostępniania zasobów, przez co oddziałują na rozwój kapitału ludzkiego, a także tworzą podbudowę pod dalsze przeobrażanie miast w przestrzenie oferujące wysoką jakość życia (Tomaszewska, 2013). Obecnie koncepcja „wiedza jako usługa” cieszy się coraz większą popularnością, a biblioteki umożliwiające dostęp do informacji są postrzegane jako istotne elementy w budowaniu wizerunku miasta i jego mieszkańców. Rosnące zapotrzebowanie na szybki dostęp do osiągnięć nauki oraz przyrost wszelkiego rodzaju danych powoduje, że poszerza się zakres usług bibliotecznych, a tym samym również pole oddziaływania bibliotek na różne sfery życia miasta. Wynika to z przejścia od *smart city 1.0* do *smart city 3.0*, w którym istotną rolę odgrywają mieszkańcy oczekujący sprawdzonej i rzetelnej wiedzy (Mainka, Stallmann, Orszulok, 2012). Biblioteki będące jej skarbnicą są jednym z podmiotów ją udostępniających. Z pomocą kreatywnych bibliotekarzy oraz inteligentnych systemów informacyjnych wdrażają nowoczesne rozwiązania, które służą lokalnym społecznościom i mają przełożenie na postrzeganie miasta.

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie relacji pomiędzy bibliotekami a rozwijającymi się technologicznie miastami oraz pokazanie, jak imple-

mentowane rozwiązania z zakresu smart są wykorzystywane do poprawy jakości usług bibliotecznych i budowania społeczeństwa wiedzy. Do kwestii szczegółowych, które zostaną omówione należy zaliczyć:

- zdefiniowanie podstawowych dla tematu pojęć: *smart city*, społeczeństwo informacyjne,
- opisanie wpływu bibliotek na budowanie „inteligentnego życia” i społeczeństwa wiedzy,
- przedstawienie potencjału usług bibliotecznych i wykorzystania ich na potrzeby rozwoju *smart city*,
- ocenę oddziaływania fizycznych przestrzeni współczesnych bibliotek na rozwój miast i ich rebranding,
- przedstawienie nowoczesnych rozwiązań w sektorze informacyjnym inicjowanych przez biblioteki,
- ocenę ich społecznego i ekonomicznego wpływu na jakość życia lokalnych społeczności.

Coraz większe oddziaływanie bibliotek na budowanie inteligentnego życia w miastach powoduje wzrost zainteresowania badaczy tą kwestią. Ośrodkiem, który specjalizuje się w tej tematyce jest Uniwersytet w Düsseldorfie i naukowcy z nim związani: Agnes Mainka, Wolfgang G. Stock, Sarah Hartmann, Lisa Orszulok, Isabella Peters, Anika Stallmann. Na polskim gruncie tym zagadnieniem zajmuje się m.in. Mariusz Luterek, Mieczysław Kuraszkiewicz, Bruno Jacobfeuerborn, Przemysław Krysiński. Jednak powiązania bibliotek i *smart city* nie były do tej pory zbyt często odnotowywane w literaturze przedmiotu. Uwaga badaczy koncentrowała się w głównej mierze na inteligentnych rozwiązaniach odnoszących się do samych miast i poprawy ich funkcjonalności. Kwestie współpracy z bibliotekami, np. w zakresie wspierania rozwoju gospodarczego poprzez świadczenie usług, niesienie pomocy mieszkańcom w dostępie do wiedzy czy informowanie o wspólnie realizowanych projektach były przedmiotem mniejszego zainteresowania. Dopiero badania prowadzone w ostatnich latach zmieniły ten stan rzeczy (Mainka, Hartman, Orszulok, 2013; Crasta, 2015; Luterek, 2018; Jacobfeuerborn, Kuraszkiewicz, 2014; Krysiński, 2020; Tripathi, Singh, Tripathi, 2016). Znacznie więcej informacji znajdziemy w literaturze i na portalach fachowych o rozwiązaniach architektonicznych i projektach nowych budynków bibliotecznych oraz rewitalizacji już istniejących. Jednak katalog problemów badawczych zmienia się z każdym rokiem wraz z przekształcaniem miast w informacyjne miasta świata, a bibliotek w coraz to doskonalsze przestrzenie wiedzy. Prezentowany artykuł ma przyczynić się do uzupełnienia dotychczasowej wiedzy i podjęcia dyskusji na temat roli bibliotek w budowaniu *smart city*.

Przegląd wykazanej w bibliografii literatury pozwolił na zdefiniowanie pojęcia inteligentnego miasta, społeczeństwa wiedzy, wyodrębnienie czynników wpływających na rozwój *smart city* i określenie miejsca i zna-

czenia bibliotek w koncepcji budowania nowoczesnych miast. Analiza publikacji, jak też informacji pochodzących z mediów społecznościowych wybranych ośrodków akademickich i publicznych pozwoliła na sformułowanie głównej hipotezy badawczej: biblioteki odgrywają istotną rolę w budowaniu *smart city*. Natomiast przyjęte hipotezy cząstkowe brzmią następująco:

- biblioteki są jednym z podmiotów, które kształtują społeczeństwo wiedzy,
- biblioteki wpływają na wiele aspektów życia codziennego mieszkańców miast,
- usługi biblioteczne mają duży potencjał i są wykorzystywane na potrzeby rozwoju *smart city*,
- przestrzenie fizyczne bibliotek oddziałują na rozwój miasta i jego re-branding,
- nowoczesne rozwiązania w sektorze informacyjnym inicjowane przez biblioteki są istotne dla społeczności lokalnych,
- w ostatnich latach rośnie ich społeczny wpływ (obszary oddziaływania: „życie społeczne, dostęp do informacji i edukacji, kultura lokalna i tożsamość, różnorodność kulturowa, rozwój społeczności, dobrostan osobisty oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego) i wartość ekonomiczna ich usług (pozytywne oddziaływanie na życie gospodarcze społeczności, regionu, kraju)” (Derfert-Wolf, 2018, s. 4).

Realizacja założonego celu i weryfikacja sformułowanych hipotez badawczych była możliwa dzięki zastosowaniu metody analizy i krytyki piśmiennictwa z zakresu bibliotekoznawstwa, socjologii, urbanistyki, architektury. W niniejszym artykule wykorzystano przede wszystkim literaturę polsko, anglo- i niemieckojęzyczną z lat 2000-2021, kiedy to nastąpił wzrost zainteresowania badaczy ideą inteligentnych bibliotek. Kwerendą objęto bazy danych (Biblioteka Narodowa, CEJSH, Polska Bibliografia Bibliologiczna oraz Web of Science Core Collection, ScienceDirect, WorldCat) i repozytoria instytucjonalne (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu). Wyszukiwanie przeprowadzono z użyciem haseł: „inteligentne miasto” (*smart city*, *intelligent city*), „smart obywatel” (*smart citizen*), „smart marketing”, „społeczeństwo wiedzy” (*knowledge society*), „biblioteka hybrydowa” (*hybrid library*), „inteligentna biblioteka” (*smart library*), wraz z ich różnymi wariantami, wynikającymi z zastosowania liczby pojedynczej bądź mnogiej. Pomocne okazały się także słowa-klucze oraz streszczenia zawarte w rekordach bibliograficznych poszczególnych publikacji. Najwięcej wyników uzyskano odnośnie zapytania o współczesne „inteligentne miasto” (*smart city*) i „społeczeństwo informacyjne” (*knowledge society*). W przypadku haseł odnoszących się bezpośrednio do inteligentnych bibliotek (*smart library*) w przeszukiwanych

bazach odnaleziono zaledwie ułamek wiedzy, w porównaniu z tą, jaką obecnie dysponujemy o inteligentnym mieście. Wynika to z faktu, iż *smart library* jest zjawiskiem stosunkowo nowym. Wprawdzie w ubiegłym stuleciu biblioteki również kreowały życie codzienne lokalnych społeczności, ale czyniły to z pomocą innych środków, bez wykorzystania technologii ICT. Implementowanie przez nie nowych rozwiązań spowodowało, że na przestrzeni ostatnich lat wzrosło zainteresowanie badaczy ich odmienioną formą. W wyniku przeprowadzonej kwerendy wytypowano artykuły i opracowania, które w nowatorski sposób przedstawiają zjawisko *smart library* oraz *smart city* i *knowledge society*. Zostały one poddane dalszej analizie pod kątem możliwości wykorzystania przy opracowaniu poszczególnych części artykułu. Ostatecznie wybrano materiały obrazujące działania bibliotek w zakresie zapewnienia lokalnym społecznościom dostępu do informacji i budowaniu marki miasta. Uwzględniono też artykuły nawiązujące do wytypowanych przez Rudolfa Giffingera wskaźników opisujących miasto¹, które można powiązać również z obszarami działalności współczesnych bibliotek. Wybrano też ogólne opracowania poświęcone *smart city* i *knowledge society*, co umożliwiło odpowiedź na pytanie: czym jest inteligentne miasto i jakie są oczekiwania społeczeństwa w zakresie dostępu do informacji. Materiały te stworzyły podbudowę pod weryfikację głównej hipotezy artykułu.

Poza wymienioną już metodą analizy piśmiennictwa posłużono się także metodą indywidualnych przypadków, opracowaną przez Mary Richmond, polegającą na analizie jednostkowych zjawisk, która to oddaje ich charakter i umożliwia wyciągnięcie wniosków empirycznych i jednocześnie ułatwia ocenę przypadku. Skorzystano z niej, by opisać rozwiązania wdrożone w wybranych bibliotekach akademickich i publicznych. Zebrane w ten sposób dane uzupełniono o informacje uzyskane w wyniku analizy treści i identyfikacji tematów postów w mediach społecznościowych tychże ośrodków². Uwzględniono wpisy dokonane w latach 2020-

¹ Według Rudolfa Giffingera współczesne *smart cities* opisuje najczęściej sześć wskaźników: „inteligentni ludzie”, „inteligentna mobilność”, „inteligentna gospodarka”, „inteligentny rząd”, „inteligentne życie”, „inteligentne środowisko”.

² Biblioteki objęte analizą: **akademickie/naukowe**: Biblioteka Filologiczna Novum Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteka Główna ASP im. Jana Matejki w Krakowie, Biblioteka Główna Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach, Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, Biblioteka Główna WAT, Biblioteka Jagiellońska, Biblioteka Politechniki Gdańskiej, Biblioteka Politechniki Łódzkiej, Biblioteka Politechniki Opolskiej, Biblioteka Uniwersytecka UAM (Nova Czytelnia Komiksów i Gazet), Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, Biblioteka UKSW, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka w Katowicach, Książnica Cieszyńska; **publiczne**: Biblioteka Gdynia, Biblioteka Miejska w Łodzi, Biblioteka Publiczna im. Zygmunta Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m. st. Warszawy, Biblioteka Publiczna w Piasecznie, Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Dzielnicy Rembertów m.st. Warszawy, Biblioteka Śląska w Katowicach, Krośnieńska Biblioteka Publiczna, Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie, Miejska Biblioteka Publiczna w Opolu, Miejska Biblioteka Publiczna w Rawie Mazowieckiej,

2021. Warto jednak pamiętać, że w tamtym czasie, z powodu pandemii SARS-CoV-2, aktywność bibliotek w *social mediach* była zmienna. Większość z nich przeniosła swoją działalność do Internetu, by móc zachować kontakt z użytkownikiem. Liczba postów, które wówczas zamieszczali bibliotekarze wahała się od kilku do kilkunastu w ciągu miesiąca. Jedynie placówki dysponujące większą liczbą pracowników i możliwościami technicznymi prawie codziennie informowały o ciekawych wydarzeniach online i promowały swoje zbiory. Analiza sieci społecznościowych była prowadzona pod kątem uzyskania informacji, w jaki sposób i poprzez jakiego rodzaju wydarzenia placówki te budują wokół siebie społeczność, jak oddziałują na życie miejskie oraz jak odnajdują się w cyfrowej rzeczywistości.

Biblioteki akademickie wykazane w tekście zostały wybrane ze względu na ich dorobek i wkład w rozwój nauki, w tym cyfrowej, a w kilku przypadkach także atrakcyjną przestrzeń fizyczną, która oddziałuje zarówno na użytkowników, jak i stanowi o atrakcyjności miasta. Nowoczesna przestrzeń fizyczna była także jednym z kryteriów doboru placówek publicznych. W przypadku tych ośrodków o wyborze zdecydowało także ich zaangażowanie oraz inicjatywy, jakie podejmowały na rzecz użytkowników. Pomocne w tej kwestii okazały się media społecznościowe, które informowały o organizowanych wydarzeniach – czy to w fizycznych, czy wirtualnych przestrzeniach bibliotek. Wszystkie wybrane placówki świadczą usługi na rzecz społeczności lokalnych, jak i akademickich a tym samym biorą udział w budowaniu miast przyszłości, stwarzając przestrzeń pozwalającą na rozwijanie się na wielu poziomach.

Wynik przeprowadzanej analizy został omówiony w poszczególnych częściach artykułu poświęconych: społeczeństwu informacyjnemu, bibliotekom w *smart city* i ich przestrzeniom fizycznym oraz wirtualnym. Przedstawienie ich obydwu, jak i działań w nich podejmowanych wykazało, iż biblioteki zwiększając zakres proponowanych usług edukacyjnych i inicjując rozwiązania informacyjne stają się coraz bardziej smart. Wielowymiarowe spojrzenie pozwoliło też na udowodnienie, że wdrażane rozwiązania, jak i realizowane projekty w zakresie „inteligentnego życia” wpływają na kształtowanie społeczeństwa wiedzy i wzrost jakości życia na danym obszarze. Współczesne miasta, nastawione na budowanie

Interaktywne Centrum Edukacyjno-Społeczne Mediateka w Grodzisku Mazowieckim, Stacja Kultura Biblioteka Rumia (Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Floriana Ceynowy), Ursynoteka. Biblioteka Publiczna im. Juliana Ursyna Niemcewicza w Dzielnicy Ursynów m.st. Warszawy, Mediateka Góra Mediów agenda Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze, Mediateka Biblioteka Publiczna w Krośnie Odrzańskim, Biblioteka Publiczna w Świebodzinie, Miejska Biblioteka Publiczna w Szprotawie, Biblioteka Kultury w Iłowej, Miejska Biblioteka Publiczna im. Papuszy w Żaganiu, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy we Wschowie, Miejska Biblioteka Publiczna w Żarach, Miejska Biblioteka Publiczna w Witnicy, Miejska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu, Centrum Biblioteczno-Kulturalne FAMA, MBP w Kędzierzynie Koźlu.

klasy kreatywnej i atrakcyjnego środowiska życia z bezpośrednim dostępem do kultury, potrzebują takich ośrodków jak biblioteki, by mogły dalej się rozwijać.

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE W SMART CITY

Współczesne miasto to połączenie hardware`u z software`em. Jak podaje David Sim „hardware to forma fizyczna, struktura, ulice i budynki, wszystko to, co zostało zaprojektowane i wybudowane. Na software składają się wszystkie niewidoczne struktury legislacyjne i finansowe, planowanie i edukacja, demokracje, zwyczaje i kultura, zachowanie i zaufanie” (Sim, 2020, s. 245). Wszystkie te elementy kształtują miasto, które w dzisiejszej dobie w wielu aspektach jest już miastem inteligentnym (*smart city*). Na przestrzeni dwóch pierwszych dekad XXI w. przedstawiciele różnych dyscyplin sformułowali co najmniej kilkanaście definicji tego zjawiska. Różnorodność podejść sprawiła, że literatura przedmiotu nie podaje uniwersalnego określenia, co prowadzi do problemów definicyjnych³ (Szczech-Pietkiewicz, 2015, s. 73). W latach 90. XX w. wiązano je z wykorzystaniem technologii do efektywnej gospodarki energetycznej i zmniejszenia emisji CO² do atmosfery oraz wdrażaniem nowoczesnych rozwiązań architektonicznych (Drohojowska, 1991; Stawasz, Sikora-Fernandez, 2016). W kolejnych dekadach doszło do rozszerzenia znaczenia tego pojęcia, co spowodowało, że w literaturze spotykamy się z takimi terminami jak: „miasto cyfrowe” (*digital city*) (Yovanof, Hazapis, 2009, pp. 445-463), „miasto inteligentne” (*intelligent city* lub *smart city*) (Hollands, 2008, pp. 303-320), „miasto kreatywne” (*creative city*) (Hall, 2000, pp. 639-649), „miasto wiedzy” (*knowledge city*) (Carrillo, 2004, pp. 28-46) czy „zielone miasto” (*green city*) (Zygiaris, 2013, pp. 220-221), dla określenia nowoczesnej przestrzeni miejskiej, będącej połączeniem hardware`u z software`em. Niemniej jednak w każdej z nich istotną rolę odgrywa obecnie pierwiastek ludzki, co jest wynikiem przejścia do *smart city* 3.0 (Kownacki, Wiśniewski, 2021, s. 24). Na proces transformacji od miasta wyłącznie technologicznego do teraźniejszej formy, miasta jako ośrodka innowacyjnego na wielu obszarach, wpłynęło samo społeczeństwo i jego oczekiwania w tym zakresie (*Biblioteka wizerunku...*, 2016; Pichlak, 2018, s. 194; *ISO: Smart Cities...*). Na rolę społeczeństwa w budowaniu *smart city* wskazywał m.in. Rudolf Griffinger oraz badacze z Uniwersytetu Technicznego w Wiedniu. Uczeni wymieniali inteligentny kapitał społeczny

³ Autorami najczęściej cytowanych definicji *smart city* są m.in.: Tuba Bakici, Esteve Almirall, Jonathan Wareham, Andrea Caragliu, Chiara Del Bo, Peter Nijkamp, Nicos Komninos, Boyd Cohen, Robert Hollands, Rudolf Griffinger, Christian Fertner, Hans Kramar, Natasa Pichler-Milanovic, Evert Meijers, Art Murray, Mark Minevich, Azamat Abdoullaev.

i ludzki wśród sześciu obszarów współtworzących miasto przyszłości (*European Smart City...*, 2015). Jednak nie wszyscy podzielają ten pogląd. Dla wielu wykorzystanie technologii ICT oraz innych nowoczesnych narzędzi w strategicznych i kluczowych obszarach miasta, dzięki którym jest bardziej wydajne i przyjazne do życia, pozostaje ważniejsze (Hollands, 2008, pp. 307, 316; Muraszkiwicz, 2016, s. 18-19). Ekspertki zwracają bowiem uwagę na fakt, że era technologii ICT jest „przełomowym punktem w historii ludzkości” (Mikucki, 2021, s. 180). Miasto zaś pozostając „miejszem przepływu informacji, generowania pomysłów i powstawania nowych biznesów” (*Biblioteka wizerunku...*, 2016) powinno umożliwiać rozwój i transfer wiedzy za pomocą innowacyjnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) (Stawasz, Sikora-Fernandez, 2016, s. 9; *ICT – Technologie...*). Mimo pewnych różnic w definiowaniu tego zjawiska nowoczesne miasto potrzebuje zarówno technologii wykorzystywanej do optymalizacji warunków życia i pracy, jak i pierwiastka ludzkiego, który swą wiedzą i kreatywnością wpływa na jego rozwój i dalszy proces przekształcania w inteligentne miasto do życia (Baraniewicz-Kotasinska, 2017, s. 29-40). Dlatego tak istotne jest, by miasto pretendujące do miana *smart city* było „terytorium o wysokiej zdolności uczenia się i innowacji, kreatywne, posiadające instytucje badawczo-rozwojowe, szkolnictwo wyższe, infrastrukturę cyfrową i technologie komunikacyjne, a także wysoki poziom sprawności zarządzania” (Sikora-Fernandez, 2013, s. 84). Instytucje sektora GLAM mogą wiele dobrego zdziałać w tym względzie, wpływając na poprawę jakości życia i poziom edukacji. Dla bibliotek, które nie tylko gromadzą, przechowują i udostępniają wiedzę, ale także podejmują szereg działań mających na celu jej krzewienie zarówno w przestrzeniach tradycyjnych, jak i wirtualnych, przewidziano istotną rolę do odegrania w procesie budowania inteligentnego społeczeństwa, oddziałującego na przeobrażenie miast. Inteligentne ośrodki miejskie, na które wpływają takie czynniki jak m.in. innowacyjność, kreatywność czy przedsiębiorczość (OECD), potrzebują bibliotek, które staną się fundamentem i trwałym elementem tkanki miejskiej (Florida, 2005, pp. 117-143; Szczech-Pietkiewicz, 2015, s. 71-83). Biblioteka w mieście pretendującym do bycia *smart* musi reagować na zachodzące zmiany i nie może pozostawać jedynie magazynem przechowującym wiedzę, ponieważ użytkownik oczekuje optymalnego wykorzystania jej wielofunkcyjnej przestrzeni i wdrażania rozwiązań służących poprawie jakości i dostępności usług. W przeciwnym razie zyska status „nie-miejsca”, które nie budzi emocji związanych z pobytem (Auge, 2010, pp. 54-56). Biblioteki nie mogą sobie na to pozwolić w związku z rosnącym zapotrzebowaniem na informację, która wykorzystywana w życiu społecznym, politycznym, gospodarczym czy kulturalnym stała się cenionym dobrem, uznawanym za ważniejsze od dóbr materialnych (Kęsy, 2011, s. 74-97). Tym bardziej, że informację, której są dostarczy-

celem, zaczęto zaliczać do zasobów obok pracy czy ziemi oraz nadawać jej cechy towaru i wartość ekonomiczną (Krztoń, 2015, s. 101). Proces ten dodatkowo przyspieszył postępujący rozwój technologiczny, który wpłynął także na usługi związane z jej przetwarzaniem, przechowywaniem, przesyłaniem i wytwarzaniem (Nowak, 2008, s. 25). Biblioteki będące skarbnicą wiedzy i jedną z instytucji, które udostępniają ją w sposób bezpłatny, również wprowadziły zmiany umożliwiające zainteresowanym szeroki dostęp. Tym samym oddziałują na kształtowanie społeczeństwa informacyjnego. Termin ten został użyty po raz pierwszy w 1963 r. przez Tadao Umesamo, a spopularyzował go kilka lat później Kenichi Koyama w rozprawie „Introduction to Information Theory”. Na kontynencie europejskim lansowali go Alain Minc i Simon Nora, zaś w Stanach Zjednoczonych Marc Uri Porat oraz Fritz Machlup (Nowina-Konopka, 2006, s. 14). Kolejne dekady XX i XXI w. przyniosły dalsze badania⁴. Obecnie społeczeństwo informacyjne jest postrzegane, jako „świadome roli informacji w życiu codziennym, posiadające zagwarantowany wolny dostęp do informacji, współtworzące profesjonalną i rzetelną informację, dobrze i szybko poinformowane i informujące, umiejętnie przetwarzające informację w wiedzę, wykorzystujące informację dla pomnożenia dobrobytu, wykorzystujące informację w sferze kultury, polityki oraz w innych obszarach życia, posiadające środki techniczne wspomagające dostęp do informacji i jej przetwarzanie” (Materska, 2007, s. 303-304). Zachodzące zmiany, jak postęp technologiczny, globalizacja usług, przenikanie się kultur wpłynęły na jego obraz. Społeczeństwo dzisiejszej doby charakteryzuje się kreatywnością, innowacyjnością oraz umiejętnością korzystania z informacji. Tak szybki rozwój wynika po części z przeniesienia niektórych elementów życia codziennego do świata wirtualnego (Castells, 2003, p. 28). Komunikacja elektroniczna doprowadziła do przekształcenia więzi społecznych i przyczyniła się do ukształtowania społeczeństwa, które ma możliwość szybkiego nawiązywania kontaktów niezależnie od strefy czasowej, a także pozyskiwania informacji (Motylińska, 2020, s. 13). W procesie budowania społeczeństwa informacyjnego istotną rolę odgrywają właśnie biblioteki, które dzięki zastosowaniu różnych rozwiązań technologicznych gwarantują dostęp do wiedzy, będącej warunkiem trwania, rozwoju, skutecznego działania i postępu każdej cywilizacji. Poza tym instytucje GLAM, w tym biblioteki, wpływają na ten proces, także poprzez swoje fizyczne przestrzenie, w których udostępniają zbiory i realizują różnorodne projekty służące użytkownikom.

⁴ Badania w tym zakresie prowadzili m.in. Martin Bangemann, Luc Soete, Herbert Kubiczek, Yoneji Masuda, Tomasz Hofmokl, Józef Wierzbowski, Stanisław Juszczyk, Michael Casey, Manuel Castells, Organisation for Economic Cooperation and Development i inni.

BIBLIOTEKI W SMART CITY

Miasta XXI w. charakteryzuje duże nasycenie technologiami i inteligentnymi rozwiązaniami. Najczęściej oferują różnorodne usługi służące rozwojowi i budowaniu społeczeństwa wiedzy (Yigitcanlar, Han, 2010, pp. 77-90). Do bycia smart pretendują przede wszystkim największe spośród nich, ale nie oznacza to, że pewnych inteligentnych rozwiązań nie wdrażają także mniejsze, dysponujące niewielkim budżetem, który mogą przeznaczyć na innowacyjne projekty. To, co wyróżnia nowoczesne miasta, to możliwość zdobywania wiedzy z wielu dziedzin. Dzięki temu stają się przestrzenią kreatywną, konkurencyjną, stwarzającą dobre warunki do rozwoju i budowania klastrów innowacyjności, a także przyciągającą specjalistów (Ergazakis, Metaxiotis, Psarras, 2004, pp. 5-15; Florida, 2005). Na ich wizerunek wpływa obecnie, poza wymienioną już możliwością edukacji, co najmniej kilka elementów, jak: technologia, ekologia czy ekonomia (Stock, 2011a, pp. 963-986; Stock, 2011b, pp. 65-67; Stock, 2011c, pp. 71-94). Włodarze miast coraz chętniej sięgają też po określenie „inteligentny/a” w odniesieniu do różnych obszarów w celu zapewnienia lepszej promocji regionu i przyciągnięcia wykształconej kadry (Kowalski, 2015, s. 105, 108). Obecnie *smart marketing* wykorzystując zaawansowane technologie, służy miastu i wpływa na jego rozwój, a także pomaga zaspokajać potrzeby „różnych grup interesariuszy” (Daszkiewicz, 2015, s. 271). Jedną z nich są biblioteki, które pozostając częścią kreatywnej infrastruktury, wspierają miasta w ich dążeniu do rozwoju, zaś mieszkańców w pozyskiwaniu wiedzy. Z pomocą innowacyjnych rozwiązań oddziałują na ludzi i przestrzeń, w której funkcjonują, a także wpływają na regenerację tkanki miejskiej i rebranding samego miasta. Kształtują też atrakcyjność wizerunku przestrzeni, która „[...] zależy od unikatowej kombinacji materialnych i niematerialnych, racjonalnych i emocjonalnych czynników” (Glińska, Florek, Kowalewska, 2009, s. 7).

Współczesne miasta opisywane są najczęściej przez sześć wskaźników: „inteligentni ludzie”, „inteligentna mobilność”, „inteligentna gospodarka”, „inteligentny rząd”, „inteligentne życie”, „inteligentne środowisko” (Giffinger, Fertner, Kramar, 2007, p. 26). Zdaniem Iana Martina Johnsona, każdy z wymienionych obszarów można powiązać z działalnością bibliotek, ponieważ ich wkład w budowanie inteligentnych miast i społeczeństw w powyższych zakresach jest nieoceniony (Johnson, 2012, pp. 30-34). Pierwszy z nich „inteligentni ludzie”, pozostaje kluczowy dla koncepcji *smart city*, którego podstawą jest wyedukowana, kreatywna, otwarta na nowe pomysły, deklarująca aktywny udział w życiu publicznym społeczności. W tym przypadku biblioteka jest miejscem, które oferuje bezpośredni dostęp do wiedzy i wpływa na podnoszenie kwalifikacji. Współczesne placówki monitorują oczekiwania użytkowników i wychodzą im naprze-

ciw. Podejmują inicjatywy, skierowane do wszystkich grup wiekowych. Oferują m.in.: dostęp do portali dziedzinowych, zawierających uporządkowane wykazy otwartych zasobów informacyjnych, edukują w zakresie sposobów wyszukiwania, oceny i wykorzystywania informacji czy też organizują wydarzenia kulturalne (Loh, Stock, 2013, pp. 1-20). W przypadku projektów realizowanych w ich przestrzeniach niebagatelne znaczenie ma usytuowanie placówki. W miastach dążących do bycia smart lokalizacja nie może być postrzegana przez użytkowników jako niekorzystna bądź z powodu złego skomunikowania z centrum, bądź innych barier architektonicznych utrudniających dojazd. Władarze miast dbają więc o zapewnienie odpowiedniej infrastruktury transportowej, bowiem dobre skomunikowanie z fizyczną przestrzenią biblioteki jest jednym z elementów oddziałujących zarówno na jej odbiór przez lokalną społeczność, jak i postrzeganie samego miasta. W związku z tym najczęściej placówki zakładane są w centrum, zaś filie w dzielnicach, tak by wszyscy użytkownicy mieli łatwy dostęp do wiedzy i bieżącej informacji.

Drugim wskaźnikiem charakteryzującym współczesne miasta jest odpowiednia infrastruktura telekomunikacyjna umożliwiająca zdalny kontakt. We współczesnym świecie zdominowanym przez cyfrowe media biblioteki oferują już znaczną część usług za pośrednictwem sieci. Wobec powyższego normę „inteligentna mobilność” opisującą inteligentne miasto można odnieść także do bibliotek. Inteligentne miasta potrzebują ich wirtualnych przestrzeni, dostępnych w każdej chwili, z każdego miejsca. Tym bardziej, że z roku na rok wzrasta zapotrzebowanie na informację, w szczególności tę dostępną za pośrednictwem urządzeń mobilnych (Crasta, 2015, pp. 59-61). Poza tym XXI w. przyniósł nowe branże, których wykwalifikowana kadra oczekuje szybkiego dostępu do wiedzy, a biblioteki z ich „inteligentną mobilnością” i e-zasobem mogą to zapewnić (Kaiser, 2008, s. 128-137). Wdrażane rozwiązania technologiczne poprawiają wydajność i ułatwiają zdalne korzystanie zarówno lokalnym społecznościom, jak i przedstawicielom administracji czy partnerom biznesowym, bez konieczności osobistej wizyty w placówce (Tan, 1998, pp. 217-245). Zainteresowanie usługami mobilnymi wzmocniła dodatkowo pandemia COVID-19 (Kisilowska, 2021). W okresie zamknięcia placówek istotną rolę odgrywały ich media społecznościowe umożliwiające stały kontakt z użytkownikami. „Inteligentna mobilność”, będąca istotnym elementem *smart city*, nie pozostaje bez znaczenia dla rozwoju bibliotek i ich oddziaływania na społeczeństwo, co ma miejsce poprzez e-księgozbiór, aplikacje mobilne, jak i *social media*.

Pośrednio biblioteki wpływają także na „inteligentną gospodarkę”, kolejny wskaźnik, który charakteryzuje *smart city*. Inwestycje realizowane przez miasta mają na celu poprawę jakości życia i zachęcenie pracowników legitymujących się specjalistyczną wiedzą do życia i pracy w konkret-

nym miejscu. Poprzez swoje działania budują przewagę konkurencyjną i ekonomiczną nad innymi ośrodkami (Mikucki, 2021, s. 34). W tym przypadku udział bibliotek odnosi się do kształcenia kadr klasy kreatywnej i zapewnienia możliwości dalszego rozwoju, co przekłada się na wartość ekonomiczną miasta, którego gospodarka oparta jest na wiedzy i PKB (Saxena, McDougall, 2012, pp. 367-369). Władze miejskie widzą w ich zasobie szansę na przyciągnięcie specjalistów. Dla przedstawicieli sektora biznesowego mogą stanowić źródło potrzebnych informacji. Tym bardziej, że korzystanie z ich zbiorów okazuje się być zarówno tańsze, jak i wygodniejsze, niż budowanie własnego księgozbioru. Dodatkowym atutem jest wysoka jakość wykonania zleczanych usług oraz bezpłatność, gdyż wpisane są w katalog obowiązków pracowników oddziałów informacji naukowej. Korzystanie z materiałów bibliotecznych ma jeszcze jeden aspekt ekonomiczny, jakim jest możliwość ich wielokrotnego wykorzystania (Saxena, McDougall, 2012, p. 367; Mainka, Hartman, Orszulok, 2013, pp. 259-319). Ekonomicznego wpływu bibliotek na miasto nie można wiązać tylko z kształceniem specjalistów, gdyż one same są lokalnymi pracodawcami, jak i nabywcami wielu usług i towarów. Przyciągają turystów, a funkcjonujące w ich obrębie księgarnie i inne punkty usługowe generują dodatkowe dochody (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie). W związku z powyższym „wartość ekonomiczną usług bibliotecznych rozpatruje się jako korzyść z bibliotek wyrażoną w kategoriach pieniężnych lub jako wpływ ekonomiczny – pozytywne oddziaływanie bibliotek na życie gospodarcze społeczności, regionu czy kraju” (*Badanie społeczne...*, 2018, s. 4). Wraz ze wzrostem zapotrzebowania na informację, która jest obecnie „rozpatrywana jako produkt, towar, dobro konsumpcyjne, dobro wolne oraz zasób” (Motylińska, 2020, s. 15), będzie zwiększało się też znaczenie bibliotek, które pozostają jej naturalnym depozytariuszem, w procesie budowania inteligentnej gospodarki.

Współczesne biblioteki świadcząc codziennie profesjonalne usługi informacyjne mieszkańcom miast wpływają także na kreowanie kolejnego z elementów współokreślających nowoczesne *smart city*, jakim jest „inteligentny rząd”. Poprzez umożliwienie bezpośredniego, szerokiego i szybkiego dostępu do informacji publicznej wspierają lokalne społeczności w ich aktywnym uczestnictwie w życiu miasta i prowadzeniu lokalnej polityki. Tym samym ułatwiają bezpośrednie interakcje między poszczególnymi podmiotami. Jednak największą rolę odgrywają w przypadku budowania podstaw „inteligentnego życia” w mieście, w którym najczęściej pełnią funkcję kulturalną (popularyzacja czytelnictwa, organizowanie odczytów i spotkań autorskich), edukacyjną (szkolenia podnoszące kompetencje użytkowników) oraz społeczną (integracja lokalnej społeczności) (Krysiński, 2020, s. 212). Przyczyniają się do promocji inicjatyw podejmowanych przez instytucje miejskie, stwarzają przestrzeń pozwalającą roz-

wijać się na wielu płaszczyznach, a także chronią dziedzictwo kulturowe (Murray, Wheaton, 2012, pp. 1-16). Tego rodzaju działania zaliczane są do grupy „miękkich czynników lokalizacji miast”, bowiem mogą wpływać na decyzje o wyborze danej przestrzeni jako docelowego miejsca zamieszkania. Niedoskonałe instytucje kulturalne mogą wręcz zniechęcać potencjalnych mieszkańców (Hummel, 1990, pp. 3-10). Zdaniem badaczy „na obecnym poziomie rozwoju cywilizacji, ograniczenie rozwoju miast tylko do spraw inteligentnych systemów transportowych (ITS) lub spraw środowiskowych (...) nie jest już wystarczające” (Dąbrowska, 2020). Społeczeństwo potrzebuje dostępu do wiedzy i kultury, a miasto, które nie oferuje podstaw do budowania „inteligentnego życia”, zapewne nie spotka się z pozytywnym odbiorem. W XXI w. koncepcja „wiedza jako usługa” ma istotne znaczenie dla rozwoju ośrodków miejskich, a biblioteki, które oferują ją w sposób bezpłatny i szybki, wpływają tym samym na budowę podstaw „inteligentnego życia” i pozostają ważnymi elementami infrastruktury miejskiej (Ergazakis, Ergazakis, Metaxiotis, Charalabidis, 2009, pp. 214-227). Tym bardziej, że stale rosnąca liczba mieszkańców miast oczekuje zmian w sposobie dostępu do informacji, która usprawnia funkcjonowanie strefy miejskiej.

Ostatnim współczynnikiem, określającym *smart city* XXI w., na który swoimi działaniami mogą oddziaływać biblioteki, jest „inteligentne środowisko”. Dostarczają one mieszkańcom szeregu informacji z zakresu ekologii, propagują oszczędne gospodarowanie zasobami, a także coraz częściej przy projektowaniu bądź modernizacji swoich budynków stawiają na technologie gwarantujące małą emisyjność negatywnych substancji do środowiska. Warto w tym miejscu wspomnieć choćby budynek Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i jej ogród z zielonym dachem czy Biotekę w Lublinie, której ściany porasta zielony mech (Bachowski, 2021; Nalewajska, 2011, s. 227-242). Poszczególne biblioteki mają bardzo różne pomysły na promocję ekologii wśród swoich użytkowników np. Miejska Biblioteka Publiczna w Legionowie realizuje projekt Biblioteka Roślin (*Biblioteka Roślin...*, 2020), filia Zalesie Dolne Biblioteki Publicznej w Piasecznie projekt pod nazwą „Adopcja i wymiana roślin” (Morawiec, 2020), Miejska Biblioteka Publiczna w Rawie Mazowieckiej zainicjowała akcję „Wypożycz książkę – zabierz doniczkę z krzewem do domu”, bibliotekarze z Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego oraz Biblioteki Głównej Politechniki Świętokrzyskiej założyli własną pasiekę (Morawiec, 2021b) zaś Biblioteka Publiczna im. Zygmunta Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy Filia Multimedialna Biblioteka dla Dzieci i Młodzieży nr XXXI wdrożyła projekt „Biblioteka z ogrodem zamiast betonu” (*Biblioteka z ogrodem...*). Za sprawą tego rodzaju proekologicznych inicjatyw korzyści uzyskują wszystkie zainteresowane strony: mieszkańcy mają lepszy kontakt z naturą, miasta wyróżniają się na tle innych ośrodków,

zaś biblioteki zapewniają sobie łączność z potencjalnym użytkownikiem. Dodatkowo na poprawę jakości życia w mieście wpływają także poprzez tzw. krajobraz miękki w postaci zieleni przed swoimi obiektami. Warto pamiętać, że kontakt z przyrodą zaczyna się już w samych budynkach, w których spędzamy dużo czasu. Odpowiednia ilość naturalnego światła, które pobudza prace ludzkiego oka i mózgu oraz dopływ świeżego powietrza do wnętrza ma olbrzymi wpływ na nasze zdrowie i dobre samopoczucie. Dlatego w nowo powstających obiektach podejmuje się starania, aby były one w jak największym stopniu proekologiczne. Zielen na budynku nie tylko go ożywia, izoluje, chłodzi, oczyszcza powietrze, tłumi hałas, zapewnia prywatność, redukuje efekt wyspy ciepła, ale także wspiera lokalny ekosystem i oddziałuje na budowanie „inteligentnego środowiska”. Nawet jej niewielka ilość pozytywnie wpływa na urbanistykę dzielnicy. Architektura zaś nie musi być wrogiem środowiska, lecz stać się może jego integralną częścią.

Przytoczone przykłady wskazują, że współczesne biblioteki wpływają na każdy z sześciu wskaźników, sformułowanych przez Rudolfa Giffingera, którymi określa się dzisiejsze miasta. Idea *smart city* XXI w. polegająca na „kreowaniu i wykorzystywaniu relacji i powiązań między kapitałem ludzkim i społecznym oraz technologiami informacyjno-komunikacyjnymi w celu generowania zrównoważonego wzrostu gospodarczego miasta oraz poprawy jakości życia jego mieszkańców” wymaga od bibliotekarzy i bibliotek pełnego zaangażowania – zarówno w ich przestrzeniach stacjonarnych, jak i wirtualnych – w proces budowania społeczeństwa wiedzy i nowoczesnego miasta (Czupich, Ignasiak-Szulc, Kola-Bezka, 2016, s. 224). Inteligentne miasta oraz inteligentne biblioteki to elementy współzależne w rozwoju cywilizacyjnym. Biblioteki zapewniają warunki dla budowania smart społeczności, będącej elementem równie ważnym, co aspekt technologiczny, w nowych miastach. Tym bardziej, że w rankingach typu: Global Power, City Index, CITYkeys Project, Urban Smartness Indicator ocenia się miasta m.in. według ich siły przyciągania ludzi, a nie tylko wykorzystania technologii ICT.

INTELIĞENTNE BIBLIOTEKI I ICH PRZESTRZENIE: FIZYCZNA I WIRTUALNA

Susan Sontag, amerykańska pisarka, eseistka, krytyczka społeczna, w rozmowie z Jonathanem Cottem wskazuje na istotne znaczenie książki w życiu człowieka. Mówi: „Jeśli znikną książki, zniknie historia, znikną ludzie. [...] Książki to nie tylko prosta suma naszych marzeń, nasza pamięć. Dają nam także możliwość wykraczania poza samych siebie. Niektórzy ludzie uznają czytanie wyłącznie za rodzaj ucieczki – ucieczki z „prawdziwego” świata codzienności do domeny wyobraźni, uniwersum książek.

Książki są czymś znacznie więcej. To sposób na osiągnięcie pełni człowieczeństwa” (*Myśl to...*, 2014, s. 17). Książki to także biblioteki, zarówno te istniejące fizycznie, jak i cyfrowe. Fizyczna przestrzeń poza możliwością wypożyczenia oferuje dostęp do szeroko pojętej nauki i stwarza nowe możliwości rozwoju. Dla wielu osób pozostaje „trzecim miejscem”, gdzie można ciekawie spędzić wolne chwile. „Każdy może tam wejść, skorzystać, usiąść wygodnie. Jest to miejsce bezpieczne, albo też miejsce spotkań. (...) Tak naprawdę jest to przestrzeń, którą ludzie mogą dostosować do swoich potrzeb” (*Biblioteka 2020...*). Natomiast biblioteka cyfrowa łączy społeczność użytkowników w wirtualnym świecie, zapewniając dostęp do różnych baz danych i portali społecznościowych, które służą informowaniu i integracji. Nowoczesne miasta potrzebują obydwu przestrzeni, by móc pretendować do miana *smart city*, które stawia na budowanie społeczeństwa wiedzy. Współczesna biblioteka to demokratyczna przestrzeń usługowa, dysponująca coraz to nowymi zbiorami danych (Adkins, Bala, 2004, pp. 338-350). To „przestrzeń zaufania społecznego, tworząca wspólnotę, współpracująca z innymi, działającymi lokalnie instytucjami i organizacjami tak, by kreować miejscową przestrzeń kulturalną i społeczną” (*Biblioteka 2020...*). W dzisiejszym świecie potrzeby użytkowników tych przestrzeni zmieniają się i wzajemnie przenikają. Biblioteka musi reagować na ich oczekiwania i ewoluować. Dlatego trafne jest określenie zaproponowane przez Jensa Thorhauge, który opisuje ją jako instytucję płynną, elastyczną i to w różnym wymiarze, która zmienia się w ciągu dnia, w zależności od tego, kto ją odwiedza (dzieci, dorośli, seniorzy), ale także przekształca się w dłuższej perspektywie, na skutek zmian zachodzących w lokalnej społeczności, pod wpływem wielu czynników środowiskowych (*Biblioteka 2020...*). Wynikiem tego jest obecna Biblioteka 2.0, chociaż coraz częściej w dyskusji pojawiają się już jej kolejne modele tj. 3.0 i 4.0. Od kolekcji książek, które były gromadzone i opracowywane w fizycznej przestrzeni, nastąpiło przejście do biblioteki, która „wykorzystuje siłę pojawiającej się technologii informacyjnej i komunikacyjnej do tworzenia dynamicznej, fizycznej i/lub wirtualnej platformy bibliotecznej, która jest kontrolowana przez użytkowników i bibliotekarzy, ułatwiając dostarczanie nieprzeciętnych usług w każdym miejscu i czasie [...]. Biblioteka taka jest bardziej obecna wśród użytkowników dzięki programowaniu, budowaniu społeczności, rozległemu oddziaływaniu poprzez takie narzędzia jak: Instant Messenger (IM), blogi, Wiki, RSS feeds, itp.” (Piotrowicz, 2019, s. 74). Pozbawione barier placówki są odpowiedzią na rosnące potrzeby społeczeństwa, które oczekuje, że ich zasoby będą szybko i łatwo dostępne z każdego miejsca. W niedalekiej przyszłości zapewne Biblioteka 3.0 bazująca na wykorzystaniu usług internetowych trzeciej generacji (Kwan-nyta, Stilwell, Underwood, 2013, pp. 190-196) czy Biblioteka 4.0, która „dostarcza przyjemnych doświadczeń informacyjnych i zapewnia przytulne,

domowe wrażenia czytelnicze, a także może zawierać elementy estetyczne projektu takie jak np.: kilka sztucznych kominków, antyki, dzieła sztuki i rośliny” (Piotrowicz, 2019, s. 76) oraz ułatwia wzajemne przenikanie świata wirtualnego i rzeczywistego, stanie się standardem w inteligentnych miastach. Nim jednak do tego dojdzie obowiązujący format Biblioteki 2.0 będzie służył pozyskiwaniu wiedzy i wpływał na kształtowanie nowoczesnego społeczeństwa, o wysokich kompetencjach informacyjnych, a także oddziaływał na miasto (*Biblioteka 2020...*). Mieszkańcy o różnych możliwościach, potrzebach, pozycji finansowej i wykształceniu, na różnych etapach drogi życiowej, chcą mieć najczęściej kilka opcji pozyskiwania informacji. Jedną z nich jest tradycyjna biblioteka, salon lokalnej społeczności, w którym dochodzi do różnych aktywności, oferująca także dostęp do zasobów cyfrowych, zaś drugą pozostaje cyfrowa przestrzeń, z jej możliwościami zdalnej edukacji. Obydwie oferują liczne udogodnienia i rozwiązania technologiczne mające zachęcić użytkownika do korzystania. Poprzez zastosowane środki oddziałują także na wizerunek miasta, zachęcając do osiedlenia się w nim, bądź przynajmniej odwiedzenia. Współczesna biblioteka jest więc zjawiskiem o wielowymiarowym charakterze. Jej działania nakierowane na rozwój kapitału ludzkiego, sprawiają, że pozostaje ona istotną siłą napędową w procesie urbanizacji oraz współtworzy przyszłość miasta.

BIBLIOTEKI I ICH FIZYCZNE PRZESTRZENIE

Nowo wybudowane, bądź zmodernizowane wielofunkcyjne biblioteki poprzez swoją atrakcyjną szatę architektoniczną oraz ciekawie zaaranżowaną przestrzeń coraz lepiej wpisują się w krajobraz miast i wpływają na ich wizerunek. Beneficjentem jest nie tylko wspomniane miasto, które zyskuje dodatkowych turystów i reklamę, ale przede wszystkim lokalna społeczność, która ma do dyspozycji miejsce z dostępem do wiedzy, gdzie odbywają się wykłady, spotkania czy wystawy. W każdym ośrodku miejskim, nie tylko tym aspirującym do miana *smart city*, taka wielofunkcyjna przestrzeń jest niezbędna, ponieważ wraz ze wzrostem znaczenia informacji w codziennym życiu i rozwojem społeczeństwa wiedzy, nastąpiło przeniesienie części obowiązków w zakresie budowania „inteligentnego życia” na biblioteki, które w swoich przestrzeniach nie tylko udostępniają księgozbiór, ale także organizują wydarzenia o charakterze edukacyjno-kulturalnym (np. Noc Muzeów, Noc Bibliotek). Potrzebują więc budynków, które uwzględniają potrzeby społeczeństwa i pozwalają na realizację szerokiego programu oraz pełnienie funkcji „trzeciego miejsca”. Współcześnie projektowane obiekty spełniają już te oczekiwania, zaś starsze są systematycznie modernizowane. W dwóch pierwszych dekadach XXI w. zrealizowano kilkanaście nowych obiektów bibliotecznych oraz unowo-

czeńiono znaczną część już istniejących⁵. Najnowsze budynki, realizowane już po 2021 r., będzie zapewne cechował wyższy stopień zaawansowania technologicznego. Powstające obecnie w *smart city* obiekty komercyjne coraz częściej legitymują się różnego typu certyfikatami i systemami zarządzania (BREEM, LED, Building Management System), co jest już wyrazem troski i poszanowania środowiska. Poza tym zgodnie z Dyrektywą nr 210/31/UE z dnia 19 maja 2010 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków nowe realizacje na terenie UE będą musiały wykazywać się niemal zerowym zużyciem energii, a ta, którą będą wykorzystywać, powinna pochodzić w dużym stopniu ze źródeł odnawialnych i być wytwarzana na miejscu lub w pobliżu (*Dyrektywa UE...*). Czas pokaże, jak decyzja ta oraz rozwiązania stosowane obecnie w komercyjnych obiektach wpłyną na projekty nowych bibliotek i zakres modernizacji dotychczas istniejących i po jakie rozwiązania sięgną sami architekci. W następnych dekadach zapewne biblioteki jeszcze bardziej będą angażowały się w budowanie „inteligentnego środowiska” nie tylko poprzez edukację, lecz także za pomocą własnej proekologicznej infrastruktury. Już teraz mogą przeciwdziałać marnotrawstwu energetycznemu, wdrażając inteligentne rozwiązania, jak choćby zmiany w sposobie oświetlenia przestrzeni. W *smart city* zanieczyszczenie sztucznym światłem staje się coraz większym problemem. W inteligentnych placówkach rezygnuje się ze stałego oświetlenia w przestrzeniach wolnego dostępu na rzecz sensorów ruchu, które zapalają światło w chwili pojawienia się użytkownika, co w znacz-

⁵ W latach 2000–2022 wybudowano nowe budynki m.in. dla: Biblioteki Akademii Marynarki Wojennej im. Lecha Kaczyńskiego w Gdyni, Biblioteki Filologicznej Novum w Poznaniu, Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II w Dzielnicy Rembertów m.st. Warszawy, Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu, Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, Biblioteki Uniwersyteckiej w Zielonej Górze, Biblioteki Głównej Uniwersytetu Gdańskiego, Biblioteki Uniwersytetu Papieskiego w Krakowie, Biblioteki Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej w Katowicach, Centrum Nowoczesnego Kształcenia Politechniki Białostockiej, Interaktywnego Centrum Edukacyjno-Społecznego Mediateka w Grodzisku Mazowieckim, Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu, Środowiskowej Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych na potrzeby Innowacyjnej Gospodarki Politechniki Wrocławskiej. W tych latach odnowiono też Bibliotekę Narodową w Warszawie, filie Biblioteki Miejskiej w Łodzi (Biblioteka Kostka, Biblioteka Otwarta, Biblioteka Przyszań, Biblioteka Na Kozinach, Biblioteka Dygresja, Biblioteka Reymonta, Biblioteka Rozgrywka, Biblioteka Słówka, Biblioteka Zagadka, Biblioteka Gdańska, Biblioteka Tuvim, Biblioteka Odyseja, Biblioteka na Mickiewicza, Biblioteka Ferment), Bibliotekę Tajemniczy Ogród w Sosnowcu, Miejską Bibliotekę Publiczną im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu, STEM Kindlotekę w Zagłębiowskiej Mediatece, Miejską i Gminną Bibliotekę Publiczną w Gorzowie Śląskim, Bibliotekę Morenową (filia nr 44 Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gdańsku), Miejską Bibliotekę Publiczną w Przeworsku, Bibliotekę Publiczną m. st. Warszawy. Bibliotekę Główną Województwa Mazowieckiego, Powiatową i Miejsko-Gminną Bibliotekę Publiczną im. Wiktora Bazieliha w Starym Sączu, Książnicę Cieszyńską, Bibliotekę Jagiellońską, Bibliotekę Elbląską (filia nr 4 „Lokomotywa), Miejską Bibliotekę Publiczną im. Ottona Sterna w Żorach, a także przeprowadzono udaną adaptację na użytek biblioteki pomieszczeń, które do tej pory miały inne funkcje m.in. w Chełmku (Biblioteka Publiczna MOKSIR), Kielcach (Mediateka – Poczta na Dworcu), Lublinie (Bioteka; Biblioteka na Poziomie), Rumi (Stacja Kultura Biblioteka Rumia Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Floriana Ceynowy), Szczecinie (Filia nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej), Wrocławiu (Centrum Biblioteczno-Kulturalne FAMA).

nym stopniu zmniejsza zużycie energii minimalizując negatywne skutki dla środowiska. Inne rozwiązania, które powinny znaleźć zastosowanie w przypadku budownictwa bibliotecznego to m.in.: okna z niskim współczynnikiem przenikania ciepła, automatyczne rolety przeciwsłoneczne zmniejszające nagrzewanie budynku i poprawiające komfort pracy, automatyczne systemy wentylacji zatrzymujące ciepło, oszczędne energetycznie urządzenia, niskoenergetyczne oświetlenie LED czy też panele fotowoltaiczne, a tam, gdzie to możliwe nawet zielone dachy. Przynajmniej część z tych rozwiązań wdrożono w istniejących już budynkach (m.in. w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie, Centrum Nowoczesnego Kształcenia w Białymstoku, Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej w Katowicach, Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie – Filie: Bioteka, Biblioteka na Poziomie). W następnych latach „w dziedzinie architektury możemy się spodziewać rewolucji dotyczącej nie form, projektowania czy metod fabrykacji, a nowego rodzaju inteligentnych budynków, które monitorują zachowanie użytkowników, rozumieją i odpowiednio reagują, polepszając komfort ich funkcjonowania oraz ograniczając negatywny wpływ na środowisko naturalne” (Juchnevic, Radziszewski, 2021, s. 42). Powyższa zmiana zapewne znajdzie też odbicie w sposobie projektowania budynków bibliotecznym, w których coraz częściej będzie wykorzystywać się „aplikacje budynkowe, zarządzania budynkami, sterowania oświetleniem, ogrzewaniem czy poborem energii słonecznej”, wpływające bezpośrednio na jakość codziennego użytkowania obiektu (Mikucki, 2021, s. 257). Temu celowi służy też rewitalizacja i modernizacja istniejących już obiektów, tak by wykorzystać obecną strukturę i zmniejszyć nie tylko koszty, ale również ślad węglowy emitowany do atmosfery w toku prac budowlanych. Tak więc nie tylko poprzez swoje działania edukacyjne w zakresie ekologii, lecz również inteligentne budynki, biblioteki wpływają na kształt *smart city* i budowanie *smart environment*. Tym bardziej, że jeden dobrze zaprojektowany obiekt może skupiać wiele różnych funkcjonalności, a także wykreować ofertę w pierzejach otaczających go ulic oraz bezpośrednio w jego przestrzeni zewnętrznej, która w zależności od stopnia elastyczności może służyć różnym celom. W wielu przypadkach zarządzający terenem zabiegają też o to, by nie pozostawał on betonową pustynią i starają się zapewnić użytkownikom minimalną ilość zieleni oraz dostęp do małej architektury w postaci siedzisk czy stojaków dla rowerów. Części wspólne przed bibliotekami mogą też służyć integracji i wzmacnianiu więzi społecznych. Ewenementem jest Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, która oferuje możliwość odpoczynku w ogólnodostępnym ogrodzie. Zapewne zieleni będzie coraz częściej pojawiała się w nowo realizowanych projektach, czy to w postaci roślinności przed budynkami, czy zielonych dachów, których konstrukcja umożliwia zatrzymanie i efektywne wyko-

rzystanie wody deszczowej, a tym samym zniwelowanie skutków ulew, obniżenie kosztów zużycia energii. Poza tym stworzenie środowiska bliskiego naturze zapewni użytkownikom lepsze samopoczucie i redukcję stresu. Rozwiązania technologiczne, odpowiednio zaaranżowana przestrzeń zewnętrzna oraz sam budynek, to tylko część fizycznej przestrzeni współczesnych bibliotek.

Jej drugie oblicze to już samo wnętrze. Użytkownicy pozostający częścią społeczeństwa wiedzy oczekują, że udostępniane im miejsce będzie w wielu aspektach intuicyjne i ciekawie zaprojektowane. Oczywiście, każdy będzie miał jego własną wizję i zapewne chętnie wprowadziłyby mniejsze lub większe zmiany w zastanej przestrzeni. Jednych zachwycą „...miękkie, pluszowe fotele, drewniane krzesła i stoliki z fabryki Thoneta lub z pchlego targu, huśtawka” (Weyna, 2009), które przypominają domowe pielesze, zaś innych „nowoczesne kryształki skupione wokół żarówek, rozpraszające światło i powiększające przestrzeń, przenośne stoliki na jednej nodze, pufy w wykuszach, minimalistyczne fotele i aksamitne materie” (Weyna, 2009). Biblioteki sięgają więc po różne rozwiązania, by zachęcić potencjalnych użytkowników do odwiedzin. Z pomocą funkcjonalnego designu tworzą nową jakość i sprawiają, że cały wielkomiejski zgiełk i puls miasta pozostaje poza ich percepcją. Duże, akademickie placówki stawiają najczęściej na prostotę i komfort, zaś mniejsze lokalne pozwalają sobie na zabawę z konwencją i nietypowe rozwiązania, jak np. lada biblioteczna w malinowym kolorze (Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II w Dzielnicy Rembertów m.st. Warszawa) czy nawiązanie w wystroju do dawnej funkcji budynku (np. Stacja Kultura Biblioteka Rumia). Jednak standardem pozostają duże stoły, meble dostosowane do rodzaju czytelnia, odpowiednie oświetlenie. Cała reszta, jak kolor wnętrz, użyte materiały czy rozplanowanie to wartość dodana. Elementy te wpływają na naszą ocenę danej przestrzeni i stanowią bardzo często zachętę do odwiedzin. Podobnie, jak nieformalne przestrzenie pracy, podcienia, gdzie można ustawić stoliki kawiarniane w bezpośrednim sąsiedztwie zieleni (np. Powiatowa i Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna im. Wiktora Bazieliha w Starym Sączu), czy miejsca z dużą ilością foteli i poduszek zapraszające do relaksu z ciekawą książką (np. Sopoteka Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Wybickiego w Sopocie), bądź ukryte antresole dające możliwość słuchania audiobooków (np. Biblioteka na Poziomie filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Lublinie). Wymienione biblioteki to jedne z wielu, które mogą pochwalić się ciekawymi rozwiązaniami w zakresie aranżacji, dzięki którym nauka w ich pomieszczeniach jest o wiele przyjemniejsza.

Za sprawą wielofunkcyjnych budynków z dobrze zaaranżowaną przestrzenią, biblioteki zyskują użytkowników, którzy cenią sobie możliwość pracy na miejscu. Dobrze zaprojektowane sale do nauki, modułowe przestrzenie robocze, konferencyjne czy sale dla dzieci spotykają się z ich

aprobata. Ułatwiają im indywidualną i zespołową naukę, realizują bardzo różnicowany program i wypełniają podstawowe funkcje: informacyjną, edukacyjną, intelektualną, estetyczną, substytutywną, obywatelską w odniesieniu do społeczeństwa wiedzy oraz społeczeństwa informacyjnego (Cisek, 2005). Odbywają się tam zajęcia dydaktyczne, seminaria, wystawy i spotkania ułatwiające aktywny udział, we współczesnych nurtach kulturowych, ludziom o różnych zainteresowaniach i stopniu wiedzy (Aabø, Audunson, Vårheim, 2010; Audunson, Essmat, Aabø, 2011). Wszystko to sprawia, że biblioteki są wysoko oceniane zarówno za walory przestrzenne, jak i za możliwość nauki i relaksu (Ciesielska-Kruczek, 2013, s. 40-52). Wdrażanie tak wielu projektów jest możliwe właśnie dzięki odpowiednim przestrzeniom, łatwym do przearanżowania. Architekci coraz częściej stawiają na maksymalną elastyczność i otwartość struktury, tak by w przyszłości umożliwiała realizację potrzeb, które jeszcze w momencie projektowania nie zostały zdefiniowane. Obecnie obiekty o większej kubaturze oferują także dostęp do księgarni, kawiarni (Mittrowann, 2011). Niekiedy działają w nich również biura coworkingowe (np. Galeria Książki w Oświęcimiu), galerie sztuki czy inne potrzebne w życiu codziennym podmioty użyteczności publicznej, np. kiosk, poczta, sklepik. W nowoczesnych bibliotekach tworzone są często przestrzenie kreatywne (*maker space*), gdzie użytkownicy mają możliwość rozwijania zainteresowań. W ten sposób oferując różnego rodzaju dodatkowe usługi, uatrakcyjniają swoją ofertę, a także budują więź z użytkownikiem ceniącym czas i możliwość załatwienia co najmniej kilku spraw w jednym miejscu lub bliskiej okolicy. Tym samym wpływają na proces rewaloryzacji całej dzielnicy, jak miało to miejsce w przypadku Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. Zaprojektowanie przestrzeni, w której każdy chce przebywać, gdzie się dobrze czuje, która służy komunikacji i integracji użytkowników o różnych nastrojach, pozostaje dużym wyzwaniem. W ten sposób także miasta zdobywają dodatkowe punkty w końcowej ocenie dokonywanej przez lokalną społeczność.

Innym aspektem fizycznej przestrzeni bibliotecznej jest obecnie jej zaawansowanie technologiczne. Wdrażane rozwiązania nie tylko ułatwiają korzystanie z zasobu, ale także umożliwiają bibliotekarzom efektywne zarządzanie czasem pracy, który mogą przeznaczyć na realizację różnego typu usług – doradczych, informacyjnych, bądź szkoleniowych. W nowoczesnych placówkach technologia pozostaje nieoceniona w codziennym funkcjonowaniu, w różnych wymiarach. Mobilne czytniki RFID do porządkowania księgozbioru, system transportu księgozbioru Telelift oraz książkomaty, selfczeki i wrzutnie to jedne z wielu udogodnień. Wspomniane urządzenia do samodzielnych wypożyczeń i zwrotów były szczególnie pomocne w czasie ograniczenia działalności bibliotek z powodu pandemii COVID-19. Tego rodzaju urządzenia działają obecnie w różnego

typu placówkach, zarówno akademickich, jak i coraz częściej w publicznych, oraz cieszą się zainteresowaniem ze względu na łatwość i wygodę korzystania. W powiązaniu z wolnym dostępem do zbiorów sprawiają, że zacierają się granice podziału na strefę dla czytelnika i bibliotekarza. Dzięki tego rodzaju rozwiązaniom biblioteki mogą przechodzić częściowo na tryb bezobsługowy (np. Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie) (Rowińska, Truszkowska, 2019, s. 292-305). Pomocne są w tym także elektroniczne systemy dostępu, które umożliwiają kontrolowanie liczby odwiedzających i zapobiegają dostępowi osób nieuprawnionych oraz kradzieżom książek. Znaczne ułatwienie dla użytkowników stanowi także e-legitymacja w telefonie, która coraz częściej, szczególnie w placówkach akademickich, zastępuje dawną kartę czytelnika (np. studenci Uniwersytetu Warszawskiego mają do dyspozycji aplikację Mobilny USOS UW). Wyszczególnione rozwiązania technologiczne wpływają na ocenę fizycznej przestrzeni danej biblioteki i wraz z elementami architektonicznymi oraz designem stanowią o jej atrakcyjności.

Jednak fizycznej przestrzeni współczesnej biblioteki nie można postrzegać wyłącznie przez pryzmat tradycyjnego budynku, w pełni wyposażonego, z salami i magazynami. W niektórych przypadkach odbiega ona od powszechnie przyjętej wizji. Taka jest np. łódzka Szuflandia, wpisująca się w koncepcję inteligentne życie – inteligentni mieszkańcy. Ta samoobsługowa i całodobowa biblioteka na terenie Manufaktury to nic innego jak skrytka, mieszcząca we wnętrzu aż 100 nowości. Użytkownicy mogą od ręki otrzymać wybrany z jej zasobu tytuł, bez konieczności wcześniejszej rezerwacji, ale muszą być posiadaczami „Fiszki”⁶ (Pawłowski, 2018; *Rabaty dzięki...*, 2019). Umieszczenie Szuflandii, która swą nazwę zawdzięcza filmowi Juliusza Machulskiego „Kingsajz”, jest zabiegiem promocyjnym zarówno dla biblioteki, jak i miasta. Niekiedy funkcję przestrzeni bibliotecznej pełnią też bibliobusy i różnego rodzaju środki transportu miejskiego, w których udostępniane są książki, w formie tradycyjnej, bądź w postaci kodów QR, np. w: Gdańsku (literaturę udostępniano w tramwajach, autobusach), Łodzi (akcja „Księgozbiór tramwajowy”), Poznaniu (akcja „Miejskie Podróże Książkowe”), Krakowie (akcja „Fantastyczny Kraków. Literatura w mieście i miasto w Literaturze”), Gliwicach (bibliobus). Ciekawy pomysł na wzbudzenie zainteresowania książką miała też Biblioteka Gdynia. Z jej inicjatywy, w okresie wakacji, po Bulwarze Nadmorskim krążył bibliorower, a w Śródmieściu funkcjonował punkt biblioteczny „Przystań książki”. Niekiedy tego rodzaju nieszablonowe przestrzenie

⁶ Fiszka – karta biblioteczna obowiązująca w łódzkich bibliotekach publicznych. Zarejestrowani użytkownicy uzyskują dostęp do wiedzy o nowościach oraz spersonalizowane propozycje tytułów do wypożyczenia. Katalog jest dostępny także poprzez aplikację a zwrot wypożyczonych książek możliwy w dowolnej placówce. Inicjatywa łódzkich bibliotekarzy spotkała się z zainteresowaniem ze strony instytucji kultury z regionu, które zaferowały posiadaczom karty zniżki na swoje usługi.

zyskują tradycyjną formę, jak poznańska Obwoźna Czytelnia Komiksu, która z czasem przekształciła się w stacjonarną wypożyczalnię Nova Czytelnia Komiksów i Gazet Biblioteka Uniwersytecka UAM w Poznaniu (*Czytelnia na szynach...*; Hlebowicz; *Biblioteka w autobusie...*; Sikorska; *Miejskie podróże...*; *Obwoźna czytelnia...*; *Fantastyczny Kraków...*). Inne podejście do fizyczności przestrzeni bibliotecznych cechuje ideę bookcrossingu, która jest wcielana w życie na całym świecie. Społeczność użytkowników bibliotek plenerowych stale rośnie i ma własne konto na Facebooku (<https://pl-pl.facebook.com/bibliotekiplenerowe>). Tego rodzaju projekty służą nie tylko popularyzacji czytelnictwa, ale również uatrakcyjniamy wizerunek miasta, jako przestrzeni aktywnej na niwie kulturalnej (*Plenerowe biblioteki...*; Morawiec 2021a). Powyższe przykłady pokazują, że fizyczna przestrzeń współczesnej biblioteki to niekoniecznie tradycyjny budynek, lecz funkcję taką mogą pełnić również miejsca dotychczas niekojarzone z wiedzą.

Obecnie, w inteligentnych miastach, biblioteki niezależnie od formy, jaką przybierają ich fizyczne przestrzenie, stanowią platformę dla wymiany wiedzy oraz przyczyniają się do ubogacenia kulturowego danego obszaru (Dahlkild, 2011; Stock, 2011a, p. 977). Bibliobusy, literacki tramwaj czy budki bookcrossingowe są jedynie uzupełnieniem tradycyjnie pojmowanej biblioteki. Duży nacisk, jaki jest kładziony na jej funkcjonalność, już na etapie projektowym jest podyktowany tym, że placówki, które dysponują odpowiednią infrastrukturą, mają znacznie większe oddziaływanie na wysoką jakość życia w mieście i tym samym wzrasta ich rola w kształtowaniu współczesnego *smart city*. Obecnie ośrodki dysponujące odpowiednią infrastrukturą oraz technologią i wykwalifikowaną kadrą stają się częścią miejskiej marki. Pozostając miniekosystemem, najczęściej o niebanalnej formie i designerskiej aranżacji z licznymi ułatwieniami technologicznymi, przyciągają czytelnika, który oczekuje szybkiego i profesjonalnego dostępu do wiedzy. Wprawdzie pandemia COVID-19 spowodowała wzrost zainteresowania ich ofertą wirtualną, ale część z nas nadal pozostaje wierna bibliotece w jej tradycyjnej formie, bo jak pisał Umberto Eco „nie ma nic bardziej pouczającego i pasjonującego niż szperanie po półkach, na których zgromadzone zostały wszystkie książki na określony temat, czego w katalogu ułożonym według autorów nie da się odkryć, i znalezienie obok szukanej książki innej, której się nie szukało, ale która okazuje się fundamentalna. Tak więc w sytuacji idealnej biblioteka funkcjonowałaby trochę jak stragan bukinisty, jak miejsce, gdzie dokonuje się *trouvaillea*, a tę funkcję umożliwia wyłącznie swobodny dostęp do korytarzy z półkami” (Eco, 2007, s. 28)

BIBLIOTEKA W CYFROWEJ RZECZYWISTOŚCI

Biblioteki XXI w. są przestrzeniami hybrydowymi, funkcjonującymi w tradycyjnej i cyfrowej formule. Umieszczenie ich również w wirtualnej przestrzeni informacyjnej sprzyja popularyzowaniu wiedzy (Oppenheim, Smithson, 1999, pp. 97, 103). Tym bardziej, że „konceptcja *smart city* wiąże się ze zintegrowanym zarządzaniem informacjami, które tworzą wartość poprzez zastosowanie zaawansowanych technologii wyszukiwania, dostępu, przesyłania i przetwarzania informacji. *Smart city* obejmuje zatem e-urząd, e-administrację, e-zdrowie, e-edukację i e-komunikację” (Mikucki, 2021, s. 38). Dlatego współczesne biblioteki przybierają postać przestrzeni hybrydowych, na co zwraca uwagę wielu badaczy m.in. Stuart Sutton, Chris Rusbridge czy Charles Oppenheim i Daniel Smithson (8). Czym więc jest biblioteka hybrydowa? Według Penny Garrod jest ona „czymś więcej niż tylko interfejsem oferującym zintegrowane odkrywanie zasobów, niezależnie od tego czy są w formacie analogowym czy cyfrowym, czy są lokalne, krajowe czy międzynarodowe [...] bibliotekę hybrydową należy postrzegać jako środowisko z usługami fizycznymi i wirtualnymi wspierającymi zawodową działalność użytkowników od odkrycia informacji do działań i analizy prowadzonych na dostarczonych zasobach” (Garrod, 1999, p. 191). Z roku na rok rośnie postęp hybrydyzacji placówek, jak i oczekiwania użytkowników w tym względzie. W nowoczesnych miastach biblioteki zapewniają im możliwość wyboru przestrzeni, w której chcą zdobywać wiedzę. Część z nich wybiera informację dostarczaną w sposób cyfrowy, tym bardziej, że postęp technologiczny, urządzenia mobilne, rozbudowany, zdalny warsztat pracy, szeroki zakres usług świadczonych przez Internet wpłynął na usprawnienie tego procesu (Wojciechowska, Cyrklaff-Gorczyca, 2019). Dzisiejszemu czytelnikowi zależy na dostępie do zasobu w dowolnym miejscu i czasie, niekoniecznie w przestrzeni fizycznej biblioteki. Katalog on-line czy bezpłatny dostęp do wi-fi w bibliotecznych przestrzeniach traktuje jako minimum. „Chociaż przestrzeń i miejsce są zasadniczymi składnikami naszego świata, to technologie komunikacyjne odpowiedzialne są za unieważnienie przestrzeni czasu, a w konsekwencji – za postępującą delokalizację, utratę miejsca na rzecz odkrywanych przez komunikacyjne praktyki społeczne nie-miejsc, takich jak portal wirtualny” (Wojnarowicz, 2009, s. 81). Miasta, które pretendują do bycia smart, powinny stworzyć bibliotekom możliwości rozwoju i dostępu do technologii, za sprawą której placówki mogłyby sprawnie przekazywać wiedzę w sposób cyfrowy. Tym bardziej, że usługi biblioteczne świadczone za pośrednictwem Internetu cieszą się coraz większą popularnością, co potwierdzają dane zawarte w sprawozdaniu Biblioteki Narodowej za 2020 r., odnoszące się do zainteresowania zawartością strony Polona.pl (*Sprawozdanie...*, 2021, s. 92-103). Rosnące

zapotrzebowanie na informację przekazywaną online podyktowane jest oszczędnością czasu i wygodą. Zapewne dlatego coraz częściej będziemy spotykać się z określeniem *M-libraries* (biblioteki mobilne), w odniesieniu do placówek, które dostosowują swoją ofertę do oczekiwań osób korzystających z zasobu w sposób zdalny (Gmiterek, Kotuła, 2017, s. 72, 74). Dla części użytkowników biblioteka wirtualna, zarządzająca informacją elektroniczną, stwarzająca warunki uzyskiwania wiedzy na podstawie zasobów cyfrowych, będzie miała większe znaczenie, niż jej tradycyjny odpowiednik (Ball, 2003, s. 151). Wynika to z faktu przekształcania się społeczeństwa w cyfrowe społeczeństwo informacyjne. W następnych latach skutkiem tego będzie dynamiczny rozwój bibliotek cyfrowych, które są kolekcją usług i obiektów z obszaru informacji, „dostępnych bezpośrednio lub pośrednio przy użyciu elektronicznych/cyfrowych środków” (Werla, 2008).

Dlatego biblioteki cyfrowe, bazy pełnotekstowe, repozytoria czy katalogi są obecnie postrzegane jako usługa i traktowane jak „zestaw narzędzi i możliwości do lokalizowania, pobierania i wykorzystania dostępnych zasobów informacyjnych” (Bergman, 1999, p. 233). Pełnią funkcję informacyjną, wyszukiwawczą, poznawczą, naukowo-edukacyjną, archiwizacyjną, komunikacyjną, technologiczną, rozrywkową, społeczno-integracyjną oraz usługową (Morawiec, 2016, s. 24-26). Mimo stale rosnącego zainteresowania e-wiedzą jej część pozostaje powszechnie niedostępna. Wynika to z ograniczeń wprowadzanych przez podmioty, które posiadają wykupione do niej prawa. Wprawdzie biblioteki udostępniają swoim użytkownikom płatne bazy pełnotekstowe w sposób bezkosztowy, ale tylko studenci i pracownicy naukowcy mogą korzystać z tej usługi w sposób zdalny. Pozostali zainteresowani zmuszeni są odwiedzić ich siedziby osobiście, by móc skorzystać z interesujących ich materiałów. Stąd coraz częściej wysuwane są postulaty zapewnienia pełnego i otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych. Obecnie trend w kierunku „otwierania danych”, „otwartej nauki” promuje coraz więcej instytucji ze świata nauki, kultury i sztuki, m.in. za pośrednictwem Platformy Otwartej Nauki ICM UW. Powyższe działania ukierunkowane na szerokie udostępnianie tego rodzaju osiągnięć wpływają na kształtowanie „inteligentnego życia” w miastach i budują podstawy dla społeczeństwa wiedzy i prowadzenia przez biblioteki spójnej polityki informacyjnej. Społeczność *smart city* oczekuje też, że biblioteki będą wdrażać kolejne udogodnienia, dzięki którym korzystanie z zasobu będzie efektywne i intuicyjne. Temu celowi ma służyć współpraca pomiędzy bibliotekami. Przykładem są wdrożenia, które z powodzeniem funkcjonują od lat, jak Bałtycka Biblioteka Cyfrowa, Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny polskich bibliotek naukowych – NUKAT, Federacja Bibliotek Cyfrowych, KARO czy Systemu Wypożyczeń Warszawskich (BiblioWawa).

Rozbudowa cyfrowych przestrzeni współczesnych bibliotek jest możliwa nie tylko dzięki technologii, współpracy między ośrodkami, dużym nakładom finansowym czy też odpowiednim przestrzeniom fizycznym, w których przeprowadzana jest digitalizacja. Niemalą rolę w tym procesie odgrywa odpowiednio wykształcona kadra (bibliotekarze cyfrowi, fotograficy, dokumentaliści, archiwiści), której kompetencje wykraczają daleko poza kanon oczekiwań, jakie społeczeństwo miało w stosunku do niej jeszcze w XX w. We współczesnych miastach coraz częściej aspirujących do miana *smart city* kompetentni bibliotekarze, będący przewodnikami po świecie informacji, są niezbędni (Toboła, 2017, s. 15-19; Sroka, 2019, s. 96-98). Podnoszeniu ich kwalifikacji, m.in. w zakresie działania w środowisku wirtualnym, służą kursy e-learningowe, prasa fachowa, konferencje naukowe czy portale biblioteczne, udostępniające najnowszą wiedzę. Jest to ważne, ponieważ wdrażane przez placówki projekty zależą w dużej mierze od wiedzy i doświadczenia człowieka (np. *Baza Gromadzenie Biblioteki Głównej ASP im. Jana Matejki* w Krakowie, powstała przy współpracy bibliotekarzy i informatyków). Im większym profesjonalizmem odznaczają się realizowane usługi, tym samym ich wpływ na postrzeganie miasta i rozwój lokalnej społeczności jest skuteczniejszy. Obecnie doskonałym narzędziem do promocji pozostają media społecznościowe. Większość bibliotek posiada własne konta na Facebooku, Twitterze, Instagramie, prowadzi blogi czytelnicze, strony fanowskie (fanpage), magazyny online. Nawiązuje bezpośredni kontakt z użytkownikiem m.in. za pomocą komunikatorów internetowych: Skype, Messenger, WhatsApp. Z myślą o czytelnikach tworzone są podcasty i wideocasty, internetowe publikacje ukazujące się zazwyczaj w formie regularnych odcinków w postaci bloga, audycji radiowej, serii krótkich filmów, subskrybowanych za pomocą kanałów RSS. Za pośrednictwem tychże mediów biblioteki wchodzą w dialog z e-użytkownikiem, który dzięki temu otrzymuje szybką i wiarygodną informację o spotkaniach edukacyjno-oświatowych i innych działaniach marketingowych (Harris, Lessick, 2007). Obecnie *social media* są platformą e-uczestnictwa, wpływającą na zaangażowanie użytkowników w życie danej biblioteki, a także oddziałującą na recepcję koncepcji *smart library* w społeczeństwie wiedzy. O ich popularności świadczy liczba polubień, jak i osób obserwujących (Morawiec, 2017 a). Budowanie relacji za pomocą wielu kanałów służy zarówno bibliotekom, które zyskują możliwość promocji, jak i użytkownikom, korzystającym z zamieszczanych tam różnorodnych informacji.

Druga dekada XXI w. przyniosła też dynamiczny rozwój i wzrost zainteresowania aplikacjami mobilnymi dostępnymi na smartfony. Pozostają one jednym z „najbardziej efektywnych mediów w mieście, które umożliwia komunikację interakcyjną i pozyskiwanie informacji” (Mikucki, 2021, s. 205). Julia Bergmann, trenerka kompetencji informacyjnych zajmująca

się doradztwem w zakresie strategii cyfrowych, wyróżnia trzy rodzaje aplikacji, z których korzystają biblioteki:

- aplikacje umożliwiające dostęp do katalogu online, będące mobilnymi wersjami stron internetowych dostosowanymi do konkretnego urządzenia;
- tzw. aplikacje skarbów, z ich pomocą udostępniane są specjalne materiały archiwalne;
- aplikacje wykorzystujące technologię rozszerzonej rzeczywistości, łączące treści ze świata rzeczywistego z danymi z Internetu, np. w postaci dodatkowej warstwy informacji pojawiającej się na ekranie aparatu w telefonie (*Apps in...*).

Najczęściej biblioteki decydują się na wykorzystanie stron responsywnych, udostępnianych na wszystkich platformach pod jednym adresem URL, które automatycznie dopasowują się do urządzeń oraz przeglądarek. Rządziej wybierają dedykowane strony internetowe, wymagające niezależnego zaprojektowania i administrowania (Gmiterek, Kotuła, 2017, s. 243). Zainteresowanie tworzeniem stron responsywnych rośnie ze względu na stale powiększającą się liczbę użytkowników smartfonów, potrzebujących szybkiego dostępu do informacji, co potwierdza *Raport dotyczący stanu Internetu, wykorzystywania urządzeń mobilnych i mediów społecznościowych w Polsce i na świecie* opublikowany w 2021 r. przez serwis We Are Social (Kemp, 2021). Biblioteki chcąc pozostać istotnym elementem nowoczesnych miast i nie stracić kontaktu z użytkownikami, muszą dostosować się do nowych oczekiwań. Ich mobilne formy stanowią duże ułatwienie w korzystaniu z zasobu. Użytkownik ma w ten sposób zapewniony m.in. dostęp do katalogów, baz własnych bibliotek, stron informacyjnych www, repozytoriów instytucjonalnych, bibliotek cyfrowych oraz wybranych materiałów i rozrywki. Niestety, część z tego typu projektów, jak np. gry miejskie generuje dodatkowe koszty, na które wiele placówek nie może sobie pozwolić (Gmiterek, 2017, s. 93, 126, 243). Jednak dalsza implementacja rozwiązań ICT jest konieczna, ponieważ ułatwia dostęp do zasobu i łączność z placówką w czasie rzeczywistym oraz wpływa na kształt bibliotek i rozwój ich cyfrowej przestrzeni. W takim przypadku korzyści odnoszą także miasta, które są postrzegane jako przestrzenie gwarantując wysoką jakość życia poprzez zapewnienie bezpośredniego i szybkiego dostępu do informacji. W miastach przyszłości inteligentna biblioteka, podobnie jak i inne instytucje kultury, ukryta w telefonie bądź na tablecie, będzie w coraz większym stopniu dostępna z dowolnego miejsca, bez konieczności odwiedzenia jej fizycznej przestrzeni (*Nowe technologie...*). Za sprawą wdrażanych rozwiązań technologicznych zyskuje też nowy wymiar – cyfryzacja zbiorów, katalogi dostosowane do wersji mobilnej, tryb samoobsługowy, integracja usług telefonii komórkowej z katalogiem bibliotecznym – powiadomienia SMS, kodowanie informacji

w formacie QR (Kolenda, 2021, s. 336-345; Wojciechowska, Cyrklaff-Gorczyca, 2019, s. 8). Zachodzące obecnie zmiany są wynikiem narodzin koncepcji Biblioteki 2.0 i „łączą się ze zmianami w funkcjonowaniu zasobów i usług internetowych, określanych umownie Web. 2.0, ale także z ogólnymi przekształceniami współczesnego bibliotekarstwa, które w centrum zainteresowania stawia użytkownika i jego potrzeby” (Żbikowska-Migoń, 2017, s. 260).

Dalsze rozszerzanie oferty e-usług przyspieszył wybuch pandemii COVID-19, która uniemożliwiła na długi czas korzystanie z zasobu w realnej rzeczywistości. Biblioteki przeniosły wówczas swoją działalność, na tyle na ile było to możliwe, do Internetu. Zasób udostępnianych cyfrowych treści był zróżnicowany i zależny od możliwości kadrowych i technologicznych danej placówki. Pandemia pogłębiła zapotrzebowanie na informację cyfrową, dostępną szybko, bezpiecznie i bez wychodzenia z domu. Następne lata przyniosą zapewne jeszcze większy wzrost zainteresowania obecnością bibliotek w wirtualnej przestrzeni *smart city*. Inteligentne ośrodki, z bezpłatnym dostępem do zasobu, są przyszłością miast i społeczeństwa wiedzy. Obecnie rewolucja technologiczna jaka dokonuje się na naszych oczach, oddziałuje bezpośrednio na społeczeństwo, jak też i instytucje miejskie, w tym biblioteki, które adaptują najnowsze rozwiązania z sektora ITC do własnych potrzeb. Grażyna Piotrowicz wskazuje, że „modele komunikacji sieciowej oraz szeroko stosowana technologia cyfrowa pozwoliły wyprowadzić działania bibliotek poza ich fizyczną lokalizację i dzięki specjalistycznym systemom informatycznym, działającym lokalnie – oddziaływać globalnie” (Piotrowicz, 2019, s. 76).

Biblioteki cyfrowe, otwarty dostęp do wiedzy online, bezpłatny i zdalny dostęp do baz pełnotekstowych, aplikacje mobilne to jedne z elementów wirtualnej przestrzeni współczesnych bibliotek, które w miastach pretendujących do miana *smart city* cieszą się coraz większym zainteresowaniem. Obecnie społeczeństwo ceni sobie i chętnie wybiera tego rodzaju innowacyjne usługi. Tym samym biblioteki, które je oferują mają realny wpływ na budowanie zaawansowanej kultury w społeczeństwie oraz oddziałują na miasto, stając się częścią jego wizerunku.

ZAKOŃCZENIE

Współczesne biblioteki wpiszą się w przestrzeń miejską tylko wtedy, gdy będą dostarczały prawdziwych wrażeń i emocji. Jeżeli dla użytkowników pozostaną jedynie magazynami zyskają status „nie-miejsca”. Wynika to stąd, iż dzisiejszy świat „...ma nam służyć do kolekcjonowania wrażeń; i tyle on wart, ile wrażeń dostarcza” (Bauman, 1994, s. 32). Tak też jest i z bibliotekami. Jeżeli nie spełnią tego warunku, w każdej chwili inna instytucja miejska będzie mogła stać się generatorem życia publicz-

nego w miejskim krajobrazie i je zastąpić na tym polu. Dopiero aktywne współuczestnictwo użytkownika i książki w jednej przestrzeni, zarówno cyfrowej, jak i fizycznej, sprawi, że miejsce, jakie biblioteki zajmują w *smart city*, będzie trwałe. Obecnie czytelnicy zanurzeni w technologicznym świecie swobodnie przemieszczają się pomiędzy wirtualną a realną rzeczywistością i w każdej poszukują prawdziwych doznań i informacji. W związku z tym dzisiejsze biblioteki to najczęściej instytucje hybrydowe, oferujące wiele łatwo dostępnych usług w obu tych przestrzeniach. Społeczeństwo postindustrialne, bazujące na informacji jako podstawie wiedzy, oraz miasto, które czerpie z tego tytułu korzyści, jest zainteresowane rozwojem profesjonalnych bibliotek. Przeprowadzona analiza piśmiennictwa i wpisów w mediach społecznościowych potwierdza tę hipotezę. Nowoczesne placówki, będące częścią przemysłów kreatywnych, stanowią istotne wsparcie w procesie budowania inteligentnych miast i wpływają na kształtowanie ich marki. W swoich przestrzeniach podejmują na rzecz lokalnych społeczności szereg działań służących budowaniu więzi międzyludzkich, poczucia tożsamości, ale także przynależności do miasta. Zapewniają rozliczne sposoby spędzania wolnego czasu i ułatwiają nawiązywanie relacji społecznych. Tworząc dobra i usługi kulturalne generują poza wspomnianymi już wartościami także te ekonomiczne. Służą m.in. budowaniu konkurencyjności i atrakcyjności danego obszaru, oferując estetyczne, wielofunkcyjne przestrzenie, które pozwalają na realizację zadań wynikających ze zwiększonego zapotrzebowania na informację. Oddziałują na tkankę miejską i zmniejszają negatywne skutki suburbanizacji. Przywołane w tekście obiekty atrakcyjną architekturą przyciągają wzrok przechodniów i wpływają na rebranding miasta. W informacyjnych miastach wiedzy biblioteki dysponują najczęściej dużym zasobem, w którym każdy zainteresowany znajdzie poszukiwaną informację, udostępnioną w formie papierowej, bądź online. Obecnie są rodzajem platformy prezentującej wielorakie treści, wartości, emocje i komunikaty. Ich relacje z użytkownikiem są tak zbudowane, że pozostają katalizatorem i motorem pozytywnych zmian. Użytkownik zaś nie czuje się zagubiony, ani w ich cyfrowym świecie, gdzie rodzi się nowy status bytu, ani rzeczywistym, ponieważ to jego zdanie wpływa finalnie na daną przestrzeń i sposób, w jaki jest wykorzystywana. Niezbędna w realizacji tej misji jest nie tylko technologia, ale przede wszystkim wykształcona kadra, która wdraża odpowiednie procedury i opracowuje program funkcjonalny. Zresztą coraz częściej porównywana i określana mianem brokerów informacji, bowiem zajmuje się pozyskiwaniem, opracowaniem, udostępnianiem specjalistycznych treści.

Przeanalizowanie warstwy cyfrowej nowoczesnych bibliotek, wskazuje, że budują one wizerunek inteligentnego miasta także poprzez oferowane usługi cyfrowe. Pokolenie Google'a, Wikipedii i użytkowników Face-

booka czy Instagrama docenia ich stronę mobilną. Rosnące z roku na rok z ich strony zainteresowanie cyfrowymi zbiorami wpływa na przyspieszenie procesu digitalizacji oraz promowanie otwartej nauki. Tego rodzaju inicjatywy oddziałują na budowanie „inteligentnego życia” i wpływają na jakość życia w mieście. *Smart city XXI w.* to miasto żyjące z informacji i dzięki dostępowi do różnorodnych danych. Ich brak powoduje, że jest „ślepe i ułomne”, a mieszkańcy pozbawieni wielu możliwości, zarówno tych ułatwiających codzienne życie, jak i emocjonalny rozwój (Kownacki, Wiśniewski, 2021, s. 93). Jednym z partnerów, którzy dostarczają informacji miastu i jego mieszkańcom są biblioteki. Zebrany materiał pokazuje, że w tym procesie pozostają naturalnym partnerem instytucji miejskich i ważnym podmiotem w rozwoju koncepcji *smart city* oraz budowaniu społeczeństwa informacyjnego. Realizowane przez nie projekty stanowią podbudowę pod kolejne innowacyjne pomysły, które mają zastosowanie w różnych obszarach *smart city*. Wpływają więc na jakość życia społeczności na danym terenie, co potwierdza np. projekt adaptacji fotografii realizowany przez pracowników biblioteki muzealnej Muzeum Fotografii w Krakowie MuFo, mający na celu udostępnienie części zbiorów także osobom z dysfunkcją wzroku. Wdrażanie tego rodzaju rozwiązań jest świadectwem, że zrównoważony rozwój poprzez inwestycje w ludzi, kapitał społeczny i nowoczesną infrastrukturę komunikacyjną oraz zarządzanie za pomocą mechanizmów partycypacyjnych ma decydujące znaczenie dla rozwoju przestrzeni informacyjnej i społeczeństwa wiedzy (Krysiński, 2019, s. 139-164). Wskazana we wstępie hipoteza badawcza znalazła potwierdzenie w poszczególnych częściach artykułu. Podsumowując rezultaty przeprowadzonej analizy piśmiennictwa oraz mediów społecznościowych należy stwierdzić, że inteligentne biblioteki, które oddziałują na budowanie społeczeństwa wiedzy oraz kierunek rozwoju miast to:

- biblioteki hybrydowe,
- biblioteki, które reagują zmieniając się wraz z postępem technologicznym i oczekiwaniami użytkowników,
- biblioteki o ciekawej architekturze i dobrze zaaranżowanej przestrzeni,
- biblioteki, które współtworzą społeczeństwo wiedzy i odpowiadają za budowanie „inteligentnego życia” poprzez projekty realizowane w swoich fizycznych i wirtualnych przestrzeniach,
- biblioteki, których warstwa cyfrowa jest intuicyjna i łatwa w obsłudze dla każdego, niezależnie od stopnia zaawansowania technicznego,
- biblioteki, które pozostają „trzecim miejscem” – miejscem spotkań, edukacji i relaksu, tworzonym również przy aktywnym zaangażowaniu samych uczestników,

- biblioteki życzliwe, zarówno dla użytkowników przestrzeni, w której są posadowione, jak i kultury, której są strażniczkami,
- biblioteki, które, ułatwiając dostęp do różnych informacji o świecie, wpływają na jego postrzeganie oraz generują życie publiczne w krajobrazie współczesnego miasta, angażując użytkowników w te działania,
- biblioteki, które są ekologiczne, zarówno jeśli chodzi o rozwiązania zastosowane w budynku, jak i realizowane w ich przestrzeniach projekty edukacyjne w tej dziedzinie,
- biblioteki potrafiące sprostać zagrożeniom, takim jak pandemia COVID-19, która zmobilizowała środowisko bibliotekarskie i użytkowników do refleksji nad sposobem ich doświadczania.

Powyższe zestawienie dowodzi, że biblioteki odgrywają istotną rolę w procesie kształtowania obrazu współczesnych miast, ponieważ „miasto to sieć relacji. To miejsce, gdzie koegzystuje wiele nachodzących na siebie systemów różnych powiązań – publicznych i prywatnych, wspólnych i indywidualnych, formalnych i nieformalnych. Jak kolejne piętra w lesie, liczne, zazębiające się relacje łączą ze sobą różne zjawiska, wzmacniając cały ekosystem” (Sim, 2020, s. 244). Biblioteki są jego cennym zasobem, bowiem ich działania koncentrują się na mieszkańcach, którzy tworzą miasto. Wraz z innymi podmiotami, jak organizacje lokalne, władze miejskie przyczyniają się do jego sprawnego funkcjonowania. Pozostają istotną częścią miasta kompaktowego, oferującego dostęp do różnego typu usług, ułatwiających codzienne życie. Przedstawione w artykule kwestie stanowią wprowadzenie do dalszych badań nad koncepcją *smart city* i rolą bibliotek w kreacji inteligentnej przestrzeni miejskiej na miarę XXI wieku.

BIBLIOGRAFIA

- Aabø, Svanhild; Audunson, Ragnar; Vårheim Andreas (2010). How do Public Libraries Function as Meeting Places? *Library and Information Science Research*, vol. 32, issue 1, pp. 16-26.
- Adkins, Denise; Bala, Elizabeth (2004). Public Library Outreach as a Function of Staffing and Metropolitan Location. *Library and Information Science Research*, vol. 26(3), pp. 338-350.
- Audunson Ragnar; Essmat Sophie; Aabø, Svanhild (2011). Public Libraries: A Meeting Place for Immigrant Women? *Library and Information Science Research*, vol. 33, issue 3, pp. 220-227.
- Augé, Marc (2012). *Nie-miejsca. Wprowadzenie do antropologii hipernowoczesności*, przeł. Roman Chymkowski. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Ball, Rafael. (2003). Integracja bibliotek i edukacji W: *Edukacja na odległość: nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie*. pod red. Marii Kocójowej, Kraków: Wydaw. UJ, s. 151-163.

- Baraniewicz-Kotasińska, Sabina (2017). Smart city. Ujęcie nowych technologii w koncepcji inteligentnego miasta. *Nowoczesne Systemy Zarządzania Instytut Organizacji i Zarządzania*, z. 12, nr 3, s. 29-40.
- Bauman, Zygmunt (1994). *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa: Instytut Kultury.
- Borgman, Christie (1999). What are Digital Libraries? Competing Visions. *Information Processing and Management*, vol. 35, issue 3, pp. 227-243.
- Carrillo, Francisco J. (2004). Capital Cities: A Taxonomy of Capital Accounts for Knowledge Cities. *Journal of Knowledge Management*, vol. 8, no 5, pp. 28-46.
- Castells, Manuel (2003). *Galaktyka Internetu. Refleksje nad Internetem, biznesem i społeczeństwem*. Poznań: Rebis.
- Ciesielska-Kruczek, Renata (2013). Przestrzeń biblioteczna – miejscem nauki, działalności społeczno-kulturalnej, pracy. W: *Fizyczna przestrzeń biblioteki*, pod red. Mai Wojciechowskiej. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, s. 40-52.
- Crasta, Madel (2015). Biblioteche e sistemi territoriali: nuove tendenze. *Biblioteche Oggi*, vol. 33, issue 2, pp. 3-7.
- Czupich, Mariusz; Ignasiak-Szulc Aranka; Kola-Bezka, Maria (2016). Czynniki i bariery wdrażania koncepcji smart city w Polsce. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 276, s. 223-235.
- Dahlkild, Nan (2011). The Emergence and Challenge of the Modern Library Building. Ideal Types, Model Libraries, and Guidelines, from the Enlightenment to the Experience Economy. *Library Trends*, vol. 60, issue 1, pp. 11-42.
- Daszkiewicz, Magdalena (2015). Smart marketing w służbie miast. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu*, nr 874, 41(1), s. 263-276.
- Derfert-Wolf, Lidia red. (2018). *Badanie społecznego i ekonomicznego wpływu bibliotek publicznych. Przegląd metod i praktyk stosowanych w świecie*. Warszawa: SBP.
- Drohojowska, Hunter (1991). San-Francisco style, art-deco elements inform a smart city residence+interior-design by Anold Val. *Architectural Digest*, nr 5, s. 114-121.
- Eco, Umberto (2007). *O bibliotece*. Warszawa: Świat Książki.
- Ergazakis, Konstantionos; Metaxiotis, Kostas; Psarras, John (2004). Towards Knowledge Cities: Conceptual Analysis and Success Stories. *Journal of Knowledge Management*, vol. 8, issue 5, pp. 5-15.
- Ergazakis, Emmanouil; Ergazakis, Konstantionos; Metaxiotis, Kostas; Charalabidis, Yannis (2009). Rethinking the Development of Successful Knowledge Cities: An Advanced framework. *Journal of Knowledge Management*, vol. 13, issue 5, pp. 214-227.
- Florida, Richard (2005). *Cities and the Creative Class*. New York: Routledge.
- Garrod, Penny (1999). Survival strategies in the Learning Age – hybrid staff and hybrid libraries. *Aslib Proceedings*, vol. 51, no 6, pp. 187-194.
- Glińska, Ewa; Florek, Magdalena, Kowalewska, Anna (2009). *Wizerunek miasta. Od koncepcji do wdrożenia*. Warszawa: Wolters Kluwer Business.
- Gmiterek, Grzegorz; Kotuła, Sebastian Dawid (2017). *Aplikacje mobilne nie tylko w bibliotece*. Warszawa: SBP.

- Hall, Peter (2000). Creative Cities and Economic Development. *Urban Studies*, vol. 37, issue 4, pp. 639-649.
- Harris, Andrew; Lessick, Susan (2007). Libraries Get Personal: Facebook Applications, Google Gadgets, and MySpace Profiles. *Library Hi Tech News*, vol. 24, issue 8, pp. 30-32.
- Hollands, Robert G. (2008). Will the Real Smart City Please Stand Up? *City: Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action*, vol. 12, issue 3, pp. 303-320.
- Hummel, Marlies (1990). Kultur als Standortfaktor [Culture as Location Factory]. *ifo Schnelldienst*, vol. 43, issue 10/11, pp. 3-10.
- Jacobfeuerborn, Bruno; Muraszkievicz, Mieczysław (2014). Towards Smart Cities. Informational Aspects. *PTINT Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej*, T. 22, nr 1, s. 38-46.
- Juchnevic, Robert; Radziszewski, Kacper (2021). Internet rzeczy. *Architektura i Biznes*, nr 3, s. 42-46.
- Kaiser, Ronald (2008). Standortfaktor Information – Wie das Internet-Zeitalter Stakeholder verändert In: *Wirtschaftsförderung und Standortentwicklung durch Informationsdienstleistungen. Das unterschätzte Potential von Bibliotheken*, unter der Leitung von Wolfgang Ratzeck, Elizabeth Simon. Berlin: Simon Verlag für Bibliothekswissen, s. 128-137.
- Kęsy, Marek (2011). Społeczeństwo informacyjne w rozwoju cywilizacyjnym ludzkości. *Dydaktyka informatyki. Problemy i wyzwania społeczeństwa informacyjnego*, nr 6, s. 74-92.
- Kisilowska, Małgorzata (2021). *Biblioteki publiczne w kryzysie: doświadczenie pierwszego etapu pandemii*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Kenichi, Koyama (1968). *Introduction to Information Theory, Institute for the Information Society*. Tokio: Chuo Koron.
- Kolenda, Dorota (2021). Nowe technologie w pracy bibliotekarza na przykładzie Miejskiej Biblioteki Publicznej we Wrocławiu W: *Mobilna biblioteka*. pod red. Mai Wojciechowskiej, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 336-345.
- Kowalski, Łukasz (2015). Inteligentne miasta – przegląd rozwiązań. W: *Miasto w badaniach geografów*, pod red. Marii Soji, Andrzeja Zborowskiego, Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 105-121.
- Kownacki, Tomasz; Wiśniewski, Radosław (2021). *Społeczeństwo w Smart City*. Warszawa: Wydaw. AEH.
- Krysiński, Przemysław (2020). *Smart city w przestrzeni informacyjnej*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Krztoń, Waldemar (2015). XXI wiek – wiekiem społeczeństwa informacyjnego. *Modern Management Review*, vol. 20, issue 3, pp. 101-113.
- Kwanya, Tom; Stilwell, Christine; Underwood, Peter G. (2013). Intelligent Libraries and Apomediation: distinguishing between Library 3.0 and Library 2.0. *Journal of Librarianship and Information Science*, no 3, pp. 190-196.
- Loh, Sonja Gust von; Stock, Wolfgang G. (2013). Informationskompetenz als Schulfach? [Information Literacy as School Subject?]. In: *Informationskompetenz in der Schule. Ein informationswissenschaftlicher Ansatz*, unter der Leitung von Sonja Gust von Loh, Wolfgang G. Stock, Berlin: De Gruyter Saur, S. 1-20.
- Luterek, Mariusz (2018). Smart City Research and Library and Information Science. Preliminary Remarks. *Zagadnienia Informacji Naukowej. Studia Informacyjne*, vol. 56, no. 1 (III), pp. 59-64.

- Mainka, Agnes; Stallmann, Anika; Orszulok, Lisa (2012). Bibliotheken in digitalen und physischen Räumen informationeller Weltstädte, *Information – Wissenschaft and Praxis*, no 63 (4), pp. 241-251.
- Mainka, Agnes; Hartman, Sarah; Stallmann, Anika; Orszulok, Lisa (2013). Public Libraries in the Knowledge Society: Core Services of Libraries in Informational World Cities. *Libri*, issue 63 (4), pp. 259-319.
- Materska, Katarzyna (2007). *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Mikucki, Jacek (2021). *Media w smart city: Berlin i Warszawa*. Warszawa: Aspra.
- Mittrowann, Andreas (2011). Bibliotheken als Orte In: *Bibliotheken heute! Best Practice in Planung, Bau und Ausstattung*. unter der Leitung von Petra Hauke, Klaus Ulrich Werner, Bad Honnef, Germany: Bock+Herchen, pp. 291-304.
- Morawiec, Barbara Maria (2016). *Biblioteki cyfrowe: tworzenie, zarządzanie, odbiór*. Gliwice: Helion.
- Motylińska, Paulina (2020). Bezpieczeństwo informacyjne i medialne w czasach nadprodukcji informacji. Wprowadzenie. W: *Bezpieczeństwo informacyjne i medialne w czasach nadprodukcji informacji*. Pod red. nauk. Hanny Bortnowskiej, Pauliny Motylińskiej, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 11-18.
- Muraszkiewicz, Mieczysław (2016). Ku nowej utopii, ku inteligentnym miastom. W: *Smart city. Informacja przestrzenna w zarządzaniu inteligentnym miastem*, pod red. nauk. Dariusza Gotliba, Roberta Olszewskiego, Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN, s. 14-28.
- Murray, Art.; Wheaton, Ken (2012). Why smart cities need smart libraries: Stories from the Alaskan frontier. *KM World*, vol. 21, issue 4, pp. 1-16.
- Myśl to forma odczuwania. Susan Sontag w rozmowie z Jonathanem Cottelem* (2014). Kraków: Karakter.
- Nalewajska, Lilianna (2011). Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie – od tradycji do nowoczesności. *Forum Bibliotek Medycznych*, nr 4/2 (8), s. 227-242.
- Nowak, Jerzy Stanisław (2006). Społeczeństwo informacyjne – geneza i definicje. W: *Społeczeństwo informacyjne – doświadczenie i przyszłość*, pod red. Grzegorza Bliźniuka, Jerzego Stanisława Nowaka, Szczyrk: Górską Szkoła PTI, s. 25-48.
- Nowak, Jerzy Stanisław (2008). Społeczeństwo informacyjne – geneza i definicje. W: *Społeczeństwo informacyjne. Krok naprzód, dwa kroki wstecz*, pod red. Piotra Sienkiewicza, Jerzego Stanisława Nowaka, Katowice: Polskie Towarzystwo Informatyczne – Oddział Górnośląski, s. 25-36.
- Nowina-Konopka, Maria (2006). *Istota i rozwój społeczeństwa informacyjnego*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Oppenheim, Charles; Smithson, Daniel (1999). What is the hybrid library? *Journal of Information Science*, vol. 25, no. 2, pp. 97-112.
- Pichlak, Magdalena (2018). Inteligentne miasta w Polsce – rzeczywistość czy utopia? *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*. Seria: „Organizacja i Zarządzanie”, z.127, s. 191-206.
- Piotrowicz, Grażyna (2019). Modele bibliotek akademickich w drodze do mobilności. Studium przypadku rozwiązań mobilnych W: *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*, pod red. Mai Wojciechowskiej, Magdaleny Cyrklaff-Gorczyca, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 71-81.

- Rewers, Ewa (1999). Przestrzeń architektoniczna i techniki medialne: „maszyna do mieszkania czy ekran zdarzeń”. W: *Przestrzeń, filozofia i architektura. Osiem rozmów o poznawaniu, produkowaniu i konsumowaniu przestrzeni*, pod red. Ewy Rewers. Poznań: Wydaw. Fundacji Humaniora, s. 199-211.
- Rowińska, Magdalena; Truszkowska, Maria (2021). Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego w trybie bezobsługowym. W: *Mobilna biblioteka*, pod red. Mai Wojciechowskiej, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 292-305.
- Saxena, Shishir; McDougall, Andrew (2012). Estimating the Economic Value of Libraries, *Prometheus Critical Studies in Innovation*, vol. 30, iss. 3, pp. 367-369.
- Sienkiewicz, Piotr; Nowak, Jerzy Stanisław, red. (2008). *Spółczesność informacyjna. Krok naprzód, dwa kroki wstecz*. Szczyrk: Górską Szkoła PTI.
- Sikora-Fernandez, Dorota (2013). Koncepcja „smart city” w założeniach polityki rozwoju miasta – polska perspektywa. *Acta Univeritatis Lodziensis – Folia Oeconomica*, nr 290, s. 83-94.
- Sim, David (2020). *Miasto życzliwe. Jak kształtować miasto z troską o wszystkich*. Kraków: Wydaw. Wysoki Zamek.
- Sroka, Danuta (2019). Bałtycka biblioteka cyfrowa jako warsztat informacyjny bibliotekarza. W: *Mobilna biblioteka*, pod red. Mai Wojciechowskiej, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, s. 86-96.
- Stock, Wolfgang G. (2011a). Informational Cities: Analysis and Construction of Cities in the Knowledge Society. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 62, issue 5, pp. 963-986.
- Stock, Wolfgang G. (2011b). Informationelle Städte und Informationswissenschaft, *NFD Information – Wissenschaft und Praxis*, vol. 62, iss. 2-3, pp. 65-67.
- Stock, Wolfgang G. (2011c). Informationelle Städte im 21. Jahrhundert, *NFD Information – Wissenschaft und Praxis*, vol. 62, issue 2-3, pp. 71-94.
- Stawasz, Danuta; Sikora-Fernandez, Dorota (2016). *Koncepcja smart city na tle procesów i uwarunkowań rozwoju współczesnych miast*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Sutton, Stuart A (1996). Future service models and the convergence of functions: the reference librarian as technician, author and consultant. In: *The role of reference librarians: today and tomorrow*, Ed by K. Low, New York, s. 125-143.
- Szczech-Pietkiewicz, Ewelina (2015). Smart city – próba definicji i pomiaru, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 391, s. 71-83.
- Szultka, Stanisław, red. (2014). *Kreatywny łańcuch. Powiązania sektora kultury i kreatywnego w Polsce*. Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.
- Tan, Margaret (1998). Plugging into the wired world: Perspectives from Singapore. *Information, Communication & Society*, vol. 1, issue 3, pp. 217-245.
- Tomaszewska, Anna Wanda (2013). Przemysły kreatywne w Polsce. Stan oraz przykłady strategii i programów na rzecz wsparcia kreatywności w skali lokalnej. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 793, s. 7-24.
- Tripathi, Sneha, Singh, Manendra Kumar, Tripathi, Aditya (2016). Smart library for Smart Cities. *SRELS Journal of Information Management*, vol. 53, issue 6, pp. 439-446.
- Toboła, Alicja (2017). Bibliotekarz, marka, jakość. *Bibliotekarz*, nr 6, s. 15-19.
- Wojciechowska, Maja, red. (2008). *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Gdańsk: Wydaw. Ateneum – Szkoły Wyższej.

- Wojciechowska, Maja; Cyrklaff-Gorczyca Magdalena, red. (2019). *Mobilnie, interaktywnie, kompetentnie. Usługi, media i technologie informacyjno-komunikacyjne w nowoczesnej bibliotece*, Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Wojnarowicz, Stanisława (2009), Wirtualna przestrzeń biblioteki Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, *Folia Bibliologica*, vol. LI, s. 81-89.
- Yigitcanlar, Tan; Han Hoon Jung (2010). Urban Telecommunications Network Technology Convergence and Urban Infrastructure. In: *Sustainable Urban and Regional Infrastructure Development. Technologies, Applications and Management*. Ed by red. Tan Yigitcanlar, PA: Information Science Reference, s. 77-90.
- Yovanof, Gregory S.; Hazapis, George N. (2009). An Architectural Framework and Enabling Wireless Technologies for Digital Cities & Intelligent Urban Environments. *Wireless Personal Communications*, vol. 49, issue 3, pp. 445-463.
- Zygiaris, Sotiris (2013). Smart City Reference Model: Assisting Planners to Conceptualize the Building of Smart City Innovation Ecosystems. *Journal of the Knowledge Economy*, vol. 4, issue 2, pp. 220-221.
- Żbikowska-Migoń, Anna; Skalska-Zlat, Marta, red. (2017). *Encyklopedia książki. T.1. Eseje A-J*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego.

NETOGRAFIA

- Apps in Bibliotheken. Die Bücherwelt in Smartphone*. [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <goethe.de/de/kul/bib/20446958.html>.
- Bachowski, Michał (2021). *Zielona biblioteka w opuszczonej polskiej restauracji. Jej ściany porasta mech* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://noiz.pl/design/bioteka-czyli-zielona-biblioteka-w-opuszczonej-polskiej-restauracji/3cypxf4>>.
- Bałtycka Biblioteka Cyfrowa* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.bibliotekacyfrowa.eu/dlibra>>.
- Biblioteka 2020 czyli nowe wyzwania dla bibliotek...* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://instytutksiazki.pl/download/files>>.
- Biblioteka Roślin – zielony projekt w MBP w Legionowie* (2020). [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.sbp.pl/artukul/?cid=22783>>.
- Biblioteka w autobusie* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://biblioteka.Gliwice.pl/biblioteka-w-autobusie>>.
- Biblioteka wizerunku miasta. Cz. 8 Smart City* (2016). [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://hatalaska.com/wp-content/uploads/2016/04/Smart-CityReport_2016.pdf>.
- Biblioteka z ogrodem zamiast betonu... / Projekt warszawskiej biblioteki*. [online], [dostęp: 28.12.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.sbp.pl/artukul/?cid=24004&prev=1>>.
- Cisek, Sabina (2005). *Funkcje i role bibliotek naukowych i publicznych w społeczeństwie wiedzy* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <researchgate.net/publication/259570218_Funkcje_i_role_bibliotek_naukowych_i_publicznych_w_spoleczenstwie_wiedzy>.
- Czytelnia na szynach. Książki dostępne w tramwaju* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://kultura.trojmiasto.pl/Czytelnia-na-szynach-Ksiazki-dostepne-w-trmwaju-n65166.html?strona=15>>.

- Dąbrowska, Anna (2015). *Zanieczyszczenie środowiska, przemiany demograficzne i rosnąca cyfryzacja życia. Smart City to odpowiedź na wyzwania cywilizacyjne miast*. W: *Inteligentny rozwój miasta. Raport Integrated Solutions, Centrum Analiz transportowych i Infrastrukturalnych*. [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://smartcity2020.pl>>.
- Dyrektywa UE nr 210/31/UE w sprawie charakterystyki energetycznej budynków z 19.05.2010. [online], [dostęp 18.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:32010L0031>.
- European Smart Cities 4. 0* (2015). [online] TUWIEN (Technische Universität Wien). [dostęp: 18.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.smart-cities.eu/?cid=2&ver=4>>.
- Fantastyczny Kraków. Literatura w mieście i miasto w literaturze* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.biblioteka.krakow.pl/fantastyczny-krakow-literatura-w-miescie-i-miasto-w-literaturze-2/>>.
- Giffinger, Rudolf; Gertner, Christian; Kramar, Hans; Meijers, Ebert (2007). *Smart cities. Ranking of European medium-sized cities* [online] Wiedeń: Vienna University of Technology, [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <http://www.smart-cities.eu/download/city_ranking_final.pdf>.
- Gryczko, Noemi (2019). *Wywiad: Nowe technologie w instytucjach kultury* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.noemigryczko.com/aplikacje-mobilne-w-kulturze/>>.
- Hlebowicz, Jan. *Nowe czytelnie w gdańskich tramwajach* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://gdansk.gosc.pl/doc/1530557.Nowe-czytelnie-w-gdanskich-tramwajach>>.
- ICT – Technologie informacyjno-komunikacyjne* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.istshare.eu/ict-technologie-informacyjno-komunikacyjne.html>>.
- ISO: *Smart Cities. Preliminary Report 2014* (2014). [online], [dostęp: 20.08.2016]. Dostępny w WWW: <https://www.iso.org/files/live/sites/isoorg/files/developing_standards/docs/en/smart_cities_report-jtc1.pdf>.
- Johnson, Ian Martin (2012). *Smart Cities, Smart Libraries, and Smart Librarians* W: *Shanghai International Library Forum, Shanghai (China), 18-19 July 2012* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://eprints.rclis.org/20429/>>.
- Kemp, Simon (2021). *Digital 2021: Global Overview Report* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://datarepoertal.com/reports/digital-2021-global-overview-report>>.
- Kołodziejczyk, Edyta (2013). *Strony i aplikacje mobilne – przykłady rozwiązań technologicznych w bibliotekach naukowych*. Biuletyn EBIB [online], nr 3(139), [dostęp: 24.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/468/471>>.
- Levy, David M (2000). *Digital Libraries and the Problem of Purpose*. *D-Lib Magazine* [online], vol. 6, no 1, [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.dlib.org/dlib/january00/01lv.html>>.
- Mainka, Agnes; Khveshchanka, Sviatlana; Stock, Wolfgang G. (2011). *Dimensions of Informational City Research*. *Digital Cities 7 – Real World*, [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <https://www.researchgate.net/publication/267411106_Dimensions_of_Informational_City_Research>.

- Miejskie podróże książkowe: darmowe audiobooki w MPK* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://poznan.naszemiasto.pl/miejskie-podroze-ksiazkowe-darmowe-audiobooki-w-mpk/ar/c13-2762498>>.
- Morawiec, Barbara Maria (2017a). *Ranking bibliotek w social mediach* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://lustrobiblioteki.pl/2017/02/ranking-bibliotek-social-mediach>>.
- Morawiec, Barbara Maria (2020). *Proste ekoinspiracje do realizacji w każdej bibliotece* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://lustrobiblioteki.pl/2020/09/proste-ekoinspiracje-do-realizacji-w-kazdej-bibliotece>>.
- Morawiec, Barbara Maria (2021a). *Bookcrossingowe budki przed Biblioteką Śląską* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://lustrobiblioteki.pl/2021/08/bookcrossingowe-budki-przed-biblioteka-slaska>>.
- Morawiec, Barbara Maria (2021b). *Zielona biblioteka. 10 kwitnących inspiracji* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://lustrobiblioteki.pl/2021/08/zielona-biblioteka-10-kwitnacych-inspiracji>>.
- Obwoźna czytelnia komiksów* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://pyrkon.pl/obwozna-czytelnia-komiksow/>>.
- Pawłowski, Dariusz (2018). *Fiszka – Łódzka Karta Biblioteczna da dostęp do wszystkich bibliotek w Łodzi* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://dzienniklodzki.pl/fiszka-lodzka-karta-biblioteczna-da-dostep-do-wszystkich-bibliotek-w-lodzi/ar/13749094>>.
- Plenerowe biblioteki w elckich parkach* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.elk.pl/aktualnosci-wpis/3634/plenerowe-biblioteki-w-elckich-parkach>>.
- Rabaty dzięki Łódzkiej Karcie Bibliotecznej – tańsze bilety na spektakle, koncerty warsztaty* (2019). [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://uml.lodz.pl/aktualnosci/artykuly/rabaty-dzieki-lodzkiej-karcie-bibliotecznej-tansze-bilety-na-spektakle-koncerty-warsztaty-id28439/2019/6/7/>>.
- Rusbridge, Chris (1998). *Towards the hybrid library, „D-Lib Magazine”* [online], [dostęp: 10.08.2021]. Dostępny w WWW: <<http://www.dlib.org/dlib/july98/rusbridge/07rusbridge.html>>.
- Sikorska, Monika (oprac.). *Mobilna biblioteka w Gdyni. Po bulwarze krąży „bibliorower”* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://turystyka.wp.pl/mobilna-biblioteka-w-gdyni-po-bulwarze-krazybibliorower-6406415928137857a>>.
- Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2020* (2021). [online], [dostęp: 24.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.bn.org.pl/download/document/1622466205.pdf>>.
- W Galerii Książki w Oświęcimiu powstała strefa coworkingowa* [online], [dostęp: 24.02.2022]. Dostępny w WWW: <sbp.pl/artikul/?cid=24135&prev=1>.
- Warszawa w kierunku Smart City* (2018). [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <<https://pawilonzodiak.pl/wp-content/uploads/2018/10/kfsmartwa-wa2018pl.pdf>>.
- Werla, Marcin (2008). *Co to jest „biblioteka cyfrowa”?* [online], [dostęp: 20.08.2021]. Dostępny w WWW: <dl.pnc.pl/co-to-jest-biblioteka-cyfrowa>. Weyna, Aleksandra (2009). *Nowe technologie i design w bibliotekach*. Biuletyn EBIB [online], nr 3, [dostęp: 30.11.2015]. Dostępny w WWW: <<http://www.ebib.pl/2009/103/a.php?weyna>>.

Zieliński, Marek (2014). *Czy jesteśmy GLAM?* Biuletyn EBIB [online], nr 7(152), [dostęp: 16.02.2017]. Dostępny w WWW: <<https://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/viewFile/269/448>>.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 15 sierpnia 2022 r.

IWONA OSŁOWSKA
e-mail: i.oslowska@wp.pl

LIBRARY PARTICIPATION IN THE DEVELOPMENT OF SMART CITY

KEYWORDS: Smart city. Smart citizen. Smart marketing. Hybrid library. Knowledge society.

ABSTRACT: **Objective** – The article presents the relationships between libraries and technologically developing cities. Contemporary libraries influence the development of human capital and create the foundation for further transformation of cities into spaces offering high quality of life. Cities, on the other hand, employ technologies that libraries use to improve the quality of their services. The article aims to show that the cooperation of both types of entities has a positive effect on building “intelligent life” and the knowledge society. **Methodology** – The method of critical analysis of the literature in the field of library science, sociology, town planning and architecture was used, together with case-by-case method used to describe the solutions implemented in selected academic and public libraries. In this case, the data was supplemented with information from the social media of these centers. **Results and conclusions** – Taking into account a large variety of materials allowed the researcher to provide the issue with a broader context and place libraries, along with their physical and digital spaces, in the structure of a smart city. Contemporary cities, focused on creating a creative social class and an attractive living environment, with direct access to culture, need this types of places to build the perfect Smart City 3.0.

ZUZA WIOROGÓRSKA
Katedra Informatologii
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: z.d.wiorogorska@uw.edu.pl
ORCID 0000-0003-1015-2000

REAKCJE MIĘDZYNARODOWEGO ŚRODO- WISKA BIBLIOTEKARSKIEGO NA APEL SBP W SPRAWIE WYKLUCZENIA ROSYJSKICH ORGANIZACJI I BIBLIOTEK Z IFLA

Zuza Wiorogórska, dr, adiunkt w Katedrze Informatologii na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, pełnomocniczka Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie ds. edukacji informacyjnej i komunikacji naukowej. Członkini SBP, ISKO oraz komitetu sterującego sekcji Library Theory and Research w IFLA. Członkini stowarzyszona grupy badawczej GERiiCO (Groupe d'Etudes et de Recherche Interdisciplinaire en Information et Communication) na Uniwersytecie w Lille (Francja). Członkini rad programowych i doradczych międzynarodowych czasopism i konferencji.

Zainteresowania badawcze: edukacja informacyjna w kontekście międzykulturowym, użytkownicy informacji, otwarta nauka.

SŁOWA KLUCZOWE: Analiza treści. IFLA. SBP. Wojna rosyjsko-ukraińska.

ABSTRAKT: Tezy/cel artykułu – Celem badania jest dokumentacja ulotnych wiadomości (korespondencji mailowej) w ważnym historycznym momencie, jakim jest wojna rosyjsko-ukraińska. Artykuł ukazuje różnorodne opinie międzynarodowego środowiska biblioteczno-informacyjnego w reakcji na apel wystosowany przez SBP do władz IFLA. Pokazuje także szerszy kontekst, omawiając wybra-

ne oświadczenia dotyczące sytuacji w Ukrainie wydane przez inne organizacje branżowe, a także działania IFLA podczas Światowego Kongresu Federacji oraz Zgromadzenia Walnego w 2022 r. **Metody badań** – Do badania korespondencji mailowej wykorzystano analizę treści wzbogaconą o metodę typologiczną, a także o krytyczną analizę dyskursu. Badanie dopełniono zapisem z obserwacji uczestniczącej. **Wyniki i wnioski** – Przedstawiona analiza pokazuje, że wojna rosyjsko-ukraińska nie jest tematem jednakowo rozumianym i jednakowo istotnym dla wszystkich. Także nakładanie sankcji wobec rosyjskiego środowiska bibliotekarskiego spotkało się w większości ze sprzeciwem przedstawicieli różnych krajów, co zostało także wyrażone w oficjalnych oświadczeniach IFLA. W części analitycznej artykułu postarano się uzasadnić taki stan rzeczy. O ile poszczególne kraje były gotowe wydać twarde oświadczenia i apele, o tyle organizacje o zasięgu międzynarodowym, mające w swoich szeregach członków zarówno strony okupującej, jak i okupowanej, były wstrzemięźliwe. Relatywizm kulturowy odgrywa ważną rolę także w obliczu konfliktów zbrojnych. Pokazał to również materiał przeanalizowany dla celów tego artykułu.

WPROWADZENIE

24 lutego 2022 r. przed świtem wojska Federacji Rosyjskiej zaatakowały zbrojnie terytorium Ukrainy, nazywając ten atak we wszystkich oficjalnych przekazach medialnych „specjalną operacją wojskową”. Medialne przekazy zachodnie używały na początku terminu „rosyjska inwazja”, a następnie – i ten wydaje się być obecnie dominującym – terminu „wojna”.

Wojna trwała sześć miesięcy w momencie oddawania niniejszego artykułu do druku i nic nie wskazywało na jej rychłe zakończenie.

Konsekwencje: społeczne, ekonomiczne, geopolityczne, a przede wszystkim kryzys humanitarny, spowodowany koniecznością ucieczki z Ukrainy kilku milionów ludzi, głównie kobiet i dzieci narodowości ukraińskiej, są i bez wątpienia będą opisywane szeroko przez wiele lat. Podobnie jak skutki różnorodnych sankcji nakładanych przez Zachód¹ na Federację Rosyjską.

Część z nich ma charakter prawny i ekonomiczny, a część – symboliczny, polegający raczej na moralnym potępieniu osób czy instytucji popierających działania Federacji Rosyjskiej niż na wywołaniu rzeczywistych skutków.

Do tych ostatnich można zaliczyć np. zrywanie współpracy z rosyjskimi: partnerskimi miastami, instytucjami kulturalnymi czy ośrodkami naukowymi. Tego typu represje nie są wymierzone *ad personam* – chociaż jest to oczywiście kwestia dyskusyjna, bo często ich ofiarami są osoby, które osobiście mają opinię odrębną od tej reprezentowanej przez władze – ale

¹ Terminu „Zachód” używam tu w rozumieniu zaproponowanym przez (Czaja, 2007).

właśnie w instytucje, organizacje postrzegane jako ciała sprawcze, które – nie sprzeciwiając się otwarciu polityce swoich władz – postrzegane są jako jej zwolennicy.

Do tego typu przedsięwzięć o symbolicznym wymiarze należą także: apele, oświadczenia, sprzeciwy, listy protestacyjne publikowane przez różnorakie gremia, organizacje czy stowarzyszenia. W obliczu wojny prowadzonej w Ukrainie przez Federację Rosyjską pojawiło i pojawia się ich wiele, właściwie we wszystkich sektorach życia społecznego. Także środowiska bibliotekarskie czy – szerzej – te związane z bibliotekami i informacją naukową w aspekcie zarówno badawczym, jak i praktycznym – wydały szereg oświadczeń i wezwań.

APEL BIBLIOTEKARZY UKRAIŃSKICH

28 lutego 2022 r. Ukraińskie Stowarzyszenie Bibliotek wydało oświadczenie skierowane do Zarządu Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (International Federation of Libraries and Associations – IFLA) oraz do członków Federacji (UBA, 2022). Nakreśla ono sytuację w Ukrainie (co ważne, wtedy jeszcze z perspektywy tylko czterech pierwszych dni wojny), określa agresora i zawiera konkretną prośbę o wykluczenie Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich oraz wszystkich instytucji rosyjskich z członkostwa w IFLA. Tekst apelu (w j. ukraińskim i w j. angielskim) dostępny jest na stronie internetowej UBA, jednak ze względu na istotność treści poniżej zamieszczono pełny tekst. Ten i kilka innych, ważnych z punktu widzenia niniejszego artykułu oświadczeń, postanowiono zacytować w całości także ze względu na nieprzewidywalność i niestabilność kanałów internetowych – trudno przewidzieć, jak długo przetrwają oświadczenia opublikowane w sieci, natomiast artykuł w wydrukowanym czasopiśmie je zachowa. Tłumaczenia wszystkich cytowań i parafraz wykorzystanych w niniejszym artykule wykonane są przez jego autorkę.

Drodzy Przyjaciele i Koledzy,

trwa piąty dzień pełnej inwazji Rosji na Ukrainę, bombardowania lotnicze wielu miast i wsi całej Ukrainy, rosyjskie czołgi zbliżają się do Kijowa, Charkowa, rosyjskie grupy dywersyjne są na naszej ziemi. Okupanci ostrzeliwiają nie tylko infrastrukturę wojskową, ale także szkoły, muzea, biblioteki, szpitale, domy cywilne. W Czernihowie została zniszczona miejska biblioteka dla dzieci. Giną nasi dzielni obrońcy, cywile, w tym dzieci.

Według stanu na 27 lutego zginęło 352 Ukraińców, w tym 14 dzieci, 1684 – rannych, w tym 116 dzieci. Tysiące ludzi zostało zmuszonych do opuszczenia kraju.

W tych trudnych czasach bibliotekarze ukraińscy są razem ze wszystkimi ludźmi. Tam, gdzie to możliwe, biblioteki nadal świadczą swoje usługi użytkownikom, w tym usługi online. Biblioteki działają w cyberprzestrzeni przeciwko dezinformacji. Biblioteki prowadzą zajęcia z ratownictwa medycznego. W bibliotekach mieszczą się schroniska, ośrodki opieki dla osób przesiedlonych.

Ukrainę popiera cały cywilizowany świat. Otrzymaliśmy wiele listów poparcia od stowarzyszeń bibliotekarskich (w tym członków IFLA) oraz bibliotekarzy z różnych krajów. Otrzymujemy pomoc medialną w rozpowszechnianiu prawdziwych informacji o agresji Rosji na Ukrainę. Otrzymujemy pomoc w zakwaterowaniu ukraińskich uchodźców.

Jesteśmy wdzięczni wszystkim, którzy są z nami w tych trudnych dla naszego kraju i narodu czasach.

Zawód bibliotekarza zobowiązuje każdego, kto go wybrał do znajomości mediów. Bibliotekarze, jak nikt inny, muszą sprzeciwić się dezinformacji. Żałujemy jednak, że bibliotekarze rosyjscy i Stowarzyszenie Bibliotek Rosyjskich nie reagują na tę sytuację.

Aby zatrzymać tę krwawą wojnę, na Rosję nakładane są sankcje gospodarcze i inne. Jesteśmy przekonani, że sankcje w sferze kulturalnej są nie mniej ważne i przyspieszą upadek reżimu Putina w Federacji Rosyjskiej. W związku z tym apelujemy do Przewodniczącej i Zarządu IFLA o wsparcie bibliotekarzy ukraińskich i wykluczenie Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich oraz wszystkich instytucji kraju-agresora Rosji z członkostwa w IFLA oraz ich przedstawicieli ze wszystkich organów zarządzających IFLA.

Apelujemy do członków IFLA o poparcie naszego apelu i kierowanie ich do Przewodniczącej i Rady Zarządzającej IFLA.

Dziś Ukraina walczy nie tylko o własną niepodległość i przyszłość swoich dzieci. Walczymy o przyszłość całego świata! Ukraińcy umierają za europejskie wartości! Wspierając Ukrainę, wspierasz demokratyczną przyszłość wszystkich krajów!

Chwała Ukrainie!

OŚWIADCZENIE IFLA DOTYCZĄCE SYTUACJI W UKRAINIE

IFLA opublikowała swoje oświadczenie pn. „IFLA Statement on Ukraine” 1 marca 2022 r. (IFLA, 2022). Tekst w oryginale (w j. ang.) dostępny jest na Portalu IFLA, poniżej tłumaczenie na j. polski:

IFLA solidaryzuje się z naszymi kolegami na Ukrainie – potępia wszelkie akty przemocy i łączy się z międzynarodową społecznością w wypowiedziach dotyczących tej sytuacji.

Łącząc się w proteście z międzynarodową społecznością bibliotekarską, IFLA pilnie apeluje do bibliotek na całym świecie o mobilizację na rzecz rozpowszechniania dokładnych informacji o konflikcie jako środka wspierania demokracji i wolności słowa. IFLA również prosi również biblioteki

o wsparcie wszelkich ukraińskich uchodźców we współpracy z organizacjami rządowymi i pozarządowymi. Powinniśmy być gotowi znaleźć praktyczne rozwiązania i być przygotowani do udzielenia Ukraińcom pomocy i wsparcia w miarę potrzeb.

Rada Zarządzająca IFLA

To oświadczenie, przesłane także na listę mailingową ifla-l, nie spotkało się, zgodnie z wiedzą autorki niniejszego artykułu, z jakimkolwiek odzewem subskrybentów listy. Nie przeszło ono jednak zupełnie bez echa. IFLA zamieściła swoje oświadczenie także w mediach społecznościowych, a konkretnie na swoim facebookowym profilu². Post uzyskał 175 „polubień” (reakcji), został udostępniony dalej 93 razy (przez: osoby prywatne, organizacje bibliotekarskie i różne biblioteki, ale jego udostępnienia nie były komentowane), zostawiono pod nim także 19 komentarzy. Właściwie wszystkie osoby komentujące zwracały uwagę na miałość oświadczenia, jego treść określano jako „elokwentną” (ang. *mealy-mouthed*), „bezzębną” (ang. *toothless*) czy „zbyt mało zdecydowaną”, zwracano też uwagę na fakt, że „akty przemocy” to w rzeczywistości brutalna inwazja i wojna, i że dokonuje tego konkretny kraj – Rosja, nazwy którego zabrakło w oświadczeniu.

WYBRANE APELE I OŚWIADCZENIA INNYCH, ZAGRANICZNYCH STOWARZYSZEŃ BIBLIOTEKARSKICH I BIBLIOTEK

W tym podrozdziale przedstawiono w kolejności chronologicznej i pokrótce omówiono wybrane zagraniczne apele i oświadczenia. Kluczem doboru zastosowanym przez autorkę były: a) oświadczenia wydawane przez organizacje międzynarodowe, b) przez organizacje krajowe, ale o szerokim zasięgu międzynarodowym, c) wspólne oświadczenia kilku organizacji krajowych, d) organizacje krajowe, których treść oświadczenia wykraczała poza słowa solidarności z Ukrainą, e) *casus* oświadczenia Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich. Chronologiczne zestawienie omówionych dokumentów przedstawia tabela 1. Wyczerpującą (aczkolwiek trudno jednoznacznie orzec czy kompletną) listę oświadczeń instytucji i stowarzyszeń działających w krajach Unii Europejskiej przedstawiono w marcowym Newsletterze EBLIDA (European Bureau of Library, Documentation and Information Associations) (EBLIDA, 2022a).

Pierwsze oświadczenie wydało 24 lutego 2022 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Włoskich. Napisano w nim o przerażeniu i niepokoju towarzyszącym obserwacji narastania wydarzeń na Ukrainie oraz o wyrażaniu solidarności z ludnością dotkniętą bombardowaniami i apelu „do euro-

² <https://www.facebook.com/IFLA.org> [dostęp: 12.03.2022].

pejskiej dyplomacji o zrobienie wszystkiego, co w jej mocy, aby uniknąć rozprzestrzeniania się konfliktu, który pozostawiłby po sobie jedynie dewastację i nędzę” (AIB, 2022).

28 lutego swoje oświadczenie wydało Ukraińskie Stowarzyszenie Bibliotek (UBA, 2022). Jego treść została omówiona wcześniej. Kolejne oświadczenia były mniej lub bardziej dosłowną odpowiedzią na ukraińskie.

Jeszcze tego samego dnia informację prasową wspólnie wydały organizacje działające pod auspicjami Komisji Europejskiej: EBLIDA, NAPLE (National Authorities on Public Libraries in Europe) oraz Public Libraries 2030 (projekt na rzecz rzecznictwa w zakresie bibliotek publicznych). Potępiły w nim „barbarzyński atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, poparły apel środowiska ukraińskiego w części nawołującej do rozpowszechniania dokładnych informacji o konflikcie, nie nawoływały jednak do zerwania współpracy ze środowiskiem rosyjskim (EBLIDA, 2022).

28 lutego wspólne oświadczenie wydały także biblioteki narodowe krajów nadbałtyckich, wzywając do zawieszenia członkostwa Federacji Rosyjskiej we wszystkich międzynarodowych organizacjach bibliotekarskich (LNB, 2022).

Także brytyjski CILIP opublikował oświadczenie 28 lutego (CILIP, 2022), wyrażając solidarność i wsparcie dla ukraińskich kolegów podczas zaistniałej rosyjskiej akcji wojskowej.

1 marca, tego samego dnia co oświadczenie IFLA, ukazało się oświadczenie Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy (ALA, 2022), w którym ALA wyraziła solidarność z ukraińskimi kolegami, odpowiadając na ich apel (nie wspominając jednak ani o konflikcie, ani o Rosji) i przywołała 19. artykuł z Uniwersalnej Deklaracji Praw człowieka, „każdy człowiek ma prawo wolności opinii i wyrażania jej; prawo to obejmuje swobodę posiadania niezależnej opinii, poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów wszelkimi środkami, bez względu na granice”.

2 marca oświadczenie wydał LIBER. Poza słowami wsparcia dla Ukrainy, używając słów „konflikt” oraz „wojna” (acz nie wspominając o Rosji), zapewnił o uważnym monitorowaniu sytuacji i swojej determinacji do zrobienia wszystkiego, aby pomóc ukraińskim naukowcom i studentom (LIBER, 2022).

Także 2 marca oświadczenie wydało Stowarzyszenie Bibliotek Rosyjskich (RBA, 2022). Tekst apelu (wyłącznie w j. rosyjskim) dostępny jest na stronie internetowej RBA, poniżej tłumaczenie na j. polski:

Szanowni Koledzy,

dzisiaj nie jest nam wszystkim łatwo żyć i pracować w tak szybko zmieniającym się świecie. Kilka dni całkowicie odmieniło znajomy świat, bardzo trudno jest przestawić się na codzienną pracę, na czynności zawodowe

w tym przepływie nowych informacji. **Ale w takich dniach praca bibliotek staje się niezwykle ważna!**³ Pamiętajmy, że biblioteki zawsze były i pozostają najważniejszymi instytucjami, niezależnie od opinii publicznej i aktualnych uwarunkowań politycznych. Staramy się robić wszystko, aby krok po kroku gromadzić i zachować to, co najważniejsze – zbiory, dziedzictwo kulturowe, informacje, które musimy przekazać kolejnym pokoleniom. Nasi czytelnicy nas potrzebują.

Musimy nadal robić swoje, co jest tak potrzebne społeczeństwu, nawet w najtrudniejszych czasach. Wspierać swoich współpracowników na całym świecie. Zachować wszelkie możliwe kontakty zawodowe. Szczególnie ważna jest dla nas pomoc w zachowaniu księgozbiorów bibliotek, które znalazły się w strefie wysokiego ryzyka. To ważne dla nas wszystkich, dla przyszłych pokoleń naszych czytelników. I – co najważniejsze – pamiętajmy, że życie ludzkie jest najwyższą wartością, wszyscy potrzebujemy pokoju jak najszybciej!

Teraz przyszedł czas na solidarność zawodową i wsparcie. Społeczność bibliotek rosyjskich pozostaje w kontakcie ze wszystkimi bibliotekami świata i jak zawsze jest gotowa do pracy i współpracy w naszej wspólnej szlachetnej sprawie.

Zarząd Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich

3 marca apel opublikowało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP, 2022). Omówienie jego treści, a przede wszystkim reakcji, jakie wywołało znajduje się w następnym podrozdziale.

4 marca wspólne oświadczenie wydało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Krajów Nordyckich (NLA, 2022), w którym apeluje o niezwłoczne zawieszenie wszelkiej współpracy z instytucjami reprezentującymi Federację Rosyjską, jednocześnie podkreślając, że „osoby rosyjskiego pochodzenia mieszkające w różnych krajach muszą czuć się mile widziane w bibliotece. Działanie Federacji Rosyjskiej nie jest ich winą”.

4 marca oświadczenie zatytułowane „Żadna wojna ani nawet odwet ekonomiczny nie uzasadnia dyskryminacji społeczeństwa ani odbierania mu prawa do uczestnictwa w kulturze” wydało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Włoskich (AIB, 2022a). Jest to reakcja na oświadczenia innych organizacji działających w krajach europejskich (m.in. stowarzyszenia ukraińskiego, SBP i bibliotek narodowych krajów bałtyckich), krytykująca je i nazywająca chęć wykluczenia rosyjskich kolegów „niemądrym, rażąco dyskryminującym czynem, absurdalną formą cenzury, która uczyłaby kulturę europejską i międzynarodową nieskończenie bardziej nieszczęśliwą”.

7 marca oświadczenie wydało Stowarzyszenie Bibliotekarzy Niemieckich (DBV, 2022), które poszło w swoim apelu o krok dalej – nie tylko opowiedziało się za wykluczeniem Rosjan z IFLA, ale także za zabronie-

³ To zdanie wytłuszczone w tekście w oryginale.

niem delegacji rosyjskiej wzięcia udziału w wydarzeniach i konferencjach organizowanych przez IFLA (z szacunku dla delegacji ukraińskiej). Było to wyjątkowo silne stanowisko w kontekście nadchodzącego Światowego Kongresu IFLA, który, po dwuletniej przerwie spowodowanej pandemią, odbył się w lipcu 2022 r. stacjonarnie, w irlandzkim Dublinie. DBV zaapelowało także do władz IFLA o szybką odpowiedź na apel Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotek. Nie bez znaczenia w kontekście oświadczenia DBV pozostaje fakt, że obecną przewodniczącą IFLA jest Niemka, Barbara Lison.

Tabela 1. Podział chronologiczny omówionych apeli i oświadczeń stowarzyszeń bibliotekarskich i bibliotek

LUTY 2022	24/02	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Włoskich
	28/02	Ukraińskie Stowarzyszenie Bibliotek / EBLIDA, NAPLE, Public Libraries 2030 (wspólnie) CILIP / Biblioteki Narodowe krajów bałtyckich
MARZEC 2022	01/03	IFLA / ALA
	02/03	Stowarzyszenie Bibliotek Rosyjskich / LIBER
	03/03	SBP
	04/03	Stowarzyszenie Bibliotekarskie Krajów Nordyckich (wspólnie) / Stowarzyszenie Bibliotekarzy Włoskich (reakcja)
	07/03	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Niemieckich

APEL SBP

3 marca 2022 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (SBP) skierowało do IFLA apel dotyczący wykluczenia wszystkich rosyjskich organizacji i bibliotek z IFLA (SBP, 2022). Do IFLA została wysłana wersja w j. angielskim, poniżej pełny tekst w oryginale:

W wyniku brutalnej inwazji Rosji na Ukrainę zniszczeniu ulega dorobek pokoleń, ginie tysiące ludzi, setki tysięcy zmuszonych jest do ucieczki i szukania schronienia. Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich potępia działania Rosji i wyraża swoją głęboką solidarność z całym Narodem Ukraińskim i naszymi Koleżankami i Kolegami – ukraińskimi bibliotekarzami.

Nie można obojętnie przejść wobec tak straszliwego łamania przez Rosję umów międzynarodowych i norm społecznych. Dlatego popieramy apel Stowarzyszenia Bibliotek Ukraińskich i wzywamy do wykluczenia wszystkich rosyjskich instytucji z członkostwa w Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA.

Wierzymy, że rosyjscy bibliotekarze, z którymi wielokrotnie spotykaliśmy się na forach dyskusyjnych, kongresach, sympozjach przynoszących

merytoryczną korzyść obu stronom, znajdują dużo siły i determinacji, by wyrazić swój sprzeciw wobec łamania zasad i norm przyjętych w cywilizowanych krajach w XXI wieku.

W imieniu Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich

dr Barbara Budyńska
p.o. Przewodniczącej SBP

Jak można przeczytać na Portalu SBP, apel został przesłany do przewodniczącej IFLA – Barbary Lison, Sekretarza Generalnego IFLA – Geralda Leitnera oraz dziesięciu członków Zarządu IFLA⁴, a także do wiadomości Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotek oraz EBLIDA. Autorka 4 marca 2022 r. przesłała treść apelu na listę mailingową IFLA (ifla-l@ifla-lists.org) mającą ponad 5500 subskrybentów⁵ z całego świata.

Reakcje i dyskusja, jaka wywiązała się na liście mailingowej w odpowiedzi na treść apelu zaskoczyła nie tylko autorkę niniejszego artykułu, ale także IFLA Communication Team, który w wiadomości przesłanej na ifla-l 7 marca 2022 r., zaznaczył, że zazwyczaj wiadomości przesyłane na liście nie przynoszą tak wielu odpowiedzi (oryg. *normally, posts to the IFLA-L list do not generate so many replies*), zwracając uwagę na podniesiony współczynnik odrzuceń przez filtry spamu – zbyt wiele było wiadomości przechodzących przez ifla-l z tym samym tematem („Polish Librarians Association Appeal Regarding Excluding All Russian Organizations and Libraries from IFLA”) – i prosząc subskrybentów o wpisywanie nowego tematu swojej wiadomości, kiedy chcą odpowiedzieć na tę z apelem SBP⁶.

Reakcje międzynarodowego środowiska na apel SBP były różnorodne i dostarczyły ciekawego materiału, który warto poddać analizie uwypuklającej różne punkty widzenia i różnorodną ich argumentację. IFLA to federacja światowa, a co za tym idzie – wielokulturowa. Już Edward T. Hall w swojej słynnej książce *Poza kulturą* (Hall, 2001) pisał o relatywizmie kulturowym – to kultura determinuje zachowania człowieka i nie należy tych zachowań oceniać, tylko poznać kulturę, żeby je zrozumieć. Pisał też Hall o kontekście, którego poziom determinuje charakter komunikacji i jest podstawą wszystkich późniejszych zachowań.

⁴ Lista członków zarządu IFLA: <https://www.ifla.org/units/governing-board/committee/> [dostęp: 12.03.2022].

⁵ Informacja z wiadomości otrzymanej przez Autorkę (oraz wszystkich subskrybentów ifla-l) od IFLA Communication Team, moderatora listy mailingowej, 7 marca 2022 r.

⁶ Tamże.

METODA BADAŃ

Korespondencja mailowa ma nietrwały, ulotny charakter. Tym bardziej warto poddawać ją badaniom i publikować wyniki analiz jakościowych. Jedną z technik wykorzystywanych do analizy przekazów komunikacyjnych (a do tych można zaliczyć wiadomości przesyłane na listy mailingowe) jest analiza treści (Babbie, 2004; Given, 2008; O'Leary, 2017), która tutaj została wzbogacona także o metodę typologiczną, pozwalającą ustalić interesujące, z punktu widzenia badacza, kategorie, a także o krytyczną analizę dyskursu (Wodak & Meyer, 2001).

W analizie uwzględniono wykorzystane środki retoryczne, wybierając podejście zaproponowane przez Siegfrieda Jägera (2001), mając na uwadze słowa Gunthera Kressa, że „nie tylko jednostki, ale także instytucje i grupy społeczne mają określone wartości, które są wyrażane w języku w sposób usystematyzowany” (Kress, 1989, cyt. za Wodak & Meyer, 2001, s. 6).

CHARAKTERYSTYKA ANALIZOWANEGO KORPUSU

Analizie poddano 40 reakcji mailowych, przesłanych na listę ifla-l w odpowiedzi na Apel SBP w okresie między 4 a 9 marca 2022 r. (data przesyłania ostatnich wiadomości dotyczących tej sprawy). Tabela 2 przedstawia liczbowe zestawienie otrzymanych wiadomości w podziale na ich pochodzenie geograficzne.

Tabela 2. Podział geograficzny reakcji na Apel IFLA

Pochodzenie wiadomości	Liczba wiadomości
Europa	17 (z czego 12 z państw należących do UE)
Afryka	5
Ameryka Płd.	2
Ameryka Płn.	6
Azja	4
Australia i Oceania	3
Stanowisko agendy IFLA	1
Niezidentyfikowane	2
Razem	40

Spośród 40 wiadomości poddanych analizie, autorzy pięciu w pełni poparli apel wystosowany przez SBP. Byli to bibliotekarze z: Australii, Czech, Finlandii, Francji i Stanów Zjednoczonych. Siedem wiadomości

można uznać za neutralne w treści – ich autorzy nie wyrazili ani poparcia, ani sprzeciwu – czasem było to uznanie zrozumienia dla apelu wystosowanego przez SBP lub czyjeś na niego odpowiedzi, innym razem ogólne stwierdzenia na temat dążenia do pokoju i zaprzestania wszelkich wojen. Odpowiedzi zaklasyfikowane jako neutralne przesłało trzech respondentów ze Stanów Zjednoczonych i po jednym z: Kanady, Pakistanu, Sri Lanki i Wielkiej Brytanii.

Pozostałe 28 wiadomości zawierało jasny sprzeciw wobec apelu SBP o wykluczenie ze struktury IFLA przedstawicieli Federacji Rosyjskiej. W dalszej części artykułu przedstawiono elementy dyskursu i środki retoryczne, jakich autorzy wiadomości używali do argumentowania przedstawianych stanowisk.

Dla celów niniejszej analizy dokonano częściowej anonimizacji danych osobowych autorów wiadomości. Zazwyczaj opisano ich zawód (najczęściej: bibliotekarz) oraz kraj, w którym pracują (na podstawie afiliacji podanych w korespondencji lub adresów poczty e-mail). Z imienia i nazwiska przywołano tylko te osoby, które w IFLA pełniły lub pełnią istotne funkcje, w związku z tym można założyć, że ich doświadczenie w zarządzaniu Federacją nie pozostało też bez wpływu na treść ich reakcji.

Podczas analizy treści wyodrębniono sześć kategorii tematyczno-retorycznych i wokół nich pogrupowano reakcje przedstawione w tym podrozdziale. Są to: 1) odniesienia do innych konfliktów, 2) odniesienia do wcześniejszych działań IFLA w analogicznych sytuacjach, 3) zdecydowane sprzeciwy wobec wykluczaniu rosyjskich kolegów (kategoria oznaczona w analizie etykietą „palenie mostów / biblioteki ostoją wartości demokratycznych”), 4) wezwanie do mobilizacji w pomocy Ukraińcom zamiast wykluczania Rosjan (kategoria oznaczona w analizie etykietą „na pomoc Ukrainie”), 5) próby obrony milczących lub sprzyjających władzom postaw Rosjan lub dowody na niezrozumienie takich postaw (kategoria oznaczona w analizie etykietą „milczący bibliotekarze”), 6) próby wy tłumaczenia zawilości historyczno-geopolitycznych lub dowody na niezrozumienie/nieznajomość tychże (kategoria oznaczona w analizie etykietą „tłumaczenie niuansów historii i geopolityki”).

ODNIESIENIA DO INNYCH KONFLIKTÓW

Wojna w Ukrainie jest, także geograficznie, bliska Polsce i krajom europejskim. Nie jest to jednak jedyny konflikt, który niedawno miał lub nadal ma miejsce na świecie i, w zależności od położenia geograficznego, także członkowie społeczności bibliotekarskiej postrzegają go różnie. Z 40 reakcji na apel SBP osiem odwoływało się w treści właśnie do innych wojen czy konfliktów zbrojnych w konkretnych krajach. Bibliotekarz akademicki z Pakistanu zwrócił uwagę, że wszyscy popełniający zbrodnie

wojenne powinni zostać ukarani, włączając: Stany Zjednoczone, Indie i Izrael. W podobnym tonie wypowiedziała się bibliotekarka akademicka z Nowej Zelandii, pisząc o: Stanach Zjednoczonych, Izraelu, Syrii „i innych”. Bibliotekarka z Egiptu zwróciła się z konkretnym twierdzeniem: „skoro prosicie IFLA o wykluczenie naszych rosyjskich kolegów, powinniście prosić już od dawna o wykluczenie także izraelskich”. Wykładowca akademicki z RPA zauważył, że nałożenie sankcji to „droga prowadząca śliskim zboczem”, bo czy wtedy nie trzeba także usunąć z IFLA bibliotekarzy z: Mjanmy, Chin, Syrii, Wenezueli „i wielu innych” tylko dlatego, że rządy ich państw są oskarżane o łamanie praw człowieka. Bibliotekarz akademicki z Finlandii przypomniał o rosyjskim szturmie Groznego w latach 1994-1995 podczas I wojny czeczeńskiej. Bibliotekarka akademicka z Włoch oraz projektantka bibliotek z Australii nie wymieniły co prawda w swoich reakcjach nazwy żadnego kraju, ale obie napisały ogólnie, że wiele jest państw, także tych uznanych za demokratyczne, które atakują, doprowadzają do konfliktów, zatem czy należałoby ukarać bibliotekarzy ze wszystkich tych miejsc?

Warto zaznaczyć, że SBP nie przesyłało wcześniej oświadczeń, apeli o wykluczenie czy wsparcie dla bibliotekarzy podczas któregośkolwiek z wyżej wymienionych czy innych – niewymienionych tutaj – konfliktów.

ODNIESIENIA DO WCZEŚNIEJSZYCH DZIAŁAŃ IFLA W ANALOGICZNYCH SYTUACJACH

Alex Byrne, bibliotekarz z Australii i, co istotne, przewodniczący IFLA w latach 2005-2007, odniósł się do czasów II wojny światowej, braku potępienia działań nazistów przez Federację i nieodwołania Kongresu IFLA, który miał odbyć się w 1940 r. w Niemczech, świętując 500-lecie Biblii Gutenberga (w rezultacie nie odbył się jednak w ogóle). Peter Lor, profesor bibliotekoznawstwa z Uniwersytetu w Pretorii (RPA), Sekretarz Generalny IFLA w latach 2005-2008 przypomniał o ponownym przyjęciu bibliotekarzy niemieckich w szeregi IFLA po II wojnie światowej oraz o czasach zimnej wojny, kiedy IFLA współpracowała z republikami sowieckimi oraz innymi państwami zależnymi od ZSRR. Z kolei Edgardo Civallero, bibliotekarz z Kolumbii, aktywny w różnych sekcjach IFLA od 2004 r. podzielił się swoimi obserwacjami na temat próby angażowania IFLA w politykę i międzynarodowe konflikty i przestrzegając przed tego typu działaniami, jako najbliższy sobie przykład podał prace nad deklaracją przeciwko Kuby z 2005 r.

PALENIE MOSTÓW / BIBLIOTEKI OSTOJĄ WARTOŚCI DEMOKRATYCZNYCH

Część wypowiedzi wyrażających sprzeciw wobec apelu SBP wnioskowała o niełączenie polityki z profesją bibliotekarza („nie możemy pozwolić, aby polityka czy akcje militarne wpływały na nasz zawód” – bibliotekarz z Egiptu; „bibliotekarze rosyjscy są tacy sami jak inni bibliotekarze na całym świecie, nie mają nic wspólnego z polityką i działaniami rządu” – wypowiedź niezidentyfikowanego pochodzenia; „dlaczego bibliotekarze mają cierpieć na skutek tego, co dzieje się pomiędzy tymi dwoma krajami?” – wypowiedź niezidentyfikowanego pochodzenia; „IFLA musiałaby wykluczyć wielu bibliotekarzy z wielu krajów, gdyby zacząć osądzać ich przez pryzmat działań ich władz” – bibliotekarka z Australii; „bibliotekarze nie są częścią tej wojny” – bibliotekarz z Ugandy; „nie usprawiedliwiam i nie zaprzeczam odpowiedzialności rosyjskich władz, ale bibliotekarze niekoniecznie są tożsami z władzami” – bibliotekarka z Włoch; „nie należy wykluczać z powodu urodzenia się w pewnym miejscu; wątpię, żeby bibliotekarze przyczyniali się do wojny; wierzymy i walczymy o komunikację, edukację i o lepszy świat” – bibliotekarka z Hiszpanii; „dlaczego wykluczać rosyjskich kolegów? Bibliotekarze na całym świecie szerzą wiedzę i dostęp do kultury, nie wyrażając osobistych opinii” – bibliotekarka z Włoch; „czy mamy wykluczyć wszystkich bibliotekarzy pracujących w niedemokratycznych krajach? W tych strasznych czasach powinniśmy pozostać zjednoczeni” – bibliotekarka z Włoch).

Pojawiły się też apele o niepalenie mostów („łatwiej je zburzyć niż odbudować” – bibliotekarka z Serbii; „jeśli ten apel zostanie przyjęty, stracimy bibliotekarzy rosyjskich na zawsze, nawet gdy kryzys się skończy” – bibliotekarz z Egiptu; „wykluczanie nie należy do naszych wartości” – bibliotekarz z Senegalu). Bibliotekarka z Nowej Zelandii zasugerowała, że to poszczególni członkowie powinni decydować, czy zostają w IFLA, czy nie, a nie odgórne wykluczenie. To raczej apel bardziej do sumień niż do ustrukturyzowanych organizacji.

Na osobną uwagę zasługuje stanowisko kierownictwa komitetu sterującego sekcji IFLA Libraries for Children and Young Adults. Spośród reakcji na apel SBP ta była jedyną podpisaną jako opinia agendy IFLA, a nie pojedynczych osób (z działalnością IFLA związanych lub nie). Wiadomość ta wyrażała troskę o dzieci i młodzież na całym świecie i podkreślała, że chociaż członkowie tej sekcji reprezentują różne kraje, kultury i religie, to ich wspólna praca służy młodym użytkownikom bibliotek. Sekcja wspiera Ukrainę, ale jednocześnie nie zamierza wykluczać rosyjskich kolegów i zapewnia, że będzie nadal ich włączała do swoich prac. List został podpisany przez przewodniczącą Sekcji pochodzącą ze Stanów Zjednoczonych, sekretarza Sekcji – Niemca oraz członkinię – Włoszkę. Nie bez znaczenia może być tu fakt, że w komitecie sterującym tej sekcji znajduje

się dwoje Rosjan. Można zatem potraktować tę reakcję także jako ich bezpośrednie wsparcie.

NA POMOC UKRAINIE

W kilku wypowiedziach wyrażono sprzeciw wobec wykluczania bibliotekarzy rosyjskich, jednocześnie nawołując do zorganizowania wsparcia dla bibliotekarzy ukraińskich („co robią bibliotekarze i biblioteki rosyjskie, aby wspomóc bibliotekarzy i biblioteki w Ukrainie? Może przeoczyłam oświadczenia, komentarze itp. wyrażające wsparcie i plany pomocy?” – bibliotekarka ze Stanów Zjednoczonych; „nie ma mowy o wykluczeniach w naszej profesji. Jesteśmy wspólnotą. Jeśli istnieją jakieś plany pomocy kolegom w Ukrainie, przejdźmy do nich” – bibliotekarz z Indii; „jako ludzie kultury, biblioteki i bibliotekarze nie powinni być wciągani na wąską ścieżkę segregacji i nienawiści. Zamiast zajmować negatywne stanowisko wobec naszych kolegów w Rosji, powinniśmy pracować nad wspieraniem bibliotekarzy zarówno ukraińskich, jak i rosyjskich, zachęcając do współczucia i pracując nad wspólnym wysiłkiem, który położy kres wojnie” – bibliotekarz z Libanu). W tym kontekście głos z Francji, pytający „czy sądzicie, że w Ukrainie funkcjonują jeszcze biblioteki?” był ostry, ale, wnioskując z nieodległej historii niszczenia bibliotek (np. Biblioteka Literatury Ukraińskiej w Moskwie, biblioteki w Sarajewie czy Mosulu, archiwum rękopisów w Timbuktu), nie bezzasadny.

MILCZĄCY BIBLIOTEKARZE

Jako że SBP w swoim apelu zwróciło się także do bibliotekarzy rosyjskich z wiarą, że znajdą oni siłę, by wyrazić swój sprzeciw, część reakcji podniosła też ten wątek. Warto nadmienić, że SBP opublikowało apel 3 marca, natomiast dzień później władze Federacji Rosyjskiej wprowadziły surowe prawo przewidujące karę więzienia do 15 lat wobec osób, które zostaną uznane za winnych „świadomego rozpowszechniania fałszywych informacji” na temat sił zbrojnych Rosji, a do 20 lat za przeciwstawienie się działaniom Rosji (PAP, 2022). Kilka reakcji odnosiło się bezpośrednio do nowego prawa („bibliotekarze rosyjscy mają teraz prawny zakaz opisywania tego, co dzieje się w Ukrainie. Mam nadzieję, że pewnego dnia słowa ‘pierestrojka’ i ‘głasność’ wrócą do ich słownika” – bibliotekarz w Wielkiej Brytanii; „z całym szacunkiem, ale to nierealne oczekiwać od rosyjskich bibliotekarzy wydawania oświadczeń czy komentarzy” – naukowiec z RPA).

W niektórych wiadomościach można zauważyć nieznaną czy niezrozumienie niuansów sytuacji przez ich autorów. Twierdzenia, że bi-

biblioteki rosyjskie mają do odegrania ważną rolę w dostarczaniu obiektywnych informacji (bibliotekarka z Włoch), że należy opowiadać się za wartościami demokratycznymi i wspierać tych z Rosji, którzy walczą o wolności i pokój (bibliotekarka z Portugalii), że „teraz, gdy Kreml zablokował korzystanie z Facebooka, YouTube’a i Twittera w Rosji, organizacje kulturalne mają do odegrania jeszcze ważniejszą rolę w zapewnieniu obywatelom Rosji dostępu do informacji” (badaczka z Holandii), czy że biblioteki i bibliotekarze są niezależni (bibliotekarka z Francji) pokazują, jak mała jest wiedza na temat ścisłego połączenia w Rosji struktur państwowych z kulturą i nauką, czego dowodem może być np. list poparcia stanowiska prezydenta Rosji w sprawie Ukrainy i Krymu, podpisany przez 511 osobistości świata kultury, opublikowany w październiku 2017 r. na stronie Ministerstwa Kultury Federacji Rosyjskiej (MKRF, 2017). List ten podpisało także kilkunastu dyrektorów najważniejszych rosyjskich bibliotek. Opisała tę aktywność i przesłała link do ww. listu bibliotekarka z Ukrainy, jako jedną z reakcji na apel SBP oraz dowód na to, że biblioteki i bibliotekarze rosyjscy są częścią procesu wojennego. Rosyjskie serwisy informacyjne podawały na początku marca 2022 r. informacje o ponad 150 przedstawicielach kultury Federacji Rosyjskiej popierających stanowisko Władimira Putina w sprawie przeprowadzenia operacji specjalnej na Ukrainie (Akimov, 2022), co wskazywałoby na istnienie analogicznego do krymskiego listu poparcia. Nie został on póki co opublikowany na stronie Ministerstwa Kultury. Natomiast na stronie Rosyjskiego Sojuszu Rektorów 4 marca 2022 r. opublikowano oświadczenie podpisane przez kilkuset rektorów uczelni rosyjskich. Napisano w nim, m.in.:

Bardzo ważne w tych dniach jest wspieranie naszego kraju, naszej armii, która broni naszego bezpieczeństwa, wspieranie naszego prezydenta, który podjął być może najtrudniejszą decyzję w swoim życiu, decyzję trudną, ale konieczną. Ważne jest, aby nie zapominać o naszym podstawowym obowiązku, jakim jest nauczanie naszych uczniów patriotyzmu i dążenia do pomocy ojczyźnie (Российский Союз ректоров, 2022).

O jego istnieniu wspominał także Iwan Wyrypajew, rosyjski reżyser mieszkający w Polsce, w wywiadzie udzielonym „Gazecie Wyborczej” (Bieliaszyn, 2022), mówiąc o znanych mu rektorach rosyjskich szkół wyższych i akademii teatralnych, którzy zostali zmuszeni to oświadczenie podpisać.

Reakcją na to oświadczenie było wykluczenie rosyjskich uczelni ze stowarzyszeń międzynarodowych (np. European University Association – EUA – wykluczyła 12 członków-sygnatariuszy oświadczenia) (EUA, 2022), a także zawieszanie współpracy naukowej z uczelniami rosyjskimi – np. w Polsce poprzedzone apelem do środowisk akademickich i elit

intelektualnych w związku z agresją Rosji na Ukrainę wydanym wspólnie przez dziewięć instytucji przedstawicielskim nauki i szkolnictwa wyższego (KRASP, 2022).

To wtrącenie jest o tyle istotne z punktu widzenia głównego tematu niniejszego artykułu, że dotyczy także zawieszenia współpracy z Rosją prowadzonej dotąd przez biblioteki akademickie w wielu krajach.

O działalności bibliotekarzy rosyjskich na anektowanym Krymie pisał też w swojej reakcji wspomniany wcześniej Alex Byrne w kontekście corocznych konferencji tam organizowanych („Crimea. World Professional Forum”) – przed 2014 r. przez Ukrainę, a następnie przez Rosję, która przejęła organizację konferencji, nie zmieniając ani jej nazwy, ani miejsca obrad.

Na ciekawy aspekt zwraca uwagę bibliotekarka ze Stanów Zjednoczonych – „z jakiegoś powodu, o ile mi wiadomo, rosyjscy bibliotekarze nie stanęli w otwartej solidarności ze swoimi kolegami w Polsce i na Ukrainie, nawet jako grupa anonimowa. Jeśli w pewnym momencie zdecydują się wypowiedzieć przeciwko wtargnięciu, nie byłabym skłonna ich sankcjonować (...) uważam, że wiarygodność IFLA jest bardziej zagrożona, jeśli nie wyda ona obecnie mocnego oświadczenia solidarności z bibliotekarzami polskimi i ukraińskimi oraz przeciwko Rosjanom. Stanowisko to powinno być wąskie i skierowane wyłącznie na obecną sytuację, a jego utrzymanie trwać do czasu oświadczenia naszych rosyjskich kolegów przeciwko militarnemu atakowi sąsiada i atakowaniu ludności cywilnej”. Wyjaśnia także, w czym tkwi sedno sankcji, a czego zrozumienia nie widać w zdecydowanej większości reakcji na apel SBP, „myślę, że ci rosyjscy bibliotekarze, którzy są przeciwni temu, co dzieje się na Ukrainie, w rzeczywistości skorzystaliby na sankcjach ze strony IFLA. Dałoby im to punkt do dyskusji w rozmowach z kolegami”. Również Alex Byrne zwraca uwagę, że sankcje nałożone na Rosję i organizacje rosyjskie muszą dotyczyć także sektora informacji i bibliotek oraz udziału w wydarzeniach, jednocześnie przypominając, że w czasach sowieckich wielu było odważnych rosyjskich bibliotekarzy, którzy przechowywali wydawnictwa drugiego obiegu.

Tę część analizy niech zamknie (jedyne w całej dyskusji) głos z Rosji. Bibliotekarka z Centralnej Publicznej Biblioteki Majakowskiego w Sankt Petersburgu, zaangażowana w prace IFLA od 1993 r., jak sama to opisała, odpisała na reakcję bibliotekarki z Włoch, która twierdziła, że nie można wykluczać bibliotekarzy z Rosji tylko dlatego, że nie sprzeciwiają się swoim władzom. Napisała „mam nadzieję, że w czasach, kiedy paraolimpijczycy, a nawet koty są wykluczane i dyskryminowane tylko dlatego, że są Rosjanami lub urodzili się w Rosji, IFLA wybierze uczciwą i rozsądną drogę”.

TŁUMACZENIE NIUANSÓW HISTORII I GEOPOLITYKI

Czwartego dnia przesyłania reakcji na apel SBP pojawiły się silne głosy wsparcia, tłumaczące niuansy związane z wykluczeniem bibliotekarzy rosyjskich z IFLA i – szerzej – z nakładaniem sankcji na wiele sektorów działalności Federacji Rosyjskiej.

Bibliotekarz z Finlandii, zaznaczając, że nie ma nic przeciwko rosyjskim kolegom i że to nie oni prowadzą wojnę w Ukrainie, wyjaśniał: „jeśli przyjmujemy postawę, że Rosjanie w tej sytuacji mogą współpracować z nami w naszej dziedzinie tak, jakby nic się nie stało, to czy nie powinno to konsekwentnie dotyczyć wszystkich wspólnych działań ekspertów we wszystkich branżach? Dlaczego kraje zachodnie nałożyły sankcje na handel, bankowość, transport itp.?”.

Bibliotekarz z Czech przyrównał wojnę Rosji w Ukrainie do II wojny światowej, pytając retorycznie: „czy wyobrażacie sobie udział niemieckich organizacji zawodowych – oficjalnie uznanych przez reżim nazistowski – w działalności bibliotek lub innych organizacji zawodowych w Stanach Zjednoczonych w czasie II wojny światowej? – Dlatego trudno sobie wyobrazić kontynuację współpracy z organizacjami rosyjskimi, które nie dystansują się od rosyjskiej agresji na Ukrainę. Można przypuszczać, że są rosyjscy koledzy, którzy prywatnie dystansują się od działań wojennych rosyjskiego rządu, jednak w publicznych komunikatach spotkałem się z odmiennym stanowiskiem”.

Do dyskusji włączył się także bibliotekarz z polskiej Biblioteki Narodowej, podkreślając, że wykluczenie bibliotekarzy rosyjskich jest uzasadnione także tym, że biblioteki w Rosji są pod całkowitą kontrolą prezydenta oraz rządu, a także, powołując się na Rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 68/262, że rosyjscy bibliotekarze i organizacje bibliotekarskie (wśród nich aktywni członkowie IFLA) organizują konferencję na Krymie, który został nielegalnie anektowany przez Federację Rosyjską w 2014 r.

Podsumowaniem przedstawionej analizy niech będzie cytata z wiadomości wysłanej przez bibliotekarza z Finlandii – już nie na listę mailingową ifla-l, ale bezpośrednio do autorki niniejszego artykułu. W treści tej wiadomości wyrażona jest frustracja i bezradność w obliczu ignorancji środowiska bibliotekarskiego, jak rozumiem brak zrozumienia dla apelu o wykluczenie bibliotekarzy rosyjskich nadawca.

„Niestety, wydaje się, że geopolityka i wpływ totalitaryzmu na ludzi pod tym reżimem jest rozumiany tylko w krajach okupowanych przez Rosję sowiecką lub w inny sposób jej podporządkowanych jako satelity lub pozornie wolnych, jak Finlandia, ale ściśle z nią współpracujących na mocy ‘traktatów o współpracy’”.

Jednak adresatka tej wiadomości w postawach wyrażonych w przeanalizowanych reakcjach na apel SBP zauważyła nie tylko ignorancję, ale przede wszystkim cechy relatywizmu kulturowego oraz kontekstu sytuacyjnego i środowiskowego, o których pisał Hall, zauważając, iż uniwersalną cechą systemów informacyjnych jest to, iż na znaczenie składa się: komunikacja, dawniejsze doświadczenia odbiorcy (kontekst wewnętrzny) oraz sytuacja (kontekst zewnętrzny) (Hall, 2001).

Wszak w swojej autobiograficznej powieści (wydanej we Francji w 2008 r., w tłumaczeniu polskim – w 2022 r.) Annie Ernaux, jedna z najbardziej utytułowanych i docenianych francuskich pisarek, napisała:

wojny na świecie biegły swoim torem. Zainteresowanie nimi było odwrotnie proporcjonalne do czasu ich trwania i odległości, która nas od nich dzieliła, przede wszystkim zaś zależało od tego, czy brały w niej udział kraje Zachodu. Nikt nie pamiętał, od jak dawna Irańczycy i Irakijczycy wzajemnie się zabijają, a Rosjanie próbują zapanować nad Afganistanem. Jeszcze mniej wiedziano o przyczynach tych wojen. Byliśmy niemal pewni, że sami uczestnicy starć też ich nie znali. Bez przekonania podpisywało się petycje w sprawie zakończenia konfliktów, których powodów się nie pamiętało (Ernaux, 2022, s. 155).

PODSUMOWANIE I ROZSZERZENIE KONTEKSTU

PRZEDSTAWICIELE FEDERACJI ROSYJSKIEJ W STRUKTURACH IFLA

W kontekście omówionych powyżej apeli wystosowanych przez SBP i inne organizacje, wzywających do wykluczenia wszystkich rosyjskich instytucji z członkostwa w IFLA, warto wspomnieć, jak dużą liczbę organizacji i bibliotekarek oraz bibliotekarzy rosyjskich takie wykluczenie miałyby dotknąć.

Według informacji podanych na Portalu IFLA (stan na marzec 2022 r.) do Federacji należy 13 organizacji rosyjskich⁷. Są to, poza Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Rosyjskich i głównymi rosyjskimi bibliotekami: Narodową i Państwową, biblioteki specjalistyczne i inne stowarzyszenia bibliotekarskie. W strukturach IFLA (sekcjach, grupach, dywizjach, komitetach) działa 23 Rosjanek i Rosjan, z czego jedna osoba jest przewodniczącą sekcji, jedna – koordynatorem informacji w sekcji (ważna funkcja – w skład każdej sekcji IFLA wchodzi zarząd: przewodniczący, koordynator informacji, sekretarz oraz członkowie komitetu sterującego), a jedna – członkiem nowo utworzonego europejskiego Komitetu Regionalnego IFLA. Szczegółową listę rosyjskich instytucji oraz członków zawiera Aneks 1.

⁷ https://cdn.ifla.org/wp-content/uploads/ifla-members-and-association-affiliates_2022-03-01.pdf [dostęp: 12.03.2022].

WCZEŚNIEJSZE DZIAŁANIA SBP NA FORUM KRAJOWYM I MIĘDZYNARODOWYM

W kontekście omawianych apeli, a zwłaszcza tego, który wydało polskie stowarzyszenie, warto też spojrzeć krytycznie wstecz na dotychczasową aktywność SBP. Zgodnie z wiedzą autorki niniejszego artykułu Stowarzyszenie nigdy wcześniej nie wystosowywało podobnych apeli w przypadku innych konfliktów zbrojnych, np. tych, o których wspominali autorzy analizowanej korespondencji w odpowiedzi na apel dotyczący sytuacji w Ukrainie.

Także na forum krajowym, chociażby w ostatnich pięciu latach, SBP nie zajmowało wyraźnego stanowiska – popierającego lub wyrażającego sprzeciw – w kwestiach polityczno-społecznych mających konsekwencje także dla środowiska pracowników i użytkowników bibliotek. Choćby w temacie: ograniczania praw kobiet w Polsce (a przecież większość kadry bibliotek to kobiety), strajku nauczycieli (a przecież bibliotekarze szkolni mają status nauczycieli), nowelizacji listy lektur szkolnych, nagłych, niekonsultowanych zmian dokonywanych przez Ministerstwo Edukacji i Nauki na wykazie czasopism naukowych i recenzowanych materiałów z konferencji międzynarodowych (a przecież SBP prowadzi duże wydawnictwo edukacyjne i naukowe), czy planowanej nowelizacji ustawy prawa oświatowego.

Wreszcie, wystosowując mocny apel, w którym wzywa się rosyjskich bibliotekarzy do wyrażania swojego sprzeciwu wobec łamania zasad i norm przyjętych w cywilizowanych krajach w XXI w., nie należy zapominać, że w krajach niedemokratycznych kultura i edukacja nie są niezależne, tylko sterowane przez władze i nie wymagać niemożliwego, a także nie zapominać o własnych błędach przeszłości. W czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, niecałe 40 lat temu, w 1983 r., SBP wstąpiło do Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON), organizacji powołanej przez komunistyczne władze w celu uzyskania poparcia społecznego dla polityki PZPR (Konieczna, 2017, s. 85), co poskutkowało masowym wystąpieniem członków z szeregu stowarzyszenia w geście protestu (Mężyński, 1992) i zostawiło rysę na wizerunku SBP na długie lata.

ZAKOŃCZENIE

16 marca 2022 r., w 21. dniu wojny, Ukraińskie Stowarzyszenie Bibliotek wydało drugie oświadczenie (UBA, 2022a), w którym napisało o braku odpowiedzi ze strony IFLA, podkreślając, że w oświadczeniu IFLA brak nazwania kraju-agresora. Wyraziło także wdzięczność dla innych stowarzyszeń bibliotekarskich za poparcie jego pierwszego apelu. Podkreśliło, że rosyjskie wojsko bombarduje też obiekty cywilne, w tym biblioteki. Apel kończy się stwierdzeniem, że milczenie i neutralność zarządu IFLA

jest nie do przyjęcia i ponownym wezwaniem do wyłączenia Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich i wszystkich instytucji rosyjskich i ich przedstawicieli z członkostwa w IFLA i organów zarządzających Federacją.

21 marca Rada Zarządzająca IFLA wydała oświadczenie pn. „Odpowiedź IFLA na sytuację w Ukrainie” (IFLA, 2022a). Nie pada w nim słowo „wojna” czy „inwazja”, nadal jest mowa o konflikcie i solidaryzowaniu się z kolegami w Ukrainie i przyłączaniu się do społeczności międzynarodowej w pilnym wezwaniu do zawieszenia broni. W oświadczeniu odpowiedziano też na apel o wykluczenie rosyjskich członków z szeregów Federacji. Zaczęto od ogólnego stwierdzenia, iż „nie może być intencją wykluczanie bibliotek i bibliotekarzy ze względu na ich narodowość, czy też ich izolowanie. Jest to szczególnie ważne, gdy korzystanie z indywidualnej wolności słowa wiąże się z dużym ryzykiem osobistym”, a następnie przedstawiono konkrety:

„Rada Zarządzająca IFLA omówiła korespondencję i żądania dotyczące wykluczenia rosyjskich Członków IFLA. Zgodnie ze Statutem, obecnie nie są spełnione warunki wykluczenia i brakuje niezbędnych dowodów, że Członkowie zachowują się w sposób, który stanowiłby ważny powód do ich wykluczenia. Decyzja ta została podjęta jednogłośnie na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Zarządzającej w piątek, 18 marca 2022 r. Rada Zarządzająca zdecydowała również, że IFLA nie będzie uczestniczyć w żadnych wydarzeniach, wirtualnych lub stacjonarnych, organizowanych w Federacji Rosyjskiej, dopóki sytuacja nie zostanie pokojowo rozwiązana”.

Oświadczenie zamyka zapewnienie o aktywnym angażowaniu się IFLA w działania wielu międzynarodowych organizacji, skupionych na zagrożeniach dla: dziedzictwa kulturowego, budynków bibliotecznych, zbiorów i ludzi oraz o współpracy z Ukraińskim Stowarzyszeniem Bibliotekarskim.

Nadal nie wiadomo, ile oświadczeń i apeli otrzymała w sumie wcześniej i później IFLA w sprawie sytuacji w Ukrainie i/lub wykluczenia Rosjan, gdyż nie podała jak dotąd do publicznej wiadomości informacji ani o liczbie czy krajach pochodzenia takich apeli, ani o ich treści.

Na profilu IFLA na Facebooku, opublikowane oświadczenie zostało skomentowane 93 razy, już właściwie tylko przez oburzonych przedstawicieli ukraińskich bibliotek (są jeszcze tylko dwa komentarze z Polski).

Fakt, że dla IFLA temat wykluczania rosyjskich członków został zamknięty wydaniem marcowego oświadczenia potwierdziły wydarzenia na Światowym Kongresie Federacji, który odbył się w lipcu 2022 r. w Dublinie oraz na walnym zgromadzeniu, które miało miejsce online 25 sierpnia 2022 r. Dane zebrane dzięki obserwacjom uczestniczącym autorki w obu spotkaniach dopełnią analizę marcowych oświadczeń i reakcji na nie.

Podczas ceremonii otwarcia Kongresu w Dublinie⁸, prowadzonej w konwencji różnorodności językowej (IFLA ma siedem oficjalnych języków: angielski, arabski, chiński, francuski, hiszpański, niemiecki i rosyjski) wystąpił Mikhail Afanasyev, członek Rady Zarządzającej IFLA, przewodniczący Stowarzyszenia Bibliotek Rosyjskich i dyrektor Rosyjskiej Państwowej Historycznej Biblioteki Publicznej. Wystąpił online, na Kongres nie przyjechali żadni reprezentanci Federacji Rosyjskiej. Jakby na usprawiedliwienie prowadzący ceremonię poprzedził to wystąpienie komentarzem, aby mieć świadomość, iż język rosyjski to nie Rosja. Afanasyev bynajmniej nie wygłaszał ważnego oświadczenia – zapowiadał występ zespołu muzyki celtyckiej uświetniającego otwarcie Kongresu. Sala, w której zgromadziło się niemal 2000 uczestników, nie zareagowała.

Na prośbę komitetu sterującego nowo powstałej w strukturach IFLA europejskiej dywizji regionalnej w programie Kongresu uwzględniono specjalną sesję (sesja 127) pn. „European Libraries in a Time of War” (pol. „Europejskie biblioteki w czasie wojny”). Wystąpił na niej Ismet Ovcina, dyrektor Narodowej i Uniwersyteckiej Biblioteki w Sarajewie, której historyczny budynek został zbombardowany dokładnie 30 lat temu, 25 sierpnia 1992 r., a zniszczeniu uległa większość zbiorów z dwumilionowej kolekcji. Ovcina pokazał tamte zniszczenia oraz żmudny proces odbudowy. Podkreślił, że do dziś nikt za to nie odpowiedział. Drugą prelegentką była Oksana Boiarynowa z Ukraińskiego Stowarzyszenia Bibliotek, która pokazała, co robią dla społeczeństwa w czasie wojny biblioteki w Ukrainie – te, które ocalały (do lipca 2022 r. zniszczono ponad 60 placówek) oraz te, które mają jeszcze pracowników. W trakcie dyskusji po prezentacjach Boiarynowa oraz Tetyana Batanowa z Ukraińskiej Biblioteki Narodowej (jedyne reprezentantki Ukrainy na Kongresie) próbowały wytłumaczyć, dlaczego tak ważne jest wykluczenie rosyjskich członków ze struktur IFLA, powołując się m.in. na przywoływane wcześniej w niniejszym artykule listy poparcie dla aneksji Krymu w 2014 r. oraz inwazji zbrojnej w 2022 r. Obecna na sesji przedstawicielka Rady Zarządzającej IFLA powtórzyła, że statut Federacji nie pozwala na takie działanie.

Batanowa była także autorką plakatu pt. „Libraries in the time of War 2014-2022. Cultural genocide committed by Russia” (pol. „Biblioteki w czasie wojny 2014-2022. Kulturowe ludobójstwo popełniane przez Rosję”), zaprezentowanego na sesji wśród 168 innych posterów z całego świata.

Temat Ukrainy nie został ponadto poruszony w trakcie Kongresu podczas żadnej z oficjalnych sesji prowadzonych przez przewodniczącą IFLA lub członków Rady Zarządzającej Federacji.

⁸Nagranie z ceremonii otwarcia dostępne online: <https://www.youtube.com/watch?v=YS6yg48pclQ> [dostęp: 26.08.2022].

Walne zgromadzenie IFLA odbyło się 26 sierpnia 2022 r. w formule online⁹. W przedstawionym wcześniej porządku obrad¹⁰ nie było punktu bezpośrednio dotyczącego wojny rosyjsko-ukraińskiej, nie wspomniała o niej także Przewodnicząca Federacji w swoim przemówieniu. W punkcie Wnioski i uchwały Stowarzyszenie Bibliotekarzy Krajów Nordyckich zaproponowało przyjęcie Wniosku pn. „A common basis of values for IFLA” (pol. „Wspólny fundament wartości dla IFLA”) [Wniosek 11.3 porządku obrad]. W zaproponowanej wersji nosił on brzmienie:

„Proponujemy Radzie Zarządzającej wzmocnienie naszej federacji poprzez sformułowanie wspólnych podstaw wartości, takich jak przejrzystość, odpowiedzialność i uczciwość, w tym mechanizmu zgłaszania nieprawidłowości, odpowiedniej komunikacji oraz sposobów reagowania na wojny i konflikty”.

W trakcie dyskusji nad zgłoszonym wnioskiem, uwzględniając także głosy uczestników (wyrażane na czacie zgromadzenia), że IFLA jest zbyt różnorodna, aby wydać jednolite stanowisko w sprawie wojny czy konfliktu, skupiono się nad potrzebą poprawy komunikacji i przejrzystości. W ostatecznym brzmieniu, poddanym pod głosowanie, fragment o sposobach reagowania na wojny konflikty został usunięty, a wniosek przyjęty zdecydowaną większością głosów (94,7% zgromadzonych – 888 głosów), przy 49 głosach sprzeciwu oraz 69 wstrzymujących się.

O ile można mieć wątpliwości, czy poddane analizie w niniejszym artykule 40 reakcji mailowych na apel SBP, 19 czy 93 komentarze pod postem na Facebooku, kilkadziesiąt dalszych udostępnień to wystarczająca próba badawcza do określenia reakcji całego środowiska bibliotekarskiego na wojnę toczoną w Ukrainie przez Rosjan, o tyle przeanalizowane chronologicznie w niniejszym artykule postępowanie IFLA, która w swojej Strategii na lata 2019-2024 (IFLA, 2022b) jako pierwszy kierunek strategiczny wyznaczyła wzmocnienie światowego głosu bibliotek, jasno wskazuje na niechęć zabrania zdecydowanego głosu w sprawie tego konfliktu zbrojnego. I o ile w marcu, po niecałym miesiącu wojny, kiedy różne stowarzyszenia i organizacje opublikowały pierwsze apele, a IFLA, tłumacząc swoją decyzję zapisami statutowymi, nie zdecydowała się wykluczyć Rosjan, można było jeszcze mieć wątpliwości co do pochopności takich działań i liczyć na ich zmianę, choćby pod wpływem decyzji podejmowanych przez inne międzynarodowe organizacje czy Unię Europejską, o tyle *de facto* przemilczenie sprawy podczas Kongresu i walnego zgromadzenia

⁹ Nagranie z walnego zgromadzenia dostępne online: <https://www.ifla.org/news/ifla-general-assembly-2022-hybrid/> [dostęp: 31.08.2022].

¹⁰ Porządek obrad dostępny online: <https://www.ifla.org/2022-general-assembly/> [dostęp: 26.08.2022].

odbywających się po pół roku wojny, tych wątpliwości zostały rozwiązane – IFLA – bibliotekarski głos świata – nie chce opowiadać się po żadnej stronie konfliktu i nie wskazuje agresora w tej wojnie.

ANEKS 1 – FEDERACJA ROSYJSKA W STRUKTURACH IFLA
(stan na marzec 2022 r.)

A. Członkowie instytucjonalni IFLA (zapis nazw w j. ang. nazw podany za Portalem IFLA)

Russian Federation Library Assembly of Eurasia (LAE)
National Library Association "Libraries of the Future" (NALF)
Russian Library Association
Boris Yeltsin Presidential Library
Federal Assembly, Parliament of the Russian Federation, Parliamentary Library
M.I. Rudomino All-Russia State Library for Foreign Literature (VGBIL)
National Library of Russia
Russian Academy of Sciences Library
Russian National Public Library for Science and Technology
Russian State Art Library (RSAL)
Russian State Library
Russian State Library for the Blind (RGSB)
Russian State Library for Young Adults

B. Członkowie dywizji, sekcji i innych grup IFLA (kolejność alfabetyczna, transliteracja nazwisk oraz afiliacje podane w j. ang. za Portalem IFLA)

Afanasyev Mikhael – President, *Russian Library Association* – członek komitetu sterującego sekcji Management of Library Associations.
Alekseeva Maria – *Head of the International Relations Department, Russian State Library for Young Adults* – członkini komitetu sterującego sekcji Libraries for Children and Young Adults.
Beliakova Daria – Director, *Rudomino Academy (library's educational center) M.I. Rudomino All-Russia State Library for Foreign Literature* – członkini komitetu sterującego sekcji Continuing Professional Development and Workplace Learning.
Chazova Svetlana – *Head of the Information Library Center, International Gymnasium of the Skolkovo Innovation Center* – członkini komitetu sterującego sekcji School Libraries.
Duda Vadim, *Director General, Russian State Library* – członek Europe Regional Division.
Elfimova Galina – Deputy Director, *Russian State Library for the Blind* – członkini komitetu sterującego sekcji Libraries Serving Persons with Print Disabilities.
Ermolenko Stanislav – *Head of the Department of Valuable and Rare Books, State Regional Scientific Library of Novosibirsk* – członek komitetu sterującego sekcji Rare Books and Special Collections.
Esman Karina – *lead librarian cataloger, The National Library of Russia* – członkini komitetu sterującego sekcji Cataloguing.

- Golubtsov Stanislav – *Head of Cataloguing Department, The National Library of Russia* – członek komitetu sterującego sekcji Subject Analysis and Access.
- Kolgushkina Elena, *Head of Foreign Acquisitions Sector, Russian State Library* – członkini komitetu sterującego sekcji Acquisition and Collection Development.
- Kolosov Evgeny – *Deputy Director for Library Technology, Sverdlovsk Regional Interethnic Library* – członek komitetu sterującego sekcji Library Services to Multi-cultural Populations.
- Kolpakova Mariia – *Head of the Sector for the International Experience Study and Methodological Development, M.I. Rudomino All-Russia State Library for Foreign Literature* – członkini komitetu sterującego sekcji Preservation and Conservation.
- Kosenko Dmitry – *1 Category Bibliographer, Department of formation and processing of information resources, Boris Yeltsin Presidential Library* – członek komitetu sterującego sekcji Reference and Information Services.
- Krymskaya Albina – *Associate Professor and Deputy Dean, Library and Information Science Department, St. Petersburg State University of Culture* – Przewodnicząca sekcji Education and Training.
- Mutyev Victor – *Associate Professor (Medialogy and Literature Department), Head of the Scientific and Creative Programs, Saint Petersburg State University of Culture* – członek komitetu sterującego sekcji News Media.
- Neshcheret Marina – *Senior researcher, Research Centre for library development in the information society, Russian State Library* – członkini komitetu sterującego sekcji Bibliography.
- Novikov Alexey – *Deputy Head, Restoration Department, Russian State Library* – członek komitetu sterującego sekcji Preservation and Conservation.
- Ponomarenko Maria – *Head bibliographer of the Children's Books and Children's Programs Center, M.I. Rudomino All-Russia State Library for Foreign Literature* – członkini komitetu sterującego sekcji Literacy and Reading.
- Purnik Anton – *Head of Project Management Department, Russian State Library for Young Adults* – członek komitetu sterującego sekcji Libraries for Children and Young Adults.
- Ramazanova Dzhamilya – *Head, Rare Books Department, Russian State Library* – członkini komitetu sterującego sekcji Rare Books and Special Collections.
- Shibaeva Ekaterina – *Deputy Editor in Chief – Executive Secretary of the Periodicals Department, Russian State Library* – Information Coordinator sekcji Social Science Libraries.
- Zavialova Liubov – *Leading Specialist of the Department of Linguistic, Software and Technological Support, Boris Yeltsin Presidential Library* – członkini komitetu sterującego sekcji Subject Analysis and Access.
- Zaytseva Liudmila – *Head of General Planning and Reporting Department, Russian State Library* – członkini komitetu sterującego sekcji Statistics and Evaluation.

BIBLIOGRAFIA

- AIB (2022). *Solidarietà al popolo ucraino dall'AIB* [online]. Associazione Italiana Biblioteche [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.aib.it/attivita/comunicati/2022/97314-solidarieta-al-popolo-ucraino-dallaib/>.

- AIB (2022a). *Nessuna guerra o rappresaglia economica giustifica la discriminazione di un popolo o delle sue espressioni culturali* [online]. Associazione Italiana Biblioteche [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.aib.it/attivita/comunicati/2022/97426-nessuna-guerra-espressioni-culturali/>.
- Akimov, Ivan (2022). *Более 150 деятелей культуры поддержали решение Путина о проведении спецоперации на Украине*. *Gazeta.Ru* [online] 04.03.2022 [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.gazeta.ru/social/news/2022/03/04/17380873.shtml?updated>.
- ALA (2022). *ALA Stands With Ukrainian Library Community* [online]. American Library Association [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.ala.org/news/press-releases/2022/03/ala-stands-ukrainian-library-community>.
- Babbie, Earl (2004). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- Bielaszyn, Wiktoria (2022, 7 marca). Iwan Wyrypajew: *Rosja też jest okupowana*. „Gazeta Wyborcza”, 7 marca 2022, s. 13.
- CILIP (2022). *Statement of Solidarity With Librarians, Archivists and Information Professionals in Ukraine* [online]. Chartered Institute of Library and Information Professionals [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.cilip.org.uk/news/597028/Statement-of-solidarity-with-librarians-archivists-and-information-professionals-in-Ukraine.htm>.
- Czaja, Jan (2007). Zachód – pozycja i uwarunkowania globalne. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, nr 2, s. 29-47.
- DBV (2022). *Der Deutsche Bibliotheksverband ist solidarisch mit der Ukraine: Empfehlungen zur Kooperation mit russischen Einrichtungen* [online]. Deutsche Bibliotheksverband [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: https://dbv-cs.e-fork.net/sites/default/files/2022-03/2022_03_07_Stellungnahme%20des%20dbv%20Ukraine%20Kooperation%20russische%20Einrichtungen_final_0.pdf.
- EBLIDA (2022). *Press Release: The Russian Federation Barbaric Attack Against Ukraine – Joint European Declaration* [online]. European Bureau of Library, Documentation and Information Associations [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <http://www.eblida.org/news/the-russian-federation-barbaric-attack-against-ukraine.html>.
- EBLIDA (2022a). *Newsletter, No. 3, March 2022* [online]. European Bureau of Library, Documentation and Information Associations [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: [https://mailchi.mp/290b6c0d617e/eblida-newsletter-5192138?e=\[UNIQID\]#4](https://mailchi.mp/290b6c0d617e/eblida-newsletter-5192138?e=[UNIQID]#4).
- Ernaux, Annie (2022). *Lata*. Wołowiec: Wydaw. Czarne.
- EUA (2022). *EUA suspends membership of 14 Russian universities following statement by university leaders* [online]. European University Association [dostęp: 26.08.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.eua.eu/news/842:eua-suspends-membership-of-12-russian-universities-following-statement-by-university-leaders.html>.
- Given, Lisa M., ed. (2008). *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. Los Angeles; London; New Delhi; Singapore: SAGE.
- Hall, Edward T. (2001). *Poza kulturą*. Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN.
- IFLA (2022). *IFLA Statement on Ukraine* [online]. International Federation of Libraries and Associations [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.ifla.org/news/ifla-statement-on-ukraine/>.

- IFLA (2022a). IFLA response to the situation in Ukraine [online]. International Federation of Libraries and Associations [dostęp: 26.08.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.ifla.org/news/ifla-response-to-the-situation-in-ukraine/>.
- IFLA (2022b). IFLA Strategy 2019–2024 [online]. International Federation of Libraries and Associations [dostęp: 26.08.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.ifla.org/strengthen-the-global-voice-of-libraries/>.
- Jäger, Siegfried (2001). Discourse and Knowledge: Theoretical and Methodological Aspects of a Critical Discourse and Dispositive Analysis. In: *Methods of Critical Discourse Analysis*. Ed. by R. Wodak & M. Meyer. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE, pp. 32-62.
- Konieczna, Jadwiga, red. (2017). *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszłość i teraźniejszość 1917-2017*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- KRASP (2022). *Apel do środowisk akademickich i elit intelektualnych w związku z agresją Rosji na Ukrainę* [online]. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich [dostęp: 26.08.2022]. Dostępny w WWW: https://www.krasp.org.pl/resources/upload/aktualnosci/2020-2024/Apel_do_srodowisk_akademick_i_elit_intelekt_Ukraina_2_03_22_new_link.pdf.
- LIBER (2022). *LIBER Statement on Ukraine* [online]. Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://libereurope.eu/article/liber-statement-on-ukraine/>.
- LNB (2022). *Public Appeal to the World Community of Libraries Regarding the Solidarity Initiatives with the People of Ukraine* [online]. Latvijas Nacionālā Bibliotēka [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://lnb.lv/en/public-appeal-world-community-libraries-regarding-solidarity-initiatives-people-ukraine>.
- Mężyński, Andrzej (1992). Jeszcze raz o Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich. *Bibliotekarz*, nr 9, s. 20-24.
- MKRF (2022). *Деятели культуры России — в поддержку позиции Президента по Украине и Крыму* [online]. Министерство Культуры Российской Федерации [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: https://culture.gov.ru/press/news/deyateli-kultury-rossii-v-podderzhku-pozitsii-prezidenta-po-ukraine-i-krymu20171009103201/?sphrase_id=478643.
- NLA (2022). *Nordic Library Associations Condemn War in Ukraine* [online]. Nordic Library Association [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://upplysing.is/wp-content/uploads/2022/03/Nordic-library-associations-condemn-war-in-Ukraine.pdf>.
- O’Leary, Zina (2017). *The Essential Guide to Doing Your Research Project* (3rd ed.). London: SAGE.
- PAP (2022). *Putin podpisał ustawę o karach za „szerzenie dezinformacji”* [online]. Polska Agencja Prasowa [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1103696%2Cputin-podpisal-ustawe-o-karach-za-szerzenie-dezinformacji.html>.
- PCP (2022). *Обращение Российского Союза ректоров* [online]. Российский Союз Ректоров [dostęp: 26.08.2022]. Dostępny w WWW: <https://rsr-online.ru/news/2022/3/4/obrashenie-rossijskogo-soyuza-rektorov/>.
- RBA (2022). *Заявление Правления Российской библиотечной ассоциации* [online]. Российская библиотечная ассоциация [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: http://www.rba.ru/news/news_4792.html.

- SBP (2022). *Apel Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich dotyczący wykluczenia wszystkich rosyjskich organizacji i bibliotek z Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich IFLA* [online]. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <http://www.sbp.pl/arttykul/?cid=24168&prev=260>.
- UBA (2022). *The Appeal of the Ukrainian Library Association to IFLA President and Governing Board and IFLA Members* [online]. Українська бібліотечна асоціація [dostęp: 13.03.2022]. Dostępny w WWW: <https://ula.org.ua/en/>.
- UBA (2022a). *The Second Appeal of the Ukrainian Library Association to IFLA President and IFLA Governing Board* [online]. Українська бібліотечна асоціація [dostęp: 17.03.2022]. Dostępny w WWW: https://ula.org.ua/resursy/dokumenty-uba?fbclid=IwAR3Iuk6VYOx9lN_5_H0_o4eqkhjHuXNmSX3w6a18qoW-2N4J4oF-1CodkbJQ.
- Wodak, Ruth; Meyer, Michael, ed. (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 27 sierpnia 2022 r.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2022 z. 3
PL ISSN 0033-202X

O BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH (GŁÓWNIIE AKADEMICKICH) W OKRESIE PANDEMII I PO JEJ USTANIU

Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra. Red. nauk. Anna Gogiel-Kuźmicka, Elżbieta Kierejczuk. Białystok: Politechnika Białostocka. Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, 2022, 223 s., ISBN 978-83-67185-22-6

Książka *Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra* jest zbiorem artykułów podsumowujących konferencję zorganizowaną pod tym samym tytułem przez Bibliotekę Politechniki Białostockiej w dniach 9-10 września 2021 r. Była to konferencja jubileuszowa zorganizowana z okazji 70. rocznicy powstania Biblioteki, dlatego całość otwiera tekst poświęcony historii Biblioteki PB. Publikacja jest dostępna na stronie wydawcy (<https://pb.edu.pl/oficyna-wydawnicza/publikacje/>) w formie ebooka (w formacie pdf)¹.

Redaktorki książki podzieliły zamieszczone w niej teksty na trzy części, a więc zgodnie z układem tematycznym konferencji. W pierwszej części, pt. „Organizacja i zadania bibliotek” zamieszczono osiem artykułów, w części pt. „Biblioteki w służbie nauki” znalazły się cztery artykuły, a w części zatytułowanej „Współczesny bibliotekarz – zadania, kompetencje” umieszczono trzy kolejne teksty.

¹ Na odwrocie strony tytułowej znajdują się dwa numery ISBN. Jeden dotyczy wersji e-bookowej, drugi zaś to „zwykły” ISBN odnoszący się do wersji drukowanej. Wydawca potwierdził, że wersja drukowana również się ukazała, jednak w momencie powstawania niniejszej recenzji wersja papierowa nie była jeszcze dostępna w ramach egzemplarza obowiązkowego, stąd w powyższym opisie bibliograficznym podany został numer ISBN wersji e-bookowej.

Otwierający pierwszą część książki artykuł Danuty Szewczyk-Kłós i Doroty Wierzbickiej-Próchniak z Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego może być od strony praktycznej szczególnie interesujący dla osób zajmujących kierownicze stanowiska w bibliotekach akademickich. Informuje bowiem o zmianach w strukturze organizacyjnej Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego i nowych polach działalności, jakie w ostatnich latach otworzyły się przed pracownikami tej biblioteki. Zmiany te z jednej strony, wynikały z potrzeby dostosowania działalności do zapisów nowej ustawy prawo o szkolnictwie wyższym i innych przepisów, z drugiej zaś, spowodowane były koniecznymi zmianami w funkcjonowaniu biblioteki w okresie pandemii.

Istotna jest tu uwaga dotycząca działań biblioteki na polu digitalizacji. Zrozumiałe jest, że w okresie pandemii, z powodu restrykcji epidemicznych i ograniczeń w dostępie do budynku biblioteki, wzrosło zainteresowanie dostępem do zasobów cyfrowych. Nie skutkowało to jednak tylko przyrostem wskaźników wykorzystania zasobów cyfrowych, już wcześniej oferowanych przez bibliotekę, i zwiększeniem liczby pobrań. Miało to także wpływ na prace oddziału zajmującego się digitalizacją. O ile więc wcześniej podstawowymi zadaniami w tym zakresie było zasilanie Śląskiej Biblioteki Cyfrowej i rozwój uczelnianego repozytorium, to w czasie pandemii przed nowo utworzoną pracownią digitalizacyjną stanęły nowe zadania, a przede wszystkim przygotowywanie wersji cyfrowych fragmentów podręczników akademickich i artykułów czasopism na potrzeby bieżącej dydaktyki. Autorki piszą więc wprost o „wymuszonej pandemią przyspieszonej cyfryzacji” (s. 24) i zastrzegają, że wszystko odbyło się z poszanowaniem zapisów ustawy o prawie autorskim. W końcu dowodem umiejętności szybkiego i elastycznego reagowania w wyjątkowych sytuacjach było stworzenie Wirtualnej Czytelni Uniwersytetu Opolskiego, której działalność zakończyła się po przejściu kolejnych fal pandemii wymuszających pracę w trybie online.

Kolejny artykuł autorstwa Lilianny Nalewajskiej z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie dotyczy coraz wyraźniej obserwowanego w polskiej praktyce akademickiej procesu umiędzynarodowienia uczelni, co przede wszystkim objawia się stopniowo rosnącym odsetkiem studentów zagranicznych w ogólnej liczbie osób podejmujących studia w Polsce. Uniwersytet Warszawski jest wśród polskich uczelni wyższych szkołą najbardziej zaawansowaną w procesie internacjonalizacji, więc doświadczenia zebrane przez autorkę i innych pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie będą w tym zakresie bez wątpienia cenne. Autorka, pisząc o potrzebie większego włączenia bibliotek w proces internacjonalizacji poszczególnych uczelni, słusznie zwróciła uwagę, że dostosowywania działalności bibliotek uczelnianych do potrzeb studentów z zagranicy nie należy sprowadzać tylko do odpowiedniego profilowania zbiorów biblio-

tecznych zgodnie z ich oczekiwaniami. Potrzebne są bowiem szersze działania, których istotnym celem powinno być podniesienie międzykulturowych i językowych kompetencji pracowników bibliotek uczelnianych.

Następny artykuł także w pewnym stopniu dotyczy kompetencji pracowników bibliotek uczelnianych. O ile jednak uwagi L. Nalewajskiej miały w odniesieniu do bibliotekarzy akademickich charakter postulatywny, to w artykule Danuty Stawińskiej z Biblioteki Kampusowej Uniwersytetu Szczecińskiego znalazła się już ocena pracowników bibliotek. I ta ocena – najogólniej mówiąc – nie jest najlepsza. Autorka twierdzi bowiem, że bibliotekarze, a zwłaszcza ci powyżej 45 roku życia, nie nadążają za technologicznymi wyzwaniem współczesnego świata. Pisze Stawińska, że „zjawisko wykluczenia cyfrowego jest dość powszechne” w grupie zawodowej bibliotekarzy akademickich (s. 49), co ma wynikać z bariery mentalnej i z braku chęci i umiejętności korzystania z oprzyrządowania i oprogramowania. W konsekwencji, według autorki, można dostrzec wyraźne różnice w kwestii sprawności informatycznej i informacyjnej „między pracownikami biblioteki a jej użytkownikami” – oczywiście na niekorzyść tych pierwszych (s. 49). Krytyczna ocena pracowników bibliotek uczelnianych byłaby szczególnie frasująca, gdyby te uwagi były bardziej zobiektywizowane, a na poparcie swoich ocen autorka przedstawiłaby jakieś dane badawcze. Tymczasem podstawą do uwag krytycznych są, jak czytamy „własne doświadczenia, opinie użytkowników czy stereotypy funkcjonujące w opinii publicznej” (s. 48). Danymi badawczymi, które mogłyby służyć pomocą przy ocenie pracowników bibliotek naukowych, są np. dane dostępne na stronie projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek w części dotyczącej bibliotek naukowych. Z tych analiz wynikać mogłyby raczej pozytywne wnioski w kwestii oceny pracowników bibliotek naukowych. Oto na przykład przez dwie ostatnie dekady, gdy te dane w ramach AFBN są gromadzone, znacząco wzrósł odsetek osób z wyższym wykształceniem zatrudnionych w bibliotekach naukowych. W kategorii „pracownicy z wyższym wykształceniem bibliotekarskim jako procent ogólnej liczby pracowników działalności podstawowej” ten odsetek wzrósł w tym czasie z nieco ponad 40 do ponad 70%. Wskaźnik ten rósł również w kategorii „pracownicy z innym wyższym wykształceniem jako procent ogólnej liczby pracowników działalności podstawowej”². Ale nawet, jeśli to, co znalazło się w tekście D. Stawińskiej, jest nazbyt subiektywne, to na pewno intrygujące i skłaniające do refleksji. W trakcie lektury artykułu pojawiają się wątpliwości, czy krytyczne uwagi w odniesieniu do zawodowej grupy bibliotekarzy akademickich są zasłużone i czy w ogóle obecny w tekście pesymizm jest uzasadniony, ale przestroga autorki, że „kłopoty są tylko

² Analiza Funkcjonowania Bibliotek Naukowych – wskaźniki efektywności i dane statystyczne [online]. Dostępny w WWW: <https://afb.sbp.pl/afb/wyniki-badan/>.

kwestią czasu" (s. 49) na pewno skłania do zastanowienia i zachęca do dyskusji.

W kolejnym artykule autorki Dorota Buzdygan i Maria Pietrukowicz z Biblioteki Politechniki Krakowskiej przedstawiły wyniki badania, którego celem było sprawdzenie obecności i dostępności zasobów cyfrowych na stronach 131 bibliotek polskich uczelni publicznych. Zanim jednak autorki badania wzięły pod uwagę to konkretne zagadnienie, sprawdziły wstępnie, jak wygląda kwestia dostępności serwisu biblioteki uczelnianej na stronie głównej uczelni. Okazało się zatem, że na stronach głównych 61% polskich uczelni publicznych znajduje się łącze do biblioteki uczelnianej, wystarczy więc wykonać jeden ruch, żeby przejść do serwisu tamtejszej biblioteki głównej. Natomiast w przypadku 39% uczelni łącze do biblioteki uczelnianej jest gdzieś głębiej „schowane” w strukturze strony³. To nie jest wynik niepokojący, ale z pewnością dający do myślenia. Mogę więc tylko z satysfakcją stwierdzić, że moja uczelnia w tej kategorii opisywanego badania należy do pierwszej (domyślnie tej lepszej) grupy, a link do serwisu biblioteki uczelnianej zajmuje drugą pozycję w górnym menu głównej strony uczelni. Ja bym jednak z tego faktu i z wyników badania w tym punkcie nie wyciągał wniosku, jaki wyciągnęły autorki, że w tych szkołach wyższych, gdzie ze strony uczelni bezpośredni link prowadzi do strony biblioteki, „rola biblioteki w działalności uczelni jest postrzegana jako znacząca”, a w tych szkołach (głównie pedagogicznych i wojskowych), których strony nie odsyłają bezpośrednio do bibliotek uczelnianych, może to „świadczyc o mniejszej ich roli” (s. 59-60). To zresztą nie jest problem, bo z pewnością pracownicy i studenci uczelni potrafią dotrzeć do strony głównej swojej biblioteki uczelnianej, korzystając z bezpośredniego łącza, bez potrzeby wchodzenia wstępnie na stronę uczelni. A ci, którzy jednak tak robią, to raczej przypadkowi internetowi „wędrownicy”.

Generalnie wyniki badania D. Buzdygan i M. Pietrukowicz są zadowalające. Oto bowiem 99% serwisów bibliotek uczelnianych daje dostęp do jakiegoś rodzaju zasobów elektronicznych (baz pełnotekstowych, bibliotek cyfrowych, baz wiedzy itp.), a nieco ponad połowa z tych bibliotek udostępnia dodatkowo narzędzia do zbiorczego przeszukiwania prezentowanych baz. Budujące jest też, że biblioteki uczelniane w zdecydowanej większości, oprócz zapewnienia pracownikom i studentom dostępu

³ Na stronie jednej spośród przebadanych 131 wyższych szkół publicznych nie znaleziono żadnego łącza do strony biblioteki uczelnianej. Wniosek taki, że dana uczelnia może w ogóle nie mieć biblioteki, byłby oczywiście zbyt pochopny. Szkoła wyższa nie może bowiem nie mieć biblioteki, bo nie pozwala na to ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym. Trudno też podejrzewać, że biblioteka publicznej szkoły wyższej nie ma strony internetowej. Zatem brak dostępu do strony WWW biblioteki w tym jednym przypadku świadczyłby raczej albo o chwilowym wyłączeniu strony biblioteki, albo o tym, że strona uczelni była w fazie „under construction”.

do zewnętrznych baz, tworzą też własne zasoby – przede wszystkim lokalne biblioteki cyfrowe i uczelniane repozytoria – a także pośredniczą w dostępie do cyfrowych wersji publikacji z lokalnych wydawnictw uczelnianych.

Artykuł Agnieszki Bartuzi z Biblioteki Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi w Puławach przedstawia zasadniczo historię puławskich zbiorów, poczynając od powołania w latach 60. XIX w. Instytutu Politechnicznego i Rolniczo-Leśnego w Nowej Aleksandrii⁴, następnie Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa, a po odzyskaniu niepodległości Państwowego Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa. Znajdujemy więc tu najważniejsze informacje o rozwoju puławskiej Biblioteki, początkowo jako części wyższej szkoły zawodowej, a potem już placówki naukowej w dziedzinie rolnictwa i leśnictwa, ale bez zadań dydaktycznych. Z pewnego punktu widzenia najciekawsze jest jednak to, co znajduje się w końcowej części artykułu i dotyczy zbiorów po dawnej Centralnej Bibliotece Rolniczej w Warszawie. Przypomnijmy zatem, że od 1955 r. Centralna Biblioteka Rolnicza przez ponad 60 lat mieściła się w eksponowanej lokalizacji na Krakowskim Przedmieściu w Warszawie, tuż przy Placu Zamkowym i była jedną z czołowych bibliotek naukowych w kraju. Przez kilka dziesięcioleci CBR miała swoje oddziały w Bydgoszczy (do 2004 r.) i w Puławach. Jednak w 2019 r. nastąpiła istotna zmiana oznaczająca zamknięcie warszawskiego okresu w historii tej biblioteki. Otóż podjęto wówczas decyzję o powołaniu Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi. Instytut mieści się w tym samym miejscu, co wcześniej CBR, a więc przy Krakowskim Przedmieściu 66, ale już bez biblioteki. Początkowo CBR stała się częścią tego instytutu, ale w następnym roku zdecydowano, że zbiory CBR zostaną przewiezione do Puław i w ten sposób działalność biblioteczna będzie tam kontynuowana pod nazwą Centralna Biblioteka Rolnicza NIKIDW w Puławach. Decyzja, by księgozbiór liczący blisko 180 tys. woluminów przewieźć ze stolicy do ośrodka regionalnego i połączyć z księgozbiorem dawnej filii o podobnej wielkości, pomijając jej celowość, oznaczała trudne zadanie logistyczne i organizacyjne. Artykuł A. Bartuzi kończy się jednak w tym szczególnie ciekawym momencie, co jest zrozumiałe, bo sprawy się toczą. Dowiadujemy się więc tylko, że „warszawski” księgozbiór został w Puławach „umieszczony w tymczasowych magazynach” (s. 82). Pozostaje więc tylko mieć nadzieję, że okres tymczasowości – jak to, niestety, często bywa – nie będzie trwał zbyt długo.

Kolejny artykuł, Marcina Pędicha, dotyczy tzw. wykluczenia bibliotecznego, rozumianego analogicznie jako bardziej ogólne zjawisko wy-

⁴ W połowie XIX w. rosyjskie władze zaborcze zdecydowały o zmianie nazwy Puław na Nowa Aleksandria.

kluczenia społecznego. Mimo zasadniczej tematyki recenzowanego tomu autor nie ograniczył opisu tego zjawiska do kontekstu bibliotekarstwa naukowego i potraktował je w sposób bardziej ogólny. W abstrakcie poprzedzającym zasadniczy artykuł znalazło się intrygujące stwierdzenie, iż na biblioteki wywierane są naciski „zmierzające do ograniczenia czytelnikom dostępu do treści, których nie pochwała taka czy inna grupa” (s. 85). Krótkie zdanie z abstraktu jest zazwyczaj zapowiedzią tego, co w rozwinięciu znajduje się w głównej części publikacji. Można jednak powiedzieć, że tym razem (na szczęście?) tak nie było. Owszem, autor powraca dalej do stwierdzenia, że pojawia się w bibliotekarstwie, także polskim, problem wywierania nacisku na bibliotekarzy, by ci usuwali ze zbiorów niektóre tytuły. Jednak nie zostało to jakoś istotnie rozwinięte i poparte przykładami, co pozwala mieć nadzieję, że cenzura biblioteczna owszem bywa spotykana, ale problemem systemowym raczej nie jest. Takie osobliwe sytuacje mają oczywiście miejsce i czasem w doniesieniach z bibliotek i literaturze bibliotekoznawczej pojawiają się informacje o próbach wpływania na lokalną bibliotekę w kwestii ograniczenia dostępu do publikacji uznawanych za niewłaściwe ze względów obyczajowych lub politycznych. Zrozumiałe, że w takich sytuacjach używa się niekiedy złowieszczonego terminu „cenzura biblioteczna”, ale nie ma raczej podstaw, by to uogólniać i traktować jako zjawisko o nasilającym się charakterze.

Autor pisze więc generalnie o wykluczeniu bibliotecznym jako zjawisku, które na pewno szerokiego zasięgu nie ma, ale które może się pojawiać i któremu można też zapobiegać. Dlatego najczęściej używa trybu warunkowego, pisząc o tym, że pewne grupy osób, w różnym wieku, różnej płci, o różnym statusie materialnym, o różnej kondycji psychofizycznej, nie tyle mają, co mogą mieć utrudniony czy uniemożliwiony dostęp do pomieszczeń bibliotecznych, bibliotecznych usług i bibliotecznych zbiorów. Dlatego też przedstawia propozycje, jak zapobiegać sytuacjom, kiedy z przyczyn mniej lub bardziej obiektywnych wykluczenie biblioteczne różnych kategorii osób zainteresowanych korzystaniem z biblioteki mogłoby się pojawiać.

Prawie każdy artykuł w tej książce w jakimś stopniu nawiązuje do pandemii COVID-19, znacząco wpływającej także na działalność bibliotek. Zauważyć więc warto, że te referaty konferencyjne, które potem przybrały formę artykułów w recenzowanym tomie, a które bardziej konkretnie mówiły o rozwiązaniach przyjętych w bibliotekach na czas pandemii, nie były wówczas jedynie świadectwem historycznym. Konferencja Politechniki Białostockiej odbywała się bowiem we wrześniu 2021 r., a więc w czasie, gdy pandemia jeszcze nie uległa osłabieniu i nadchodziła jej czwarta fala. Dlatego te uwagi nie były tylko relacjami czy sprawozdaniami, mogły także dostarczyć wskazówek, co biblioteki w kolejnych falach mogą robić i jakie rozwiązania profilaktyczne i usprawniające funkcjonowanie

w trudnym czasie zastosować. Taki też charakter ma artykuł Ireneusza Bojanowskiego z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego. Autor poinformował więc o rozwiązaniach przyjętych przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego i biblioteki wydziałowe, mających na celu z jednej strony, umożliwienie pracownikom Biblioteki świadczenie pracy w sytuacji kryzysowej – także w trybie online, z drugiej zaś strony, ułatwiających obustronną komunikację biblioteki z czytelnikiem i dostarczanie nowych, do tej pory niestandardowych usług. Podobnie, jak we wcześniej omówionej relacji z Biblioteki Uniwersytetu Opolskiego, także w tym artykule pojawia się informacja, że w okresie pandemii znacząco wzrosła aktywność pracowników biblioteki na polu udostępniania zbiorów cyfrowych, a zwłaszcza w ramach usługi „skanowanie na życzenie”.

Pierwszą część książki, dotyczącą organizacji i zadań bibliotek, zamyka artykuł Kingi Żmigrodzkiej-Ryszczuk z Biblioteki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Tak jak we wcześniej omówionym artykule D. Buzdygan i M. Pietrukowicz również w tym tekście przedstawione zostały wyniki badania bibliotek polskich uczelni publicznych, ale tym razem było to badanie ankietowe. Dotyczyło ono rozwiązań przyjętych przez biblioteki, by usprawnić i zrationalizować świadczenie usług bibliotecznych w czasie pandemii. Na pytania ankiety odpowiedziało 60 bibliotek, a więc nieco mniej niż połowa wszystkich bibliotek uczelni publicznych. Ankieta m.in. wykazała, że jednym z ciekawszych rozwiązań przyjętym przez niektóre biblioteki na czas pandemii była decyzja, by jednak udostępniać na zewnątrz materiały (oprócz książek także czasopisma i dokumenty nieksiążkowe), które w normalnym trybie pracy nie podlegają wypożyczaniu. Oczywistym wynikiem badania były też deklaracje bibliotek, że w czasie pandemii wyraźnie wzrosło wykorzystanie kanałów komunikacji elektronicznej do kontaktu z użytkownikami. Może być tylko pewnym zaskoczeniem, że o ile Facebook jest w tym celu wykorzystywany dość często, to pozostałe media społecznościowe, wykorzystuje się wyraźnie rzadziej, a w czasie rosnącej popularności TikToka jako jednego z takich narzędzi⁵ żadna z ankietowanych bibliotek nie przyznała się do korzystania z tego medium.

W drugiej części recenzowanej publikacji zebrano artykuły opatrzone hasłem „Biblioteki w służbie nauki”. Tę część otwiera tekst Iwony Taborskiej z Biblioteki Wydziału Chemii UAM w Poznaniu, który dotyczy oceny parametrycznej jednostek naukowych w celu nadania im właściwej kategorii (a w efekcie przyznania odpowiedniej dotacji budżetowej) poprzez ocenę osiągnięć poszczególnych pracowników. Podstawowym kryterium w parametryzacji jest ocena dorobku publikacyjnego, co wymaga zgroma-

⁵ Zob. np. A. Lubińska: *TikTok jako instrument komunikacji marketingowej bibliotek*. „Przegląd Biblioteczny” 2021, z. 4, s. 521-544.

dzenia i uporządkowania informacji o publikacjach. W ten sposób otwiera się szerokie pole do działania dla bibliotekarzy, którzy dysponują umiejętnościami i narzędziami do gromadzenia i przekazywania standaryzowanych opisów bibliograficznych. Zasadniczo więc artykuł I. Taborskiej prezentuje Bazę Wiedzy UAM jako narzędzie służące do dokumentowania osiągnięć pracowników uczelni, w którego rozwijaniu partycypują też bibliotekarze uczelniani jako redaktorzy tej bazy, a jednym z ich zadań jest wprowadzenie do Polskiej Bibliografii Naukowej informacji o dorobku naukowym pracowników UAM.

Grzegorz Szczypa z Biblioteki Głównej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie również wskazuje na znaczącą rolę, jaką bibliotekarze uczelniani mogą i powinni odgrywać w procesie ewaluacji. Zasadniczo jednak skupił się w swoim artykule na etapie poprzedzającym stworzenie uczelnianej bazy wiedzy, a więc na etapie wyboru odpowiedniego systemu służącego do ewidencjonowania osiągnięć pracowników uczelni i tworzenia w ten sposób uczelnianej bazy wiedzy wspierającej parametryzację. Wcześniej systemem najczęściej wykorzystywanym przez biblioteki uczelniane w dokumentowaniu dorobku publikacyjnego (w tym także przez Bibliotekę UMCS) był poznański system Expertus. Nie spełniał on jednak wszystkich oczekiwań związanych ze wsparciem procesu ewaluacji, co w szczególności tłumaczy G. Szczypa, przez co zwrócono uwagę na konkurencyjne rozwiązania. Jednym z nich jest system Omega-PSIR stworzony przez informatyków z Politechniki Warszawskiej. I tak się składa, że opisana we wcześniejszym artykule Baza Wiedzy UAM oraz baza tworzona na potrzeby UMCS korzystają właśnie z warszawskiego systemu.

Również Baza Wiedzy Politechniki Białostockiej opisana w kolejnym artykule przez Annę Gogiel-Kuźmicką z Biblioteki Politechniki Białostockiej wykorzystuje w procesie ewaluacji system Omega-PSIR. Autorka, podobnie jak G. Szczypa, opisuje wymagania stawiane systemom wykorzystywanym w ewaluacji i najbardziej w tym celu przydatnym. Przedstawiając możliwości systemu Omega-PSIR autorka wyjaśniła powody zmiany dokonanej w Bibliotece Politechniki Białostockiej, polegającej na przejściu od jedynie bibliograficznej bazy publikacji uczelnianych prowadzonej w systemie bibliotecznym Aleph do rozbudowanego narzędzia ewaluacyjnego w postaci Bazy Wiedzy rozwijanej w zyskującym popularność systemie Omega-PSIR.

Część drugą recenzowanej publikacji zamyka artykuł Agnieszki Adamiec z Biblioteki Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, który dotyczy polityki otwartego dostępu do publikacji naukowych i danych badawczych realizowanej w SGGW. Zostały tu zaprezentowane wyniki badania ankietowego, które miało wykazać, na ile pracownicy naukowcy SGGW są zorientowani w kwestii polityki otwartego dostępu i jakie jest ich nastawienie wobec tej idei. Choć pozornie kontekst biblio-

teczny jest w tym artykule mniej widoczny, to bez wątplenia obecność tego tekstu w recenzowanym tomie jest logiczna i w pełni uzasadniona. Wszak w urzeczywistnieniu idei otwartego dostępu poprzez wymianę informacji naukowej, tworzenie baz wiedzy⁶ i repozytoriów istotną rolę odgrywają właśnie uczelniani bibliotekarze. Dlatego, po pierwsze, jak najbardziej zasadne było sprawdzenie gotowości pracowników naukowych do uczestnictwa w projektach nakierowanych na otwartą wymianę publikacji i danych, choćby po to, by w wyniku odpowiednich działań promujących tę ideę praca bibliotekarzy i ich zaangażowanie w tworzenie uczelnianych repozytoriów przynosiło pozytywne efekty i spotykało się z pozytywnym odzewem ze strony publikujących badaczy. Po drugie zaś, wniosek, jaki autorka wyciągnęła z wyników ankiety, mówi o potrzebie zorganizowania cyklu szkoleń uświadamiających naukowców w kwestii potrzeby i celowości realizowania polityki otwartego dostępu. A w organizacji i prowadzeniu tych szkoleń również znaczącą rolę odegrać powinni bibliotekarze uczelniani.

W ostatniej części książki, zatytułowanej „Współczesny bibliotekarz – zadania, kompetencje”, znalazły się trzy artykuły. Tę część otwiera artykuł dwojga autorów reprezentujących Centrum Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Lubelskiej – Katarzyny Weinper i Łukasza Tomczaka.

Ten artykuł jest idealnym łącznikiem pomiędzy II i III częścią książki. Ściśle bowiem wiąże się z tekstami zamieszczonymi w części drugiej, gdyż dotyczy pożądanych czy oczekiwanych kompetencji bibliotekarzy, którzy mają zadanie współtworzyć uczelniane repozytoria, rozwijać bazy wiedzy i zarządzać danymi badawczymi. Mowa więc o tzw. *data librarians*. W pierwszej części artykułu autorzy wskazali kompetencje, które powinien posiadać kandydat na stanowisko bibliotekarza zarządzającego danymi badawczymi. Można się zastanawiać, czy niektóre z wymienionych tu kompetencji, jak identyfikacja z miejscem pracy, stosowanie się do procedur, terminowość i wywiązywanie się z powierzonych zadań, umiejętność pracy w zespole czy kultura osobista nie są w sumie oczywiste i powinny charakteryzować każdego pracownika. Ale bez wątplenia te cechy zaliczone przez autorów do kompetencji twardych, jak orientacja w kwestii danych naukowych i metadanych, wyższa niż przeciętna sprawność informatyczna, znajomość języka angielskiego czy umiejętność kierowania zespołem i planowania pracy są kompetencjami oczekiwanymi od osób zatrudnianych jako bibliotekarze zarządzający danymi. Przedstawiony wykaz kompetencji może być więc przydatną wskazówką dla

⁶ Część pytań ankiety dotyczyła Bazy Wiedzy SGGW. Warto więc zauważyć, co podaje A. Adamiec, że ta baza również budowana jest z wykorzystaniem opisywanego we wcześniejszych artykułach systemu Omega-PSIR.

osób zajmujących się rekrutacją na stanowiska bibliotekarskie, a zwłaszcza przygotowujących ogłoszenia o możliwości podjęcia pracy na stanowisku *data librarian*. Następnie, w drugiej części tego tekstu, na przykładzie Centrum Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Lubelskiej, autorzy opisali, na czym może polegać współpraca *data librarians* z pracownikami uczelni w zakresie wsparcia przy deponowaniu materiałów w odpowiednich repozytoriach, przy składaniu projektów grantowych czy w prowadzeniu szkoleń.

W kolejnym artykule, pod prowokacyjnym tytułem „Akademia Liderów – strata czasu czy kuźnia talentów?“, Magdalena Rowińska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, po wstępie mówiącym ogólnie o roli i kompetencjach osób będących liderami, zajmujących stanowiska kierownicze w instytucjach czy kierujących różnymi zespołami przy realizacji projektów, przeszła do części zasadniczej, w której opisała przedsięwzięcie pod nazwą „Akademia Liderów” realizowane w Uniwersytecie Warszawskim w ramach uczelnianego Zintegrowanego Programu Rozwoju (ZIP). Cykl szkoleń pod nazwą „Akademia Liderów” M. Rowińska oceniła pozytywnie i wskazała na potrzebę jego kontynuacji dla kolejnych grup uczestników. Jednak na pytanie postawione w tytule artykułu nie odpowiedziała jednoznacznie. Z jednej więc strony, cytowała wypowiedzi uczestników programu, wskazujących korzyści, jakie dla swojej menedżerskiej aktywności odnieśli z udziału w programie. Z drugiej jednak strony, przyznała, że na ówczesnym etapie realizacji programu trudno wskazywać, jakie pozytywne efekty przyniesie to szkolenie dla kadry kierowniczej Biblioteki Uniwersyteckiej.

Artykułem zamykającym zrab główny książki jest tekst Justyny Stępień z Biblioteki Instytutu Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego. Umieszczenie tego artykułu tuż po tekście M. Rowińskiej jest jeszcze jednym dowodem, jak koncepcyjnie i w przemyślany sposób redaktorki tomu ułożyły jego zawartość, a więc tak, by przejścia między artykułami były płynne i z wyraźnym nawiązaniem tematycznym. Artykuł J. Stępień dotyczy bowiem tzw. *job craftingu*, co tłumaczy się jako modelowanie i projektowanie pracy. Jeśli więc wcześniej była mowa o rozwoju zawodowym i szkoleniach dla menedżerów bibliotecznych, to uwagi na temat projektowania pracy, by pracownicy odczuwali większą satysfakcję z realizowanych zadań, przejawiali większą inicjatywę i wykazywali większe w tę pracę zaangażowanie, powinny być bez wątpienia również jednym z tematów podczas szkoleń dla bibliotecznych liderów.

Na koniec jedna uwaga o charakterze formalnym. Otóż redaktorki tomu, chcąc zapewne nadać książce więcej cech właściwych recenzowanej publikacji naukowej, opatrzyły ją pewnymi dodatkowymi elementami aparatu naukowego. To nie było konieczne, bo książka wystarczająco broni się zamieszczonymi w niej artykułami, natomiast dodatki w postaci

indeksu słów kluczowych, spisu fotografii, rysunków i tabel wcale tej oceny nie poprawiają. Zwłaszcza indeks słów kluczowych wydaje się zbędnym i mało funkcjonalnym ozdobnikiem. Rozczaruje się bowiem ten, kto przyjmie, że zamieszczony na stronach 207-208 indeks, tak jak typowy indeks w książce naukowej (np. rzeczowy, osobowy, nazw geograficznych czy tytułowy), ma za zadanie odsyłać do wszystkich stron w książce, na których hasło indeksowe zostało użyte w każdej odmianie deklinacyjnej. Otóż nie. Indeks słów kluczowych w recenzowanej publikacji jest po prostu uporządkowanym alfabetycznie zestawieniem słów kluczowych podanych przez poszczególnych autorów pod abstraktami ich artykułów. Współcześnie bardzo często autorzy artykułów publikowanych w periodykach i pracach zbiorowych proszeni są, by zasadniczy tekst uzupełnić abstraktem i zestawem słów kluczowych. Zatem każdy autor, zgodnie ze swoimi przekonaniem i dokumentacyjnymi kompetencjami, wybiera i odpowiednio formułuje wyrażenia najlepiej w jego ocenie oddające treścią charakterystykę artykułu. Tak dobrane słowa (frazy) kluczowe korzystnie uzupełniają metadane artykułu, a zindeksowane w komputerowej bazie danych pomagają w uzyskaniu trafności wyszukiwania rzeczowego. Natomiast zbiór słów kluczowych w omawianej publikacji jest zbiorem cokolwiek chaotycznym i niekoniecznie przydatnym.

Już sam fakt, że w indeksie znalazło się tylko 48 wpisów, nasuwa myśl, że dla specjalistycznej, mającej 200 stron książki, w której znaleźć można liczne fachowe terminy i nazwy własne, to może być liczba zdecydowanie mała. Sam początek indeksu skłania do pytania, jaki sens miało umieszczenie w nim hasła „biblioteka”, które odsyła do... dwóch stron, kiedy w sposób oczywisty prawie każda strona w tej książce zawiera to słowo. Podobnie w indeksie pod literą P znalazło się hasło „pandemia”. Zrozumiałe jest, dlaczego wpis indeksowy odsyła wyłącznie do jednej strony. Ponieważ tylko jedna autorka wskazała to słowo jako kluczowe dla swojego artykułu. Z dokładnej lektury książki wynika jednak, że termin „pandemia” jest absolutnie kluczowy dla całej tej publikacji, gdyż większość autorów zwróciła uwagę na problemy działalności bibliotek w czasie pandemii COVID-19. Zatem klasyczny i funkcjonalny indeks powinien w tej kwestii odsyłać nie do jednej strony, ale do blisko 50. Podobna niedoskonałość indeksu objawiła się też w kwestii nazw własnych wyższych uczelni. Znalazło się mianowicie w tak przygotowanym indeksie – również pod literą P – hasło „Politechnika Lubelska”. Problem w tym, że Politechnika Lubelska to jedyna wymieniona z nazwy wyższa uczelnia uwzględniona w tym indeksie. A przecież opublikowane referaty mówią też o działalności bibliotecznej i informacyjnej w innych uczelniach, m.in. w Politechnice Krakowskiej, w Uniwersytecie Szczecińskim, Uniwersytecie Opolskim, Warszawskim, SGGW w Warszawie, UAM w Poznaniu czy UMCS w Lublinie. Ewidentnie większość autorów uznała, że nazwa reprezentowanej

przez nich szkoły wyższej nie jest istotnym słowem kluczowym dla ich referatu. Mniejsza o to, czy słusznie, czy niesłusznie. Ale umieszczony w publikacji indeks tak nieskoordynowanych słów kluczowych jest w takim razie narzędziem wątpliwie użytecznym.

Dyskusyjna przydatność materiałów uzupełniających zrab główny nie zmienia jednak pozytywnej oceny całej publikacji. Książka „Biblioteki naukowe – doświadczenia przeszłości, wyzwania jutra” jest ciekawym i na pewno przydatnym zestawem informacji i przemyśleń, potencjalnie interesującym zwłaszcza dla wymienianych tu często bibliotecznych redaktorów baz wiedzy, twórców repozytoriów cyfrowych, kadry kierowniczej bibliotek oraz pracowników działów informacji naukowej i informatyzacji. Tym bardziej, że akcenty historyczne wyraźnie tu ustępują zapowiedzianym w tytule „wyzwaniom jutra”. Choć na treść książki w istotny sposób miały wpływ okoliczności pandemiczne, to jednak temat ten nie zdominował całości. Książka ma więc walor przydatności dla osób organizujących pracę bibliotek naukowych zarówno w momentach kryzysowych, jak i w czasach niewymagających rozwiązań nadzwyczajnych. Materiał ten może być też pomocny osobom prowadzącym zajęcia na gdzieniegdzie jeszcze ocalałych studiach bibliotekoznawczych, co już teraz potwierdza niżej podpisany recenzent, prowadzący zajęcia m.in. właśnie na temat bibliotek naukowych.

Dariusz Grygowski

Uniwersytet Warszawski

Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

Tekst wpłynął do Redakcji 1 września 2022 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Warszawskie środowisko akademickie przygotowało księgę jubileuszową dedykowaną wybitnej bibliotekoznawczynie profesor Elżbiecie Barbarze Zybert z okazji 45-lecia jej pracy naukowej. Publikacja zawierająca 30 artykułów, zatytułowana *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury* (Kotowski, red. 2021), obok tekstów poświęconych Jubilatce, zawiera artykuły z różnych dziedzin z zakresu nauk społecznych i humanistycznych, m.in. biblio-

logii, muzeologii, historii, ochrony dziedzictwa kulturowego, autorstwa badaczy z Uniwersytetu Warszawskiego, a także innych polskich uczelni. W zamyśle redaktorów publikacji stanowią one próbę odzwierciedlenia szerokich zainteresowań naukowych i pasji badawczych Elżbiety Barbary Zybert. Z tekstów początkowej części tomu poświęconej badaczce wymienić można wykaz publikacji jej autorstwa (Dorota Grabowska), czy też analizę dorobku naukowego Jubilatki (Grzegorz Gmiterek, Adam Jachimczyk, Bartłomiej Włodarczyk, Jadwiga Woźniak-Kasperek). Wśród pozostałych artykułów znalazł się m.in. szkic Bożeny Koredczuk o komisjach bibliograficznych i bibliotekoznawczych z drugiej połowy XX i początków XXI w., zarys historii warszawskiego bibliotekoznawstwa akademickiego (Dariusz Grygrowski), rozważania na temat współczesnej koncepcji muzeologii (Dorota Folga-Januszewska), czy też studium o bibliofilstwie i zbiorach prywatnych autorstwa Anny Tokarskiej.

Tom esejów *Splendor i wiedza. Biblioteka królewska Stanisława Augusta* (Dzięcioł; Jakubowski, red. 2022) poświęcony został kolekcjonerskim pasjom króla Stanisława Augusta, wybitnego przedstawiciela oświecenia, wszechstronnie wykształconego, o szerokich zamiłowaniach kulturalnych. „Biblioteka królewska, uporządkowana wedle najwyższych, obowiązujących ówczesnie standardów naukowych, była jednym z największych księgozbiorów krajowych. Gromadzono w niej dzieła z każdej dziedziny – od historii politycznej, społecznej, ekonomii, prawa, po literaturę, nauki ścisłe, geografę, religioznawstwo, przy szczególnym uwzględnieniu rzadkich poloników” (s. 21) – tak scharakteryzowała królewską bibliotekę Angela Sołtys w otwierającym tom szkicu „*Rozwój geniuszu mojego narodu*”, czyli o oświeceniowym mecenacie Stanisława Augusta. W publikacji znalazły się teksty prezentujące dzieje księgozbioru, sposób opracowania, przechowywania (Alina Dzięcioł), opisujące historię gmachu biblioteki (Przemysław Wątroba). Osobne artykuły poświęcono zbiorom specjalnym królewskiej biblioteki, która znajduje się obecnie w Kijowie w Narodowej Bibliotece Ukrainy im. W.I. Wernadskiego – inkunabułom, rękopisom i innym, a także przechowywanemu w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie królewskiemu gabinetowi rycin.

Powstałe przy polskich towarzystwach naukowych ogólnych komisje bibliograficzne w drugiej połowie XIX w. były odpowiednikami europejskich towarzystw bibliograficznych i odegrały istotną rolę w rozwoju prac bibliograficznych i w mniejszym stopniu – bibliologicznych badań naukowych. Ich kontynuatorekami były też komisje powstałe w Polsce po II wojnie światowej. Jednej z nich poświęcona została monografia Bożeny Koredczuk *Badania nad książką, biblioteką i informacją w kręgu towarzystw naukowych. Komisja Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (1953-2003)* (Koredczuk, 2021). Część pierwsza książki ukazuje kontekst historyczny powstania europejskich towarzystw bibliograficz-

nych, bibliologicznych, bibliofilskich i polskich komisji bibliograficznych, zarysowuje ich historię, działalność, związane z nimi postaci. W części drugiej została szczegółowo przedstawiona działalność Komisji Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego działającej w latach 1953–2003 oraz jej znaczenie dla rozwoju polskiego bibliotekoznawstwa i bibliologii.

Monografia autorstwa Veslavy Osińskiej *Mapy nauki. Badania, potencjał oraz wyzwania w przykładach* (Osińska, 2021) przybliży zjawisko mapowania nauki, mające długą tradycję wywodzącą się z bibliometrii i naukometrii i cieszące się coraz większym zainteresowaniem w ostatnich dziesięcioleciach. „W odniesieniu do organizacji wiedzy (*knowledge organization*) ogólne znaczenie MN jest zbliżone do pojęcia analizy dziedzin (*domain analysis*). Mapowanie nauki w naukometrii najczęściej definiowane jest jako całościowy proces, w którym pozyskuje się niezbędne dane, następnie wizualizuje się je, aby ostatecznie przeprowadzić kompleksowe analizy” (s. 20). Rozdział pierwszy poświęcony został zagadnieniom teoretycznym oraz cechom rozpoznawczym map nauki. W kolejnych rozdziałach autorka opisuje warsztat projektowy map nauki oraz typologię analiz i wizualizacji nauki. Jeden z rozdziałów został poświęcony tekstowym mapom nauki. W ostatnim rozdziale autorka scharakteryzowała kategorie problemów, które towarzyszą tworzeniu map nauki w trakcie trwania całego procesu, od konceptualizacji do interpretacji wyników.

Jednym z celów badań o charakterze interdyscyplinarnym przedstawionych w monografii Anny Maj *Przemiany wiedzy w cyberkulturze. Badania nad kulturą, komunikacją, wiedzą i mediami* (Maj, 2021) było ukazanie szerokich kontekstów kulturowych i komunikacyjnych przemian wiedzy w cyberkulturze. Pierwsza część publikacji, poświęcona została tradycyjnym i współczesnym sposobom organizacji wiedzy, strategiom mentalnym i praktykom poznawczym wypracowanym w różnych epokach historycznych, ze szczególnym uwzględnieniem cyberkulturowych przemian kognitywnych i procesów ukazujących transformacje wiedzy pod wpływem technologii. W części drugiej, autorka omawia liczne wybrane konceptualizacje wiedzy pokazując wielowątkowość myślenia o danych, informacji i wiedzy. Ostatni rozdział publikacji „...przybliży sposoby rozumienia terminów *dane, informacja i wiedza* w badaniach nad kulturą, komunikacją i mediami w ujęciu węższym, prezentuje bowiem wybrane wątki we współczesnym medioznawstwie” (s. 18).

W kolejnym poradniku wydawnictwa Wiedza i Praktyka zatytułowanym *Nauka, zabawa i spotkania w bibliotece* (Bykowska & al., 2022) adresowanym do bibliotekarzy bibliotek publicznych i szkolnych przedstawiono sposoby przyciągnięcia do biblioteki czytelnika w każdym wieku, o różnorodnych potrzebach kulturalnych czy edukacyjnych. W książce znalazły się wskazówki i porady o różnym stopniu szczegółowości, co

daje wrażenie pewnego chaosu informacyjnego. Autorzy przedstawili pomysły działań, zajęć, aktywności skierowanych do dzieci, młodzieży, osób dorosłych, seniorów. Szczególnie interesujące wydają się pomysły, scenariusze zajęć, które zaprezentował w różnych częściach publikacji Paweł Marchel z Biblioteki Publicznej w Solcu Kujawskim. Poradnik zamyka rozdział poświęcony poradom w zakresie finansowania omawianych w książce działań bibliotecznych.

Wydawnictwo albumowe *Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym* (Baran & al., 2022) przygotowane w ramach obchodów 115-lecia powstania Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego Lublinie prezentuje wybrane 102 rękopisy z włączonej w 2020 r. do Narodowego Zasobu Bibliotecznego kolekcji najcenniejszych historycznych obiektów specjalnych Biblioteki. Prezentowane rękopisy pochodzą ze spuścizny po H. Łopacińskim, a ich zakres tematyczny obejmuje Lublin bądź Lubelszczyznę. Oprócz opisu bibliograficznego wraz z sygnaturą biblioteczną każda jednostka zawiera opis merytoryczny, także w języku angielskim. „Autorzy, pracownicy WBPL: Aleksander Baran, Grzegorz Figiel, Edyta Ścibor naszkicowali zasadniczy sens badanych dokumentów, a w przypadkach, w których było to możliwe – również kontekst historyczny i biograficzny, odnoszący się do przedstawionych zdarzeń i osób. Praca związana z krytyką zewnętrzną i wewnętrzną rękopisów niosła z sobą satysfakcję, jaką daje poznanie nietkniętych przez naukę źródeł historycznych, gdyż znaczna część analizowanych jednostek nie została jeszcze przebadana przez specjalistów i nie była wykorzystana w literaturze fachowej” (s. 10). Opisy uzupełniają reprodukcje manuskryptów.

W serii *Communicaire. Historia i Kultura Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego* ukazał się, jak to określił autor, Paweł Majewski, esej interpretacyjny zatytułowany *Mantykorą. Wczesna historia encyklopedii* (Majewski, 2022). „Przedmiotem analizy w tej książce będzie swoistość zarówno odzwierciedlenia, jak i organizowania rzeczywistości przez teksty encyklopedyczne. Jest bowiem oczywiste, że jej tekst odzwierciedla rzeczywistość inaczej niż tekst dzieła literackiego i organizuje tę rzeczywistość inaczej niż tekst kodeksu praw lub podręcznika do nauki jakiegokolwiek umiejętności” (s. 12-13). Rozdział pierwszy poświęcony został różnym aspektom przewijającego się w historii kultury europejskiej problemu ustanawiania relacji między słowami i rzeczami w umysłach ludzkich za pośrednictwem tekstu. Przegląd i analizę wybranych tekstów encyklopedycznych tworzonych w epokach przednowoczesnych, charakterystykę ich autorów, począwszy od Hipiasza z Elidy, przeprowadzone w oparciu o szerokie badania światowe oraz własne ustalenia i interpretacje badawcze autora monografii, zawiera rozdział drugi. Książkę kończy rozdział trzeci, analizujący fenomen opracowanej i wydanej w latach

1751-1772 *Encyklopedii albo słownika rozumowanego sztuk, nauk i rzemiosł* (*Encyklopedia Diderota*) i fundamentalnych zmian jakościowych w stosunku do jej poprzedników.

Powstała na bazie rozprawy doktorskiej autorki publikacja *Służba prasowa w resorcie obrony narodowej. Między potrzebami a możliwościami* (Lewińska-Krzak, 2021) jest jednym z nielicznych opracowań dotyczących komunikacji społecznej w służbach mundurowych. Pierwszy, najobszerniejszy rozdział przedstawia historyczne procesy powstawania i kształtowania się współczesnej wojskowej służby prasowej, w rozdziale drugim autorka szczegółowo omówiła przepisy prawa dotyczące służby prasowej Sił Zbrojnych RP do 2020 r. Oparty w największym stopniu na wynikach badań sondażowych przeprowadzonych przez autorkę wśród wojskowych i cywilnych pracowników jednostek wojskowych rozdział trzeci *Personel i wyposażenie komórek komunikacji społecznej* uzupełnia rozdział czwarty, w którym autorka podjęła próbę oceny działania służby prasowej z perspektywy występujących w niej barier i zakłóceń. Ostatni rozdział autorka poświęciła metodologii przeprowadzonych badań.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Baran, Aleksander; Figiel, Grzegorz; Ścibor, Edyta (2022). *Rękopisy z kolekcji Hieronima Łopacińskiego w Narodowym Zasobie Bibliotecznym*. Lublin: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego, 247 s, il. ISBN 978-83-86361-77-9.
- Bykowska, Małgorzata & al. (2022). *Nauka, zabawa i spotkania w bibliotece. Sprawdzone sposoby, jak przyciągnąć Czytelnika w różnym wieku*. Warszawa: Wiedza i Praktyka, 272 s., il. Nowoczesna Biblioteka 3.0. ISBN 978-83-8276-513-7.
- Dzięcioł, Alina; Jakubowski, Tomasz, red. (2022). *Splendor i wiedza. Biblioteka królewska Stanisława Augusta. Eseje*. Warszawa: Arx Regia. Wydaw. Zamku Królewskiego w Warszawie – Muzeum, 287 s., il. ISBN 978-83-7022-295-6.
- Koredczuk, Bożena (2021). *Badania nad książką, biblioteką i informacją w kręgu towarzysztw naukowych. Komisja Bibliologii i Bibliotekoznawstwa Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego (1953-2003)*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 506 s., il. ISBN 978-83-229-3761-7.
- Kotowski, Robert, red.; Grabowska, Dorota, współpr. (2021). *Wokół bibliotek i dziedzictwa kultury. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Elżbiecie Barbarze Zybort z okazji 45-lecia pracy naukowej*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 425 s., il. ISBN 978-83-65741-80-6.
- Lewińska-Krzak, Monika (2021). *Służba prasowa w resorcie obrony narodowej. Między potrzebami a możliwościami. Raport z badań*. Warszawa: Wydaw. Akademii Sztuki Wojennej, 253 s., il. ISBN 978-83-8263-148-7.
- Maj, Anna (2021). *Przemiany wiedzy w cyberkulturze. Badania nad kulturą, komunikacją, wiedzą i mediami*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 407 s. Media i Kultura; 2. ISBN 978-83-226-4012-8.

Majewski, Paweł (2022). *Mantykora. Wczesna historia encyklopedii*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 288 s., il. Communicare. Historia i Kultura. ISBN 978-83-235-5558-2.

Osińska, Veslava (2021). *Mapy nauki. Badania, potencjał oraz wyzwania w przykładach*. Toruń: Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 208 s., il. ISBN 978-83-231-4553-0.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 18 sierpnia 2022 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

SYGNAŁ ZE LWOWA ***

Marta Ponomarienko: *Wydawnicza działalność Lwiewskiej narodowej biblioteki Ukrainy imieni W. Stefanyka*. Lwów: 2021, Lwiewska narodowa naukowa biblioteka, s. 161. ISBN 978-966-02-9640-4.

Wśród głosów zaszokowanych wybuchem najświeższej wojny jest i ten ze Lwowa, odnoszący się do Biblioteki im. Stefanyka – dawniej im. Ossolińskich. To opis działalności bibliograficznej oraz wydawniczej, w ostatnich latach mocno zredukowanej, ale w wolnej Ukrainie odradzającej się nieco. Jak dalece oraz na jak długo?

Tego akurat obecnie nie dowiemy się szerzej, bo autorka, Marta Ponomarienko – u nas znana pod panińskim nazwiskiem Pateriga (bywała tu na konferencjach i spotkaniach) – już nie żyje. Książkę dokończyli współpracownicy oraz mąż. Ona tam kierowała działem informacyjno-bibliograficznym i była współautorką stosownych publikacji, a przy tym znała się na rzeczy; to są merytorycznie bardzo dobre materiały. W tym tomie sygnalizuje wywoławczo publikacje wydawane we Lwowie przez tę bibliotekę po 1940 r. w trzech różnych językach – rosyjskim, ukraińskim i polskim. Tematycznie natomiast przeważały edycje klasyków marksizmu. Innych materiałów było niewiele.

Swoistą atrakcją tej książki stanowią fotografie; to rzadkość. Nie wiadomo, które z osób na zdjęciach nadal żyją, ani które budynki jeszcze stoją. Trzeba mieć nadzieję, że możliwie liczne, bo to jednak Lwów a nie Kijów, ale tego nikt nie wie. W każdym razie ta ikonografia rejestruje stan mi-

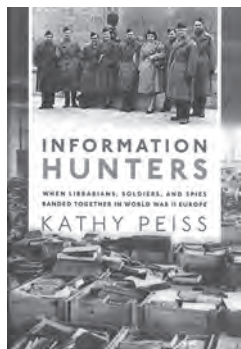
niony oraz ożywia relację. Są tam też zdjęcia autorki i jej rodziny, a także zespołów, z którymi pracowała.

Do 1941 r. nie było w tej bibliotece jednolitego katalogu, ponieważ biblioteka nie była scalona ani jednolita. Do wojny zaś wydano trzy książki: *W.I. Lenin*, inną – w 85 rocznicę śmierci Adama Mickiewicza, a ponadto jeszcze w pierwszą rocznicę wyzwolenia Ukrainy spod władzy Polski. Później opublikowano bibliografię miasta Lwowa za lata 1947-1980. Od 1972 r. biblioteka wydawała zbiory prac naukowych. Ale uwolnienie spod nacisków ideologicznych nastąpiło dopiero w 1990 r.

Pojawiło się ciekawe czasopismo własne *Zoria*, a potem *Bibliograficzni wisti*. Zaczęto wydawać materiały archiwalne, jak *Ukraińskie Karpaty*. Inne materiały to *Zycie Tołstoja* oraz *Rocznik emigracji polskiej*. Organizowano różne wystawy, w tym jedną bardzo głośną, bo połączoną z obroną pracownika.

Z początkiem 1941 r. pracowało tam 150 osób. Wybuch poprzedniej wojny spowodował wiele szkód. A kiedy władze sowieckie wróciły po wojnie do Lwowa nikt nie miał złudzeń, że będzie lepiej. Pozwalniano wielu specjalistów i zmieniono strukturę biblioteki na gorszą.

W 1956 r. przygotowano publikację *Iwan Franko* na 100-lecie urodzin. Potem w trzech językach wydano bibliografię *700 lat miasta Lwowa*. W tym samym czasie objęto tę bibliotekę powinnościami egzemplarza obowiązkowego z obszaru całego ZSRR. Od 1972 r. biblioteka miała własne wydawnictwo, a kierowali nim wyłącznie Ukraińcy lub Polacy. Natomiast do druku przyjmowano wyłącznie oferty recenzowane. Ale nakłady prezentowały się mizernie, a jakość poligraficzna była wyjątkowo kiepska. Cokolwiek jednak powiedzieć, ta biblioteka przecież funkcjonowała i to coraz lepiej.

RETROSYGNAŁ Z BERLINA *****

Kathy Peiss: *Information Hunters. When Librarians, Soldiers, and Spies Banded Together in World War II Europe*. New York Oxford University Press, 2020, 277 s. ISBN 9780-1909-44696.

Ta książka jest jakościowo pod każdym względem lepsza i wartościowsza. Autorka to profesor historii USA na Uniwersytecie w Pensylwanii. Podczas wojny, jak wiele innych osób, pływała do Europy książkom na ratunek. Jej wujek, prof. Ruben Peiss, robił to samo. Gromadził książki gdzie się dało – głównie w Portugalii, przede wszystkim niemieckie, zwłaszcza nazistowskie i stworzył sobie kolekcję wyjściową. Ale umarł młodo, więc ona potem to kolekcjonerstwo kontynuowała.

Po II wojnie 2 miliony obcych książek i czasopism w rozmaitych językach wylądowały następnie w Bibliotece Kongresu, w tym 180 tys. judaików odebranych z Europy. Bo po takiej wojnie totalnej wszystkie informacje uznano za narzędzia walki. Z jednej strony miało zatem miejsce łupienie piśmiennictwa żydowskiego, a z drugiej – nazistowskiego. I tu, i tu pomagali także Niemcy. Toczone dyskusje, czy oszczędzić książki skrajnie faszystowskie.

Świetne rozpoznanie przeprowadził MacLeish – w obronie przed faszyzacją i z wykorzystaniem książek jako źródeł informacji. Został potem dyrektorem Biblioteki Kongresu. Starano się chronić książki przed bombardowaniem oraz innymi formami zniszczeń. Jakkolwiek dewastacja Biblioteki Pruskiej w Berlinie aż takich emocji nie wywoływała.

Praca w bibliotekarstwie stawała się ryzykowna. W 1942 r. wysyłano ludzi do neutralnych miast w Europie. Bywały przerzuty nawet przez Tanger. Użyteczna okazała się niemiecka księgarnia w Lizbonie.

W dniu 25 sierpnia 1944 r. ludzie dotarli z książkami do Paryża. Śpiewano Marsylianę, przepytywano niemieckich jeńców. Ale straty w zbiorach były ogromne. Ujawniono większe zasoby zrabowanych książek polskich, rosyjskich oraz żydowskich. Potem obieg książek wzrósł, a piwnice były pełne księgozbiorów. Książki deponowano w piwnicach oraz w tunelach; bardzo dużo było książkowego czarnego rynku.

Powstała stosowna misja Biblioteki Kongresu, ale brakowało specjalistów. Głównym ośrodkiem przerzutu był Berlin. W 1945 r. marszałek Żukow zażądał zaostrzenia polityki antynazistowskiej. Zrobiono to jednak tylko w strefie sowieckiej; w innych częściowo, ale Amerykanie opowalili. W ogóle zaś pełno było książek lansujących przewagę białych, ale za to nikt nie chciał płacić.

Wysyp książek był wtedy niebywały, bo to wciąż były narzędzia walki. Biblioteka Rotszyldów była niby pod miejską kontrolą, ale budynek był dla niej za mały. A we Frankfurcie odnalezione zasoby selekcjonowali bibliotekarze niemieccy.

Przejęto magazyn I.G. Farben i częściowo uporządkowano, ale nie było prądu, węgla, ani światła. Za mało było personelu. Uczestniczyli w porządkowaniu Francuzi oraz Holendrzy, ale ci uznawali za swoje wszystko, co było po francusku. Zasoby żydowskie zwracano do Jerozolimy.

Pod koniec 1947 r. znaleziono 20 samochodów z książkami, a potem jeszcze 45 tys. książek. Z końcem 1948 r. przejęto ponad 3 mln książek. Z tego Instytut Żydowski przekazał 45% do Izraela, a 38% do USA. Do Wschodniej Europy nie wróciło nic.

Po wojnie poszukiwacze wybrali własne drogi. Wyjątkiem były mikrofilmy z Hiszpanii oraz z Włoch na potrzeby amerykańskie. Potem wojna napędziła wiele nowinek technicznych, już także komputerowych. Zimna wojna zahamowała postęp na jakieś 50 lat, a z czasem pojawiły się wąt-

pliwości co do prawnego umocowania konfiskaty książek nazistowskich oraz żydowskich.

Autorka niedokładnie wie co się działo. Wygląda, że armia sowiecka spłądowała księgozbiory na Dolnym Śląsku – dokładniej w Jeleniej Górze – i zostały tylko fragmenty. Po latach trudno to sprecyzować.

SYGNAŁY Z BRATYSŁAWY ***

Magda Petrjanošová (ed.): *Nové médiá a občianska participácia na Slovensku*. Bratislava: Veda, 2020, 134 s. ISBN 978-80-224-1847-8.

A oto bliżej współczesności. Czwórka słowackich psycholożek zabrała się za analizę reakcji publiczności na nowe media, które w końcu istnieją już ponad 20 lat. Pytanie, czy na Słowacji wszyscy mają do nich dostęp podobny/zbliżony i czy w sumie na tym polega demokracja.

Tam to teraz jest głównie Facebook i są próby nawiązywania stałej łączności. Z sugestią, że w trybie trójfazowym. Pierwsza faza ma polegać na tym, że internet całkowicie zmieni świat. Druga: że wytworzy digitalną przepaść. Trzecią zaś ma być bezkablony już dostęp online. Badania ujawniają, że z internetem nie radzą sobie osoby w wieku ponad 65 lat. A z młodych – niektórzy do 24 roku życia. Głównie Cyganie oraz osoby wykluczone z komunikacji z przyczyn fizycznych. A nie korzysta 4%.

W ujęciu ogólnym nie korzysta z internetu 48% uczniów szkół średnich, zaś aż 8% studentów. To wysoki odsetek absencji. A spośród małych dzieci większość spędza przy internecie 1-3 godziny dziennie. Z tego dla porozumienia się 70%, a dla gier online 54%. Ale trzeba dopowiedzieć, że próby badawcze były bardzo niskie.

Uczniowie drugich i trzecich klas szkół średnich mieli dostęp do własnych urządzeń w domu. Aktywizująco działały zainteresowania, lokalność treści oraz jej bliskość. Natomiast zniechęcająco – niska motywacja oraz nadmiar fałszywych sygnałów. Zdaniem badaczy, w szkołach średnich preferuje się zabawową funkcję mediów.

Ceniona jest bliskość oraz wizualność mediów. Dziewczęta wolą przekazy o modzie, chłopcy o sporcie i używa się telefonów mobilnych, bo te wszyscy mają przy sobie. Poza tym preferowane są przekazy tekstowe, a nie dźwiękowe.

Osobne rozpoznanie miało miejsce w środowisku Romów i to wśród kobiet oczekujących a poród. Ważny był dla nich bezpłatny charakter przekazu, bo to uboga grupa ludności. Chętnie przejmowały treści rozproszone, ale w ogóle odbiór był marny, bo nie mają internetu w domach.

Próbowano tworzyć lepszą atmosferę odbioru poprzez kontakty i zespoły dyskusyjne, ale z miernym skutkiem. Podpowiedź główna: pobudzić ciekawość i tworzyć relacje osobowe.

Konkluzja podstawowa – oni żyją w nędzy i prawie o niczym nic nie wiedzą. Z wykorzystaniem internetu to miały być funkcje oświatowa i adwokacka, ale kiepsko to wychodziło. Dominowały kontakty wśród swoich oraz nastawienia rozrywkowe. A bywały tam też opinie, że kto się aktywizuje, ten jest podejrzany. To ci co wierzą, że we wszystkim pomoże zagranica.

To takie skrajne okruchy, które słowackie absolwentki psychologii próbowały rozgryźć, ale to było bardzo trudne. Za dużo hamulców i przeszkód. Poza tym jest jeszcze uwaga specjalna: książki żyją razem z właścicielami. W tym przypadku właścicieli zabrakło.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 25 marca 2022 r.

SEMINARIA, WEBINARIA, SPOTKANIA

- Analiza Funkcjonowania Bibliotek – narzędzia, które ułatwią Ci pracę

27 czerwca 2022 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zorganizowało bezpłatne webinarium „Analiza Funkcjonowania Bibliotek – narzędzia, które ułatwią Ci pracę”, w którym wzięło udział 240 bibliotekarzy. Spotkanie na platformie Zoom poprowadziły Edyta Strzelczyk z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej oraz Magdalena Mrugowska z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy.

Celem webinarium była prezentacja narzędzi, które umożliwiają bibliotekom publicznym samodzielną analizę oraz interpretację wskaźników funkcjonalności wyznaczonych na podstawie gromadzonych corocznie danych statystycznych.

Na stronie projektu AFB <https://afb.sbp.pl/> jest dostępne sprawozdanie ze spotkania a także nagranie oraz prezentacje prowadzących webinarium.

Zachęcamy do korzystania z materiałów.

- XLI Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP

W dniach 9-10 czerwca 2022 r. w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej im. Emanuela Smołki w Opolu odbyło się XLI Spotkanie Zespołu ds. Bibliografii Regionalnej ZG SBP. Tematem była „Specyfika regionów – bibliografie i zbiory regionalne”. W spotkaniu brało udział ponad 40 przedstawicieli bibliotek publicznych, bibliotek pedagogicznych, Biblioteki Narodowej oraz innych typów bibliotek. Rozważano kwestie bibliografii i zbiorów regionalnych oraz ich rolę w dokumentowaniu niepowtarzalności poszczególnych regionów Polski. Omawiano i prezentowano różne typy zbiorów, od książek i czasopism po pocztówki, etykiety winiarskie i pieniądź zastępczy. Podkreślano potrzebę udostępniania unikalnych dokumentów w zasobach bibliotek cyfrowych. Uczestnicy dzielili się swoimi doświadczeniami w zakresie wykorzystywania regionalnych zasobów w działalności edukacyjnej, kulturalnej i promocyjnej bibliotek.

- IV Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy i Pracowników Bibliotek Muzealnych

W dniach 8-9 września 2022 r. w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyła się IV Ogólnopolska Konferencja Bibliotekarzy i Pracowników Bibliotek Muzealnych. W tym roku po raz pierwszy konferencja trwała dwa dni, w trakcie których miała miejsce wymiana doświadczeń, dyskusje i nawiązywanie przyjaźni. 18 referatów, ukazujących zupełnie inne oblicze zbiorów specjalnych w bibliotekach, 51 instytucji kultury i 79 uczestników – to bilans Konferencji zorganizowanej przez Zamek Królewski w Warszawie-Muzeum oraz Sekcję Bibliotek Muzeów, Galerii i Instytucji Kultury przy Zarządzie Głównym SBP. Uczestnicy zastanawiali się nad statusem książki oraz bibliotecznych zbiorów specjalnych w muzeum oraz konsekwencjami prawnymi i organizacyjnymi z nimi związanymi. Jednocześnie bibliotekarze opowiadali o swoich największych skarbach oraz o nieco innym podejściu bibliotek muzealnych do pojęcia „zbiory specjalne”, które uzależnione jest m.in. od profilu oraz specyfiki instytucji muzealnej.

- Jak wykorzystać potencjał danych AFB – badanie funkcjonalności i wpływu bibliotek

Dnia 12 września 2022 r. odbyło się realizowane w ramach projektu AFB seminarium „Jak wykorzystać potencjał danych AFB – badanie funkcjonalności i wpływu bibliotek”, w którym wzięło udział 160 osób – dyrektorzy i bibliotekarze z wszystkich typów bibliotek oraz zaproszeni goście.

Seminarium odbywające się w formule online, podzielone zostało na dwie części. Pierwsza z nich, rozpoczęła się od powitania uczestników przez dr Barbarę Budyńską, przewodniczącą SBP. W krótkim wystąpieniu podkreśliła, jak cenne jest wykorzystywanie przez biblioteki wszystkich typów jednolitych metod i narzędzi do systematycznej oceny ich pracy wypracowanych w projekcie AFB. Zwróciła też uwagę na ogromną wartość wyników analiz statystycznych w działalności bibliotek oraz w działalności Stowarzyszenia skierowanej do nich.

Prelegenci zabierający głos w tej części seminarium, skupili się na przedstawieniu przykładów praktycznego wykorzystania wskaźników funkcjonalności w bibliotekach publicznych, naukowych i pedagogicznych oraz zaprezentowaniu przykładów wpływu analizy wskaźników funkcjonalności na działanie bibliotek. Małgorzata Domagała z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze wystąpiła z referatem *Profilaktyka – Diagnoza – Wsparcie : AFB w praktyce bibliotecznej*. Przedstawiła m.in. wybrane przykłady wykorzystania wskaźników funkcjonalności, w tym wskaźnika satysfakcji użytkowników bibliotek. Zaprezentowała raport z badań prowadzonych w bibliotece w ramach projektu AFB, podała szereg przykładów działań promujących projekt w środowisku (np. seminaria powiatowe). Wskazała też inne ciekawe przykłady wykorzystania zasobów AFB (np. w pismach do władz samorządowych z informacjami dotyczącymi funkcjonowania bibliotek, opiniach odnośnie zamiaru łączenia bibliotek z domami kultury, listach gratulacyjnych związanych z jubileuszami bibliotek) czy wsparciu instruktorów w rozwiązywaniu bieżących problemów (poprzez porównanie funkcjonowania bibliotek z placówkami działającymi w podobnych warunkach w podregionie zielonogórskim, województwie lub kraju, z uwzględnieniem wszystkich lub tylko wybranych wskaźników funkcjonalności).

Jolanta Sobiłga z Biblioteki Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach w wystąpieniu zatytułowanym *Analiza zmian ustroju bibliotek za pomocą wskaźników funkcjonalności* skupiła się na porównaniu wybranych wskaźników dotyczących zbiorów i usług analogowych oraz elektronicznych w latach 2013-2020. W podsumowaniu stwierdziła, że od roku 2020 nastąpił zdecydowany rozwój procesów bibliotecznych w formie elektronicznej, zarówno w zakresie ilościowego stanu zbiorów, jak i usług bibliotecznych. Według prelegentki proces zastępowania tradycyjnych źródeł informacji oferowanych przez biblioteki źródłami w formie cyfrowej wydaje się być nieuchronny.

O możliwości wykorzystania danych AFBN przez dyrektorów bibliotek mówili: Dawid Kościwicz z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Edyta Strzelczyk z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej oraz Sandra Szczepanowska z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu. Praktyczne aspekty prezentowane były przez prelegentów z dwóch perspektyw: konsultanta i zastępcy dyrektora biblioteki – uczestnika projektu (Formularze i wskaźniki AFBN jako narzędzie

zarządzania biblioteką) oraz konsultanta i ankietera (Formularze – zmiany wartości w pandemii – widoczne szczególnie w usługach i korzystaniu z biblioteki). W referacie pojawiły się też wnioski po pandemii dotyczące funkcjonowania biblioteki naukowej (sformułowane w oparciu o doświadczenia Biblioteki UEW).

Wskaźniki mierzące poziom wykorzystania zasobów i usług bibliotecznych na przykładzie biblioteki pedagogicznej omówiła Mariola Szymczak z Centrum Rozwoju Edukacji Województwa Łódzkiego w Skierniewicach, Biblioteki Pedagogicznej w Skierniewicach. Podczas wystąpienia zaprezentowała przykłady praktycznego wykorzystania wskaźników służących pomiarowi poziomu wykorzystania zasobów biblioteki i aktywności związanej z realizacją usług bibliotecznych (wskaźniki i dane statystyczne do ich wyliczenia, wizualizacja danych, przedstawienie dobrych praktyk, sposoby wykorzystania).

Z referatem *Czy po pandemii COVID-19 użytkownicy powrócili do bibliotek?* wystąpiła Edyta Strzelczyk z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. W oparciu o metodologię i przykłady wykorzystania narzędzi do badania satysfakcji użytkowników przedstawiała odpowiedzi na pytanie postawione w tytule wystąpienia. Rozpoczęła od przedstawienia strat wynikających z pandemii, zaprezentowała funkcjonowanie bibliotek w kryzysie za pomocą wskaźników funkcjonalności, omówiła ofertę usług elektronicznych i zobrazowała nowe formy korzystania z usług bibliotecznych.

Ostatni z referatów, zatytułowany *W blokach startowych – badanie pilotażowe wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych* przedstawiała dr Magdalena Paul z Katedry Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego. Referentka rozpoczęła wystąpienie od zdefiniowania wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych, a następnie przedstawiła wyniki prac zespołu ds. badania wpływu bibliotek AFB SBP. W oparciu o doświadczenia badawcze zespołu scharakteryzowała badania pilotażowe, wskazała na co w ich trakcie należy zwracać uwagę i czego unikać. Przedstawiła też plany na najbliższą przyszłość, zakładające badania lokalne i ogólnopolskie.

W podsumowaniu seminarium dr Barbara Budyńska zapowiedziała jego kolejną edycję w roku 2023.

- Forum Młodych Bibliotekarzy

14. Forum Młodych Bibliotekarzy pod hasłem „Biblioteka w sercu” odbyło się na Śląsku w dniach 8-9 września 2022 r., gromadząc blisko 130 uczestników z całej Polski.

Pierwszy dzień zaplanowano w Zabrzu. Wydarzenie rozpoczęło się od wystąpień gości specjalnych – wiceprezydenta miasta Zabrze Krzysztofa Lewandowskiego, dr Barbary Budyńskiej, przewodniczącej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Agnieszki Magiery, wicedyrektor Biblioteki Śląskiej oraz dyrektora MBP w Zabrzu, Tomasza Iwasiowa.

Jako pierwszy wystąpił Łukasz Żywulski z MBP w Piekarach Śląskich. Z perspektywy 15-letniej pracy w różnego rodzaju bibliotekach opowiedział o tym, jak przekształcić pracę w pasję i nie wypalić się zawodowo. Następnie Dagmara Śmigieła z Zespołu Szkół Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Katowicach zaprezentowała biblioteki z różnych zakątków świata, koncentrując się na ich archi-

tekturze. Natalia Żelezik z Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach omówiła wizerunek bibliotekarza i bibliotek w wybranych filmach i serialach.

Kolejna sesja wykładów była realizowana w dwóch równoległych panelach. Jeden z nich odbył się w Łażni Łańcuskowej. Obejmował on dwa wystąpienia. W pierwszym, Joanna Golczyk podzieliła się doświadczeniami wykorzystania e-booków w Dolnośląskiej Bibliotece Publicznej we Wrocławiu, w drugim, Anna Rudnicka opowiedziała o różnych pokoleniach bibliotekarzy. Drugi panel miał miejsce w Hali Sprężarek. Agata Zygmunt zachęcała słuchaczy do wykorzystywania komiksów w pracy z czytelnikami. Natomiast Zofia Bardzińska opowiedziała, jak krok po kroku wdrożyć i zrealizować program mobilności w instytucjach kultury. Po przerwie uczestnicy FMB przenieśli się do Kopalni Guido, aby wziąć udział w panelu dyskusyjnym „B jak biblioteka”. Dzień zakończyła uroczysta kolacja 320 metrów pod ziemią.

Drugi dzień 14. FMB rozpoczął się w Szkole Filmowej im. Krzysztofa Kieślowskiego w Katowicach. Uczestników powitali prof. Krystyna Doktorowicz, dziekan katowickiej Szkoły Filmowej oraz dr Radosław Jeż, zastępca dyrektora Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej.

Część wykładową rozpoczęła Małgorzata Kopciał z Biblioteki Głównej Wojskowej Akademii Technicznej, która z perspektywy 25-letniej pracy opowiedziała o tym, co zrobić, aby czuć się spełnionym zawodowo. Następnie Magdalena Kubačka z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta w Gorzowie Wielkopolskim omówiła zagadnienie aesthetics w bibliotece. Pokazała zdjęcia i filmiki ukazujące klimatyczne wnętrza bibliotek urządzone w różnych stylach.

W dalszej części Forum dr Barbara Budyńska wręczyła medale i odznaczenia (Medal „W dowód uznania” dr Agacie Arkabus oraz Honorową Odznakę SBP Marii Kycler) oraz nagrody dla laureatów konkursu na najciekawsze wydarzenie w ramach Tygodnia Bibliotek 2022. Miłym akcentem dla komitetu organizacyjnego 14. FMB były dyplomy podziękowania złożone przez dr Budyńską.

Następnie radna województwa śląskiego, Alina Nowak, wręczyła srebrne Odznaki Honorowe za Zasługi dla Województwa Śląskiego. Nagrody te otrzymali Tomasz Iwasiów, dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Zabrze, oraz Ewa Chuć, również reprezentująca zabrzańską bibliotekę.

Ostatnim elementem części wykładowej była dyskusja.

Po przerwie kawowej uczestnicy udali się na warsztaty, które odbywały się równoległe w dwóch miejscach. W Szkole Filmowej uczestnicy dowiedzieli się, jak skutecznie zarządzać sobą w czasie, jak być kreatywnym bibliotekarzem, jak animować i zacieśniać więzi z użytkownikami biblioteki oraz jak, będąc asertywnym, zadbać o dobrą komunikację w miejscu pracy. W Centrum Informacji Naukowej i Biblioteka Akademicka (CINIBA) poznali tajniki wykorzystywania nowych technologii w promocji czytelnictwa oraz projektowania uniwersalnego w bibliotece. Po przerwie obiadowej forumowicze mieli okazję zwiedzić Centrum Informacji Naukowej i Bibliotekę Akademicką.

W trakcie całego trwania Forum swoje prezentacje mieli również przedstawiciele firm sponsorujących FMB – Sygnity Business Solutions, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, EBSCO Information Services, HADATAP, Legimi, PROGRA, IBUK Libra, MOL.

KONKURSY

Rozstrzygnięto konkurs na najciekawsze wydarzenie organizowane w ramach Tygodnia Bibliotek 2022

Jury Konkursu w składzie: Barbara Budyńska (przewodnicząca), Bożena Chlebicka-Abramowicz, Anna Godowska, Tomasz Grabiński, Joanna Potęga, Joanna Szymczak-Ryczel, Aldona Zawalkiewicz przyznało następujące nagrody:

I nagroda

- Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Gdańsku - Filia w Malborku za akcję *Gra terenowa dla uczniów malborskich szkół – Malbork miastem „tysiąca” bibliotek – śladem wiedzy w księgach zakłetej*

II nagroda

- Sądecka Biblioteka Publiczna im. Józefa Szujskiego w Nowym Sączu za akcję *Kolej na książkę*

III nagroda ex aequo

- Gminna Biblioteka Publiczna w Starym Polu za akcję *Biblioteka – świat bajek w jednym miejscu*
- Gminna Biblioteka Publiczna w Jakubowie za akcję *WYgrajcie z biblioteką! Gra terenowa oraz quiz on-line*
- Biblioteka Publiczna Gminy Kętrzyn w Czernikach za akcję *Tydzień Bibliotek w Gminie Kętrzyn*

Nagrodę Specjalną dla biblioteki z miejscowości do 5000 mieszkańców otrzymali ex aequo

- Zespół Szkolno-Przedszkolny z Oddziałami Integracyjnymi w Rojowie za akcję *Kolorujemy świat w jednym miejscu*
- Biblioteka Publiczna Gminy Piątnica – Filia w Jeziorku za akcję *Mali odkrywcy – podróż po świecie biblioteki*

Wyróżnienia

otrzymały trzy biblioteki:

- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Sochocinie za akcję *Integracyjne warsztaty podróżnicze pt. „Świat w jednym miejscu”*
- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Legionowie za akcję *Światy wyobrażone*
- Biblioteka Szkolna w Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Śmiarach za akcję *Świat naszymi oczami w jednym miejscu*

Doceniając wysoki poziom, oryginalność i różnorodność działań bibliotek upowszechniających czytelnictwo Jury przyznało **Wyróżnienia dodatkowe**, które otrzymują:

- Polana Kultury Centrum Biblioteczno-Kulturalne w Orzyszu za akcję *Premiera filmu pt. „Biblioteka – świat w jednym miejscu”*
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie za akcję *JESTEM ORYGINAŁEM!*
- Biblioteka Główna Akademii Morskiej w Szczecinie za akcję *Jak to powiedzieć w Twoim języku?... (How to say it in your language?...)*

Wszystkim tegorocznym laureatom serdecznie pogratulowano.. Przekazano także wyrazy uznania wszystkim pozostałym bibliotekom, które zgłosiły się do Konkursu, za pełne oryginalnych pomysłów działania na rzecz popularyzacji kultury czytania.

Dyplomy dla laureatów i wyróżnionych wręczono 9 września 2022 r. w Katowicach podczas Forum Młodych Bibliotekarzy. Przygotowano również nagrody książkowe pozyskane od wydawnictw wspierających Tydzień Bibliotek.

Zapraszamy do odwiedzania strony projektu <http://tydzienbibliotek.sbp.pl/>.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

SZKOLENIA

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realizuje kursy i szkolenia online, z wykorzystaniem platformy **ClickMeeting**. Rejestracja i szczegóły dostępne są na stronie <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>.

Szczególniej uwadze polecamy:

- Kurs online „Deskryptory Biblioteki Narodowej”

Uczestnicy kursu poznają różnicę między zasadami obowiązującymi niegdys w Języku Haseł Przedmiotowych BN a Deskryptorami BN. Dzięki praktycznym przykładom opisów i haseł wzorcowych kursanci zapoznają się z metodologią funkcjonowania DBN w opisie bibliograficznym tak, by samodzielnie używać tego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Podczas ośmiu dwugodzinnych spotkań zaprezentowane zostaną poszczególne typy deskryptorów wraz z polami formatu MARC 21, w których są używane. Pokazane też będą przykładowe i charakterystyczne opisy dla dokumentów tematycznie skupionych wokół różnych dziedzin: literaturoznawstwa i literatury pięknej oraz publicystyki, psychologii, socjologii, historii, historii sztuki, historii wojskowości, politologii, inżynierii i techniki, fizyki, matematyki, ekonomii, kulinariów, rolnictwa i weterynarii, biologii, kultury, religii, medycyny, prawa, języków obcych.

- Kurs online „MARC 21”

Kurs przeznaczony jest dla wszystkich, którzy planują rozpoczęcie katalogowania w **Formacie MARC 21** lub zamierzają doszkolić się w zakresie jego stosowania. Uczestnicy kursu poznają pola, podpola i wskaźniki formatu MARC 21 oraz dowiedzą się, które z nich absolutnie muszą znaleźć się w opisie, a które są opcjonalne. Będą także mogli zobaczyć, w jaki sposób elementy formatu przekładają się na poszczególne strefy opisu bibliograficznego oraz jak pozwalają klasyfikować treść dokumentu. W trakcie ośmiu spotkań omówione i przećwiczone zostaną kolejne pola formatu z przykładami ich zastosowania, a materiały edukacyjne pomogą korzystać z MARCa 21 w codziennej pracy bibliotekarskiej.

- Pakiety szkoleniowe
– 6 twarzy bibliotekarza

Kurs adresowany do bibliotekarzy i wszystkich innych, którzy wykorzystując swoje dotychczasowe doświadczenia zawodowe szukają inspiracji do nowych działań, są chętni do odkrywania nowych przestrzeni i wyzwań, w twórczy sposób podchodzą do zmiany.

Udział w szkoleniach przełoży się na podniesienie ich kompetencji w obszarach codziennej aktywności: świadczenia usług informacyjnych, prowadzenia działań zgodnych z przepisami prawa, realizowania wysokiej jakości spotkań i szkoleń grupowych, umacniania marki biblioteki, kreowania w bibliotece nowej rzeczywistości i elastyczności w radzeniu sobie zarówno w komunikacji z drugim człowiekiem, jak i zadbaniu o własny spokój i wytrzymałość. Realizowane tematy:

- Bibliotekarz infobrokerem
- Bibliotekarz trenerem
- Bibliotekarz prawnikiem
- Bibliotekarz terapeutą
- Bibliotekarz kreatorem
- Bibliotekarz blogerem

- Pakiet szkoleń dla kadry zarządzającej

Kurs pomyślany dla każdego dyrektora, kierownika, menedżera w instytucji kultury, ale także dla osób przygotowujących się do tej roli. Podczas szkoleń poruszane są tematy dotyczące norm prawnych, zarządzania zespołem, analizy otoczenia oraz planowania długo- i krótkoterminowego. Każde ze szkoleń zostało wzbogacone o narzędzia ułatwiające codzienną pracę dyrektora. Realizowane tematy:

- Mapuję otoczenie
- Wdrażam RODO i kontrolę zarządczą
- Planuję rok dyrektora
- Mam swój zespół

- Bądź na bieżąco z social media

Kurs pomyślany dla każdego kto zajmuje się promocją i marketingiem w mediach społecznościowych, a także dla osób przygotowujących się do tego zadania. Podczas szkoleń poruszone są tematy dotyczące norm prawnych, przeglądu mediów, wpływu trendów promocyjnych na zasięgi czy praktycznego tworzenia efektywnych i efektownych materiałów graficznych. Każde ze szkoleń zostało przemyślane jako praktyczna realizacja tematu wzbogacona przykładami i ćwiczeniami aktywizującymi. Realizowane tematy:

Efektowne i skuteczne social media – jak samodzielnie tworzyć materiały graficzne

- Bądź czujny, zwiększ zasięgi – promocja biblioteki w social media
- Używanie mediów społecznościowych zgodnie z przepisami prawa
- Jak samemu badać swoje media, by widzieć ich mocne i słabe strony?

GRANTY

- Wydawanie czasopisma naukowego „Przegląd Biblioteczny” w latach 2020-2022 i zwiększenie zasięgu jego odbioru

Rok 2022 jest ostatnim rokiem realizacji grantu na wydawanie kwartalnika naukowego „Przegląd Biblioteczny”. W ramach zwiększenia zasięgu odbioru czasopisma w środowisku międzynarodowym, w niektórych numerach publikowane są artykuły w języku angielskim, autorów polskich i zagranicznych. Wszystkie artykuły opublikowane w „Przeglądzie” mają abstrakty i słowa kluczowe w językach polskim i angielskim; w każdym zeszycie tłumaczony jest także na język angielski spis treści.

Czasopismo stopniowo umieszczane jest w otwartym dostępie w internecie (na stronie dostępne są bezpłatnie zeszyty do 2019 r. włącznie <http://czasopisma.sbp.pl/przeglad-biblioteczny/>), a w systemie OJS wersja elektroniczna każdego numeru (zeszytu) ukazuje się pół roku po wersji papierowej <http://www.ojs.sbp.pl/index.php/pb>.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Wydawanie czasopisma „Poradnik Bibliotekarza”, w wersji papierowej i elektronicznej, w latach 2021-2023

Zadanie dotyczy wydawania w latach 2021-2023 ogólnopolskiego czasopisma branżowego „Poradnik Bibliotekarza” (12 numerów w roku), adresowanego przede wszystkim do bibliotekarzy z bibliotek publicznych, szkolnych, pedagogicznych oraz instruktorów z domów kultury. Miesięcznik, wydawany przez SBP od 1949 r. prezentuje różnorodne treści z zakresu szeroko pojętego bibliotekarstwa, jako elementu kształtowania kultury współczesnej, praktyczne aspekty zawodu bibliotekarza i jego wpływ na edukację społeczną. Od kilku lat specjalizuje się w upowszechnianiu literatury dla dzieci i młodzieży (stały dział Świat Książki Dziecięcej) oraz nowoczesnych form aktywizacji czytelników i podnoszeniu kompetencji bibliotekarzy w tym zakresie. W bieżącym roku szczególna uwaga będzie zwrócona na gry i quizy inspirowane literaturą w zajęciach z czytelnikami.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP

Od roku 2021 trwa rozbudowa Archiwum Cyfrowego SBP. Jednym z celów podjętych działań jest poprawienie jakości dostępu do wiedzy z zakresu nauk o komunikacji społecznej i mediach (do niedawna bibliologii i informatologii). Charakterystyka przedmiotowa zasobu tworzona jest w oparciu o Deskryptory Biblioteki Narodowej i język słów kluczowych. Jednolity sposób opracowania zasobów zapewnia precyzyjną informację o nich.

Nowe indeksy oraz możliwość wyszukiwania zaawansowanego wpływają na zwiększenie skuteczności docierania do poszukiwanych materiałów.

Archiwum po modyfikacji ma szansę stać się portalem zapewniającym wolny dostęp do wiedzy naukowej i fachowej. Podniesienie jakości dzielenia się wiedzą z przedstawicielami środowisk naukowych oraz bibliotekarzami wszystkich typów bibliotek spowoduje, że Archiwum będzie przydatne zarówno środowisku naukowemu, jak i praktykom bibliotekarstwa.

Nowa strona Archiwum Cyfrowego dostępna jest pod adresem: <https://ac.sbp.pl/>

Projekt „Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/512254/2021; kwota dofinansowania 102 000,00 zł; całkowita wartość projektu 116 600,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

- Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania.

Celem projektu jest zgromadzenie informacji bibliograficznej o piśmiennictwie omawiającym nagrania utworów polskich kompozytorów i nagrania polskich wykonawców, publikacje dźwiękowe, których współtwórcami są polscy reżyserzy dźwięku, muzykolodzy lub graficy, a także nagrania wydane przez polskie lub działające na terenie Polski firmy fonograficzne. Projekt uwzględnia też teksty poświęcone fonografii, których autorami są Polacy lub które ukazały się w języku polskim.

Ze względu na formę tekstu obejmuje książki, druki ulotne, niepublikowane prace dyplomowe, artykuły z czasopism i inne rodzaje tekstów publicystycznych, przede wszystkim różnego rodzaju noty i wzmianki, wreszcie, stanowiące najlichnieszą grupę recenzje nagrań. Zakres pracy nie ogranicza się do tekstów naukowych, ale uwzględnia także teksty o innym charakterze.

Zakres przedmiotowy zgromadzonych źródeł obejmuje teksty o muzyce klasycznej oraz innych rodzajach muzyki, w tym muzyce ludowej, jazzie i różnych gatunkach muzyki rozrywkowej. Ponadto zgromadzono materiał źródłowy omawiający zagadnienia techniki nagraniowej, w tym urządzeń i nośników audiowizualnych.

Elektroniczna forma wyników badań udostępniona została na portalu internetowym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na dwujęzycznej polsko-angielskiej stronie <https://fonografia.sbp.pl/index.php/pl/>

Pozwala ona na bezpłatny i nieograniczony dostęp do zgromadzonego materiału.

Obecnie bibliografia liczy 17 tys. opisów, które zebrano w dwóch bazach danych – wykazach bibliograficznych: *Artykuły, książki i prace dyplomowe* oraz *Recenzje z czasopism*. Pierwsza baza, obejmuje dane o publikacjach książkowych, materiałach niepublikowanych (pracach licencjackich, magisterskich, doktorskich) i artykułach z czasopism. Zawiera ok. 5500 pozycji źródłowych. Druga baza, zawiera dane o recenzjach nagrań utworów polskich kompozytorów i polskich wykonawców (podano również zagranicznych wykonawców polskich kompozycji, jak również nazwiska zagranicznych kompozytorów, których utwory wykonywali polscy muzycy). Zawiera ok. 11 500 pozycji.

Praca nad *Bibliografią fonografii polskiej* trwa do końca listopada br. Materiały uzupełnianie są o kolejne roczniki dotychczasowych czasopism, poszerzana jest lista tytułów. Do końca 2022 r. *Bibliografia* będzie liczyć 21 tys. opisów.

Projekt „Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/514674/2021; kwota dofinansowania 117 650,00 zł; całkowita wartość projektu 131 150,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

- Informacja i komunikacja – popularyzacja badań naukowych i rozwiązań technologicznych

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich rozpoczyna w 2022 r. nowy projekt, którego celem jest popularyzacja w środowisku bibliotekarzy osiągnięć naukowych z obszaru nauk o komunikacji społecznej i mediach oraz innowacyjnych rozwiązań technologicznych z tej dziedziny, które mają szerokie zastosowanie w praktyce bibliotecznej.

W ramach projektu odbędzie się cykl 12 otwartych wykładów, opracowanych i wygłoszonych przez badaczy komunikacji i mediów z wiodących ośrodków naukowych w Polsce (Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej). Nagranych zostanie 12 podcastów naukowych, które zostaną udostępnione na dedykowanej stronie zadania.

Zaplanowano 3 bloki tematyczne:

I. Informacja: modele kultury informacyjnej; zarządzanie informacją; wizualizacja informacji komunikowanych za pomocą mediów społecznościowych; przeciążenie informacyjne, wiarygodność informacyjna, ukryty Internet.

II. Komunikacja: socialreading w kontekście nowych technologii; skuteczne zarządzanie projektami a kompetencje interpersonalne; humanistyka cyfrowa; otwarty model publikowania naukowego, komunikacja bibliologiczna wobec World Wide Web.

III. Technologie: wykorzystanie Google Analytics, rzeczywistość rozszerzona (AR) w warsztacie badacza informacji, blockchain.

Zakończenie projektu planowane jest w 2023 r.

Projekt „Informacja i komunikacja – popularyzacja badań naukowych i rozwiązań technologicznych” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

- **Rozwój Czasopism Naukowych**

Czasopisma „Przegląd Biblioteczny” i „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne” uzyskały pozytywną ocenę w programie MEiN Rozwój Czasopism Naukowych. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich czeka na decyzję Ministra Edukacji i Nauki w sprawie dofinansowania.

WYDAWNICTWO NAUKOWE I EDUKACYJNE SBP

Zachęcamy do prenumeraty czasopism SBP na 2023 r.

Przy prenumeracie rocznej – wysyłka egzemplarzy GRATIS!

Do każdej prenumeraty czasopism duży Kalendarz Bibliotekarza GRATIS! (liczba egzemplarzy ograniczona)

Zamówienia na czasopisma można składać w ciągu całego roku za pośrednictwem:

- sklepu internetowego Wydawnictwa SBP <https://wydawnictwo.sbp.pl/prenumerata,47,0.html>
- e-mailem na adres: sprzedaz@sbp.pl
- listownie na adres: Dział sprzedaży SBP, Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa

Nowości wydawnicze

- *Bibliografia piśmiennictwa dla dzieci i młodzieży 1940-1944* (Anna Babula)

Publikacja jest pierwszym wykazem piśmiennictwa w języku polskim dla młodych czytelników ukazującego się na ziemiach polskich i w ośrodkach uchodźczych w latach okupacji. Rejestruje beletrystykę, książki popularnonaukowe, adaptacje, podręczniki, poradniki, sztuki teatralne, katechizmy, śpiewniki, czasopisma i druki ulotne. Obejmuje też zawartość zbiorów wierszy, baśni, czytanek i wypisów szkolnych. Dopelnieniem bibliografii są: wstęp o charakterze historycznym, wykaz źródeł bibliograficznych, literatura przedmiotu oraz indeksy – osobowy, tytułowy i serii, a także przykłady okładek i ilustracji. Bibliografia jest przeznaczona dla studentów, badaczy oraz wszystkich zainteresowanych piśmiennictwem dla dzieci i młodzieży oraz piśmiennictwem z lat II wojny światowej.

- *Kobiety Polsce – Polska Kobietom* (red. Agnieszka Chamera-Nowak)

Tematyka książki jednoznacznie wpisuje się w szeroki kontekst badań nad wykluczeniami, badań środowisk dyskryminowanych, także historii zapomnianych i niedocenianych. Z takich perspektyw patrzą na obszar badań autorki i autorzy, starając się z różnych kierunków rzucać snop światła na chronologicznie bliskie i całkiem już odległe postaci kobiece, znane z imienia i nazwiska, nierzadko o karierze i dorobku całkiem dobrze opisanym i udokumentowanym, częstokroć jednak zupełnie już zapomniane albo i nigdy dotąd nieodkryte. Wciąż po-brzmiewają rozmaite deklaracje i zapewnienia, które się pojawiały przy okazji stulecia praw wyborczych Polek, warto więc z różnych perspektyw, nie tylko tych jubileuszowych, popatrzeć na ich aktywność wszelaką. Wydaje mi się, że udało się w recenzowanej monografii tę wieloaspektowość uchwycić, dokonując nieoczywistego ogarnięcia i problematyki życia społeczno-politycznego na najwyższych szczeblach władz, i aktywności społecznej, organizacyjnej, kulturalnej, ale też i tej, która dla wielu bohaterek życia codziennego wcale nie musi łączyć się z działalnością i troską inną niż ta, którą skupiają na rodzinie, na mężach, dzieciach i problemach ciasnego M-ileś. I One znajdują tu miejsce i odzyskują głos. Bardzo to wartościowe, że w oświetlaniu jednej strony sceny życia społecznego, nie zaciemnia się innej (Z recenzji prof. dr. hab. Igora Borkowskiego).

Oprac.: dr Anna Grzecznowska,
Aldona Zawalkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 30 września 2022 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zapatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

